

การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษา
ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย
มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษา
ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย
มหาวิทยาลัยมหิดล

นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญญา บัวสรวง

ศศ.บ., M.A.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์

ศศ.บ., สม.ม., ศศ.ด.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์

อ.บ., อ.ม., Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ

พ.บ.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์

ศศ.บ., สม.ม., ศศ.ด.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษา
ในภาวะวิกฤติไค้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย
มหาวิทยาลัยมหิดล

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)

วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2551

นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร

ผู้วิจัย

นายณภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, ศศ.บ., ค.ม., Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญญา บัวสว่าง, ศศ.บ., M.A.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์

อ.บ., อ.ม., Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์

ศศ.บ., ส.ม.ม., ศศ.ด.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ

พ.บ.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ โสภณา ศรีจำปา, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยพระคุณของคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอน ศึกษ ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่างๆ ตลอดจนพิจารณาตรวจแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ ผศ.อภิญา บัวสรวง ศ.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ รศ.เสาวภา พรศิริพงษ์ และ ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งและทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณนักวิจัยท้องถิ่นทุกท่านและชาวบ้านทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ให้ความร่วมมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และภรรยา ที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจอย่างดียิ่งจนสำเร็จ การศึกษา

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค สำหรับ ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตทุกท่าน ที่ให้ ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือเกี่ยวกับข้อมูลของศูนย์เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ ดร. อิศระ ชูศรี ดร.ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร คุณ มรินดา บุรรุ่งโรจน์ คุณนารา บุตรพลอย คุณสมใจ คำรงสกุล คุณ ปิยะวรรณ เกาะแก้ว คุณนงนุช พงษ์ไพร คุณรุสดี มาซอ คุณยูเนี่ยนสาสมิตา สาเมาะ คุณทิพจุฑา ชุนเกษา คุณรุ่งทิพย์ สร้อยทอง คุณเบญจวรรณ เตชะเสน คุณจัญญาน นฤตยศาสตร์ คุณอินทรา ฉลาดปรุ คุณ วา นิชชา ชัยวงศ์ คุณลักขณา วงศ์ยะรา อ.เรณู เหมือนจันทร์เชย อ.กฤตยา อภิณัฐ คุณประภาศรี คำสอาด คุณนัธมณ ขุนพรหม คุณกานดา ยากี คุณบุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ และคุณเกศนีย์ โยธา ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณเพื่อนๆ พี่น้องวัฒนธรรมศึกษาทุกท่านและเพื่อนๆ พี่ๆ น้องชาวสถาบันวิจัย ภาษาฯ ทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดีรวมทั้งเป็นกำลังใจให้เป็นอย่างดี

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์

การพัฒนาแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต
ใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
(THE DEVELOPMENT OF RESOURCE CENTER FOR REVITALIZATION OF
ENDANGERED LANGUAGES IN THAI PAVILLION AT MAHIDOL UNIVERSITY)

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร 4636676 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: อภิญญา บัวสว่าง, ศศ.บ., M.A., เสาวภา พรศิริพงษ์, ศศ.บ., สม.ม.,
ศศ.ด., สุวิไล เปรมศรีรัตน์, ศศ.บ., Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่ง
เรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน โดยใช้อาคาร
เรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพื้นที่ศึกษา

การวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะ
วิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต (2)
เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรียนไทย
มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤต
ชายแดน

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ของสถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมใน
ภาวะวิกฤตจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลในมิติต่างๆอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ควร
ดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต สามารถเล่าเรื่องราวของสิ่งต่างๆ ทั้งในรูปแบบของการเล่า
เรื่องผ่านเสียงของเจ้าของเรื่องราวนั้นๆ โดยตรงและจากการบอกเล่าของผู้อื่น เพื่อนำเสนอเรื่องราว
ให้แก่คนในปัจจุบันได้เข้าใจถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ตั้งแต่อดีตจน
ปัจจุบัน เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา ที่ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อ
ทางภาพหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อเป็นเครื่องมือในการยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ ของ
กลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

คำสำคัญ : แหล่งการเรียนรู้/ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต /กลุ่มชาติพันธุ์ /

อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม/ภาวะวิกฤต/ กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ/ กลุ่มวิกฤต

ตามแนวชายแดน

THE DEVELOPMENT OF A RESOURCE CENTER FOR THE REVITALIZATION
OF ENDANGERED LANGUAGES: A CASE STUDY OF THE TRADITIONAL
THAI-STYLE PAVILION AT MAHIDOL UNIVERSITY

AKAPONG SUWANNAKAS 4636676 LCCS/M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS: APINYA BUASUANG, B.A., M.A., SUWILAI PREMSRIRAT,
Ph.D., SAOWAPA PORNSIRIPONGSE, MA., Ph.D.,

ABSTRACT

The objective of this research was to find out guidelines for the development of a suitable resource center focusing on the revitalization of endangered and marginal languages. The Thai pavilion of Mahidol University was studied as a possible location for the resource center.

This research was divided into two parts: (1) an investigation on the operations concerning the revitalization of the languages; and (2) the present action of an operation model for the resource center.

The research findings reveal that the center could play an important role in revitalizing endangered languages and cultures. However, data needs to be systematically collected in various dimensions. It is suggested that the center be a living resource center, presenting ethnic accounts and anecdotes through voices of the ethnic people. Such a presentation will enable the public to learn of and understand the lifestyles and cultures of various ethnic groups past and present. It is also in line with the concept of visual anthropology that presents stories through pictures or moving images as a tool to confirm the real existence of endangered and marginal language groups.

KEY WORDS : LEARNING CENTER / LEARNING CENTER FOR
REVITALIZATION OF ENDANGERED LANGUAGES AND
CULTURE / ETHNIC GROUPS / LINGUISTIC AND CULTURAL
IDENTITY / LANGUAGE IN CRISIS / SEVERELY ENDANGERED
LANGUAGES / marginally endangered languages

257 pp.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 คำถามหลักในการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตในการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ของการวิจัย	5
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
บทที่ 2 แนวคิด วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา	7
2.2 แนวคิดการแสวงหารูปแบบ	9
2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้	10
2.4 การศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต	13
2.5 แนวคิดการจัดนิทรรศการ	15
2.6 กลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญ	19
2.7 กลุ่มภาษาและวัฒนธรรมในกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น)	33
2.8 ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต	47
2.9 อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา	55
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	84
3.1 การศึกษาเอกสาร	84
3.2 การศึกษาภาคสนาม	87
3.3 การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะ วิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล	92
3.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	95
บทที่ 4 ผลการศึกษา	96
4.1 การศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต ใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา- วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต	96
4.2 การนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้ สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน	114
บทที่ 5 ผลการวิจัยและการนำเสนอรูปแบบ	143
5.1 การวิเคราะห์องค์ความรู้	143
5.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview)	144
5.3 ผลจากการวิจัยสู่การนำเสนอ	144
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	190
6.1 สรุปผลการวิจัย	190
6.2 อภิปรายผล	197
6.3 ข้อเสนอแนะ	197
6.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินวิจัยต่อไป	201

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	203
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	219
บรรณานุกรม	233
ภาคผนวก	237
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	238
ภาคผนวก ข ผังเรือนไทยและแผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์	245
ประวัติผู้วิจัย	257

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและ กลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤต	113
2 แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 1	155
3 แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 2	157
4 แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 3	159
5 แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 4	161
6 รูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตใกล้สูญและ กลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน ของ ศูนย์การศึกษาฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต	191

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แผนภูมิที่ 1 แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต 14 กลุ่ม	32
2 แผนภูมิที่ 2 แผนที่ภาษากลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน	54
3 แผนภูมิที่ 3 เรือน 4 หลัง	56
4 แผนภูมิที่ 4 เรือนไทย ระเบียบ คุณเกษม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล	57
5 แผนภูมิที่ 5 ผังเรือนไทย	58
6 แผนภูมิที่ 6 นิทรรศการถาวรความสำคัญของภาษา ความหลากหลายของ ภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย	154
7 แผนภูมิที่ 7 นิทรรศการถาวรสภาวะวิกฤตของภาษา-วัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ นำไปสู่วิกฤติของชุมชน	156
8 แผนภูมิที่ 8 การทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤต	158
9 แผนภูมิที่ 9 นิทรรศการถาวรพลิกฟื้นภาษานำไปสู่การพลิกฟื้น วัฒนธรรมชุมชน	160
10 แผนภูมิที่ 10 พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 1	162
11 แผนภูมิที่ 11 พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 2	163
12 แผนภูมิที่ 12 พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 3	164
13 แผนภูมิที่ 13 พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 4	165
14 แผนภูมิที่ 14 พื้นที่สำหรับบริการข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤติ	166
15 แผนภูมิที่ 15 พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 1	167
16 แผนภูมิที่ 16 พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 2	168

สารบัญแผนภูมิ (ต่อ)

หน้า

17	แผนภูมิที่ 17	พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 3	169
18	แผนภูมิที่ 18	พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 1	170
19	แผนภูมิที่ 19	พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 2	171
20	แผนภูมิที่ 20	พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ภาพที่ 3	172
21	แผนภูมิที่ 21	พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ชุกรการทั่วไป ภาพที่ 1	173
22	แผนภูมิที่ 22	พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ชุกรการทั่วไป ภาพที่ 2	174
23	แผนภูมิที่ 23	พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ชุกรการทั่วไป ภาพที่ 3	175
24	แผนภูมิที่ 24	พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ชุกรการทั่วไป ภาพที่ 4	176
25	แผนภูมิที่ 25	พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 1	177
26	แผนภูมิที่ 26	พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 2	178
27	แผนภูมิที่ 27	พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 3	179
28	แผนภูมิที่ 28	พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 4	180
29	แผนภูมิที่ 29	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง ภาพที่ 1	181
30	แผนภูมิที่ 30	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและ อาหารว่าง ภาพที่ 2	182
31	แผนภูมิที่ 31	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง ภาพที่ 1	183
32	แผนภูมิที่ 32	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 1	184
33	แผนภูมิที่ 33	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 2	185
34	แผนภูมิที่ 34	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 3	186
35	แผนภูมิที่ 35	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพร ภาพที่ 1	187
36	แผนภูมิที่ 36	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพร ภาพที่ 2	188
37	แผนภูมิที่ 37	พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพร ภาพที่ 3	189

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ประเทศไทยมีภาษาเป็นของตนเอง ทั้งการศึกษาและการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กร หน่วยงานของรัฐ และการสื่อสาร (มวลชน) อย่างไรก็ตามมีประชาชนจำนวนไม่มากนักที่จะรู้ว่าประเทศไทยยังมีภาษาของชนกลุ่มน้อยหรือภาษาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และใช้กันอยู่ในเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยปัจจุบันมีหลายภาษาที่อยู่ในสภาวะวิกฤตและมีโอกาสที่จะสูญหายได้ในอนาคต ส่วนหนึ่งเกิดจากการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทและได้ส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก จนทำให้วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงการใช้ภาษาของกลุ่มชนเหล่านี้ต้องแปรเปลี่ยนไป และอาจเสื่อมสลายไปในอนาคต ทั้งที่ประเทศไทยเคยเป็นประเทศที่มีความร่ำรวยทางภาษาและวัฒนธรรม เต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนานนี้เอง จึงถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ของคนในแถบเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษาและความเป็นมาของกลุ่มคนเล็กๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ชาวนูฮูร์ หรือชาวนบ ซึ่งพบหลักฐานสำคัญทางด้านภาษาศาสตร์เชิงประวัติที่เชื่อได้ว่ากลุ่มชนเหล่านี้เป็นลูกหลานของชาวมอญโบราณสมัยทวารวดีสมัยเมื่อพันกว่าปีก่อนที่ยังคงสืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่กำลังตกอยู่ในสภาวะวิกฤตที่รุนแรงและมีโอกาสเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่กลุ่มของ กลุ่มญฮูร์ กลุ่มโซ (ทะวืง) กลุ่มละว้า (ก๋อง) รวมไปถึงกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน เช่น กลุ่มมลายูถิ่น (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้) กลุ่มภาษาเขมรถิ่นไทย (ชายแดนตะวันออก) และกลุ่มภาษามอญ (ชายแดนตะวันตก) (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรไม่มากนักนั้น ตกอยู่ในสภาวะที่ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่บางกลุ่มมีปฏิกิริยาได้ตอบรุนแรง เกรงกลัวการถูกรวบจำและสูญเสีย รวมถึงบางกลุ่มก็มีความรุนแรงจนไม่สามารถควบคุมได้

การสูญเสียทางภาษานั้นไม่ได้หมายความว่า จะมีเพียงแต่ภาษาที่จะหายไปเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ภาวะสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม สูญเสียอัตลักษณ์กลุ่ม สูญเสียความมั่นใจในการดำรงชีวิตในที่สุด (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของกำนันเงิน ผันผาย ชาวคนหนึ่งซึ่งย้าให้เห็นภาวะวิกฤตทางภาษาที่ส่งผลถึงการสูญเสียวัฒนธรรมว่า “เราพบว่าแต่ก่อนเด็กแถวนี้พูดของหมด แต่เมื่อทางราชการออกกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเรียนภาษา ครูจึงบังคับเด็กไม่ให้พูด ใครพูดก็ตี เพราะจะทำให้เด็กไม่สนใจภาษาท้องถิ่นของตัวเอง และไม่สนใจในวัฒนธรรมของตนเอง รับแต่วัฒนธรรมจากภายนอก” (สยามรัฐ, 2547)

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยพบว่าการวิจัยในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา มีการพูดถึงหรือถ่ายทอดเรื่องราวของกลุ่มชนเหล่านี้น้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนดังที่กล่าวมา กลุ่มชนที่อยู่ในการรับรู้ของสังคมจะได้แก่กลุ่มชนที่มีการฟื้นฟูภาษา เช่น กลุ่มมอญ กลุ่มชอง เท่านั้น แต่ในด้านวิถีชีวิต โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมของคนเหล่านี้พบว่าอยู่ในสภาวะที่ขาดโอกาส เพราะแม้แต่สังคมไทยเองก็มีโอกาสน้อยมากที่จะรับรู้เรื่องราวและวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ทั้งที่วิถีชีวิตของพวกเขาต่างสะท้อนถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสังคมไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548)

อย่างไรก็ตาม “ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล นับเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษารวบรวมและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากมีการศึกษาวิจัยรวบรวมรายละเอียดวิถีชีวิต อัตลักษณ์ทางภาษา และวัฒนธรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ เส้นทางการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานในส่วนนี้ไว้เพื่อให้เป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษา นักวิชาการ ตลอดจนผู้สนใจศึกษาค้นคว้า รวมทั้งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านในโครงการวิจัยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้สังคมเกิดความตระหนักในคุณค่าของอัตลักษณ์ของกลุ่มชนเหล่านี้ เกิดการตื่นตัว กระทั่งนำไปสู่การฟื้นฟูอัตลักษณ์ ทำให้คนเหล่านี้มีความมั่นใจและกลับมาใช้ชีวิตชีวาอีกครั้ง ซึ่งจะเป็นการเปิดพื้นที่ให้เรื่องราว “คนท้องถิ่นชายแดนชายขอบ” ได้แสดงออกมามีตัวตนมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาของการสูญเสียภาษา-วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสูญเสียประวัติศาสตร์ รากเหง้าความคิดและภูมิปัญญา ซึ่งหากมองในภาพรวมคือกลุ่มคนที่มีความภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตในการเผชิญกับปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ ได้แก่ กลุ่มชอง และกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน ได้แก่ กลุ่มมลายูถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน โดยยกตัวอย่าง

กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนที่เป็นพิพิธภัณฑ์ อันเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ที่แสดงเจตนารมณ์ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุถึงให้การเสริมสร้างเพื่อการศึกษาไทยในปัจจุบันว่าควรเน้นการมีและใช้แหล่งการเรียนรู้ซึ่งรวบรวมองค์ความรู้วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชนสำหรับการเรียนรู้และสืบสานให้แก่คนรุ่นต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยมหิดล คืออาคารเรียนไทย เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้แบบใหม่ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน โดยอาคารเรียนไทยมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาติไทย จนเป็นเอกลักษณ์ในด้านที่อยู่อาศัยของชนชาติไทยอย่างลงตัว ซึ่งเรียนไทยถือว่าเป็นตัวแทนสังคมไทยหรือเปรียบได้กับประเทศไทยที่อุดมไปด้วยกลุ่มคนในภูมิภาคต่างๆที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา-วัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกัน หากนำเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มารวมไว้ในเรียนไทยจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ในอนาคตผู้วิจัยคาดหวังว่าการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้แห่งนี้จะเป็นพื้นที่สำหรับนำเสนอความรู้ ตัวตน ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และยกระดับเนื้อหาความรู้ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนนอกชุมชนกับคนในชุมชน คนในเมืองกับคนในชนบท ผ่านการประสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม คือวิถีชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และภูมิปัญญาแบบใหม่ คือ แหล่งการเรียนรู้ ให้สามารถพึ่งพากันและกันได้

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ควรมีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

1.3.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

การศึกษารั้วนี้เพื่อการพัฒนาแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน โดยใช้พื้นที่ศึกษาภาคสนาม 2 ระดับ ดังนี้

- 1) พื้นที่ “ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม
- 2) พื้นที่ต่างจังหวัด ได้แก่
กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ กลุ่มของ
2.1) กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน กลุ่มมลายูถิ่น

1.4.2 ขอบเขตการศึกษาด้านกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาวะวิกฤต 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญ คือ กลุ่มของ
- 2) กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน คือ กลุ่มมลายูถิ่นไทย (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้)

1.4.3 ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

เป็นการแสวงหาความเข้าใจ โลกทัศน์ ความคาดหวังเนื้อหาสาระและ แสวงหารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ที่เหมาะสม รวมทั้งเพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน
แนวทางการศึกษาประกอบด้วย

- 1) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ (กลุ่มชอง)
- 2) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น)
- 3) ทักษะที่มีต่อแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน
- 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนเพื่อการนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนที่เหมาะสม
- 5) เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน
- 6) รูปแบบของการเผยแพร่งานฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน
- 7) รูปแบบของกิจกรรม และกิจกรรมเสริมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมหลักของการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน

1.5 ประโยชน์ของการวิจัย

1.5.1 ได้ทราบรูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตที่เหมาะสม

1.5.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ในการเป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนที่สามารถนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้สำหรับที่อื่นๆต่อไป

1.5.3 เพื่อผลักดันให้ภาคส่วนต่างๆในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มีการจัดการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม และภาษาของกลุ่มวิกฤตในสถานศึกษามากยิ่งขึ้น

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ และประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง

แหล่งการเรียนรู้ ด้านฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต หมายถึง แหล่งการศึกษาเรียนรู้ ฟื้นฟู และแลกเปลี่ยนวิธีการในการศึกษาและวิธีการในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ

กลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะสหวิทยาการ สำหรับนักวิชาการทั้งในและนอกประเทศรวมทั้งชุมชนต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นคือการศึกษาและบันทึกภาษาและวัฒนธรรม อาทิ การวิจัยและอธิบายระบบภาษา การศึกษานอกสถานภาพของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในพื้นที่ต่างๆ การสร้างพจนานุกรม การศึกษารวบรวมนิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ เพื่อให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อมสลายไป และการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุม ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาด้านวิธีการศึกษาและวิธีการฟื้นฟูภาษาแก่ชุมชนที่สนใจการจัดทำตัวเขียน การฝึกเขียน การจัดทำหนังสือในภาษาพื้นบ้าน การจัดหลักสูตรท้องถิ่น การจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่มีการสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะของภาษาและวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น และมีความแตกต่างจากกลุ่มชนอื่น ที่อาจมีมากกว่าหนึ่งลักษณะ ซึ่งเมื่อนำมารวมกันแล้วจะก่อให้เกิดความเป็นตัวตนของกลุ่มขึ้นมา และเป็นเงื่อนไขจำเป็นของการทำให้ความเป็นตัวตน ปรากฏเป็นจริงขึ้นมาต่อสังคมวัฒนธรรมกลุ่มอื่นๆ

ภาวะวิกฤต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนทำให้เกิดการเสียสมดุล เป็นสภาวะที่ไม่สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันได้อย่างเหมาะสม

กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาของกลุ่มกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทยหรือขาดผู้สืบทอดการใช้ภาษานั้นในปัจจุบัน

กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่ที่กำลังสูญเสียดุลยภาพอันเนื่องมาจากการกำหนดนโยบายภาษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป อันเนื่องมาจากการส่งเสริมการใช้ภาษาราชการเพียงอย่างเดียวทำให้กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนส่วนมากสูญเสียความมั่นใจในการใช้ภาษาของตน ก่อให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์และจิตวิญญาณ อันเนื่องมาจากมีความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ทางภาษาวัฒนธรรม ความเชื่อ การสื่อความหมาย และส่งผลให้ไม่อาจเข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การปกครอง

บทที่ 2

แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนี้ได้ใช้แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง แนวทางการออกแบบ “ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม อันประกอบไปด้วย

- 2.1 แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา
- 2.2 แนวคิดการแสวงหารูปแบบ.
- 2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้
- 2.4 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.5 แนวคิดการจัดนิทรรศการ
- 2.6 กลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญ (กลุ่มของ)
- 2.7 กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น)
- 2.8 ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- 2.9 อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา

วัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา (Visual Anthropology) ในโลกตะวันตกนั้นมีที่มาจากสองทาง คือ จากผู้ที่เป็นนักมานุษยวิทยาอย่างฟรานซ์ โบแอสและมาร์กาเรต มิด ที่ตั้งใจใช้สื่อซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวเป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูล และจากนักถ่ายภาพหรือภาพยนตร์ที่หันมาสนใจเรื่องราวของคนแปลกๆ เนื่องจากเคยใช้ชีวิตร่วมกับชนพื้นเมืองเผ่าหนึ่งเป็นเวลานาน จนเกิดความรักและห่วงใยในวัฒนธรรมที่พวกเขามองว่ากำลังใกล้จะเลือนหายไป จึงได้เก็บบันทึกไว้เป็นภาพยนตร์ โดยคนกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาวิชา วัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา มาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เข้าใจแนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา (Visual Anthropology) 4 ประการ ดังนี้(พรรณราย โอสถาภิรัตน์, 2546)

ประการแรก เมื่อพูดถึง Visual anthropology มักจะครอบคลุมถึงการสำรวจความเป็นไปได้ในการใช้สื่อทางด้านภาพเพื่อถ่ายทอดงานทางมานุษยวิทยา ซึ่งจะครอบคลุมถึงหัวข้อที่เกี่ยวกับการใช้สื่อทางด้านภาพในงานมานุษยวิทยา โดยยุคแรกนี้นักมานุษยวิทยาใช้ภาพยนตร์ในฐานะเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลการทำวิจัยทางมานุษยวิทยา ต่อมาการใช้สื่อทางด้านภาพในงานมานุษยวิทยาได้ขยายออกไปสู่หัวข้ออื่นๆอย่างกว้างขวาง และเป็นไปเพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงชาติพันธุ์ในพื้นที่นั้นๆ มากกว่าจะเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเหมือนสมัยแรก คำถามมิใช่เรื่องหัวข้ออะไรที่เหมาะสมแก่การใช้สื่อทางด้านภาพอีกต่อไป แต่เปลี่ยนไปสู่ประเด็นเรื่องของเทคนิควิธี สไตล์ และการมีส่วนร่วมของ “ผู้ถูกศึกษา” มากกว่า

ประการที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับ Visual anthropology ในฐานะที่เป็นวิธีวิจัย จะครอบคลุมถึงความลึกของข้อมูลที่นักมานุษยวิทยาจะสามารถถ่ายทอดผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว ครอบคลุมถึงความรู้เกี่ยวกับตัวผู้ถูกศึกษาและระดับความสัมพันธ์ของตัวผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย อย่างเช่น การเป็น ethnographic filmmaker นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ระดับใดเกี่ยวกับตัวผู้ถูกศึกษา ระยะเวลาของการลงพื้นที่ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างนักทำภาพยนตร์สารคดีเชิงชาติพันธุ์กับผู้ถูกศึกษาควรเป็นอย่างไร สื่อที่เลือกใช้ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์หรือภาพถ่ายนั้นสามารถให้ข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลเชิงทฤษฎีได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเกี่ยวพันไปถึงว่าเราจะใช้อะไรเป็นตัววัดว่าภาพยนตร์เรื่องนี้เป็น ethnographic film หรือไม่ ระหว่างผู้ที่เป็มนักมานุษยวิทยา ระยะเวลาของการลงพื้นที่ หรือหัวข้อที่ศึกษา

ประการที่สาม ในแง่ของเทคนิคและวิธีการ ในส่วนนี้อาจเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับการถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีเชิงชาติพันธุ์ ซึ่งครอบคลุมไปถึงเทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้ การสำรวจผลงานที่ผ่านมาว่ามีเทคนิควิธีการอย่างไร อะไรอยู่เบื้องหลังเทคนิควิธีหรือที่เรียกว่า “สกุล” ต่างๆของการทำสารคดีเชิงชาติพันธุ์เหล่านั้นบ้าง กินความไปถึงการสำรวจเทคนิควิธีในการวางเค้าโครงเรื่อง การตัดต่อ การใช้เสียงบรรยาย หรือใช้บทสนทนา

ประการที่สี่ เป็นสิ่งที่เรียกว่าเป็นหัวใจของการศึกษา Visual anthropology อันเป็นหลักการพื้นฐานของ Visual anthropology ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความจริงและการสร้างภาพตัวแทน (representation) ว่าความจริงที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อด้านภาพ เพื่อให้คนดูคล้อยตามและมองเห็นว่าจริงนั้น แท้จริงคือความจริงชนิดไหน นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงเรื่องของอำนาจว่าใครที่มีอำนาจในการเขียนหรือสร้างภาพของคนอื่น รวมไปถึงการมองอนาคตของ Visual anthropology ว่าควรมุ่งไปสู่ความร่วมมือที่มากขึ้น ระหว่างนักมานุษยวิทยาและผู้ถูกวิจัยในระดับโครงการร่วมหรือสื่อท้องถิ่น โดยจุดนี้ทำให้ Visual anthropology มีฐานะเป็นทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory) ไปพร้อมกับเป็นศาสตร์เชิงปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา (Visual Anthropology) คือ การที่นักมานุษยวิทยาสามารถถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อเป็นเครื่องมือในการยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ และตัวบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกศึกษา ผ่านการใช้สื่อทางด้านภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา เก็บข้อมูล รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงภาพความจริงของกลุ่มคนที่นักมานุษยวิทยาศึกษา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้เพื่อแสดงให้เห็นว่า การนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบรูปแบบหนึ่ง คือสามารถสื่อความหมายระหว่างผู้ชมกับเรื่องราวที่นำเสนอได้อีกด้วย กล่าวคือ การนำเสนอผ่านรูปภาพ รูปถ่าย หรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้แสดงถึงกระบวนการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนที่เหมาะสม

2.2 แนวคิดการแสวงหารูปแบบ

การแสวงหารูปแบบทางการวิจัยด้านการศึกษาด้านสังคมศาสตร์มี 3 ลักษณะ ดังนี้ (Brodbeck, 1962)

1) รูปแบบเชิงทฤษฎี : รูปแบบนี้มีความหมายที่ใช้โดยทั่วไป หมายถึง แนวคิดหรือสมมติฐานที่ตั้งไว้เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รูปแบบนี้บางครั้งพิสูจน์ได้ด้วยการทดลอง และข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ทางสถิติ หรืออาจเป็นเพียงข้อคิดเห็นหรือสมมติฐาน อาทิเช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของนักจิตวิทยาฟรอยด์

2) รูปแบบในแง่ตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ : รูปแบบนี้อธิบายได้โดยเปรียบเทียบกับการผลิตรถยนต์ในโรงงาน ซึ่งก่อนลงมือผลิตรถยนต์จะต้องมีการสร้างตัวอย่างที่เหมือนกับของจริงแล้วผลิตของจริงภายหลัง เช่น ในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งอาจตั้งระบบบริหารซึ่งนักศึกษามีบทบาทในบางประเด็นโดยใช้หลักประชาธิปไตย ในการนี้มีการตั้งรัฐบาลจำลองเหมือนระบบจริงที่พบในสังคมใดสังคมหนึ่งหรืออาจมีการฝึกปฏิบัติงานในด้านการค้า โดยจัดตั้งร้านจำลอง ซึ่งเหมือนกับร้านจริงทุกประการเพียงแต่องค์กรประกอบต่างๆ ย่อลงมาให้เป็นรูปแบบปฏิบัติงาน

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ : รูปแบบนี้เป็นเพียงทฤษฎีหรือแนวคิดที่แปรออกมาโดยใช้หลักคณิตศาสตร์หรือสถิติ อาทิเช่น กฎของกาลิเลโอ (Galileo) ที่ว่า $D = 16T^2$ แสดงถึงระยะทางซึ่งวัดเป็นฟุตและเวลาซึ่งวัดเป็นวินาทีแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทางและความเร็วของสิ่งของที่ตกจากที่สูงลงสู่พื้นดิน

จากลักษณะของการแสวงหารูปแบบดังกล่าว นักวิจัยด้านการศึกษาและด้านสังคมศาสตร์ มักแสวงหารูปแบบโดยใช้ในเชิงทฤษฎีเพื่อเสนอรูปแบบในลักษณะกฎของธรรมชาติโดยมีการนำเสนอในรูปแบบ “ถ้าเป็นอย่างนี้ คงต้องเป็นอย่างนั้น” (if-then) กระบวนการเหล่านี้แม้ว่าจะไม่ได้ข้อมูลที่เรียกได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนในการแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้น การกำหนดรูปแบบในลักษณะเชิงทฤษฎีหรือแนวความคิดนี้จึงต้องอาศัยการหยั่งรู้ การใช้เหตุผล การใช้ประสบการณ์หรือบางครั้งเพียงแค่อาศัยสามัญสำนึก (Brodbeck, 1926) ส่วนขั้นตอนต่างๆ ที่เหมาะสมกับงานวิจัยเพื่อแสวงหารูปแบบซึ่งเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีดังนี้ (Isaac and Michael, 1982)

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนและกำหนดเรื่องต่างๆ ที่จะต้องศึกษา
- 2) กำหนดวิธีการในการรวบรวมข้อมูล กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลตามที่ต้องการ กำหนดเครื่องมือหรือขั้นตอนในการดำเนินการและตัดสินใจว่าจะต้องนำวิธีการที่กำหนดแล้วเอาไปทดลองใช้ก่อนหรือไม่
- 3) รวบรวมข้อมูล
- 4) นำเสนอผลการวิจัย

ดังนั้น การได้มาของแนวทางการออกแบบ “ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม จึงต้องดำเนินการตามขั้นตอนในการหารูปแบบตามการพิจารณาจากหลักการหารูปแบบของไอเซิร์ต และมิชเชล (Isaac and Michael, 1982) และการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบในความหมายของรูปแบบเชิงทฤษฎีตามลักษณะของการแสวงหารูปแบบของบลอดเบค (Brodbeck, 1962) เพราะแนวทางการออกแบบที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้ไม่อาจนำไปทดลองในระยะเวลาอันสั้นได้ การแสวงหาแนวทางการออกแบบที่จะได้จึงต้องการผู้ทรงคุณวุฒิและสมาชิกกลุ่มวิกฤตใกล้ชิดผู้ที่เกี่ยวข้องและมีประสบการณ์จริงๆ ในการวิจัยเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย อันจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้ได้แนวทางการออกแบบที่ดีที่สุด

2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยสามารถสรุปพระราชบัญญัติการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของแต่ละหมวดได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

หมวด 1 บททั่วไป กล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ได้แก่

1) ต้องการพัฒนาคอนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้รู้จักพึ่งตนเอง ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) ให้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 3) ให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู พร้อมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา กล่าวว่าบุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพและไม่เก็บค่าเล่าเรียน สาระสำคัญตามหมวด 2 นี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นต้องใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายกันไปตามสภาพของพื้นที่ สภาพผู้เรียน เพื่อให้เป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามที่ พระราชบัญญัติฯ กำหนดไว้

หมวด 3 ระบบการศึกษา กำหนดให้การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ ได้แก่

1) การศึกษาในระบบ กล่าวคือ ต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการ หลักสูตร ระยะเวลาการวัดผลประเมินผลที่ชัดเจนแน่นอน

2) การศึกษานอกระบบ กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในจุดมุ่งหมาย วิธีการ และระยะเวลา แต่มีการกำหนดหลักสูตร การวัดผลและประเมินผลชัดเจนแน่นอน

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส

หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา เป็นหมวดที่เป็นสาระสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนี้

1) การจัดการศึกษา : ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ถือว่าผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

2) หลักการจัดการศึกษา : ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และภูมิปัญญาท้องถิ่น คณิตศาสตร์และภาษา ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต โดยให้บูรณาการตามความเหมาะสม

3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ : ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ด้วยความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชน

4) แหล่งการเรียนรู้ : รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินการและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ และแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

5) หลักสูตร : คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

หมวด 5 การบริการและการจัดการ เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และในส่วนของการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษา ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม และสอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งจากภายในและภายนอก

หมวด 7 ครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา กระบวนการผลิตและพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานจะมีผลให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติฯ มากขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยอาศัยประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลเหล่านั้น

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา กล่าวได้ว่า สังคมโดยรอบสถานศึกษา จัดว่าเป็นทรัพยากรทางการศึกษาและสามารถส่งเสริมให้จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น กระบวนการจัดการเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้นแต่เพียงในโรงเรียนเท่านั้น ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เรียนรู้จากประสบการณ์และสถานที่จริงมากขึ้น

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รัฐจะมีการส่งเสริม การวิจัย การพัฒนา การระดมทุน เพื่อการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาทั้งในด้านเทคโนโลยีการผลิตและด้านบุคลากร ในส่วนของผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุป การเรียนรู้ตามแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นั้น ถือเป็นกลไกในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคม ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้สอน ผู้เรียน ชุมชน โดยมุ่งหวังให้คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข และเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากแหล่งวิทยาการต่างๆ และเป็นการจัดการศึกษาที่เกิดจากความร่วมมือกันของชุมชนในท้องถิ่น การจัดทำแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย

มหาวิทยาลัยมหิดล จัดได้ว่าเป็นแหล่งวิทยาการที่รวบรวมเรื่องราว ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนเพื่อเป็นแหล่งวิทยาการให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษา เรียนรู้เพิ่มเติมได้ สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2.4 การศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก UNESCO (1996) กล่าวถึง การเรียนเพื่อรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อชีวิต (อ้างถึงใน อาชัญญา รัตนอุบล, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) คือความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อชีวิตของคนในประเทศต่างๆ อย่างรุนแรง ประเทศไทยเองก็ต้องเร่งปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถของประชากรส่วนใหญ่ ให้รับรู้ รอบรู้ และล่วงรู้ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข่าวสารต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้แข่งขันและร่วมมือกับนานาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระแสของการเรียกร้องในการจัดการศึกษา ล้วนเสนอแนะให้ใช้ระบบการจัดการศึกษาที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตายหรือการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) โดยมีความเป็นมา ความหมาย คุณค่าและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต สรุปได้ดังนี้

2.4.1 ความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิต สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศ : แนวคิดนี้ถูกนำขึ้นมาพิจารณาอย่างเป็นทางการครั้งแรกในการประชุมคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกการศึกษาผู้ใหญ่ (The Third International Committee for Facilitating Adult Education) ซึ่งจัดโดย UNESCO เมื่อปี 2507 หลังจากนั้น การศึกษาตลอดชีวิตได้กลายมาเป็นแนวความคิดและแนวทางที่มีความหมายสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2515 UNESCO ได้รายงานผลการศึกษเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ชื่อ Learning to Be ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาตลอดชีวิตกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยได้กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือกระบวนการผสมผสานสัมพันธ์ทรัพยากรทางการศึกษา เข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชนจนเป็นหนึ่งเดียว ยังผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาลดชีวิต โดยจัดให้มีโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Project) ขึ้น และกำหนดมาตรการดำเนินงานการพัฒนาทักษะขั้นสูง (Develop Higher Skills) ซึ่งเป็นทักษะที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมโลกาภิวัตน์ เช่น ทักษะในการใช้เหตุผล (Reasoning) ทักษะในการแก้ปัญหา (Problem Solving) ทักษะในการตัดสินใจ (Decision Making) เพื่อให้ทุกคนสามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตได้อย่างสร้างสรรค์

2) การศึกษาลดชีวิตในประเทศไทย : วิวัฒนาการของการศึกษาลดชีวิตในประเทศไทย อาจกล่าวอย่างกว้างๆ เป็น 2 ยุค คือ (1) ยุคการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในสมัยสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา ศูนย์กลางการศึกษาจะอยู่ที่บ้าน วัด และวัง โดยเป็นการสั่งสอนความรู้ด้านภาษาเพื่อศึกษาศาสนาและอบรมศีลธรรมเป็นหลัก รวมถึงอบรมสั่งสอนด้านการใช้ภาษา กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ และสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการจัดทำแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกคือหนังสือจินตมณี เริ่มมีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากชาวตะวันตก และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการจ้างฝรั่งมาสอนภาษาอังกฤษให้กับบุตรหลานของเจ้านายและบุคคลชั้นสูง และนำระบบการพิมพ์จากตะวันตกมาใช้พิมพ์หนังสือไทยด้วย และ (2) ยุคการจัดการศึกษาอย่างตะวันตก เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการสำคัญทางการศึกษา ได้แก่ เริ่มการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการ ในระยะแรกเปิดสอนในวังก่อนแล้วค่อยขยายออกไปตั้งโรงเรียนตามวัด และหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 การจัดการศึกษาเริ่มออกห่างจากบ้าน วัดและวัง ห่างจากการดำเนินชีวิตของคนมากขึ้น และเริ่มงานการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) ขึ้นในปี 2483 นี้เองเป็นช่วงของการเริ่มต้นการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) ในประเทศไทย

2.4.2 ความหมายของการศึกษาลดชีวิต

คำว่า “การศึกษาลดชีวิต” อาจกำหนดความหมายไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ความหมายทั่วไป : หมายถึง แนวความคิดและแนวทางที่ส่งเสริมให้เกิดการระดมเอาทรัพยากรทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นผลให้สังคมนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2) ความหมายเชิงปฏิบัติการ : หมายถึง กระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ในการดำเนินการในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ขยายการให้บริการทางการศึกษาออกจากระบบโรงเรียน เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษาอันเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง และปรับปรุงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการบริการด้านการศึกษาให้ครอบคลุมและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นเรื่องที่ทุกสังคมให้ความสนใจ เพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนได้พึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเรา รวมถึงควรให้ความสำคัญในเรื่องปัญหาและจริยธรรมของผู้เรียนด้วย

2.5 แนวคิดการจัดนิทรรศการ

นิทรรศการเป็นสื่อที่มีคุณค่าอันน่าปรีการ สามารถนำเสนอสาระความรู้ได้ทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาวิชาการ วิชาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี การศึกษา วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ การค้า เทคโนโลยี การเมือง การทหาร หรือ การปกครอง จึงเป็นสื่อที่ทรงพลังในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและเอกชน(จันทรา มาศสุพงศ์, 2540) นิทรรศการเป็นสื่อที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย แม้เทคโนโลยีด้านการสื่อสารจะก้าวหน้าเพียงใดก็ยังจำเป็นต้องใช้สื่อนิทรรศการในการเผยแพร่ความรู้ เนื่องจากเป็นสื่อที่ช่วยในการเรียนรู้และจดจำเรื่องราวได้เป็นอย่างดี

นิทรรศการหมายถึง “การแสดงผลงาน สินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรมให้คนทั่วไปได้ชม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และการให้ความหมายจากผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่าน กล่าวคือ นิทรรศการคือการให้การศึกษาความรู้และประสบการณ์ โดยจัดแสดงการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่มีความสัมพันธ์กันในแต่ละเรื่องเพื่อเร่งเร้าให้เกิดความสนใจต่อบุคคลเป้าหมาย (สุโชติ ดาวสุโข, 2521) นิทรรศการเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ สังคม การเมือง และการอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก นับว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพที่สามารถเร้าให้ผู้ดูสนใจในวัตถุและแนวความคิด (ประพันธ์ ชัยเจริญ, 2521) นิทรรศการ คือ การนำวัสดุสิ่งของต่างๆมาแสดงเพื่อให้ผู้ดูได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัสจับต้อง เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งหรือหลายๆ จุดมุ่งหมาย (นิพนธ์ สุขปรีดี, 2521) นิทรรศการเป็นวิธีการอันทรงประสิทธิภาพในการกระตุ้นให้ผู้คนสนใจในวัตถุและแนวความคิด เป็นวิธีการที่มักเข้าถึงประชาชนได้ในเมื่อวิธีการอื่นไม่สามารถทำได้ (เปรี๊ญ กุมุท, 2526) นิทรรศการ หมายถึง การรวบรวมวัสดุสิ่งของ เอกสาร แผ่นภาพ แบบจำลองหรือวัสดุ

อุปกรณ์ต่างๆ นำมาแสดงให้ผู้ชมหรือประชาชนศึกษาหาความรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดความรู้และแรงบันดาลใจให้ประชาชนเกิดความสนใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการจัดให้มีการบรรยาย ปาฐกถา ฉายภาพยนตร์ สไลด์ วิดีโอเทป หรือโสตทัศนูปกรณ์อื่นๆ ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทรรศการ ตลอดจนการจัดเจ้าหน้าที่คอยชี้แจงตอบข้อซักถามของผู้ชม (วัฒนะ จุฑะวิภาค, 2526) นิทรรศการเป็นลักษณะของการทัศนศึกษาอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการให้การศึกษาทางตา ทางหู และทางเสียง (พูนศักดิ์ ประจุศิลป์, 2531) นิทรรศการ หมายถึง การแสดงผลงานผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมเพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ ความประทับใจจากการได้สัมผัสหลายๆ ด้านโดยการเห็น การฟัง จับต้อง ปลูกถ่าย เป็นต้น (วาสนา ชาวหา, 2533) จากความหมายต่างๆ สรุปได้ว่านิทรรศการ คือ รูปแบบ หรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อมาผสมผสานกัน เช่น ภาพ ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร คำแนะนำ สไลด์ วิดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้ดูเกิดความ เข้าใจในเนื้อหาของนิทรรศการได้รวดเร็วขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับประสบการณ์ตรง โดยผู้ชมสามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า

สำหรับการแบ่งประเภทของนิทรรศการ สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระยะเวลาในการจัดแสดง 2) สถานที่จัดแสดง และ 3) ตามลักษณะผังทางเดินของผู้เข้าชม โดยมีสาระสำคัญของวิธีการดังนี้ (จันทร์ มาศสุพงศ์, 2540)

1) แบ่งตามระยะเวลาในการจัดแสดง

1.1) นิทรรศการถาวร (permanent exhibition) คือ นิทรรศการที่ใช้เวลาในการจัดแสดงแต่ละครั้งเป็นระยะเวลานาน หรือตลอดไป มีการเตรียมงานที่ประณีตพิเศษ ลักษณะของวัตถุที่นำมาแสดงมีความมั่นคง ถาวร เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิวัฒนาการของสิ่งต่างๆ จากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้แก่ นิทรรศการที่พิพิธภัณฑ์การเกษตร เฉลิมพระเกียรติฯ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ อาคารแสดงประวัติหน่วยงาน นิทรรศการประเภทนี้อาจมีการโยกย้ายบางส่วน หรือจัดแสดงเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบางโอกาส

1.2) นิทรรศการชั่วคราว (temporary exhibition) คือ นิทรรศการที่จัดอยู่ในที่ใดที่หนึ่งเป็นระยะเวลาสั้นๆ อาจเป็นสัปดาห์ เป็นเดือนขึ้นไป นิทรรศการชั่วคราวยังสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ตามจุดประสงค์ของการจัด คือ

- นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเป็นเอกเทศ เป็นการกำหนดจัดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อแสดงสิ่งใดๆ โดยไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการประเภทอื่น

- นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเพื่อเสริมนิทรรศการถาวร เป็นการจัดขึ้นเพื่อเสริมการแสดงผลที่มีอยู่เดิม โดยอาจใช้เป็นเครื่องเร้าความสนใจ เชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้คน

เข้าชมสิ่งแปลกใหม่ในบริเวณที่จัดนิทรรศการถาวร ซึ่งแหล่งที่จัดนิทรรศการถาวร โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นหอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม และแม้แต่พิพิธภัณฑ์เอง ก็ยังจัดนิทรรศการในลักษณะนี้ขึ้นเสมอๆ เพื่อแสดงวัตถุหรือสิ่งที่เพิ่งสะสมมาได้ใหม่ๆ หรือในหัวข้อที่ประชาชนบางกลุ่มสนใจ หรือในสิ่งที่นิทรรศการถาวรไม่มี เป็นการอุดช่องว่างการแสดงของตนเอง หรือเพื่อเสริมการแสดงที่จัดอยู่เดิม เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหว

Dr. Grace Morley (1979) อ้างโดย เปรื่อง กุมุท (2526: 3-4) กล่าวว่า “นิทรรศการชั่วคราวช่วยสร้างความสนใจให้คนมาชมสิ่งแปลกใหม่ เป็นการเชิญชวนที่จะสนับสนุนการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่ง” ซึ่งแม้แต่ในพิพิธภัณฑ์ก็ยังจัดนิทรรศการชั่วคราวไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของนิทรรศการถาวร เพื่อต้องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หรือรณรงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นครั้งคราว

2) แบ่งตามสถานที่จัดแสดง

2.1) นิทรรศการในร่ม (indoor exhibition) หมายถึงนิทรรศการที่จัดขึ้นภายในอาคาร อาจใช้สถานที่ภายในห้องโถง ห้องประชุม เฉลียง บริเวณส่วนต่างๆ ของอาคาร หรืออาคารเพื่อจัดนิทรรศการโดยเฉพาะ การจัดนิทรรศการประเภทนี้ผู้จัดมีความสะดวกในการเตรียมงานมากกว่าการจัดภายนอกอาคาร เพราะไม่ต้องกังวลในเรื่องกระแสลม ฝุ่น และสามารถดูแลเรื่องความสะดวกได้ดีกว่านิทรรศการภายนอกอาคาร

2.2) นิทรรศการกลางแจ้ง (outdoor exhibition) หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นภายนอกอาคาร เป็นการจัดนิทรรศการขนาดใหญ่ มีผู้ร่วมจัดงานจำนวนมาก มีการแสดงหลากหลายประเภท และมีจุดประสงค์ให้ประชาชนจำนวนมากได้เข้าชม ผู้จัดต้องเตรียมพื้นที่ สิ่งปลูกสร้าง หรือโครงสร้างรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูง

2.3) นิทรรศการหมุนเวียน (traveling exhibition) หรือนิทรรศการสัญจร หมายถึง นิทรรศการที่จัดทำเป็นชุดสำเร็จรูปถาวร สามารถเคลื่อนย้ายไปแสดงในที่ต่างๆ หมุนเวียนสลับกันไป หรืออาจแสดงในรูปของรถเผยแพร่เคลื่อนที่ (mobile units) ซึ่งจัดแสดงเพียงครั้งวันหรือหนึ่งวัน นิทรรศการประเภทนี้สามารถเข้าถึงบุคคลเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก

3) แบ่งตามลักษณะผังทางเดินของผู้เข้าชม

3.1) แบบควบคุม (control typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการโดยกำหนดทางเดินเข้าออกเป็นการบังคับให้ผู้ชมเดินตามทิศทางที่กำหนดไว้ อาจใช้ต้นไม้ บอร์ด สัญลักษณ์ ต่างๆ เช่น ลูกศรกำกับทางเดิน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเข้าชมนิทรรศการ

3.2) แบบไม่ควบคุม (uncontrolled typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมเลือกชมได้อย่างอิสระตามความสนใจ จะดูเรื่องใดก่อนหรือหลังก็ได้ หรือจะ

เข้าออกทางด้านใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นิทรรศการประเภทนี้เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่จะสมบูรณ์ครบถ้วนในแต่ละบอร์ด หรือแต่ละส่วน (section) จึงไม่จำเป็นต้องบังคับทางเดิน

การออกแบบนิทรรศการต้องมีความเหมาะสมในด้านรูปแบบและเนื้อหากับงานที่จัดขึ้น โดยมีแนวคิดในการออกแบบ ดังนี้(พวงศักดิ์ ประจุศิลป์, 2531)

1) ความเป็นเอกภาพ (unity) หมายถึงการจัดวางรูปแบบของนิทรรศการ อันได้แก่ สิ่งแสดง ต่างๆ แผนภูมิ แผนภาพ และสื่อต่างๆ ให้อยู่ในหน่วยเดียวกัน เป็นหมวดหมู่ และมีความสัมพันธ์กันโดยตลอด มองดูแล้วเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ไม่วางกระจายจนมองไม่ออกว่าเป็นเรื่องเดียวกันหรือไม่

2) ความสมดุล (balancing) หมายถึงการจัดวัตถุสิ่งของในนิทรรศการที่มองดูแล้วให้ความรู้สึกสมดุล คือไม่เอียง หรือหนักไปด้านใดด้านหนึ่งเกินไป ความรู้สึกทางสมดุล อาจเกิดได้จากองค์ประกอบต่างๆ เช่น ขนาด น้ำหนัก ความหนาแน่น ฯลฯ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1) ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน (symmetry balance) คือ มีลักษณะเท่ากันทั้ง ซ้าย-ขวา คู่ง่ายและเข้าใจง่ายให้ความรู้สึกนิ่งเฉย คงที่

2.2) ความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากัน (asymmetry) คือ มีความสมดุลกันในตัวเองไม่จำเป็นต้องเท่ากัน แต่ให้ความรู้สึกสมดุลกัน ในลักษณะนี้อาจเกิดจากความแตกต่างกันทางวัสดุ ขนาด ผิว เงาม สี ฯลฯ

2.3) ความสมดุลในลักษณะจุดศูนย์ถ่วง (gravity) การออกแบบใดๆ ที่เป็นวัตถุ 3 มิติ และต้องใช้งานในการทรงตัว จำเป็นต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วง เช่น การออกแบบแผงตั้งแสดง ประเภทลอยตัว ซึ่งต้องมีความเหมาะสมต่อการทรงตัวของวัตถุสิ่งของนั้นๆ

3) การเน้น (emphasis) การจัดนิทรรศการผู้ออกแบบจะต้องให้ความสำคัญในการเน้นความรู้สึกอันใดอันหนึ่งได้แก่

3.1) จุดเน้นหรือจุดสนใจ ในการจัดทั้งหมดจะต้องมีการเน้นจุดสนใจให้เห็นชัดกว่าสิ่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดจุดประทับใจเป็นอันดับแรก เช่น ชื่อเรื่อง จุดเปิดงาน ฯลฯ

3.2) จุดรอง ผู้ออกแบบจะต้องมีเจตนาที่จะเน้นจุดที่มีความสำคัญรองลงมา ให้เป็น อันดับ 2 หรือ 3 ตามความสำคัญโดยไม่แข่ง หรือเด่นขึ้นมากเท่ากับจุดเน้น ในการเน้นที่จะให้เกิดจุดเด่นจุดรองอาจทำได้หลายวิธี เช่น เน้นด้วย เส้น ขนาด สี น้ำหนัก ผิว ฯลฯ

4) ความแตกต่าง (contrast) เป็นการจัดที่มีความประสงค์ ให้มีการขัดแย้ง เพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซาก ความจำเจ หรือเบื่อหน่ายจากการจัดลักษณะทำนองเดียวกันหมด ไม่มีลักษณะเด่นเด่นแอบแฝงอยู่ ดังนั้นการออกแบบโดยอาศัยหลักความแตกต่างโดยการทำให้มีบางส่วนหรือหลายส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งกัน จะเป็นเส้นที่ตัดกัน ผิวเรียบ นุ่มนวล ตัดด้วย ผิวขรุขระ

หรือใช้สีตรงข้ามกันเพื่อให้รู้สึกขัดแย้งกันบ้างในส่วนเล็กๆ น้อยๆ จะช่วยให้มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น และเพิ่มรสชาติแตกต่างกันออกไป

5) ความกลมกลืน (harmony) ความกลมกลืนในที่นี้หมายถึงการพิจารณาในส่วนรวมทั้งหมด แม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็ตาม แต่เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้สึกผสมผสานกลมกลืนเข้ากันได้

6) ความเรียบง่าย (simplicity) เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการ เพราะสิ่งแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพหรืออักษรที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ควรระลึกเสมอว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดนิทรรศการเพื่อให้คนดูเข้าใจเรื่องราวที่เราแสดง การใช้วัสดุหรือสิ่งแสดงที่เกินความจำเป็น หรือมีลักษณะแปลกพิสดารที่ไม่ตรงกับเนื้อหาขอมไม่เกิดผลดี ดังนั้นการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นการประหยัด ชัดเจน และเรียบง่าย จะทำให้นิทรรศการน่าสนใจกว่าการใช้วัสดุเกินความจำเป็น

7) ความสมบูรณ์ขึ้นสำเร็จ (finish) เป็นการสำรวจขั้นสุดท้ายที่จะสรุปการออกแบบอันมีผลโดยตรงต่อส่วนรวมทั้งหมด มีส่วนใดบกพร่องไม่เหมาะสมต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยใช้ความคิดหรือหากยังไม่พอใจอาจต้องมีการทดลองจัดตามที่คิดว่าถูกต้องเหมาะสมโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่เคยจัดมาแล้ว เมื่อรู้สึกละเอียดถี่ถ้วนดีเท่าที่โยกย้ายกลับที่เดิม ถือเป็น การประลองความคิด เมื่อทดลองเช่นนี้ก็จะช่วยให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลดีแก่การจัดนิทรรศการ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการจัดนิทรรศการ คือ ความพยายามพิถีพิถัน ปกป้องและสืบสาน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำสาระบางประการจากการแบ่งประเภทของนิทรรศการใน 3 ลักษณะเพื่อนำมาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ 1) นิทรรศการถาวร 2) นิทรรศการในร่ม และ 3) ตามลักษณะผังทางเดินของผู้เข้าชม : แบบควบคุม ส่วนการออกแบบนิทรรศการของการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามแนวของความเป็นเอกภาพ (unity)

2.6 กลุ่มภาวะวิกฤตไคล้สูญ

2.6.1 สถานการณ์ทั่วไปของกลุ่มภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

เศรษฐกิจโลก วัฒนธรรมสมัยใหม่ การแข่งขัน และการสื่อสารที่ทรงพลังไร้พรมแดนเป็นสถานการณ์ของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งไม่ว่าผู้คนจะอยู่ในมุมใดของโลกก็จะได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข คือ การมีฐานทางสติปัญญา

และจิตวิญญาณที่เข้มแข็งมั่นคง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และความเชื่อมั่นในกลุ่มของตน แต่ในปัจจุบันภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นฐานของระบบวิถีคิด และเป็นอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง ไม่มีสถานะเป็นภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติ กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตและเสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย เป็นปัญหาคูกคามต่อความหลากหลายของภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรม ในโลกยุคปัจจุบัน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2549)

ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลก เช่นเดียวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยนักภาษาศาสตร์ประมาณการว่า 90% ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษา กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต (Krauss, 1992) แม้ว่าบางท่านมองในแง่ดีกว่านี้ แต่อย่างน้อยก็เชื่อว่าเกินกว่าครึ่งของภาษาในโลกกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้พันศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่หรือภาษาราชการเท่านั้นที่ปลอดภัย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงอยู่ในสภาวะอ่อนแอ สูญเสียเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิเวศน์ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยจึงเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้

2.6.2 ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางของแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์หรือสุวรรณภูมิ มีความร่ำรวยหลากหลายด้านภาษาชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยในจำนวนประชากรกว่า 60 ล้านคนนั้น แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาทั้งสิ้นถึง 70 กลุ่ม กระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศ โดยการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ ในพื้นที่ทั่วประเทศ แบ่งเป็นสองลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์เชิงเชื้อสายหรือตระกูลภาษา ซึ่งแบ่งเป็นตระกูลใหญ่ๆ 5 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไท (24 กลุ่ม) ตระกูลออสโตรเอเชียติก (23 กลุ่ม) ตระกูลออสโตรเนเซียน (3 กลุ่ม) ตระกูลจีน – ทิเบต (21 กลุ่ม) และตระกูลม้ง – เมียน (2 กลุ่ม) และ 2) ความสัมพันธ์เชิงสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งกว่า 70 กลุ่มจากตระกูลภาษาต่างๆ นั้น มีสถานภาพทางสังคมหรือมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นภูมิภาค และระดับชุมชน โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่ใช้เชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ เข้าด้วยกัน ภาษาไทยมาตรฐาน เป็นภาษาที่ใช้ในกิจกรรมทางราชการระดับชาติและโอกาสที่เป็นทางการทุกประเภท เป็นสื่อในการเรียนการสอนในโรงเรียนและเป็นภาษาของสื่อสารมวลชนทุกแขนง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ทั่วทั้งประเทศในแต่ละภูมิภาคมีการใช้ภาษาท้องถิ่นตามภูมิภาค ซึ่งพูดโดยประชากรส่วนใหญ่และใช้เป็นภาษากลางในการ

สื่อสารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ เช่น ภาษาคำเมือง ใช้เป็นภาษากลางในเขตภาคเหนือ ตอนบน ลาวอีสานใช้ในเขตภาคอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ภาษาปักษ์ใต้ใช้เขตภาคใต้ เป็นต้น

ส่วนภาษาของชุมชนท้องถิ่นมักเป็นภาษากลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีทั้งภาษาชุมชนท้องถิ่นในกลุ่มตระกูลไท ซึ่งพูดในภูมิภาคต่างๆ ภาษาพลัดถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาตระกูลไทจากนอกประเทศที่เข้ามาตั้งถิ่นในเขตประเทศไทยด้วยปัญหาการเมือง สงคราม และการทำมาหากิน เช่น ภาษาลาวต่างๆ ในภาคกลาง เป็นต้น ภาษาในตระกูลอื่นที่อาจจัดอยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ภาษามอญ ซึ่งได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน เข้ามารับราชการและดำเนินชีวิตโดยสงบสุขมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังมีภาษาในเขตตลาดหรือตัวเมือง ได้แก่ ภาษาจีนต่างๆ และภาษาเวียดนาม (เฉพาะอีสานตอนบน) มีกลุ่มภาษาในเขตแนวชายแดน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ โดยต่อเนื่องกับชุมชนเดียวกับข้ามพรมแดนประเทศ เช่น ชาวเขาต่างๆ ในภาคเหนือ, ภาษามอญและกะเหรี่ยงในทางภาคตะวันตก, ภาษาเขมรถิ่นไทย ทางภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือและภาษามลายูถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น รวมทั้งมีกลุ่มภาษาเล็กๆ ซึ่งเป็นภาษาในวงล้อมของภาษาอื่นๆ ได้แก่ 1) ของ 2) กะซอ 3) ชัมเร 4) ขูง 5) มลาบรี 6) เกนชีว (ชาไก) 7) ญ้อกู 8) โซ (ทะวืง) 9) ลัวะ (ละเวือะ) 10) ละว้า (ก่อง) 11) อิมปี 12) บิซู 13) อูรักละโว้ย และ 14) มอเกิ้ล

นอกจากภาษาต่างๆ ในสังคมไทยแล้ว การใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการศึกษาและธุรกิจ และการเมืองก็มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ โดยภาษาอังกฤษจะมีความสำคัญมากที่สุด ภาษาญี่ปุ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาจีนกำลังมีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ภาษาเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาเวียดนาม ลาว พม่า มาเลเซีย มีความสำคัญ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่นเดียวกัน

จากการที่สังคมไทยเป็นสังคมพหุภาษาและภาษาต่างๆ มีหน้าที่ทางสังคมแตกต่างกัน ประชากรไทยจึงมักจะเป็นผู้ที่พูดได้ 2 ภาษาหรือ 3 ภาษาหรือมากกว่าในชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาษาท้องถิ่นในครอบครัวหรือในชุมชน ใช้ภาษากลางของท้องถิ่น(แต่ละภูมิภาค)เพื่อติดต่อและค้าขายต่างกลุ่ม และใช้ภาษาไทยกลาง (ไทยมาตรฐาน)

2.6.3. การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาและสถานะวิกฤตของภาษากลุ่มชาติพันธุ์

ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มล้วนมีคุณค่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ เนื่องจากเป็นระบบสื่อสารที่สร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เพื่อวิถีการดำรงชีวิต ที่ใช้อย่างต่อเนื่องกันมานับพันปี เป็นระบบความคิดความเข้าใจในโลกและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มแต่อย่างใดก็ตามในโลกปัจจุบันภาษาต่างๆ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลุ่มชาติพันธุ์ภาษา

ต่างๆ ล้วนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ซึ่งมีอิทธิพลจากโลกตะวันตกได้มีการแพร่ขยายอย่างไ้พรมแดน ด้วยอำนาจและความเจริญด้านการสื่อสารมวลชน ทำให้สามารถเข้าถึงในเกือบทุกพื้นที่ แม้ในเขตห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ (ในบางพื้นที่) โดยใช้ภาษาใหญ่ระดับชาติเช่น ภาษาราชการหรือภาษานานาชาติ (ภาษาอังกฤษ) ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวนมากจึงอยู่ในภาวะถดถอย วิกฤตและอาจสูญสิ้นไป สภาวะการดำเนินชีวิตด้านการในภาษาที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ โอกาสของอาชีพการงาน ทำให้ทุกคนต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาสำคัญภาษาใหม่ๆ เช่น ภาษาราชการ ภาษาประจำชาติหรือภาษานานาชาติ (อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ) การทำงานตามแหล่งงานนอกชุมชน ทำให้มีการใช้ภาษากลางมากขึ้น และใช้ภาษาท้องถิ่นน้อยลง การแต่งงานเข้ากลุ่ม ทำให้ความเข้มข้นการใช้ภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลดลง โดยใช้ภาษาที่มีอิทธิพลในพื้นที่หรือใช้ภาษากลาง ส่งผลต่อการใช้ภาษาภายในบ้านและการส่งผลต่อการรักษามรดกทางภาษาแก่ลูกหลาน

นอกจากนี้การกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือระบบการศึกษาที่ใช้เฉพาะภาษาราชการเพียงภาษาเดียว เป็นสื่อในการเรียนการสอน ทำให้ภาษาท้องถิ่นถูกลดความสำคัญลงเยาวชนไม่เห็นประโยชน์ของภาษาท้องถิ่นของตน อีกทั้งนโยบายภาษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป ที่ส่งเสริมการใช้ภาษาราชการเพียงอย่างเดียว (แม้ว่ายังไม่มีนโยบายภาษาแห่งชาติเป็นทางการ) ทำให้ภาษาอื่นๆ หดหน้ที่และความสำคัญ สำหรับสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นแหล่งของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและบันเทิงคดีต่างๆ ซึ่งใช้ภาษาราชการเป็นหลักและใช้เพียงภาษาเดียว ในปัจจุบันสามารถเข้าถึงในบ้านที่อยู่ในเขตห่างไกลทำให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยภาษาราชการเท่านั้น

สาเหตุปัญหาและสภาวะข้างต้นนำไปสู่ทัศนคติของเจ้าของภาษาที่ไม่เห็นประโยชน์และความสำคัญของภาษาชาติพันธุ์ของตนในโลกปัจจุบัน จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ปัจจุบันคนรุ่นเยาว์ มีการใช้ภาษาราชการมากขึ้นและใช้ภาษาชุมชนท้องถิ่นของตนลดลงเรื่อยๆ หรือเลือกใช้เปลี่ยนไปใช้ภาษาราชการเพียงภาษาเดียวหรือใช้เฉพาะภาษาใหญ่ๆ ทำให้ความสามารถในการใช้สองหรือสามภาษาในหมู่เยาวชนลดน้อยลงไปเรื่อยๆ

ขณะนี้ได้พบว่ามียังน้อยถึง 14 กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรงใกล้สูญ ได้แก่ 1) ของ 2) กะซอง 3) ชัมเร 4) ชูอง 5) มลาบรี 6) เกนชีว (ชาไก) 7) ฉู้สกุร 8) โซ (ทะวี่ง) 9) ลัวะ (ละเวือะ) 10) ละว้า (ก๊อง) 11) อิมปี 12) บิซุ 13) อูรักละโวย และ 14) มอเกิ้ลัน ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาในวงล้อมทั้งสิ้น ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่นักหรือเดิมอาจจะเป็นกลุ่มใหญ่ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนภาษา หรือมีกลุ่มผู้พูดภาษาอื่นๆ ใกล้เคียงได้อพยพเข้า

มาอยู่ปะปนจำนวนมาก ดังตัวอย่าง เช่น กลุ่มญัฮกุรในจังหวัดนครราชสีมา กล่าวว่า เดิมมีผู้พูดภาษาญัฮกุรอยู่จำนวนมาก แต่ต่อมามีกลุ่มไทยโคราช ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในพื้นที่อพยพเข้ามาอยู่ปะปนมากขึ้น กลุ่มชาวญัฮกุรได้พยายามถอยหนีเข้าป่าลึกไปเรื่อยๆ จนไม่มีทางไปต่อ ในที่สุดจึงต้องอยู่ไปด้วยกัน ผลที่ตามมาที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ภาษาพื้นบ้าน ซึ่งได้แก่ ภาษาญัฮกุร การใช้ลดลงเรื่อยๆ และภาษาที่ใช้ก็มีลักษณะเพี้ยนไปตามอิทธิพลของภาษาไทย ซึ่งหมายถึงทั้งไทยโคราชและไทยกลาง (ภาษาราชการ) ในบางพื้นที่และบางกลุ่มไม่มีการใช้ภาษาภายในครอบครัว ในชุมชน เช่น กลุ่มซอง

ลักษณะการถดถอยของภาษาและการใช้นี้กำลังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ในหลายกลุ่ม บางกลุ่มมีขนาดเล็กมาก เช่น มลาบรี (ตองเหลือง), เกนซิว (ซาไก), ละว้า (ก๋อง) มีผู้พูดเพียงจำนวนร้อยกว่าคน ทำให้ยากที่จะดำรงรักษาไว้ได้ในโลกของการเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน ในจำนวนภาษากลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญมีจำนวนถึง 9 กลุ่ม เป็นภาษากลุ่มมอญ – เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาดั้งเดิมของดินแดนสุวรรณภูมิ โดยที่ภาษากะซอง ชัมเร และซอญ มีโอกาสน้อยมากที่จะดำรงอยู่ได้และคงสูญสิ้นไปตามอายุขัยของผู้พูดที่มีอยู่ไม่กี่สิบคน

นอกจาก 14 กลุ่มวิกฤตใกล้สูญดังกล่าว ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แม้อาจมีขนาดใหญ่ ล้วนไม่อยู่ในสถานะที่ปลอดภัยและแสดงให้เห็นความถดถอย เปลี่ยนแปลงในการใช้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเขาวชน เช่น กลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน ได้แก่ ภาษามอญ ภาษา มลาญถิ่น ภาษาเขมรถิ่นไทยฯ หรือแม้แต่ ภาษาคำเมือง ลาวอีสาน ปักข่าได้ ซึ่งเป็นภาษาซึ่งใช้เป็นภาษากลางในแต่ละภูมิภาค ในปัจจุบันแม้ว่ายังคงพูดทั่วไปโดยใช้สำเนียงท้องถิ่น แต่คำศัพท์และลักษณะทางไวยากรณ์จำนวนมากเปลี่ยนเป็นภาษาไทยกลาง (ภาษาไทยมาตรฐาน) เนื่องมาจากระบบการศึกษาและสื่อสารมวลชน

ในปัจจุบันจึงมีเพียงภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นภาษาราชการ เพียงภาษาเดียวที่ยังปลอดภัยไม่ถึงกับสูญเสียไปดังเช่นภาษาของชุมชนท้องถิ่น แม้ว่าจะถูกคุกคามด้วยภาษาและวัฒนธรรมตะวันตกโดยผ่านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษานานาชาติ ด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงของภาษาและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงไปใช้ภาษาอื่นหรือเลิกใช้ภาษาการตายของภาษาที่กำลังเกิดขึ้นเป็นปัญหาระดับโลก นักภาษาศาสตร์ Michel Krauss ได้ทำนายไว้ว่า ร้อยละ 90 ของภาษาในโลกปัจจุบันซึ่งมีประมาณ 6,000 ภาษา อยู่ในภาวะวิกฤตและอาจไม่สามารถดำรงอยู่ได้พันศตวรรษนี้ ซึ่งภาษาเหล่านี้คือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีได้มีสถานะเป็นภาษาที่ใช้ในระบบการศึกษานั้นเอง มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่อยู่ในภาวะที่ปลอดภัย ซึ่งได้แก่ภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติต่างๆ

คำถามที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในโลกในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มิใช่หรือ เราเป็นกังวลกับสิ่งที่ผิดธรรมชาติหรือไม่ คำตอบคือ การถดถอย สูญเสียความ

หลากหลายทางธรรมชาติและหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของมนุษยชาติ ซึ่งกำลังเป็นปัญหาใหญ่ในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์ถึงสาเหตุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างคาดไม่ถึงการสูญเสียภาษา หมายถึง การสูญเสียระบบความรู้ ความคิดและโลกทัศน์ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ รวมทั้ง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ และเครื่องมือสื่อสารและสื่อของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสถานะวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดความตระหนักและร่วมกันหาทางช่วยกันรักษาและป้องกัน รวมทั้งหาวิธีการในการฟื้นฟูภาษาวิกฤตใกล้สูญหายและปัญหาวิกฤตอัตลักษณ์ตามแนวชายแดนซึ่งกำลังเป็นปัญหาอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันการทบทวนนโยบายด้านการใช้ภาษาท้องถิ่นในการศึกษาในสื่อมวลชนและนโยบายภาษาแห่งชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรของชาติและมรดกของมนุษยชาติไว้ และเพื่อสันติสุขของชนในชาติ

2.6.4. ปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ สิทธิมนุษยชนและสิทธิทางภาษา

สำหรับสถานการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตนั้น โดยทั่วไปกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ในสภาพอ่อนแอ ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและกลุ่มของตน ชาวชนละทิ้งมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ และส่วนมากก็ยังคงไม่สามารถปรับตัวเองเข้าสู่โลกของสังคมใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ประสบผลสำเร็จทางการศึกษาตามที่ต้องการในระบบโรงเรียน ไม่มีอนาคตและเส้นทางเดินที่ชัดเจน ไม่มีความมั่นคงทั้งด้านสถานะภาพทางสังคมวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต ซึ่งในสายตาของคนทั่วไปจะมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่พัฒนายาก ยากที่จะประสบความสำเร็จ เป็นชุมชนล้าหลัง ภาษาของกลุ่มชนเล็กๆจึงประสบปัญหาบ่อยๆ สูญสลายไป คนในกลุ่มเริ่มเปลี่ยนไปพูดภาษาใหญ่ เพื่อปรับตัวเข้ากับสังคมใหญ่ภายนอก ซึ่งบางส่วนของประสบความสำเร็จ แต่คนจำนวนมากก็ยังไม่สามารถปรับตัวได้ หรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก

ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ตามแนวชายแดน เช่น กลุ่มคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากจะประสบปัญหาดังที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีปัญหาวิกฤตด้านอัตลักษณ์และจิตวิญญาณ อันเนื่องมาจากมีความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ทางภาษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และการสื่อสารเป็นอย่างมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การปกครอง ฯลฯ ซึ่งการไม่สามารถสื่อสารผ่านภาษาราชการได้อย่างเต็มที่น่าไปสู่การขาดความเท่าเทียมในการดำรงชีวิต ไม่มีความมั่นคงในอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนและกลุ่ม ก่อให้เกิดการ

ต่อต้านอย่างรุนแรงจนบางครั้งควบคุมไม่ได้ ความไม่มั่นคงทางภาษานำไปสู่ปัญหาความไม่มั่นคงทางการศึกษา และความไม่มั่นคงในคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ และความมั่นคงภาษาในประเทศ

หากมองในแง่ของปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะสิทธิทางภาษา องค์การสากลด้านสิทธิมนุษยชนยืนยันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นั้น มีสิทธิทางภาษา โดยสามารถใช้ภาษาของตนเองทั้งในที่สาธารณะ คือ ในบ้านของตน ในชุมชนของตนและในที่สาธารณะต่างๆ รวมทั้งสามารถใช้ภาษาของตนเองในการจัดระบบการศึกษาแก่เยาวชน ทั้งนี้มีผลงานวิจัยต่างๆ ที่พิสูจน์และสนับสนุนประโยชน์ของการใช้ภาษาแม่เป็นสื่อในการศึกษาในเบื้องต้นและเชื่อมโยงเข้าสู่ภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติ เพื่อนำไปสู่สาระความรู้และสังคมต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น การแก้ปัญหาการเข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ และการหวังผลที่จะก่อให้เกิดความสมานฉันท์และความมั่นคงในคุณภาพชีวิตของประชากรในชาติโดยทั่วไปนั้น จึงควรมีการทบทวนระบบการศึกษาและนโยบายภาษาแห่งชาติ เพื่อให้สามารถเอื้อต่อการใช้ภาษาของชาติพันธุ์หรือภาษาแม่ ซึ่งเป็นภาษาที่หนึ่งของเด็กในระบบการศึกษา เพื่อสร้างประชากรไทยที่มีคุณภาพบนฐานของอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่แข็งแกร่ง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเข้าถึงอัตลักษณ์ความเป็นประชากรไทยในระดับชาติด้วย ทั้งนี้ความเป็นไทยของชนในชาติ มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องสละอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน และใช้ภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยของส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่ความสามารถที่จะดำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาโดยที่สามารถสื่อสารและอยู่ร่วมกันสังคมไทย เข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียม มีความมั่นคงในชีวิตในชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ปรารถนา ซึ่งจะทำให้เกิดอัตลักษณ์ของความเป็นไทยในระดับชาติไปด้วยพร้อมกัน และเป็นประชากรไทยที่มีคุณภาพและสามารถร่วมกันแข่งขันกับโลกภายนอกได้

2.6.5. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤตไกล้สุญ ของ “กลุ่มของ”

กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมที่ตกอยู่ในภาวะวิฤตไกล้สุญ ในประเทศไทย นี้ ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิฤต ได้ดำเนินการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องไปในการฟื้นฟูวัฒนธรรมให้กับกลุ่มของ ซึ่งเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีระยอง ตราด โดยผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่ากลุ่มของเป็นกลุ่มที่สามารถสะท้อนภาพรวมการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิฤตได้อย่างเต็มรูปแบบคือสามารถเห็นภาพรวมการทำงานของศูนย์ได้โดยมี “กลุ่มของ” เป็นกรณีศึกษา ดังนั้นผู้วิจัย จึงใช้กลุ่มของเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมที่ตกอยู่ในภาวะวิฤตแทนกลุ่มอื่นๆ อีกหลายกลุ่ม เช่น กะ

ของ ชำเร ชะโอจ (ชอู่) ญฮฺกู ละเวือะ โซ (ทะเวิง) มลาปริ ชาไก (เกนชีว) อิมปี บิซุ ละว่า(ก่อง) ช่อ
อูร์กะไว และมอเกลิน

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มไกล่สุญนี้เรียบเรียงจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย
เพื่อท้องถิ่นของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตระหว่างปี 2547-2550 มี
สาระสำคัญของกลุ่มวิกฤตไกล่สุญในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

กลุ่มของ

ของ แปลว่า “คน” ปัจจุบันคำๆ นี้ใช้เป็นทั้งชื่อเรียกกลุ่มชนดั้งเดิมของจังหวัด
จันทบุรี ตราด ระยอง และฉะเชิงเทรา และเป็นชื่อภาษาที่พวกเขาใช้พูดกันในพจนานุกรมภาษาไทย
ของราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2525 ก็มีคำๆ นี้บรรจุอยู่ โดยให้ความหมายว่า เป็นชื่อของกลุ่มชน
กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดจันทบุรี แต่ในหมู่คนของเองนั้น ในเวลาที่ต้องการเน้น
ความเป็นคนของของตนกับคนอื่น เขาก็มักจะเรียกตนเองว่า ชิมชอง ซึ่งแปลว่า “คนของ” ใน
ภาษาไทยนั้น คำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ของนั้นมีอยู่เพียงคำเดียว และก็ค่อนข้างเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย
มานานพอสมควรเห็นได้จากการที่คำๆ นี้ปรากฏอยู่ในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่และจดหมายเหตุ
ของรัชกาลที่ 5 ครั้งเสด็จประพาสจันทบุรี ยังไม่รวมถึงที่ปรากฏอยู่ในเอกสารของชาวต่างประเทศ
เช่น ปาลเลอกัวซ์ (Pallegoix 1853) ใช้ว่า Xong และ ครอฟอร์ด (Crawford 1856) ใช้ว่า Chong และ
พจนานุกรมภาษาสยามของหมอบรัดเลย์ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2416 ก็ให้นิยามของคำว่า ชอง
เอาไว้ด้วย ทั้งหมดนี้น่าจะมีที่มาจาก “ชอง” เดียวกันทั้งสิ้น

เอกสารที่เก่าแก่ที่สุดที่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์
เกี่ยวกับชาวชอง คือบันทึกของนักการทูตชาวจีนชื่อ โจวต้ากวน ที่มาเยือน ราชอาณาจักรเขมร
ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 (Chou 1987) ในบันทึกนี้ นอกจากจะบรรยายประเพณีต่างๆ ในราช
สำนักเขมรแล้ว ในหัวข้อที่ว่าด้วย “ทาส” เขายังกล่าวถึงชนพื้นเมืองที่เรียกว่า Chuang หรือ จวง ซึ่ง
ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามป่าเขา และถูกจับมาขายเพื่อใช้สอยเป็นทาสในเรือนของชาวเขมร แต่ก็ไม่อาจหา
หลักฐาน ยืนยันในเอกสารอื่นได้ว่า “จวง” คือ บรรพบุรุษของชอง ที่พบอยู่ในพื้นที่จังหวัด จันทบุรี
ปัจจุบัน

แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันโดยตรง แต่จากข้อความอื่นในเอกสารของโจว ทำให้
เราสามารถอนุมานได้ว่า ชาวชองในไทยน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับชนพื้นเมืองโบราณของกัมพูชา
อย่างแน่นอน ตัวอย่างหนึ่งได้แก่การบรรยายในหัวข้อ “ชนพื้น เมือง” ซึ่งโจวได้ระบุว่าชนชาวป่าของ
กัมพูชาสมัยนั้น ไม่ได้พูดภาษาเขมร พวกเขาไม่มีบ้านแต่ทั้งครอบครัวจะเที่ยวเร่ร่อนไปตามป่าเขา
ทำการล่าสัตว์และแบ่งปันสัตว์ ที่ล่ามาได้ในกลุ่มของตนเอง ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ โจว
ได้กล่าวด้วยว่า ชนพื้นเมืองบางกลุ่มได้เพาะปลูกกระวานและต้นฝ้าย ซึ่งก็สอดคล้องกับคำบอกเล่า

ของชาวทองถิ่นที่ทราบว่ากระวานนั้นเป็นพืชเครื่องเทศที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ ชาวทองอย่างยิ่ง เพราะการเพาะปลูกและเก็บลูกกระวานขายนั้นเป็นอาชีพที่สำคัญ อาชีพหนึ่งของพวกเขา ก่อนที่จะหันมาทำสวนผลไม้บนพื้นที่ราบเชิงเขาแทนการ ปลูกกระวานบนพื้นที่ภูเขาเช่นในอดีต

การระบุจำนวนที่แน่นอนของประชากรชาวทองในประเทศไทย นับว่ายัง เป็นปัญหาอยู่พอสมควร เนื่องจากหลายแหล่งข้อมูลต่างก็อ้างจำนวนที่แตกต่างกัน เช่น ข้อมูลเมื่อเกือบ 30 ปีที่แล้วของ เว็บเบอร์ (Webber 1976) ระบุว่ามิประชากร ทองอยู่ในจังหวัดทองถิ่นกว่า 8,400 คน ในขณะที่ข้อมูลจากหนังสือ Ethnologue (Grimes 1996) ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล พื้นฐานเกี่ยวกับจำนวนผู้พูดภาษาต่างๆ ทั่วโลกได้ระบุว่ามิผู้พูดภาษาทองอยู่เพียง 500 คน ส่วนข้อมูลจาก “โครงการแผนที่ ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย” ของ มหาวิทยาลัยมหิดล ระบุว่า ปัจจุบันมิผู้พูดภาษาทองอยู่ราว 4,000 คน

สาเหตุประการหนึ่งของความแตกต่างในการระบุจำนวนประชากรทอง ใน แหล่งข้อมูลต่างๆ ข้างต้นนั้น อาจสันนิษฐานได้ว่ามาจากสภาวะการเปลี่ยนแปลง การใช้ภาษา (Language Shift) ในหมู่ชนที่เคยใช้ภาษาทองเป็นภาษาแม่ ซึ่งได้หันมาใช้ภาษาไทยมากขึ้นเรื่อยๆ จึง ถือเป็นการยากที่จะระบุจำนวนประชากรที่พูด ภาษาทองมีอยู่เท่าใดกันแน่ แต่หากสอบถามจาก คนในพื้นที่ก็จะทราบว่าหมู่บ้านใดบ้างที่เป็นชุมชนดั้งเดิมของคนเชื้อสายทอง

ในปัจจุบันประชากรทองอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตกิ่งอำเภอเขาภิรมย์ จังหวัดทองถิ่น โดยเฉพาะ 2 ตำบลทางตอนเหนือของอำเภอ คือ ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู ส่วนตำบลที่อยู่ทางตอนใต้คือ ตำบลพลวง และตำบลชากไทย มิประชากรทองค่อนข้างเบาบาง และในตำบลทับไทรของอำเภอ โป่งน้ำร้อนนั้นมิ ประชากรที่พูดภาษาทองเหลืออยู่น้อยมาก แต่เมื่อใครได้พบปะคนเมืองทองถิ่นที่มาจากตำบลนั้น ก็อาจได้รับการบอกกล่าวว่ามีเชื้อสายเป็นทอง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ แม้ปัจจุบันประชากรทองจะกระจุกตัวอยู่ เฉพาะในพื้นที่จำกัด แต่กลับปรากฏว่าชื่อหมู่บ้านและสถานที่อื่นๆ อีกหลายแห่งใน จังหวัดทองถิ่น และ จังหวัดระยอง ปรากฏร่องรอยว่ามีที่มาจากภาษาทองค่อนข้าง ชัดเจน (Isara, 2004) จึงสันนิษฐานได้ว่าในอดีตนั้นชนที่พูดภาษาทองนั้นน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานของคนทอง

ในแง่ภูมิศาสตร์ จังหวัดทองถิ่นแบ่งออกได้เป็นเขตพื้นที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเล และเขตป่าเขาทางตอนในของจังหวัด ด้านทิศเหนือมีแนวเขาสอยดาว และเขาภิรมย์ ทอดจากเหนือลงมาถึง ทำให้พื้นที่ตอนในของทองถิ่นถูกแบ่ง ออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว และกิ่งอำเภอเขาภิรมย์ ส่วนฝั่งตะวันออก ได้แก่ อำเภอสอยดาวและ

อำเภอโป่งน้ำร้อน โดยถิ่นที่อยู่ของชาวขอนนั้นจะอยู่ในบริเวณที่ติดกับแนวภูเขาบริเวณนั้นนอกจากจะเป็นเขตป่าร้อนชื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ แล้วยังเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำจันทบุรีอีกด้วย ในอดีตเขตที่อยู่อาศัยของชาวขอนนี้เป็นแหล่งกำเนิดของพรรณไม้และเครื่องเทศที่มีราคา เช่น ไม้กฤษณา เร่วหอมและกระวาน เป็นต้น นอกจากนั้นยังเคยเป็นแหล่งผลิตน้ำมันยางจากธรรมชาติซึ่งนำไปใช้ในการเคลือบผิวไม้หรือนำไปผสมกับชันเพื่อใช้ยาเรือและยังนำเอาส่วนเป็นขี้ไล่(น้ำมันที่ปนกากตะกอน)ไปทำมดได้สำหรับจุด เป็นไฟส่องสว่างได้อีกด้วยแต่หลังจากที่รัฐบาลได้ให้อนุญาตให้มีการสัมปทานป่าไม้และต่อมาประกอบกับการบุกเบิกที่ทำกินเพื่อสร้างเป็นสวนผลไม้และพื้นที่การเกษตรอื่นๆทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนของที่เคยแวดล้อมด้วยป่าทึบกลับกลายเป็นแวดล้อมด้วยสวนผลไม้ สวนยางพารา และนาไร่ ยิ่งชุมชนที่อยู่ใกล้ ตัวเมือง จันทบุรีเข้ามาเท่าไร ก็จะมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้นเท่านั้นในสมัยก่อนแม้แต่พื้นที่ใกล้เคียงอย่างบ้านตะเคียนทองและบ้านคลองพลูก็ยังมีพื้นที่ป่ากันระยะทางห่างเพียงหนึ่งกิโลเมตรผู้คนก็ยังไม่ค่อยเดินทางไปมาหาสู่ประชากรมีการทำไร่หมุนเวียนโดยทำกินในพื้นที่หนึ่งเพียงปีเดียว จากนั้น ก็ปล่อยให้ เป็น “ซาก” หรือที่รกร้างว่างเปล่า

ชาวขอนเรียก ‘บ้าน’ ที่เป็นที่อยู่อาศัยว่า “ต้อง” ซึ่งครอบคลุมลักษณะของเรือนแบบต่างๆ ทั้ง แบบของดั้งเดิมที่มีไม้ไผ่เป็นวัสดุหลักและแบบร่วมสมัยที่ใช้ไม้และปูนแทนซึ่งเป็นบ้านที่ชาวขอน ปัจจุบันนิยมปลูกกันบ้านเรือนลักษณะนี้มีทั้งแบบยกใต้ถุนสูงและแบบที่ปลูกติดดินแต่ถึงแม้จะมีบ้านหลายแบบ บ้านของชาวขอนก็มักจะประกอบไปด้วยพื้นที่ใช้สอยหลักสามส่วน ได้แก่ ส่วนเปิดโล่ง หรือโถงของเรือน ส่วนครัวไฟ และส่วนห้องนอน

บ้านแบบของดั้งเดิมหรือที่ชาวขอนปัจจุบันนิยมเรียกว่า “ต้องของ” หรือที่บางคนเรียกว่า ‘ขนา’ นั้นจะมี ลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูกชั้นเดียวใต้ถุนสูง พื้นเรือน และฝาทำจากไม้ไผ่ทาบแผ่นเรียงต่อกันอย่างที่เราเรียกว่า ‘ฟาก’ มีเพียงเฉพาะส่วนโครงสร้าง เช่น เสา ที่ได้จากไม้ยืนต้น ส่วนวัสดุ มุงหลังคา สมัยก่อนจะนำใบกระป๋องมุง หรือไม้ไผ่ใช้ดับ หญ้าคาแทนโดยทั้งสองอย่างนั้นเป็นวัสดุ ที่หาได้ในพื้นที่ แต่สมัยปัจจุบันมีการใช้ดัดใบจากซึ่งสะดวกมากกว่าบ้านแบบดั้งเดิมไม่ค่อยจะพบมากนักในทุกวันนี้เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้ชาวขอนส่วนใหญ่ที่พอมีฐานะหันมาปลูกบ้านที่สะดวกสบายและคงทนถาวรกว่า ส่วนชาวขอนที่ฐานะไม่ดีนักก็จำเป็นต้องสร้างบ้านแบบขนาเพื่อพักอาศัย

อย่างไรก็ตาม แม้บ้านของแบบดั้งเดิมจะค่อนข้างคับแคบ แต่จะเห็นลักษณะของการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสามส่วนอย่างชัดเจน โดยส่วนที่น่าสนใจที่สุดคือส่วนเปิดโล่งที่แบ่งเป็นชานพักต่อ ขึ้นจากบันได และส่วนที่เป็นชานเรือน พื้นที่ส่วนนี้ใช้เป็นที่พักผ่อนและรับรองแขกเนื่องจากชาวขอนนิยมไปเยี่ยมเยียน และสังสรรค์สนทนากันยามว่าง และบางครั้งก็จะดื่มสุราในระหว่างการพบปะกันอีกด้วย ดังนั้น “ชานเรือน” จึงเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้สอยมากกว่าพื้นที่ส่วนอื่น

การกินอยู่

ก่อนที่จะหันมาทำสวนผลไม้เพื่อขายเป็นอาชีพหลัก ชาวทอง จะเลี้ยงชีพด้วยการปลูกข้าวและทรัพยากรจากป่าและธรรมชาติรอบตัว ทั้งการล่าสัตว์ เก็บของป่า ทำน้ำมันยาง และการเก็บลูกกระวานขาย เป็นต้น ซึ่งผลิตผลที่ได้จากป่าส่วนหนึ่งจะนำไปขายในตัวเมืองจันทบุรี เพื่อนำเงินไปซื้อสินค้า ที่จำเป็น เช่น กะปิ น้ำปลา เป็นต้น

เช่นเดียวกับชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมรอีกหลายกลุ่ม ชาวทองก็มีคำเรียกวิธีการ ปลูกข้าวเป็น 2 ลักษณะคือ “ฮายบาย” และ “ฮายเซ” หรือ ‘ข้าวไร่’ และ ‘ข้าวนา’ แต่ด้วย ภูมิประเทศ ที่เป็นป่าเขาน้ำท่วมไม่ถึง ประกอบกับมีพื้นที่ราบไม่มากนัก ทำให้การเพาะปลูกข้าวของ ชาวทอง เป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการทำสวนผลไม้ถือเป็นอาชีพหลักของชาวทอง แต่ยังคงมีชาวทองอีกเป็นจำนวนมากที่ยังคงปลูกข้าวไว้บริโภคเช่นในอดีต การปลูกข้าวไม่พอกินนั้นสะท้อนออกมาจากการที่คนของสมัยก่อนมักหุงข้าวปนกับมันคง ปนกับกล้วย หรือปนกับกลอย สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการทำน้ำมันยางก็คือ ผู้ทำต้องเดินทางเข้าไปในป่าที่มีต้นยางมาก จากนั้นก็ใช้ “ขวานบุญ” ซึ่งเป็นขวานคมแบบดั้งเดิมของชาวทอง ขุดต้นยาง ให้เป็นโพรงแล้วก็เอาใบไม้เผาเพื่อรมควัน ภายในโพรงนั้นในภายหลังจึงค่อยไปไปตักน้ำมันยางมารวมกันในบ่อเพื่อกรองอีกครั้ง ชาวทองอาวุโสหลายท่านเล่าว่า ผลิตผลน้ำมันยางที่ได้นั้นเป็นสิ่งที่ต้องการของตลาดในเมืองจันทบุรี รวมถึงกาที่เหลือจากการทำน้ำมันยางก็นำไปทำมัดได้ขายได้อีกด้วย

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา การปลูกผลไม้มีราคาเช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ฯลฯ ถือเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในจังหวัดจันทบุรี ทำให้มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น พื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดซึ่งเดิมมีเฉพาะชาวทองอาศัยอยู่ก็เริ่มมีการอพยพเข้ามาของชนกลุ่มอื่น และเป็นแรงผลักดันทางเศรษฐกิจสังคมที่ทำให้ชาวทองหันมาประกอบอาชีพชาวสวนเช่นเดียวกับชนกลุ่มอื่น ผลกระทบประการหนึ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำรงชีพก็คือ “ควาย” ซึ่งเดิมชาวทองนิยมเลี้ยงควายกันเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อมีการทำสวนผลไม้มากขึ้นทำให้เกิดปัญหาควายไปกินพืชผลที่ชาวสวนปลูกไว้ และต้นไม้ที่ปลูกโดนควายขวิดเสียหาย ทำให้เจ้าของควายต้องรับผิดชอบ คนของจึงเลิกเลี้ยงควายไปในที่สุด

การแต่งกาย

พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างการแต่งกายของผู้สูงอายุกับผู้ที่มีอายุน้อย หญิงชาวทองที่มีอายุมากนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนและใส่เสื้อแขนกระบอก ส่วนชาวทองในปัจจุบันแต่งกายแบบชาวชนบททั่วไป คือ ชายสวมเสื้อแขนสั้น-กางเกงขาสั้นเมื่อออกนอกบ้าน แต่หากอยู่ในบ้านจะนิยมเปลือยท่อนบนและนุ่งผ้าขาวม้า ส่วนสตรีจะสวมผ้าถุงและเสื้อคอกระเช้าเมื่ออยู่กับบ้าน และนิยมสวมเสื้อแขนสั้นแบบก๊ัด กระดุม ด้านหน้าเมื่อออกนอกบ้าน

ศาสนาและพิธีกรรม

วัดเป็นศูนย์กลางด้านพิธีกรรม เช่น งานศพ การทำบุญเลี้ยงพระ ในวันธรรมสวนะ เป็นต้น กรณีที่หมู่บ้านนั้นไม่มีวัดก็จะประกอบกิจกรรมทางศาสนาในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะปกติของชุมชนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ แต่ชาวตนเองก็มีพิธีกรรมที่มีได้เป็นพิธีกรรมในศาสนาพุทธ ในกรณีนี้การประกอบพิธีก็จะทำกันนอกบริเวณ วัด และผู้นำในการทำพิธีก็จะไม่ใช่พระสงฆ์ อาทิ การแต่งงานแบบซอง หรือ “กาดัก” และการละเล่น “ผีหิ้งและผีโรง” เป็นต้น โดย “กาดัก” เป็นการจัดพิธีแต่งงานแบบซอง โดยสถานที่จัดพิธีจะไม่ทำภายในตัวบ้าน แต่จะยกเป็นเพิงมีฝา 3 ด้าน เมื่อเสร็จพิธีก็จะรื้อทิ้ง จากพิธีกรรมนี้จะเห็นว่าชาวขอมมีโลกทัศน์เช่นไรต่อการ เริ่มต้นครอบครัวใหม่ นอกเหนือไปจากการจัดเครื่องเช่น แกะเจ้าที่ เจ้าทางและวิญญาณของบรรพบุรุษแล้ว ผู้จัดพิธีซึ่งเป็นญาติฝ่ายเจ้าสาวจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบพิธีอื่นๆ เช่น ตะกร้าข้าวเปลือก ขวานบูล เป็นต้น ระหว่างการทำพิธีหมอบผู้ประกอบพิธีนั้นจะเล่นบท “เข้าป่า” โดยนำขวานพาดบ่าไปด้วย การเข้าป่าก็คือการเดินเป็นวงกลม วนรอบเจ้าบ่าวและเจ้าสาว โดยมีผู้ร่วมพิธี 2 คน เล่นเป็นสุนัขล่าสัตว์คลานตามหมอบพิธี ส่วนตะกร้าข้าวเปลือกที่วางอยู่ในบริเวณพิธีนั้น นอกจากจะมีข้าวเปลือกแล้ว ยังมีสัญลักษณ์ทำจากไม้ไผ่สาน อันเป็นตัวแทนของต้นไม้ใหญ่ หลังจากหมอบพิธีเดินวนได้สักพัก ก็จะเอาขวานมาฟันที่ “ต้นไม้” นั้นอยู่หลายครั้งเหมือนเป็นการโค่นต้นไม้เพื่อบุกเบิกพื้นที่ ทำกิน เราอาจตีความจากพิธีกรรมนี้ได้ว่า “ป่า” มีความสำคัญมากต่อการดำรงชีพ ของชาวขอมในอดีต

“การเล่นผีหิ้งและผีโรง” เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในวาระพิเศษเพื่อการ “สนทนา” กับบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้วผ่านทาง “คนทรง” ในการเล่นผีหิ้งและผีโรงของชาวขอมนั้น(สุระชา, 2530) อธิบายว่า การเล่นทั้งสองชนิดนี้ มีความคล้ายคลึงกันมาก จะมีความแตกต่างกันก็เพียงช่วงเวลาในการเล่น กล่าว คือผีหิ้งนั้นเล่นเวลากลางวันและ ผีโรงเล่นในเวลากลางคืน พิธีกรรมทั้งสองนี้ นอกจากจะมีความหมาย ในการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้วยังเป็นอุบายที่สำคัญในการกระชับความสัมพันธ์ในเครือญาติและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนของอีกด้วย

การเล่นผีหิ้งและผีโรงนอกจากจะเป็นการรวมตัวกันของเครือญาติ เพื่อสดับรับฟังความเป็นอยู่ของแต่ละคนแล้ว พิธีกรรมทั้งสองนี้ยังเป็นกระบวนการในการควบคุมพฤติกรรมของลูกหลาน เพราะระหว่างการทำพิธีนั้นคนทรงผู้ทำหน้าที่ในนามของบรรพบุรุษจะร้องไห้หรือไม่ยอมรับเครื่องเช่น หากลูกหลานของตนทำตัวไม่ดี บรรพบุรุษจะดุว่ากล่าวลูกหลานและอบรมให้ปรับปรุงตัว การร้องไห้และปฏิเสธเครื่องเช่นจะดำเนินไปจนกว่าลูกหลานคนนั้นยอมปรับปรุงตัว ส่วนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้แก่การทอดทิ้งเครือญาติที่ตกทุกข์ได้ยาก การไม่

เลี้ยงดูญาติผู้ใหญ่ เกียจ คร้าน ทอดทิ้งภรรยาและบุตรให้ลำบาก การไม่ซื่อสัตย์และไม่จริงใจต่อคนในเครือญาติ (สุรธา, 2530) ปัจจุบันยังมีการจัดพิธีกรรมนี้กันบ้างนานๆ ครั้ง

นอกจากนั้น ยังมีข้อสังเกตว่าคนของยังนิยมเรียกญาติผู้ใหญ่และคนรู้จักที่ตายไปแล้ว โดยใส่คำว่า “ผี” นำหน้าชื่อเช่น “ผียายแสง” และ “ผีตาโป้ย” เป็นต้น

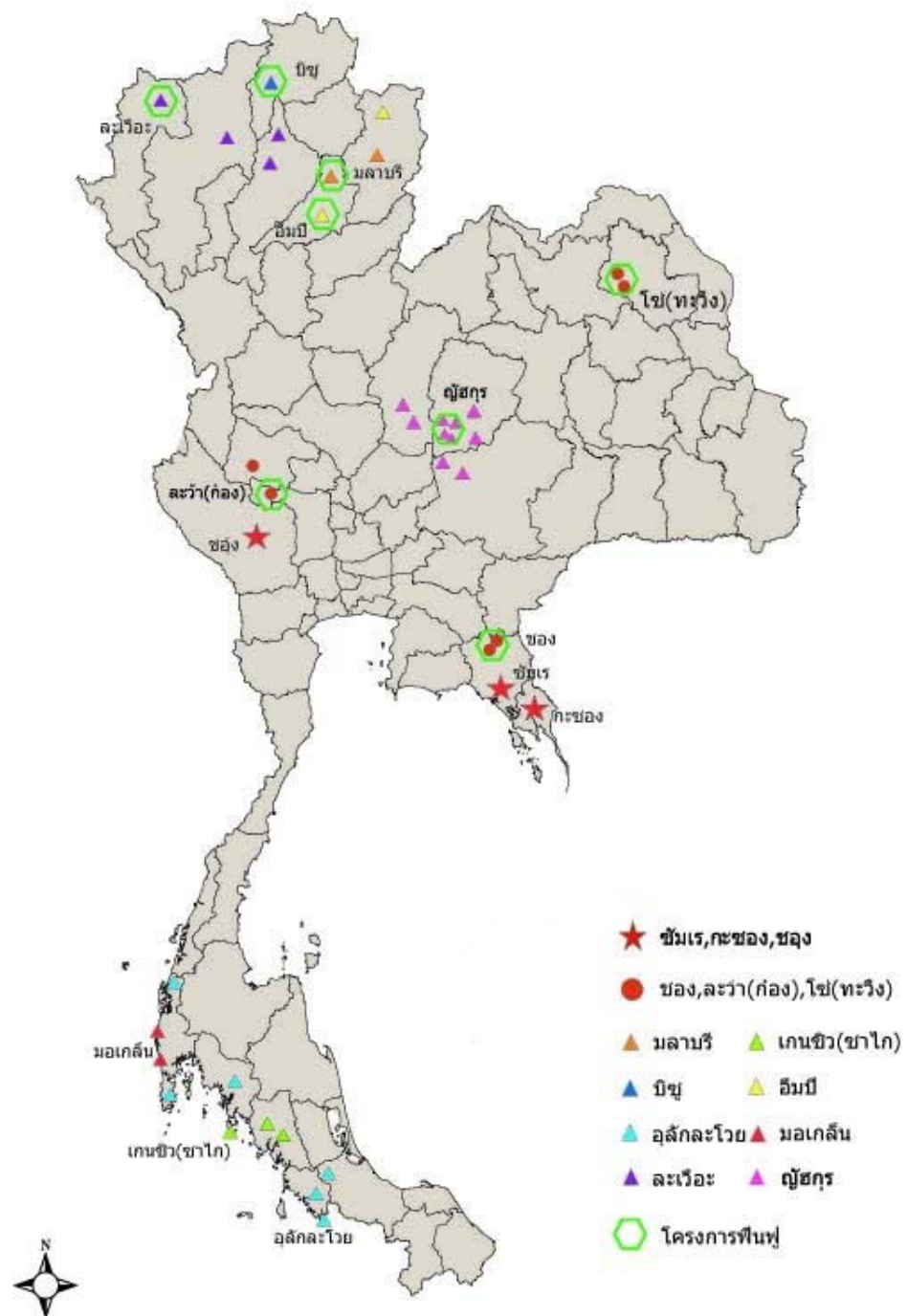
ภาษาของ

สถานการณ์ของภาษา

ภาษาของเป็นภาษาที่พูดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติกสาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยเปียวริก ปัจจุบันจำนวนคนที่สามารถพูดภาษาของได้ดีมีประมาณ 200 คน ของจำนวนคนของทั้งหมดประมาณ 2,000 คน (สุวิไล, 2543)

ลักษณะของภาษาของ

ภาษาของที่ใช้ในการพูดมีความแตกต่างกัน แม้กระทั่งเจ้าของภาษายังตระหนักถึงความแตกต่างนี้ มารีย์ มาร์แต็ง (Martin, 1975) ได้ศึกษาภาษาของในอำเภอมะขาม (ปัจจุบันแยกออกมาเป็นกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ) และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และพบความแตกต่างโดยได้แบ่งภาษาของออกเป็น 2 ถิ่น เขาเรียกภาษาของที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏว่า “ของลอ” และเรียกภาษาของที่พูดในอำเภอโป่งน้ำร้อนว่า “ของเอิบ”

ภาพที่ 1 : แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต 14 กลุ่ม

2.7 กลุ่มภาษาและวัฒนธรรมในกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น)

2.7.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มภาษาและวัฒนธรรมในกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน

นอกจากกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญยังมีกลุ่มภาษาหรือกลุ่มชน ซึ่งเป็นชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ซึ่งมีประชากรไม่มากแล้ว ยังมีกลุ่มภาษาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่ที่อยู่ในภาวะวิกฤตเช่นกัน โดยเป็นกลุ่มที่อยู่บริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนของประเทศไทยนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มภาษาที่ค่อนข้างใหญ่และมีประชากรจำนวนมากที่สามารถพูดภาษานั้นได้ รวมทั้งยังมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มมอญ (อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี) กลุ่มเขมร (จ. สุรินทร์) กลุ่มขมุ กลุ่มกะเหรี่ยง ชาวเขากลุ่มต่างๆ และกลุ่มมลายูถิ่น (3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : ปัตตานี, ยะลา, นราธิวาส)

แม้กลุ่มดังกล่าวจะมีภาษาและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งแต่ก็มีความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ส่งผลให้เมื่อมีการสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์จึงเกิดปัญหาจากความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดนและฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นกลุ่มคนจากส่วนกลาง ความแตกต่างและปัญหาดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาใหญ่ๆตามมา ได้แก่ ปัญหาการเข้าถึงบริการของรัฐ ปัญหาการไม่ได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ ปัญหาการเลือกปฏิบัติ และความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือความเท่าเทียมกับคนกลุ่มใหญ่ ทำให้กลุ่มภาษาและวัฒนธรรมเหล่านี้ตกอยู่ในภาวะวิกฤตอันเกิดจากความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมจากส่วนกลาง และมักจะปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนของประเทศ ดังนั้นจึงได้จัดให้ภาษากลุ่มนี้อยู่ในกลุ่มภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน

ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มลายูในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นกรณีศึกษาสำหรับกลุ่มวิกฤตชายแดน เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวไม่เพียงแต่มีลักษณะทางภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทยส่วนกลางเท่านั้น ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตยังมีแนวทางการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์มลายูกับกลุ่มของอย่างชัดเจนด้วย

ดังนั้น การคัดเลือกกลุ่มของและกลุ่มมลายูมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาแสดงให้เห็นถึงแนวทางการทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้ครบถ้วนทั้ง 2 รูปแบบ คือในกลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตชายแดน ลักษณะทั่วไปทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภาษาของกลุ่มมลายูมีดังต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์ชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย(ปัตตานี, ยะลา, นราธิวาส) นั้นยังไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อไร แต่ตามจดหมายเหตุของจีนในช่วงที่ชาวจีนมีการติดต่อกับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 2 นั้น ได้มีการกล่าวถึง เมืองลังกาสุกะ (Langkasuka) แล้ว จากจดหมายเหตุนี้นักเขียนชาวยุโรปหลายคนเชื่อว่าเมืองลังกาสุกะเป็นเมืองเดิมของปัตตานี นักประวัติศาสตร์หลายคนเชื่อว่าชาวลังกาสุกะนับถือศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ภายใต้อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและลังกาสุกะเป็นเมืองท่าที่สำคัญตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 เพราะอ่าวลังกาสุกะ (อ่าวปัตตานี) ใช้เป็นที่หลบภัยจากพายุมรสุมของชาวเรือที่เดินทางมาค้าขายได้เป็นอย่างดี ต่อมาเมื่ออาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 12-18) ได้แผ่อำณาเขตครอบคลุมบริเวณปัตตานี แลหมมลายู บางส่วนของบอร์เนียว ชวา และสุมาตรา อิทธิพลของพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในบริเวณนี้ ชาวปัตตานีจึงนับถือศาสนาพุทธกันโดยทั่วไป ศาสนาอิสลามเข้าสู่ปัตตานีโดยอิทธิพลของมะละกา สมัยมุขัมมัดฟารราว พ.ศ.2002 ประวัติเมืองตานีฉบับภาษามลายู (อักษรยาวี) ระบุว่า กษัตริย์เมืองตานีชื่อ ศรีอินทรา เป็นผู้เข้ารับตองค์แรก ปัตตานีหรือเมืองตานีตั้งขึ้นหลังจากเมืองลังกาสุกะสลายตัวราวพุทธศตวรรษที่ 18 – 19

อิทธิพลของไทยได้แผ่อำณาเขตเข้าครอบครองแหลมมลายูชายฝั่งทะเลตลอดลงไปจนถึงยะโฮร์และเกาะทุมมาลิก (สิงคโปร์) ปัตตานีจึงเป็นส่วนหนึ่งของไทย และไทยได้ปกครองปัตตานีในระบบเทศราช ต่อมาสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงมุ่งหน้าค้าขายในอ่าวไทยจึงละเลยประเทศราชทางใต้ อาณาจักรมะละกาจึงถือโอกาสรวมปัตตานีเข้าไป ตั้งแต่ พ.ศ. 2003 เป็นต้นมา ต่อมาพ.ศ. 2054 มะละกาตกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส ปัตตานีได้กลับมาอยู่ภายใต้การปกครองแบบเทศราชของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตามเดิม โดยกำหนดให้ส่งบุหงามาสด (ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง) 3 ปีต่อครั้ง และหากกรุงศรีอยุธยามีศึกสงคราม เมืองประเทศราชเหล่านี้รวมทั้งปัตตานีต้องส่งกำลังไพร่พลและเสบียงอาหารไปช่วย สมัยกรุงศรีอยุธยามีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าตัวเมืองปัตตานีอยู่ที่อำเภอสาขบุรี ต่อมาย้ายมาอยู่ที่กรือเซะ และปัตตานีมีสภาพเช่นเดียวกับประเทศราชอื่นคือ เมื่อเมืองหลวงอ่อนแอก็จะแข็งข้อและประกาศตัวเป็นอิสระ เมื่อไทยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 เมืองปัตตานีได้ตั้งตัวเป็นอิสระเช่นเดียวกับหัวเมืองอื่นๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ซึ่งเมืองปัตตานีได้พยายามสร้างเอกลักษณ์ของตนเองมาโดยตลอด แต่ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งเป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยถูกโจมตีจากพม่าอย่างหนัก ถึงแม้จะได้ส่งกองทัพมาปราบปรามหลายครั้งแต่ไม่มีโอกาสจัดการกับหัวเมืองปัตตานีและหัวเมืองอื่นๆ ให้เรียบร้อย ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระองค์ได้ส่งกองทัพไทยเข้ายึดปัตตานีได้ในปี พ.ศ. 2329 กรมพระราชวังบวรฯ รับสั่งให้กวาดต้อนครอบครัวและเครื่องศาสตราวุธ รวมทั้งปืนใหญ่ที่เรียกว่า“พญาตานี” ไปไว้

กรุงเทพมหานคร (หน้ากระทรวงกลาโหม) และทรงตั้งเชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานีเดิมชื่อ “ตวนกู-ลับมิดีน” เป็นเจ้าเมืองปัตตานีเรียกว่า “รายาปัตตานี” มีหน้าที่ปกครองดูแลเมืองปัตตานีและให้อยู่ในความดูแลของเมืองสงขลาต่อไป

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งหัวเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง ได้แก่ 1) ปัตตานี (ปัจจุบัน คือ จังหวัดปัตตานี) 2) ยะลา (ปัจจุบัน คือ จังหวัดยะลา) 3) ยะหริ่ง (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี) 4) ระแงะ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส) 5) รามันห์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดยะลา) 6) สายบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปัตตานี) และ 7) หนองจิก (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี) แต่ละหัวเมืองดังกล่าวถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองตรี อยู่ในความดูแลของเมืองสงขลาซึ่งเป็นเมืองเอก เจ้าเมืองได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากกรุงเทพฯ โดยคำนึงว่าเมืองใดมีชาวไทยพุทธมากก็ให้ชาวไทยพุทธเป็นเจ้าเมือง เมืองใดมีชาวไทยมุสลิมมากก็แต่งตั้งชาวไทยมุสลิมเป็นเจ้าเมือง ทำให้เหตุการณ์ในบริเวณเจ็ดหัวเมืองสงบเรียบร้อยมาตลอดราชกาลที่ 2

ประชากรจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสนี้ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 เป็นคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู มีศาสนา ภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกับชาวไทยพุทธโดยทั่วไป และดินแดนนี้เรียกว่า เมืองปัตตานีบ้าง เมืองตานีบ้าง เมืองแขกบ้าง ซึ่งสมัยนั้นคนเผ่าไทยได้เคยครอบครองเป็นเจ้ามาก่อน ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2290 เล็กน้อย พวกเจ้าเมืองเก่าที่เสียผลประโยชน์หนีไปอยู่ในต่างประเทศพยายามหาวิธีการเพื่อจะกลับมาครอบครองอำนาจอีก จึงเกิดขบวนการและองค์กรที่สร้างความไม่สงบขึ้น โดยพยายามใช้ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องมือปลุกกระดมให้ชาวไทยมุสลิมแบ่งแยกกับชาวไทยพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ เชื้อชาติและศาสนากับชาวมลายูมาเป็นเวลานาน อีกทั้งอาณาเขตของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสามมีเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ทำให้ประชาชนในท้องที่ดังกล่าวมีการติดต่อซึ่งกันและกัน ดังนั้นชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประมาณร้อยละ 70 – 80 ใช้ภาษามลายูท้องถิ่น (ถาวร มณีนิล, 2529)

2.7.2 ลักษณะทั่วไปทางด้านศาสนา

ประชากรแต่เดิมในอดีตบริเวณ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) นับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธนิกายมหายาน ตั้งแต่สมัยอาณาจักรลังกาสุกะราวสมัยพุทธศตวรรษที่ 8 (ถาวร มณีนิล, 2529) หลังจากนั้นศาสนาอิสลามได้เข้ามามีอิทธิพลพร้อมกับมีการก่อตั้ง

อาณาจักรปัตตานี ราวพุทธศตวรรษที่ 20 ตามพงศาวดารปัตตานีระบุไว้ว่า ในสมัย พญาตนุภาคครองอาณาจักรปัตตานีอยู่นั้น ทรงประชวรหนักจนไม่สามารถรักษาให้หายได้ จึงประกาศว่าหากใครสามารถรักษาโรคร้ายได้จะแต่งตั้งเป็นราชบุตรเขย จนที่สุดมีชาวมุสลิมชื่อ ชัยค ซาอิด ชาวปาซาย เกาะสุมาตราได้รักษาโรคจนหาย เมื่อรักษาหายแล้วจึงให้พระองค์หันมานับถือศาสนาอิสลาม แต่พญาตนุภาไม่รักษาสัญญาที่ให้ไว้ทำให้โรคร้ายกำเริบ พญาตนุภาได้ให้ ชัยค ซาอิด กลับมารักษาพระองค์อีก และสาบานต่อหน้าพระพุทธรูปว่าหากไม่รักษาสัญญาจะไม่หายจากโรคร้าย เมื่อหายจากโรค พระองค์จึงเชิญ ชัยค ซาอิด ให้สอนศาสนาอิสลามแก่พระองค์ พร้อมทั้งมเหสี พระโอรสและพระราชธิดา ตลอดจนข้าราชการบริพารทั้งปวงให้นับถือศาสนาอิสลาม ด้วย โดยพลเมืองที่ทรงปกครองทั้งหมดก็ได้หันมานับถือศาสนาอิสลาม ต่อมาเมื่อพญาตนุภาได้นับถือศาสนาอิสลามแล้ว จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “สุลต่านอิสมาอิล ซาห์ ซิลุลลาห์ ฟิล-อาม” อาณาจักรปัตตานีจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามนับแต่นั้นมา ในราวพุทธศตวรรษที่ 21 ศาสนาอิสลามได้เจริญรุ่งเรืองมาก จนทำเป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลามในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล) (ถาวร มณีนิล, 2529) ชาวมุสลิมมีความผูกพันต่อศาสนาอย่างเหนียวแน่น และยึดมั่นในคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด โดยจะมีมัสยิดหรือสุเหร่าประจำชุมชนเพื่อประกอบศาสนกิจของชุมชน มีคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาอิสลาม ที่เชื่อว่าพระเจ้า (อัลเลาะห์) ทรงประทานมายังศาสดามูฮัมหมัด

2.7.3 ลักษณะด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ความเชื่อและหลักการใช้ชีวิตประจำวันของชาวไทยมุสลิมมีที่มาจากบทบัญญัติคำสอนทางศาสนาและจากจารีตประเพณีและการปฏิบัติตั้งแต่ดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทั้งสองแห่งมีความกลมกลืนกันจนไม่สามารถแบ่งแยกว่าส่วนใดมาจากบทบัญญัติของศาสนา และส่วนใดมาจากจารีตประเพณี แต่โดยมากมีความเชื่อว่าแนวทางปฏิบัติในชีวิตล้วนมาจากศาสนาทั้งสิ้น หากฝ่าฝืนจะเป็นบาป แต่การเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษา และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา เช่น ประเพณีทำบุญเพื่อทิส่วนกุศลให้ผู้ตายเดิมกำหนดระยะเวลาทำบุญไว้ 3 วัน 7 วัน 40 วัน และ 100 วัน จึงทำให้ในบางพื้นที่ได้ละเว้นประเพณีปฏิบัติในบางเรื่อง แต่บางท้องถิ่นยังคงปฏิบัติกันอยู่ ส่วนความเชื่อที่ยังคงมีอยู่มาจนถึงปัจจุบันคือเรื่องโชค วาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าจะสามารถบันดาลคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ แม้จะเป็นข้อห้ามทางศาสนาไม่ให้บูชารูปเจว็ด ดวงดาว โชคเขา ต้นไม้ ก้อนวัตถุ หรือธาตุใดๆ หากฝ่าฝืนก็ขาดจากสภาพการเป็นมุสลิม แต่ยังคงพบเห็นว่าการปฏิบัติกันอยู่ (อนันต์ วัฒนานิก 253 : 132-134) สรุปได้ว่า

ประเพณีด้านศาสนกิจ (อิบาดะห์) ที่คัมภีร์อัลกุรอานบัญญัติไว้ต้องปฏิบัติ ส่วนประเพณีด้านสังคม (มูอัมมะลัต) อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคมแต่ต้องไม่ขัดกับหลักศาสนา

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิม มักตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ใช้น้ำร่วมกัน เป็นทั้งน้ำกินและน้ำใช้ การใช้น้ำประปายังมีไม่มาก บ้านเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกพื้นสูงประมาณ 2 เมตรพอให้คนลอดได้ และใช้เพื่อเป็นที่เก็บสิ่งของด้วย เช่น ไม้พื้น เมื่อขึ้นบันไดไปจะมีระเบียงไม่กว้างนัก มีบริเวณที่นั่งเล่นซึ่งทะลุไปสู่ระเบียงอีกด้านหนึ่งสำหรับทำครัว ส่วนใหญ่มีเพียงห้องนอนเดียว กันฝาหรือกันม่านไว้ ม่านจะเป็นเศษผ้าหลากสีเย็บต่อกันเป็นผืนใหญ่ ห้องนอนนี้ใช้เป็นห้องนอนของพ่อแม่ บริเวณนั่งเล่นจะเปลี่ยนเป็นที่นอนสำหรับลูกๆ ในเวลากลางคืน ส่วนใหญ่ไม่มีห้องน้ำห้องส้วมในบ้าน ส่วนผู้มีฐานะดี ภายในบ้านจะมีห้องนอนมากกว่าหนึ่งห้อง มีห้องครัว ห้องน้ำ ห้องส้วม และใช้น้ำประปา หรือสูบน้ำจากใต้ดินมาใช้

การแต่งกาย ตามหลักศาสนาอิสลามสตรีต้องแต่งกายมิดชิด สตรีไทยมุสลิมนิยมนุ่งโจร่งปาเต๊ะกรอมเท้า หากต้องออกจากบ้านจะสวมเสื้อแขนยาว คลุมศีรษะด้วยผ้ายาวสัก 2 หลา ปัจจุบันอาจใช้ผ้าธรรมดาคัดเป็นผ้านุ่งยาว อาจสวมกางเกงหรือนุ่งกระโปรงตามสมัยนิยม ส่วนผู้ชายนุ่งโจร่ง แต่ไม่มีดอกดวงสีสันแบบโจร่งปาเต๊ะ หากออกจากบ้านจะสวมหมวกที่เรียกว่ากะปิเยซ ลักษณะเป็นทรงครึ่งวงกลมคว่ำ หรือบางคนอาจแต่งตามสมัยนิยม

การทักทาย เมื่อพบกันมุสลิมจะกล่าวสั้นๆ ว่า “อัสลามอะลัยกุม” (ขอสันติจงมีแด่ท่าน) พร้อมทั้งยื่นมือสองข้างออกไป ประสานกับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งกล่าวตอบสั้นๆ ว่า “วะอาลัยกุมุสลาม” (ขอสันติจงมีแด่ท่านเช่นกัน) แล้วแต่ละฝ่ายจะเอามือสองข้างลูบหน้า การสัมผัสมือจะทำกับเพศเดียวกัน ถ้าต่างเพศต้องอยู่ในฐานะที่แต่งงานกันไม่ได้ เช่น พ่อกับลูกสาว แม่กับลูกชาย พี่น้องต่างเพศกัน การทักทายเช่นนี้เรียก “สลาม” ผู้อ่อนเฝ้าควรปฏิบัติต่อผู้อาวุโสกว่า ผู้มาทีหลังควรปฏิบัติต่อผู้ที่อยู่ก่อนแล้ว ผู้มาเยือนควรปฏิบัติต่อเจ้าบ้าน ผู้เป็นแขกควรปฏิบัติต่อเจ้าภาพก่อน เป็นต้น การทักทายรูปแบบอื่นที่ไม่เป็นทางการ เช่น ยิ้มให้แกกัน เป็นต้น

การทำความเคารพ มุสลิมจะไม่กราบสิ่งใดหรือผู้ใด ยกเว้นพระเป็นเจ้าเพียงองค์เดียว การทำความเคารพผู้ใหญ่ ผู้มีพระคุณ หรือผู้ที่นับถือ ใช้วิธีไหว้ คำนับ ยืนตรง หรือวันทายัตถ์ได้ การกราบกับพื้นและการโค้งคำนับจนอยู่ในลักษณะท่าละหมาดจะกระทำไม่ได้

ฤกษ์ยาม ศาสนาอิสลามปฏิเสธเรื่องฤกษ์ ส่วนฤกษ์ต่างๆ ที่ใช้เนื่องจากอิทธิพลของศาสนาฮินดู

กิจกรรมในรอบวันและรอบสัปดาห์

การละหมาด คือการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งร่างกายและจิตใจ ทำวันละ 5 เวลา คือ ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น กลางวัน บ่าย พระอาทิตย์ตก และตอนกลางคืน ชาวไทยมุสลิม

ทุกคนที่เป็นเพศชายและบรรลุนิติภาวะ จะต้องไปละหมาดที่มีสยิดทุกวันศุกร์ ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ อย่าขาด

กิจกรรมในรอบปี

(1) วันกวนซูรอ ภาษาอาหรับเรียก “อาซูรอ” มีขึ้นภายในเดือนที่ 1 แห่งศักราชอิสลาม

ความเป็นมาของการกวนขนม เนื่องจากสมัยนบีนุส (อล.) เกิดน้ำท่วมใหญ่ทำความเสียหายแก่ไร่นาและทรัพย์สินของประชาชน เกิดการขาดแคลนอาหาร นบีนุสจึงประกาศให้ผู้คนเอาอาหารที่ตนมีมารวมกัน เนื่องจากต่างมีกันคนละอย่าง นบีนุสจึงให้กวนรวมกันแล้วแบ่งกันกิน ทุกคนจะได้อาหารที่เหมือนกัน ในสมัยนบีมุฮัมมัด (ศ็อล) เหตุการณ์ทำนองนี้ได้เกิดขึ้นอีก เมื่อกองทหารกลับจากการรบมีอาหารไม่พอกิน นบีมุฮัมมัดจึงใช้วิธีการของนบีนุส คือเอาอาหารมากวนรวมกันแล้วแบ่งกันในหมู่ทหาร (มาโนชญ์ บุญญานุวัตร) 2529 : 78-79)

เมื่อมีผู้ต้องการจะกวนขนมก็นัดหมายผู้คนที่มาจะกวนขนมเมื่อใด เมื่อถึงวันนัดผู้คนจะทยอยกันมาพร้อมส่วนผสมของขนมติดมือมาคนละอย่างสองอย่าง และเตรียมภาชนะ เช่น หม้อหุหิ้ว หรือปิ่นโต มาใส่ขนมด้วย ผู้ร่วมงานฝ่ายชายจะช่วยกันปอกมะพร้าว ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้กวนขนมเพราะแรงดี ส่วนผู้หญิงจะชูดมะพร้าว คั้นกะทิ เตรียมส่วนผสมของขนมรวมทั้งหุงข้าว ทำกับข้าว เพื่อกินกันในหมู่ผู้ร่วมงาน กับข้าวที่ง่าย ๆ เช่น sayo puteh “อาหารคล้ายแกงเลียง” น้ำบูดู ผักจิ้ม ปลาแห้งทอด เด็กๆ จะเอาช้อนชูดเอาเศษเนื้อมะพร้าวออกจนกะลาเกลี้ยงเกลากลายเป็นภาชนะใส่ขนมกินในงาน ทำให้ไม่ต้องล้างจาน เด็กบางคนก็เล่นสนุกกรอกขนมสุก เชื้อเพลิงที่ใช้มีทั้งทางมะพร้าวและกากมะพร้าว ส่วนฟืนนั้นซื้อ

เมื่อขนมสุกกระทะแรก เจ้าภาพจะเชิญบุคคลผู้เป็นที่นับถือของผู้คนมาอ่านเตะออเพื่อขอพรจากพระเจ้า เสร็จแล้วตักขนมแจก กระทะหลังๆ ไม่ต้องอ่านเตะออ แต่ทำเพื่อให้เพียงพอที่จะแจกผู้คนที่มาร่วมงานเท่านั้น ถ้าคนมาร่วมงานมีจำนวนมากจะมีส่วนผสมของขนมมาก ต้องกวนหลายกระทะ ถ้ากระทะไม่พอต้องรอให้ขนมสุกแล้วล้างกระทะ เพื่อกวนขนมกระทะต่อไป กระทะที่ใช้เป็นกระทะใบบัว ส่วนเตาจะเป็นเตาขนาดใหญ่ที่เรียกว่า หมอมอ หรือเป็นก้อนอิฐหรือก้อนเสา

เด็กๆ เมื่อรู้ว่าขนมสุกจะถือกะลามะพร้าวกรูกันมารับขนมแล้วไปรับน้ำพริกปลาและไข่ทอดต่างๆ หั่นฝอย ซึ่งผู้ใหญ่จะหยิบใส่หน้าขนมทีละคน กินเสร็จแล้วก็ทิ้งกะลา ส่วนผู้ใหญ่จะตักใส่จาน มีทั้งจานพลาสติกและจานสังกะสีเคลือบ ช้อนตักกินเป็นช้อนสังกะสีเคลือบสีเขียวและสีขาวมีด้ามสั้น เมื่อผู้ร่วมงานจะกลับ จะเอาขนมใส่หม้อหุหิ้วหรือปิ่นโตกลับไปด้วย ขนมนี้เก็บได้ 2-3 วัน และเมื่อขนมเย็นจะแข็งตัวตัดเป็นชิ้นได้

ปัจจุบันขนมนี้มีขายในตลาดนัด ดัดขายเป็นชิ้นๆ ส่วนผสมของขนมอาจน้อยชนิดกว่าส่วนผสมของขนมที่ทำในงาน

(2) วันเมอลิต ภาษามลายูถิ่นเรียก เมาะโละ เป็นวันคล้ายวันประสูติของพระ นบีมูฮัมมัด ตรงกับวันที่ 12 เดือน 3 แห่งศักราชอิสลาม ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะทำบุญโดยเลือกเอาวันใดวันหนึ่งในเดือนนี้ เจ้าภาพจะชวนญาติมิตรมาอ่านเคาะออที่บ้าน หลังจากนั้นจะกินอาหารร่วมกัน ผู้ที่มาร่วมงานไม่ได้มามีมือเปล่าแต่นำอาหารคาวหวาน ข้าวสาร น้ำตาล มาร่วมงานด้วย อาหารคาวหวานที่นำมาในวันทำบุญนั้นเลย บางคนให้เงินแก่เจ้าภาพ เจ้าภาพจะจัดอาหารคาวหวานไว้เลี้ยงแขกด้วย เช่น ข้าวและกับข้าว ข้าวหมก หรือข้าวมัน เป็นต้น ก่อนกลับแขกจะได้รับ “บุหราร่าไป” ห่อกระดาศแก้วเล็กๆ ข้างในมีกลีบดอกไม้หอมหลายชนิด เช่น กลีบกุหลาบ กลีบจำปา จำปี ดอกมะลิ อาจจะหั่นใบเตยเล็กๆ ใส่ลงไปด้วย

(3) การถือศีลอด ภาษามลายูถิ่น เรียกว่า ปอซอ ถือเป็นการบวช โดยงดเว้นการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมเพศ ตลอดจนต้องรักษาอวัยวะทุกส่วนให้พ้นจากการทำชั่ว ทั้งกาย วาจา ใจ ตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตก การถือศีลอดมีในเดือนที่ 9 แห่งศักราชอิสลาม โดยเริ่มดูดวงจันทร์ในวันที่ 29 ของเดือนที่ 8 หากเห็นดวงจันทร์วันถัดไปเป็นวันเริ่มแรกของการถือบวช การดูดวงจันทร์เป็นหน้าที่ของชาวมุสลิมทุกคนที่ต้องช่วยกันดู และแจ้งให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบ เพื่อประกาศให้ทราบทั่วกัน ปัจจุบันสำนักจุฬาราชมนตรีในกรุงเทพฯ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประกาศให้เริ่มหรือเลิกถือศีลอด โดยประกาศทางวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ ในกรณีฟ้ามีดครึ้มจนดูดวงจันทร์ไม่เห็น ให้นับเดือนที่แปลไปอีก 1 วัน จนครบ 30 วัน แล้วจึงเริ่มถือศีลอด การถือศีลอดจะทำจนครบ 1 เดือน วันสุดท้ายของการบวชคือวันที่ 29 หรือ 30 ของเดือนที่ 8 ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถเห็นดวงจันทร์ในวันไหน เดือนบวชนี้จะหมุนเวียนตรงกับฤดูกาลเพราะปฏิทินอิสลามนับตามจันทร์คติ

จุดประสงค์ของการถือศีลอดก็เพื่อฝึกฝนความอดทนในทุกฤดูกาล ทั้งคนจนคนรวยจะรู้จักหัวโหยเหมือนกันหมด

การถือศีลอดจะเริ่มตอนเช้า ชาวไทยมุสลิมจะงดกินอาหารและเครื่องดื่มทุกชนิดไปจนถึงค่ำ สำหรับสัญญาณแห่งการอดตอนเช้าก็ฟังจากประกาศทางเครื่องขยายเสียง วิทยุ หรือโทรทัศน์ ตอนเช้าเมื่อได้ยินเสียงสัญญาณชาวไทยมุสลิมจะเริ่มละหมาดเสร็จแล้วก็นอนไปจนสว่างจึงออกไปทำงานตามปกติจนถึงค่ำ เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณแบบเดียวกับตอนเช้าครู่ถือเป็นการเปิดปอซอ และกินอาหารได้

เมื่อเปิดปอซอ ชาวไทยมุสลิมนิยมกิน “ผลอินทผลัม” สัก 1-2 ลูกก่อนกินอาหารอื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสดามูฮัมมัดปฏิบัติไว้ แล้วจึงละหมาด ถ้าไม่มีผลอินทผลัมก็กินของเล็กๆ น้อยๆ ก่อน ถ้ากินอาหารหนักทันทีจะทำให้จุกเสียด เมื่อละหมาดเสร็จแล้วจึงกินอาหารตามปกติไปจนถึง

เช้าตรู่ของวันใหม่ อาหารมื้อสุดท้ายของวันคืออาหารเช้าถือเป็นอาหารมื้อสำคัญที่สุด ส่วนการกลืนน้ำลายบางกลุ่มว่าผิดบางกลุ่มว่าไม่ผิด ฝ่ายที่เชื่อว่าไม่ผิดอ้างว่าน้ำลายเกิดจากกายของผู้ดองอาหาร จะผิดเมื่อเอาสิ่งอื่นเข้าไปในร่างกาย หากล้างปาก หรือใช้น้ำลายกลืนแล้วน้ำไหลลงไปในคอก็ถือว่าไม่ผิด

ผู้ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องถือศีลอด ได้แก่ หญิงมีประจำเดือน หญิงมีครรภ์และหญิงแม่ลูกอ่อน ผู้ป่วย ซึ่งจะดองอาหารชดเชยเท่าจำนวนวันที่ขาดในภายหลัง กรณีผู้ป่วยเรื้อรังจนหมอวินิจฉัยว่าไม่หาย ไม่ต้องถือศีลอด หากมีกำลังทรัพย์พอก็ให้บริจาคอาหารแก่คนยากจนจำนวนเท่ากับที่ตนเองกินวันละ 1 มื้อ ก่อนออกจากบวชต้องบริจาค ซึ่งนิยมบริจาคแบ่งหมี่หรือข้าวสารให้ผู้ยากไร้ถือเป็นการบริจาคภาคบังคับปีละครั้ง เรียกว่า ตือเราะส หรือ ปือตือเราะส ภาษาอาหรับเรียก ซากาตฟิตเราะห์ หมายถึง การบริจาคในวาระสุดท้ายของการถือศีลอดทุกคนตั้งแต่ทารกจนถึงคนชราต้องบริจาค เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวจะต้องดำเนินการให้ทุกคนที่อยู่ในความรับผิดชอบ ถ้าเป็นครอบครัวที่ยากจนก็เป็นผู้รับบริจาค เวลาบริจาคคือก่อนวันฮาฟิซา-ยอปอซอ หรือเช้าตรู่ก่อนละหมาดในวันฮารีรายอปอซอ สิ่งที่บริจาคมักเป็นอาหารหลักของท้องถิ่นนั้น เช่น ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า หรือให้เป็นเงิน โดยคิดตามราคาข้าวตามจำนวนที่ต้องบริจาค

(4) ฮารีรายอปอซอ <วัน+ใหญ่, สำคัญ+ถือศีลอด> ภาษาอาหรับเรียก อิดิลฟิตรี หมายถึงวันรื่นเริงเนื่องในการครบรอบการเข้าสู่สภาพเดิม หรือเทศกาลของการเข้าสู่สภาพเดิม ถือเป็นวันแรกของการละศีลอด

ชาวไทยมุสลิมทุกคนจะตื่นแต่เช้าเพื่อไปบริจาค หลังจากนั้นจะไปสุสานเพื่ออ่านเตะออให้บรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับ เป็นการขอพรจากพระเจ้าให้ผู้ที่เสียชีวิต หากทำผิดสิ่งใดที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายของศาสนา ขอให้พระเจ้าทรงเมตตาทรงอภัยแก่พวกเขา หลังจากนั้นจะไปละหมาดที่มัสยิด ละหมาดเสร็จแล้วทุกคนจะจับมือให้อภัยซึ่งกันและกัน จากนั้นก็ไปเยี่ยมญาติพี่น้อง ญาติผู้ใหญ่ และผู้ที่เคารพนับถือและเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจด้วย วันรื่นเริงนี้มี 3 วัน ทางราชการหยุดให้ 1 วัน คือวันแรก ผู้คนจะแต่งกายสวยงาม บางคนใส่เสื้อที่เพิ่งตัดใหม่หรือซื้อมาใหม่

วันฮารีรายอนี้ผู้คนที่มาเยี่ยมเยียนกันมักนำข้าวต้มทำจากข้าวเหนียวห่อด้วยใบกะพ้อมาแลกเปลี่ยนกันกิน อาหารชนิดนี้อาจจะทำเองหรือซื้อมาเตรียมไว้ นอกจากนี้ยังมีขนมอื่นๆ หรือผลไม้ที่เอามาเป็นของเยี่ยม เจ้าของบ้านจะเตรียมข้าวต้มห่อใบกะพ้อ ขนม ผลไม้ น้ำหวานใส่น้ำแข็ง น้ำชา กาแฟ เป็นต้น เพื่อต้อนรับผู้มาเยี่ยม ชาวไทยพุทธที่มีเพื่อนเป็นมุสลิมจะได้รับขนมต่างๆ ด้วย ซึ่งเป็นเพื่อนมุสลิมจะเอามาให้กินถึงบ้าน

ปอซอแน <ถือศีลอด+(จำนวน)หก> คือการอดอาหารเพิ่มอีก 6 วัน ผู้ที่เคร่งศาสนาซึ่งมักเป็นคนแก่จะอดอาหารหลังวันฮารีรายอปอซอ เมื่อครบ 6 วันก็ละศีลอด วันที่ 7 เป็นวันฮาฟิซา-ยอปอซอแน มีเพียง 1 วัน วันนี้จะไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพนับถือเช่นกัน

ปอชอราตี <ถือคีลอคแทน, ชคเซย> คือการอดอาหารชคเซย ทำพร้อมปอชอเนกก็ได้ หรือทำช่วงอื่นก่อนการถือคีลอคปีถัดไป

(5) ฮารีรายอฮาฮี <วัน+ใหญ่, สำคัญ+ผู้เคยไปแสวงบุญที่เมกะ> ภาษาอาหรับเรียก “อีดิลอัฎฮา” คำว่า “อัฎฮา” หมายถึงการเชือดสัตว์พลีเพื่อเป็นอาหารแก่คนยากจน ตรงกับวันที่ 10 เดือนที่ 12 แห่งศักราชอิสลาม เป็นวันที่เสร็จสิ้นการประกอบพิธีฮัจญ์

ชาวไทยมุสลิมที่ไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์จะไปละหมาดที่มัสยิด และเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ เพื่อนฝูง และเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ผู้มีฐานะดีจะฆ่าวัว แพะ หรือแกะ แจกจ่ายให้มุสลิมที่ยากจน เรียก ฆือรือแบ การฆ่าสัตว์เพื่อประกอบศาสนกิจครั้งนี้คัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้บัญญัติว่าเป็นการบริจาคภาคบังคับ

กิจกรรมในรอบชีวิต

(1) การเกิด หลังจากเด็กคลอดเมื่อตัดสายสะดือและทำความสะอาดทวารแล้วจะกล่าว “บัง” ที่หูขวา และ “กอมัต” ที่หูซ้ายของเด็ก ผู้กล่าวบังและกอมัตอาจเป็นบิดาของทารก หรือผู้รู้ทางศาสนาอิสลามก็ได้ “บัง” เป็นบทร้อยแก้วในภาษาอาหรับ ซึ่งใช้สำหรับเรียกคนให้เข้าท่าละหมาด “กอมัต” เป็นบทร้อยแก้วในภาษาอาหรับ ใช้สำหรับบอกผู้ที่จะละหมาดให้ทราบว่าลงมือละหมาดแล้ว การบังและการกอมัตนี้มุสลิมหลายประเทศไม่ทำ เพราะไม่เกี่ยวกับทารก ดังนั้นผู้รู้บางท่านจึงคัดค้านว่าไม่ควรปฏิบัติกับเด็ก

พิธีเปิดปาก หลังจากคลอดได้ 7 วัน เมื่อสายสะดือหลุดแล้วจะมีพิธีเปิดปากเด็ก พิธีนี้ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือจะเป็นผู้ประกอบพิธีให้ โดยเลือกผู้ที่รักษาคำพูด พุดเก่ง และรู้ศาสนา เมื่ออ่านเศาะออดขอพรจากพระเจ้าแล้ว ก็เอาสำลีจุ่มน้ำซัมแซแตะปากเด็กตามด้วยลูกอินทผลัมแตะปากเด็ก น้ำซัมแซหรือซัมซัม คือน้ำจากบ่อซัมซัมซึ่งอยู่ในมัสยิดอัล-ฮารัมในเมืองเมกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย บ้านใดไม่มีก็ขอจากบ้านอื่นมาเตรียมไว้ ส่วนผลอินทผลัมซื้อได้ไม่ยาก กล่าวกันว่าพิธีเปิดปากเด็กทำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่เด็ก โดยอาจมีการตั้งชื่อเด็กตอนพิธีเปิดปากด้วย

การตั้งชื่อ บางรายตั้งชื่อตอนตัดสายสะดือ บางรายตั้งชื่อตอนพิธีเปิดปาก พ่อแม่เป็นผู้ตั้งชื่อหรือให้หมอด้าย โตะอิหม่าม หรือผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ตั้งชื่อให้

พิธีโกนผมไฟ หมายถึง เครื่องหมาย คำว่า ราโมะ หมายถึง ผม พิธีโกนผมไฟมักทำพร้อมพิธีเปิดปาก โดยผู้รู้ศาสนาโกนผมไฟให้หรือเพียงขริบผมสักเล็กน้อยเพื่อทำเครื่องหมายไว้ ค่อยโกนทีหลัง เส้นผมที่ขริบหรือโกนจะไม่ทิ้งขว้าง แต่จะห่อใบตองแล้วนำไปเหน็บชอกก้านกล้วย ชอกกิ่งไม้ใหญ่หรือใส่ลงในมะพร้าวอ่อน นำไปวางที่โคนไม้ใหญ่ ซึ่งห่างจากทางที่ผู้คนเดินไปเดินมา ปัจจุบันอาจจะโกนผมแล้วฝัง

พิธีเชือดสัตว์ ภาษามลายูถิ่นเรียก มือเงาะส ทำพร้อมพิธีเปิดปาก ครอบครัวที่มีฐานะดีจะฆ่าแพะหรือแกะเพื่อทำบุญ แพะหรือแกะที่ฆ่าแบ่งเป็น 3 ส่วน กินกันในครอบครัว

1 ส่วน แบ่งให้ญาติพี่น้อง 1 ส่วน แจกคนยากจน 1 ส่วน หรือทำอาหารกินกันในหมู่บ้านมุสลิม หากเป็นลูกชายฆ่าแพะหรือแกะ 2 ตัว ลูกหญิงฆ่าแพะหรือแกะ 1 ตัว ผู้รู้ทางศาสนาอิสลามให้ข้อสันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะลูกชายคือผู้สืบสกุล จึงกำหนดจำนวนแพะหรือแกะให้มากกว่า และหากไม่พร้อมจะเชือดสัตว์เพราะค่าใช้จ่ายสูง อาจทำภายหลังก็ได้

(2) พิธีเข้าสู่นคร ภาษามลายูถิ่นเรียก มาโชะญาวิ <เข้า+การเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของผู้นับถือศาสนาอิสลาม> หมายถึงการตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ (Circumscission) มุสลิมทุกคนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากไม่ทำถือว่าเป็นมุสลิมไม่สมบูรณ์ และเพื่อสะดวกแก่การทำมาค้าขาย เพราะต้องทำความสะอาดอวัยวะเพศทุกครั้งก่อนละหมาด ปัจจุบันนิยมทำเมื่อเด็กอายุ 6-15 ปี อาจจะทำพร้อมกันหลายคน

งานเริ่มต้นเย็น อาหารในพิธี เช่น ข้าวเหนียวสีแดง ข้าว เหลือง เรียก ปูโละ-ซ็อมมาะ <ข้าวเหนียว+ขวัญ, กำลังใจ> ไข่ต้ม ‘ข้าวตอก’ ‘ข้าวพองจืด’ สีแดง ข้าว เหลือง ขนหมูปูดทำจากข้าวเจ้า มีสีแดง ข้าว เหลือง เรียก ปูดซ็อมมาะ <ชื่อขนม+ขวัญ+กำลังใจ> ‘กะละแม’ dada ‘ขนมคอดอ’ ‘ขนมเจาะหู’ (ภาษาไทยถิ่นใต้) ‘ขนมอาเกาะ’ ‘ขนมปีอานา’ เป็นต้น ข้าวเหนียวสีแดง ข้าว เหลือง จัดใส่ถาดทำเป็นพุ่มสลัสีแดง ข้าว เหลือง ยอดพุ่มวางไข่ต้ม อีกถาดเป็นขนมต่างๆ และข้าวตอก ผู้ใหญ่จะป้อนอาหารเหล่านี้แก่เด็กอย่างละนิดหรือเพียงแตะปากเด็ก ผู้มีฐานะดีจะจัดเลี้ยงเชิญผู้คนมากินอาหารด้วย

ต่อมาอีกวันเป็นวันตัดหนังหุ้มอวัยวะเพศ เวลาที่นิยมคือระหว่างเวลาประมาณ 08.00-10.00 นาฬิกา หรือตอนบ่ายระหว่างเวลาประมาณ 15.00-17.00 นาฬิกา ซึ่งเป็นเวลาที่ไม้อร้อนมากทำให้เลือดไหลไม่มาก ก่อนตัดเด็กต้องอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเสียก่อน แล้วนุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียวมานั่งบนหยวกกล้วย โต๊ะมูเต็งหรือผู้ตัด จะวัดระยะขนาดของหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ แล้วเอาปูนขาวทำเครื่องหมายไว้ ดึงหนังส่วนที่ว่าจะให้เลยไปจากหัวของอวัยวะเพศ ใช้ไม้หนีบ 2 ขา หนีบหนังให้ติดกับหยวกกล้วยที่นั่ง โต๊ะมูเต็งจะกล่าวนามพระเจ้าพร้อมทั้งลงมือตัดด้วยมีดหรือกรรไกร แล้วใส่ยาและพันแผลไว้ ทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน แผลก็หายสนิท สมัยก่อนยาที่ใส่เป็นพวกรากไม้หรือเปลือกไม้ ฝนแล้วทา และใช้ยอดดอกพันแผล ปัจจุบันผู้มีการศึกษานิยมนำบุตรหลานไปให้แพทย์แผนปัจจุบันที่เป็นมุสลิมตัดให้ที่โรงพยาบาล หรือเชิญแพทย์มาบริเวณพิธี

ส่วนผู้หญิงทำพิธีนี้มักไม่เกิน 2 ขวบ โต๊ะบีแด (หมอดำแย) ซึ่งเป็นเพศหญิงด้วยกันทำพิธีให้โดยใช้สติกแดงมีรุ ซึ่งเป็นสติกแดงสมัยก่อนวางให้รูของสติกแดง สวมตรงปลายกลีบเนื้อ (Clitoris) แล้วใช้ปลายเข็มหรือปลายมีดสะกิดปลายเนื้อส่วนนั้น ให้เลือดออกขนาดแมลงวันหนึ่งตัวกินอิ่ม พิธีที่ทำให้เด็กผู้หญิงนี้มักทำพร้อมพิธีเปิดปากเด็กคลอดใหม่

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2524: 233) กล่าวว่า “สำหรับเพศหญิงไม่มีหลักฐานจากศาสนาบัญญัติให้กระทำการใดกับอวัยวะเพศ นอกจากโตแล้วให้ตัดขน (ไม่ใช่โกน) ให้สั้นพอสมควร เพื่อสะดวกแก่การทำความสะอาด (เช่นเดียวกับเพศชาย)”

(3) การแต่งงาน การเลือกคู่ครองของชาวไทยมุสลิมต้องเป็นไปตามที่ศาสนาบัญญัติว่าต้องแต่งงานกับมุสลิมด้วยกัน หากเป็นคนนอกศาสนาต้องนับถือศาสนาอิสลามเสียก่อน ศาสนาห้ามไม่ให้แต่งงานกับบุคคล 3 ประเภท คือ

(3.1) ผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างใกล้ชิดรวม 7 ตำแหน่ง ได้แก่ พ่อหรือแม่ ลูกชายหรือลูกสาว พี่หรือน้องร่วมพ่อแม่ พี่หรือน้องของพ่อ พี่หรือน้องของแม่ ลูกชายหรือลูกสาวของพี่ชายหรือน้องชาย ลูกชายหรือลูกสาวของพี่สาวหรือน้องสาว

(3.2) ผู้มีความสัมพันธ์ทางคัมภีร์ร่วมกัน มี 2 ตำแหน่ง คือ แม่นมและพี่หรือน้องที่ร่วมคัมภีร์นมจากแม่นมเดียวกัน

(3.3) ความสัมพันธ์กันด้วยภาวะสมรสมี 4 ตำแหน่ง คือ แม่ของภรรยา ลูกสาวของภรรยา ทั้งโดยเชื้อสายหรือร่วมคัมภีร์นมก็ตาม

การสู่ขอ ผู้ใหญ่ฝ่ายชายไปขอพบผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง พร้อมกับมีของฝากฝ่ายหญิง เช่น ขนมหรือผลไม้ เมื่อไปถึงแล้วก็บอกว่ามีธุระจะปรึกษา แล้วสอบถามว่าผู้หญิง (คนที่ต้องการสู่ขอ) มีคู่แล้วหรือยัง ถ้าฝ่ายหญิงบอกว่ายังไม่มีก็บอกไปว่าต้องการสู่ขอให้ใคร ฝ่ายหญิงจะไม่ตอบตกลงตอนนั้น ช่วงเวลานี้ฝ่ายหญิงอาจจะสืบถามรายละเอียดเกี่ยวกับฝ่ายชาย หากรู้จักยังไม่ดีพอหรือแม้จะรู้จักดีก็ต้องรอตามประเพณี เมื่อครบกำหนดฝ่ายหญิงจะส่งคนไปบอกฝ่ายชายในกรณีที่ตกลง ถ้าไม่ตกลงก็เงียบเฉยให้เป็นที่รู้เอาเอง

การหมั้น ภาษามลายูถิ่นเรียก มีแน จะทำพิธีตอนเย็นหรือตอนกลางคืนที่บ้านฝ่ายหญิงของหมั้นจะเป็นเลขดี ของหมั้นมักมีไม่ต่ำกว่า 5 สำหรับ แต่ไม่เกิน 13 สำหรับ พานสำคัญคือ พานหมากพลู บนพานวางผ้าสีสวย ก่อนที่จะวางขันที่จัดหมากพลูไว้มีธนบัตรวางได้ใบพลู อาจจะใส่ทองลงไปด้วย พานข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวเหลืองจัดใส่ถาด อาจมีไข่ต้มวางประดับด้วย พานนั้นวางผ้าสีสวยก่อนแล้ว จึงวางถาดข้าวเหนียวเหลือง พานขนม เช่น ข้าวพองจัดสีขาว แดง เหลือง ขนมนุ่มทำจากข้าวเจ้า มีสีแดง ขาว เหลือง เรียก ข้าวดอก กะละแม ขนมหาดดา ขนมะเจาะหู (ภาษาไทยถิ่นใต้) ขนมหากะ ขนมหีบอานา เป็นต้น (เหมือนขนมในพิธีฮัจญ์) ถ้าขนมมากและมีหลายชนิดจะจัด 2 พานก็ได้ นอกจากนั้นอาจจะมีพานผลไม้ เช่น กุ้ง ส้ม องุ่น จะจัดผลไม้หลายชนิดหรือเพียงชนิดเดียวก็ได้ พานเสื้อผ้า พานเครื่องสำอาง หรือพานสิ่งของอื่นๆ นอกจากพานขันหมากและขนมแล้ว พานอื่นๆ ฝ่ายหญิงอาจไม่ได้เรียกร้อง ซึ่งฝ่ายชายอาจจะจัดให้เอง สิ่งของอาจห่อเป็นกล่องผูกริบบิ้นสวยงามหรือจัดใส่กระเช้าประดับด้วยริบบิ้นหรือกระดาษสี ขบวนของหมั้นมาบ้านฝ่ายหญิงโดยเจ้าบ่าวไม่ได้มาด้วย ฝ่ายหญิงจะมอบของตอบแทนให้ฝ่ายชายนำกลับไป เช่น ผ้านุ่งสำหรับ

ผู้ชายหรือผ้าโพกหัวผู้หญิง ขนมหหรือฝ่ายหญิงอาจแบ่งครึ่งของหมั้นเอาไว้ อีกครึ่งหนึ่งให้ฝ่ายชายนำกลับไป ในวันที่ผู้ใหญ่สองฝ่ายจะตกลงกันว่าจะจัดพิธีแต่งงานวันใด และต้องมีสินสอดอะไรบ้าง

พิธีแต่งงาน ภาษามลายูถิ่นเรียก นิเกาส จะทำตอนเย็นหรือกลางคืนที่บ้านฝ่ายหญิง ฝ่ายชายมีญาติผู้ใหญ่ เจ้าบ่าวและเพื่อนนำพานขันหมากพลู ใต้พลูมีธนบัตรและพานกล้วย 2-3 หวี อาจมีพานอื่นๆ ตามแต่จะตกลงกับฝ่ายหญิง ช่วงสำคัญของพิธีแต่งงาน คือ นิเกาส ต้องประกอบด้วยองค์ 5 ได้แก่

(1) วอลี คือผู้ปกครองของหญิง ซึ่งมีสิทธิ์ให้หญิงนั้นประกอบพิธีแต่งงาน ต้องเป็นเพศชายที่มีสติสัมปชัญญะ ไม่อยู่ระหว่างประกอบพิธีฮัจญ์ อาจเป็น พ่อ ปู่ พี่ชาย หรือน้องชายของหญิง

(2) เจ้าบ่าว

(3) สักจีพยาน 2 คน ต้องเป็นมุสลิมที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์และบรรลุนิติภาวะ

(4) ประธานผู้ทำพิธี นิเกาส อาจเป็นคนเดียวกับวอลี หรือเป็น โต๊ะอิหม่ามก็ได้

(5) มะฮัร คือเงินหรือสิ่งของที่มอบให้หญิงที่จะสมรสด้วย โดยจะเป็นสิทธิ์ของหญิงเท่านั้น ไม่ตกเป็นของพ่อแม่

หากพ่อของฝ่ายหญิงไม่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีปฏิบัติ ต้องกล่าวมอบหมายให้ โต๊ะอิหม่าม (ผู้นำละหมาดในมัสยิด) เป็นผู้ประกอบพิธีแต่งงาน จากนั้นจะมีการทองศาสนบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งงาน คอเต็บ (ผู้อ่านบทนาก่อนละหมาดในมัสยิด) จะเป็นผู้ทำพิธีนี้ แต่ถ้าคอเต็บทองหรืออ่านไม่ได้ก็เป็นหน้าที่ของ โต๊ะอิหม่าม หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่มีความรู้สามารถทองหรืออ่านได้ปฏิบัติแทน ต่อมา โต๊ะอิหม่ามยื่นมือไปจับปลายนิ้วเจ้าบ่าวเพียงนิ้วใดนิ้วหนึ่ง พร้อมกล่าวว่าจาประกอบพิธีแต่งงานจบแล้วเจ้าบ่าวจะตอบรับ สักจีพยาน 2 คน ได้แก่ คอเต็บ และผู้ทรงคุณธรรม กล่าวถามบรรดาผู้ร่วมพิธีในห้องนั้นว่า “ใช้” ได้ไหม” หมายถึงเจ้าบ่าวกล่าวถูกต้องหรือไม่ ถ้ามีเสียงว่า “ใช้ไม่ได้” โต๊ะอิหม่ามและเจ้าบ่าวต้องกล่าวใหม่จนกว่าจะใช้ได้ ต่อจากนั้นคอเต็บหรืออิหม่ามจะอ่านเคาะออขอพรจากพระเจ้าจนจบ เจ้าบ่าวทำความเคารพอิหม่าม และทุกคนในที่นั้นด้วยการจับมือ (สলাম) จากนั้นฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวจะออกเงินฝ่ายละเท่าๆ กันมอบให้ โต๊ะอิหม่ามเป็นการตอบแทนที่ทำพิธีแต่งงานให้พร้อมกล้วย 2-3 หวี ซึ่งเจ้าบ่าวเตรียมมา เงินและกล้วยนั้น โต๊ะอิหม่ามจะแบ่งให้สักจีพยานคือคอเต็บและผู้ทรงคุณธรรม และเจ้าบ่าวต้องมอบเงินให้พ่อเจ้าสาวหรือผู้แทนพ่อเจ้าสาว

งานเลี้ยงฉลองแต่งงาน เรียกมาแกปูโลละ <กิน+ข้าวเหนียว> งานเลี้ยงฉลองแต่งงานทำหลังจากวันแต่งงาน บริเวณที่กินเลี้ยง หากบ้านมีพื้นที่ที่สามารถรองรับแขกได้มากก็กิน

บนบ้าน หญิงชายกินแยกกันมีมานัก หากบ้านไม่มีพื้นที่เพียงพอและเชิญแขกมามาก ผู้หญิงจะกินบนบ้าน ผู้ชายกินนอกบ้าน โดยเจ้าภาพจะกางเต็นท์วางโต๊ะวางเก้าอี้ไว้ แยกที่ไม่เป็นมุสลิมทั้งหญิงและชายจะนั่งในบริเวณนี้ด้วย เวลาที่กินราว 11.00 นาฬิกา ซึ่งอาหารพร้อมจะยกมาให้แขก งานเล็กประมาณ 21.00 นาฬิกาหรือเล็กกว่านั้น ถ้าเจ้าภาพฐานะดีจะมีอาหารหลายอย่างและเชิญแขกมามาก อาหารในงาน เช่น แกง ‘งูลาบือซา’ ‘แกงขาว’ ‘อาหารคล้ายแกง’ ‘ผัดผักใส่วุ้นเส้น’ ‘อาจาตแตงกวา’ ‘ซามาลาดอ’ และน้ำบูดูกินกับผักจิ้ม ขนมนักจะเป็นวุ้นหวานตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยม มีสีแดง สีเขียว ถ้าขนมเริ่มหมดก็ใช้ผลไม้แทน เช่น สับปะรด แตงโม น้ำดื่มจะเป็นน้ำหวานใส่น้ำแข็ง โดยมากเป็นน้ำแดง เจ้าภาพที่ฐานะดีจะมีน้ำอัดลมให้แขกด้วย ผู้มาช่วยงานฝ่ายหญิงจะยกสำรับให้กลุ่มแขกผู้หญิง ผู้ชายจะยกสำรับให้กลุ่มแขกผู้ชายและแขกต่างศาสนา สำรับจะยกมาเป็นถาดแต่แขกไม่ได้กินในถาด เพราะว่ามีอาหารหลายอย่างทำให้บรรจุในถาดได้ไม่หมด ส่วนน้ำบูดูจะไม่จัดให้แขกผู้ชายและแขกต่างศาสนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นไทยพุทธ แยกที่เป็นชาวไทยมุสลิมมักกินอาหารด้วยมือ มีช้อนด้ามสั้นสำหรับตักกับข้าวที่เป็นน้ำ ก่อนแขกกลับจะให้เงินแก่เจ้าภาพ และแขกจะได้รับไข่ต้ม ซึ่งวางในตะกร้าเล็กๆ ขนาดใส่ไข่ 1-2 ฟอง หรือรีบปั่นसानห่อไข่ให้สวยงามหรือเจ้าภาพอาจมีของขำร่วยตามสมัยนิยมให้แขกเลือก เช่น แจกันเล็กๆ ดอกไม้ประดิษฐ์เล็กๆ เป็นต้น ซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่แขกจะได้รับ ‘ข้าวเหนียวหน้ากระฉิก’ และ ‘ไข่’ ที่ต้มแล้วข้อมทั้งเปลือกให้เป็นสีแดง เสียบด้วยไม้ไผ่เป็นด้ามถือตรงยอดของไข่เป็นพู่กระดาศี

พิธีกินซ็อมมะ มีขึ้นในตอนเย็นหรือตอนกลางคืนที่บ้านเจ้าสาวเมื่อขบวนเจ้าสาวมาถึง ญาติฝ่ายเจ้าสาวจะออกมาต้อนรับ นำคู่บ่าวสาวไปนั่ง ณ สถานที่ที่จัดไว้ให้ ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายมาร่วมแสดงความยินดีและเชิญผู้ใหญ่ที่นับถือมาทำพิธี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว ซ็อมมะในที่นี้คือกินข้าวเหนียวขาว แดง เหลือง จัดอยู่ในถาดเป็นพุ่มสลักสี และขนมต่างๆ ผู้ใหญ่ที่ทำพิธีจะป้อนคู่บ่าวสาวสลักกันอย่างละนิด เสร็จพิธีเจ้าบ่าวก็กลับไป อีกสามวันจึงไปส่งเจ้าสาว

วันส่งเจ้าสาว สิ่งของที่เจ้าสาวนำไปให้แม่เจ้าบ่าว เช่น ข้าวเหนียวสังขยา ขนมหากะ นมขันทวน น้ำตาลทราย กล้วย เป็นต้น ฝ่ายเจ้าบ่าว จะเลี้ยงอาหารแก่ฝ่ายเจ้าสาวที่มาส่ง เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ

(4) พิธีฮัจญ์ เป็นพิธีทางศาสนา หมายถึง การเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ ไบตุลละห์ (หินดำ) ในนครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อันเป็นสถานที่ที่ศาสดามุฮัมมัดเกิด และได้รับโองการจากพระเจ้าครั้งแรก ตามรูปศัพท์คำว่า “ฮัจญ์” แปลว่าการมุ่งไปหรือการไปเยือน พิธีฮัจญ์เป็นศาสนกิจที่มุสลิมต้องปฏิบัติ แต่ให้ปฏิบัติเฉพาะผู้ที่มีความสามารถเท่านั้น คือมีสุขภาพแข็งแรง มีสติปัญญาสมบูรณ์ มีทรัพย์สินพอเป็นค่าใช้จ่าย และเส้นทางที่จะเดินทางต้องปลอดภัยด้วย ผู้ที่จะประกอบพิธีฮัจญ์ต้องเป็นผู้ที่ประกอบศาสนกิจข้ออื่นๆ เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคครบตามที่ศาสนากำหนดไว้ การทำฮัจญ์มิใช่การไถ่บาป แต่เป็นเครื่องทดสอบความ

ศรัทธา ความอดทนและความเสียสละ เป็นต้น ผู้ที่กลับจากทำพิธีจะได้รับการยกย่องจากกลุ่มชนในสังคม ผู้ชายจะมีคำนำหน้านามว่าหะยีหรือฮายี ส่วนผู้หญิงเรียก หะยะ ข้าราชการที่ไปทำพิธีฮัจญ์สามารถลาได้เช่นเดียวกับข้าราชการลาบวชในศาสนาพุทธ

(5) พิธีศพ เมื่อมีคนตายต้องรีบอาบน้ำศพและละหมาดแล้วฝังภายใน 24 ชั่วโมง ศาสนาอิสลามให้ถือการตายเป็นเรื่องธรรมดา ห้ามไม่ให้ร้องไห้ ถ้ากลืนน้ำตาไม่อยู่ ห้ามมิให้น้ำตารดผ้าขาวที่ห่อศพ กลางคืนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจะมารวมกันที่บ้านคนตาย เพื่อสวดให้คนตาย เสร็จแล้วกินขนม และน้ำชากาแฟ หรือเจ้าภาพอาจเลี้ยงข้าว นอกนั้นก็ทำบุญเมื่อครบ 3 วัน 7 วัน 40 วัน บางรายทำบุญเมื่อครบ 100 วัน หรือ 1 ปีด้วย

ภาษามลายูถิ่น

ภาษามลายูปาตานี เป็นภาษาย่อยของภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาในตระกูลออสโตรเนเซียน หรือมาลาโยโพลีเนเซียน ภาษามลายูปาตานีมีความคล้ายคลึงกับภาษามลายูที่พูดในรัฐกลันตันของมาเลเซีย และสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ เป็นภาษาที่แตกต่างจากภาษามาเลเซียมาตรฐาน นอกจากนี้ภาษามลายูปาตานียังได้ยืมคำภาษาไทยไปใช้มากขึ้น ทำให้มีความแตกต่างจากภาษามลายูในรัฐกลันตัน และมีความแตกต่างจากภาษามาเลเซียซึ่งเป็นภาษาราชการของประเทศมาเลเซียเป็นอย่างมาก

ภาษามลายูถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทยมีหลายภาษาย่อยตามถิ่นที่ใช้ภาษานั้นๆ เช่น ภาษามลายูถิ่นสตูล ภาษามลายูถิ่นนครศรีธรรมราช ภาษามลายูปาตานี เป็นต้น ภาษามลายูปาตานีเป็นภาษาที่ชาวไทยมุสลิมใช้สื่อสารกันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐปัตตานีในอดีต ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส รวมถึงอำเภอจะนะ อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เรียกภาษามลายูถิ่นที่ตนใช้ว่า บาซอนาญ หรือ บาฮาซอนาญ ซึ่งหมายถึง ภาษามลายู คนภายนอกหรือคนไทยเรียกภาษามลายูถิ่นในเขตนี้ว่า ภาษา ยาวี ซึ่งจริงๆ แล้วยาวีไม่ได้เป็นชื่อภาษาแต่หมายถึงอักษรอาหรับที่นำมาใช้เขียนภาษามลายู

ภาษามลายูปาตานี หรือบาซอนาญตานิง เป็นภาษาแม่ เป็นอัตลักษณ์และมรดกอันล้ำค่าของของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสืบทอดมายาวนาน คนไทยมุสลิมแถบนี้ใช้ภาษามลายูปาตานีพูดคุยสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันก็ใช้ภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับคนไทยพุทธได้ แต่ความสามารถในการใช้ภาษาไทยจะต่างกันไปตามทักษะและโอกาสในการใช้ภาษาไทยของแต่ละบุคคล

ชาวมลายูถิ่นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันจะใช้ ภาษามลายูถิ่น ทุกโอกาสและสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นการพูดกับคนในครอบครัว เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย หรือพูดกับคนนอกครอบครัว คนในหมู่บ้าน รวมถึงในสถานการณ์ที่ต้องใช้ความรู้สึกละและความถนัดทางภาษา เช่น การคิด การนับเลข ฯลฯ ส่วนใหญ่จะใช้ภาษามลายูถิ่น ตามด้วยภาษาไทยปนมลายูถิ่น และภาษาไทยกลาง ยกเว้นในกรณีการร้องเพลง เนื่องจากเพลงที่ร้องผสมผสานระหว่างภาษาไทยกับภาษามลายูถิ่นมีน้อยหรือไม่มีเลย ภาษาไทยกลาง ใช้กับคนไม่รู้จัก หรือในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย เช่น นอกหมู่บ้าน หรือในอำเภอเมือง ภาษาไทยได้ เป็นภาษาที่ใช้้น้อยมาก ใช้เฉพาะในอำเภอเมือง ภาษามลายู เป็นภาษาใช้น้อยที่สุด ส่วนมากจะใช้ในการร้องเพลง และการเล่าเรื่องตลกขบขัน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547)

2.8 ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

การทำงานทั่วไปของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เป็นหน่วยงานของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีภารกิจในการศึกษาและฟื้นฟูภาษาต่างๆ ที่อยู่ในภาวะวิกฤตทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และสถาบันทางวิชาการ และนักวิชาการต่างๆ ในด้านเทคนิค วิธีการในการศึกษาและฟื้นฟูภาษาในภาวะวิกฤตในด้านต่างๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) และมหาวิทยาลัยมหิดล เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี 2543 และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2547 ซึ่งระหว่างปี พ.ศ. 2546–2547 นั้น ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) สำนักงานภาค¹ ให้ดำเนินโครงการ “พัฒนาเครื่องมือบุคลากร และเครือข่าย ในการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชนเพื่อการเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำหรับการ ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยโครงการนี้ได้จัดให้โครงการของกลุ่มชาติพันธุ์ของเป็น “ต้นแบบ” และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้สกร (อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ) กลุ่มชาติพันธุ์ก่อ่ง (อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี) และกลุ่มชาติพันธุ์โซ (ทะวีง) (อ.สองควา จ.สกลนคร) เป็นกลุ่มเป้าหมายของการเตรียมความพร้อม ในปี พ.ศ. 2548 จึงเกิดโครงการวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน” เพื่อดูแลโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและ

¹ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของชุมชนต่างๆ โดยมีกลุ่ม เป้าหมายในการทำงานมากขึ้น และได้ขยายเป็นการทำงานเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตในลักษณะการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อยู่ภายใต้ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ซึ่งตั้งอยู่ที่ ชั้น 2 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ความเป็นมาของโครงการเพื่อท้องถิ่นสำหรับการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ภาษาและวัฒนธรรมเป็นมรดกของมนุษยชาติ เป็นระบบความคิดและภูมิปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าด้านวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต ไม่มีความมั่นคงทั้งอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของกลุ่ม ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีโอกาสจะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ เนื่องจากสถานะของโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจที่มาพร้อมการแผ่ขยายวัฒนธรรม และค่านิยมเกี่ยวกับโลกไร้พรมแดน ด้วยอิทธิพลของสื่อสารมวลชน ทำให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มชนต่างๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่ค่อยๆ ถูกกลืนกินวัฒนธรรมและภาษา ทำให้ชุมชนเหล่านี้ตกอยู่ในสภาพอ่อนแอ ขาดเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ และขาดความมั่นใจในตนเอง กลายเป็นกลุ่มที่ถูกจัดว่าพัฒนายาก ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ๆตามแนวชายแดนก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน โดยมีปัญหาทั้งในด้านการพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต สืบเนื่องมาจากความเข้มข้นในการใช้ภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ ในชนบทที่มีความแตกต่างกับภาษาราชการ ซึ่งใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเยาวชนในพื้นที่ อีกทั้งความหวั่นเกรงในการถูกรอบงำและสูญเสียอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของตน ร่วมกับปัญหาความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียมอื่นๆ ทำให้เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรงจนไม่สามารถควบคุมได้และกลายเป็นปัญหาใหญ่ในที่สุด

การสูญเสียภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งภายในประเทศ นับเป็นการสูญเสียความหลากหลายทางภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติ อันเป็นมรดกโลก และมีความเกี่ยวข้องถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมโลกด้วย โดยภาษาชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่เสี่ยงต่อการสูญเสียภาษาและวัฒนธรรมหรืออาจเรียกได้ว่าตกอยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรงใกล้สูญหายมีทั้งสิ้น 14 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาของ กะซอง ชำเร ชะโอ(ฮอ้ง) ญ้อกูร ละเวือะ โซ (ทะเว็ง) มลาบริ ซาไก (เกนชีว) ซึ่งอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ภาษาอิมปี บิซู และละว้า (ก๋อง) ซึ่งอยู่ในสาขาทิเบต-พม่า และภาษาอูรักละโวย ภาษามอเกิ้ลัน ซึ่งอยู่ในตระกูลออสโตรนีเซียน

นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาดังกล่าวแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาตามแนวชายแดน ได้แก่ กลุ่มมลายูถิ่น ในเขตชายแดนภาคใต้ กลุ่มเขมรถิ่นไทย บริเวณชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มมอญและกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยภาคตะวันตก รวมทั้ง กลุ่มขมุและชาวเขาเผ่าต่างๆ ในเขตชายแดนภาคเหนือ เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยเหล่านี้ล้วนอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย แม้ไม่รุนแรงชัดเจน หากแต่มีแนวโน้มที่จะสูญเสียทั้งภาษาและวัฒนธรรม มีเพียงเฉพาะภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติเท่านั้นที่สามารถดำรงอยู่ได้ เนื่องจากมีภาษาเขียนที่เป็นระบบ และใช้ในการศึกษาทุกระดับชั้น รวมทั้งใช้ในด้านสื่อสารมวลชน

ในสถานการณ์เช่นนี้ กลุ่มภาษาที่มีผู้พูดคงเหลืออยู่ไม่มาก โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุ จึงทำให้กลุ่มภาษาดังกล่าวมีโอกาสจะสูญสิ้นไปพร้อมกับอายุขัยของผู้พูด อาทิเช่น ภาษากะซอง และซมเร จังหวัดตราด อย่างไรก็ตามขณะนี้หลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศักยภาพ มีความต้องการและความพยายามที่จะสงวนรักษาภาษาอันเป็นอัตลักษณ์ของตนเองไว้ โดยได้ร่วมมือกับสถาบันวิชาการ (มหาวิทยาลัยมหิดล) ดำเนินงานการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา สร้างอัตลักษณ์ และความเชื่อมั่นผ่านกระบวนการพัฒนาภาษา เช่นการสร้างระบบภาษาเขียน สร้างวรรณกรรมท้องถิ่น ตลอดจนนำภาษาพื้นบ้านของตนเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการฟื้นฟูภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ใกล้สูญหาย การส่งเสริมให้ปลูกพืชสำคัญที่มีมาแต่อดีต และสนับสนุนให้สร้างหัตถกรรมจากวัสดุพื้นบ้าน เป็นต้น

เนื่องจากหลักการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีแนวทางให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดปัญหา (หรือโจทย์วิจัย) และเป็นผู้ดำเนินการทำงาน สรุปกระบวนการและสรุปผลการดำเนินงาน (ถอดบทเรียน) ได้ด้วยตนเองนั้น เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับแนวคิดในการอนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจากผลการทำงานของโครงการ “อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อการพัฒนาชุมชน” ในระยะที่ 1 ที่ผ่านมานั้น ได้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีปัญหาวิกฤตทางด้านภาษาและอัตลักษณ์ เนื่องจากทำให้คนในชุมชนมีการทำงานร่วมกัน เกิดความมั่นใจและภาคภูมิใจในงานของตนชุมชนเหล่านี้จึงเริ่มมีความมั่นคงและเข้มแข็งขึ้น อันจะเป็นฐานรากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นต่อไป

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) ในการดำเนินงานในฐานะเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่อไปในระยะที่ 2 เพื่อขยายผลให้ครอบคลุมกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญหาย ให้มีโอกาสดำเนินงานเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาท้องถิ่นของตนให้เพิ่มมากขึ้น และขยายผลไปสู่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในกลุ่มวิกฤตอัตลักษณ์แนวชายแดน ซึ่งประสบปัญหาการเสื่อมของภาษาและวัฒนธรรมในกลุ่มเยาวชน

ขณะเดียวกันคนเหล่านี้ก็ยังมีปัญหาการเข้าถึงระบบการศึกษาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เนื่องจากขาดการเชื่อมโยงระหว่างภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์และภาษาราชการในระบบการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นนอกจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแล้ว ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ยังต้องการหาแนวทางเพื่อให้มีการนำภาษาท้องถิ่นเข้าร่วมในระบบการเรียนการสอนของชุมชน และพัฒนาระดับอุดมศึกษา เพื่อผลักดันนโยบายภาษาแห่งชาติที่กำลังดำเนินการต่อไป

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีวัตถุประสงค์ ในการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ดังนี้

เพื่อศึกษาให้เกิดความเข้าใจถึงสถานภาพ สักยภาพ และวิธีการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่อยู่ในภาวะวิกฤตในแต่ละพื้นที่

1) เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรงใกล้สูญหาย ได้มีโอกาสสอนอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม และพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม โดยเริ่มต้นจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา

2) เพื่อสร้างให้เกิดชุมชนต้นแบบ (แหล่งการเรียนรู้) โรงเรียนต้นแบบ และนักวิชาการท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาภาษาและการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรและมรดกของมนุษยชาติ

3) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาเบื้องต้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาซึ่งมีความขัดแย้งและภาวะวิกฤตด้านอัตลักษณ์ตามแนวชายแดน เช่น เขมรถิ่นไทย มลายูถิ่น (มลายูปาตานี) มอญ ขมุ เป็นต้น

4) เพื่อนำความรู้และบทเรียนที่ได้จากการอนุรักษ์และการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมต่อขยายไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์

5) เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่จากการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และนักวิชาการ นำไปสู่การพัฒนาชุดความรู้ในระดับทฤษฎี และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระดับชุมชนและระดับอุดมศึกษา

6) เพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายด้านภาษาและวัฒนธรรมในระดับชาติ ที่สนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษา ตลอดจนการปรับตัวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ภาษาได้อย่างเหมาะสม

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีเป้าหมายเพื่อการดำเนินงานของโครงการการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้เป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน ซึ่งโครงการฯ ได้กำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

- 1) เพื่อรักษาความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมของประเทศไทยให้คงอยู่
- 2) เพื่อหาแนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
- 3) เพื่อผลักดันให้เกิดการจัดการพัฒนาและวางแผนทางภาษาในระดับประเทศ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการจัดทำนโยบายภาษาแห่งชาติ

การกำหนดยุทธศาสตร์ในการทำงาน

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายตั้งไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ ดังต่อไปนี้

- 1) ให้โอกาสแก่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตได้ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองตามศักยภาพ
- 2) ขยายขอบเขตการดำเนินงานจากการทำงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต 14 กลุ่มเดิม ไปสู่การทำงานในพื้นที่อื่น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ตามแนวชายแดน, กลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้อง ประเด็นอื่น เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปัญหาการสื่อสารในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ และทำงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น การทำงานร่วมกับราชบัณฑิตยสถาน องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) สถาบันภาษาศาสตร์ (SIL) อินเทอร์เน็ตมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ สถาบันชาติพันธุ์พัฒนา (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) เป็นต้น
- 3) เพิ่มความเชื่อมโยงกระบวนการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตกับกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4) สร้างและพัฒนาศักยภาพบุคลากรวิจัยประเด็นภาษา ซึ่งได้แก่ กลุ่มพี่เลี้ยงทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งพี่เลี้ยงส่วนกลางและพี่เลี้ยงในพื้นที่ รวมถึงการสร้างและการพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัยชาวบ้านด้วย
- 5) ถอดความรู้และสรุปการทำงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรวิจัยประเด็นภาษา เช่น ผู้ประสานงานสู่พี่เลี้ยงทีมวิจัย ระหว่างพี่เลี้ยงทีมวิจัยสู่ทีมวิจัยชาวบ้าน เป็นต้น

6) จัดทำระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานทั้งหมด เพื่อเป็นเครื่องมือในการอธิบายเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการทำงาน และเพื่อการทำงานต่อยอด เช่น การจัดทำฐานข้อมูลโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ศูนย์ประสานงานฯ เป็นผู้ดูแล ทำเนียบนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษา ฐานข้อมูลระบบตัวเขียน ฐานข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่ม ฐานข้อมูลด้านภาพและเสียง เป็นฐานข้อมูลที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานทั้งหมด

7) ผลิตหนังสือและเอกสารเผยแพร่แนวคิดและขยายเครือข่าย รวมทั้งการจัดทำนิทรรศการ การจัดทำวิดิทัศน์ ฯลฯ

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลมีวิธีการในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- 1) ติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม
- 2) พัฒนาโจทย์ พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3) ศึกษาพื้นที่สำหรับการพัฒนาโครงการใหม่ในปีต่อไป
- 4) สร้างและพัฒนาศักยภาพบุคลากรวิจัยประเด็นภาษาผ่านการฝึกอบรมความรู้ทางวิชาการด้านภาษาและภาษาสาศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยพัฒนาวิธีและกระบวนการในการพัฒนาองค์ความรู้และการฟื้นฟูภูมิปัญญา ภาษา และการจัดการ ทักษะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำงานวิจัย และการสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับครูภูมิปัญญาในการเรียนต่อกับสำนักการศึกษานอกโรงเรียน รวมทั้งหาแนวทางในการปรับวิถีสถานะของบุคลากรทางการศึกษา

5) ถอดความรู้และสรุปการทำงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรวิจัยประเด็นภาษา โดยจัดเวทีให้เกิดการถอดความรู้และสรุปบทเรียน

6) พัฒนาระบบฐานข้อมูลการดำเนินงานของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ศูนย์ฯ เป็นผู้ดูแล ทั้งหมด เพื่อเป็นเครื่องมือในการอธิบายและเผยแพร่การทำงาน

7) เผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการทำงาน โดยการจัดทำ Website แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ การจัดทำหนังสือ การเผยแพร่บทความ การจัดทำวิดิทัศน์ ฯลฯ

ทั้งนี้ผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีดังนี้

- 1) สามารถสงวนรักษาภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในประเทศไทยที่อยู่ภาวะถดถอยให้สามารถดำรงอยู่ได้ทั้ง 14 กลุ่ม (หรือได้มากที่สุดตามศักยภาพ)

- 2) สนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์ภาษากลุ่มใหญ่ที่มีความยากในการดำเนินงานหรือมีปัญหาต่างกัน เช่น กลุ่มมลายูถิ่นในเขตชายแดนภาคใต้ เขมรถิ่นไทยบริเวณชายแดน

ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และมอญในเขตชายแดนไทยภาคตะวันตก รวมทั้งกลุ่มขมุ และชาวเขาเผ่าต่างๆ ในเขตภาคเหนือ เป็นต้น ได้ดำเนินการเพื่อการพัฒนาภาษาแม่ของตนให้สามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสมแก่เยาวชน โดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ เช่น การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา

3) สร้างชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาย่อยที่เข้มแข็ง มีความมั่นใจ และความสุข สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้านอื่นๆ

4) สามารถสนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทยได้ดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมด้วยตนเอง

5) ให้บริการในด้านการสร้างระบบตัวเขียนแก่ภาษาท้องถิ่น เพื่อใช้ในงานของชุมชนชาติพันธุ์และนักวิชาการที่สนใจ

6) เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่จากการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และนักวิชาการ นำไปสู่การพัฒนาชุดความรู้ในระดับทฤษฎี และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระดับชุมชนและระดับอุดมศึกษา

7) เพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายด้านภาษาและวัฒนธรรมในระดับชาติ ตลอดจนการปรับตัวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ภาษาได้อย่างเหมาะสม

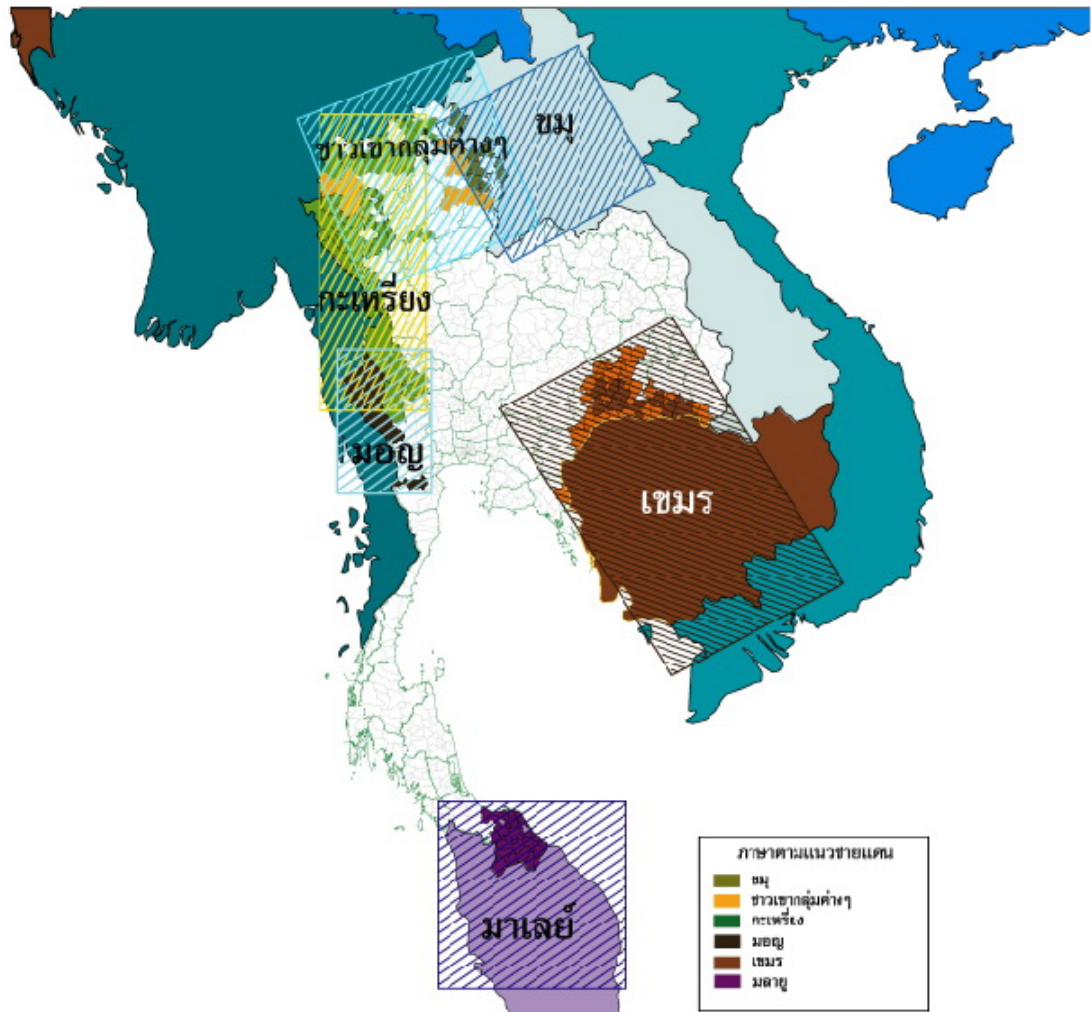
8) ได้สังเคราะห์ผลการดำเนินงานและการจัดพิมพ์เผยแพร่

การขยายขอบเขตการดำเนินงานวิจัย

นอกจากการทำงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต 14 กลุ่มเดิมแล้ว ยังมีการขยายขอบเขตงานวิจัยไปสู่การทำงานในพื้นที่อื่น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ตามแนวชายแดน กลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้อง ประเด็นอื่น เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิษพันธุ์ท้องถิ่น ปัญหาการสื่อสารในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

การขยายเครือข่ายโดยการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น เช่น การทำงานร่วมกับราชบัณฑิตยสถาน เพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายแห่งชาติ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) สถาบันภาษาศาสตร์ อินเตอร์เนชันแนล (SIL) มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ สถาบันชาติพันธุ์พัฒนา (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

ภาษาตามแนวชายแดน

แผนภูมิที่ 2: แผนที่ภาษากลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน

2.9 อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม

การศึกษาพื้นที่เรือนไทย

อาคารเรือนไทยที่ใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีชื่อว่า “อาคารระเบียบ คุณะเกษม” มีจุดกำเนิดจากมติอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ศาสตราจารย์ นายแพทย์อรรถ ภูมิประเทศ และศาสตราจารย์ชาวฝรั่งเศสเชื้อสายเวียดนาม George Condominas ที่ต้องการให้ประเทศไทยมีกิจกรรมทางมานุษยวิทยา ซึ่งทั้ง 2 ท่านมีความใฝ่ฝันร่วมกันที่จะให้ความคิดเรื่องมานุษยวิทยา วัฒนธรรมศึกษาเกิดขึ้นจริงที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ โดยเลือกพื้นที่ด้านทิศใต้และจะก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แบบ Function design และขอสนับสนุนงบประมาณจากรัฐเพื่อก่อสร้างไว้ 2 ปี แต่ภายหลังถูกสำนักงบประมาณตัดงบประมาณ ต่อมาได้รับการบริจาคเงินจากคุณระเบียบ คุณะเกษม จำนวน 5 ล้านบาทร่วมกับเงินรายได้มหาวิทยาลัย

เรือนไทยระเบียบ คุณะเกษม มีรูปแบบการสร้างตามแบบอาคารพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฯ ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีเรือน 5 หลัง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเสนอให้สร้างแบบ ๔ หลังในฐานะเรือนคหบดี โดยแต่ละหลังถูกสร้างเป็นแบบ Museum scale แทนที่ Human scale ซึ่งคัดแปลงลานกลางชานที่มีต้นพิกุลใหญ่ ทะลุผ่านขึ้นมาให้อยู่มุมใดมุมหนึ่ง และยกหลังคาให้สูงเลยระดับศีรษะเพื่อชมการแสดงศิลปการละเล่นต่างๆ ได้ โดยเลือกจุดก่อสร้างบริเวณสระน้ำริมบึงใหญ่ติดกับสถาบันสาธิตสุโขทัย และเพิ่มอาคารศาลากลางน้ำ ซึ่งผู้ดำเนินการก่อสร้างเป็นบริษัทเดียวกับที่สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฯ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยลักษณะเป็นอาคารเรือนไทยชั้นเดียว ยกพื้นสูง ประกอบด้วยเรือน 4 หลังและศาลากลางน้ำอีก 1 หลัง มีการปรับเปลี่ยนอาคารบางส่วนตามประโยชน์ใช้สอย แต่ยังคงรูปลักษณะเฉพาะของอาคารเรือนไทยไว้ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ใต้ถุนสูง ชายคายื่นยาว และชานกว้าง (ฤทัย ใจจงรัก, 2518 : 55)

นอกจากนี้ยังคงมีส่วนประกอบต่างๆ ของเรือนไทยไว้ครบถ้วน เช่น ตัวเสา แปหัวเสา ชื่อ ดั้ง บันลม รอด เป็นต้น ตัวเรือนของแต่ละห้องจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปลูกแบบหันหน้าชนกัน 3 ห้อง แต่ละห้องมีระเบียงยื่นออกมาภายใต้กันสาด มีชานเชื่อมโยงเรือนเหล่านี้ให้ติดต่อกัน ซึ่งชานลดพื้นจากระเบียงได้ส่วนพอที่ใช้พื้นที่ระเบียงเป็นที่นั่งห้อยเท้าได้ ชานมีประตู 3 ประตู ที่เชื่อมกับนอกชาน ซึ่งแต่ละบานมีลักษณะเหมือนกัน คือมีธรณีประตูและหลังคาซุ้มประตู ริมชานมีรั้วกันโดยรอบ อีกห้องหนึ่งมีสะพานเชื่อมต่อกัน โดยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินยกเสาเอกของ เรือนเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2529 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จทรงเปิดอาคารฯ ในวันที่ 23 ตุลาคม 2530

ลักษณะของเรือนไทย “ระเปียบ คุณะเกษม” มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลางชนิดเรือนหมู่ของคหบดี ประกอบด้วยเรือน 4 หลัง และศาลาท่าน้ำ 1 หลัง เรือน 4 หลังได้แก่

- 1) เรือนนอน เป็นเรือนประธาน ที่อยู่ของคหบดีเจ้าของเรือน
- 2) เรือนลูก มีขนาดย่อมลงมาปลูกอยู่ตรงข้ามกับเรือนนอน และเป็นเรือนริในทิศทางเดียวกัน เรือนนี้เป็น ที่อยู่ลูกเจ้าของเรือน
- 3) เรือนขวาง เป็นเรือนที่ปลูกขวางเรือนนอนใช้เป็นห้องนั่งหรือหอกกลางกันฝา 3 ด้าน ด้านที่ติดกับตัว ชานเปิดโล่งสำหรับพักผ่อน รับแขก และจัดงานตามประเพณี เช่น โกนจุก ทำบุญแต่งงาน ฯลฯ

เรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล มีหอกกลางแบบนี้ แต่สำหรับเรือนหมู่คหบดีที่อื่น หอกกลางอาจอยู่ตรงกลางชานก็ได้โดยมีลักษณะเป็นหอโล่งใช้งานในลักษณะเดียวกัน

- 4) เรือนครัว อยู่ทางด้านหลัง ปลูกขวางกับเรือนนอน ครัวในเรือนหมู่คหบดีนี้มีขนาดใหญ่หน้าจั่วมี ช่องเปิดเป็นที่ระบายควัน

เรือนขวาง

เรือนนอน

เรือนลูก

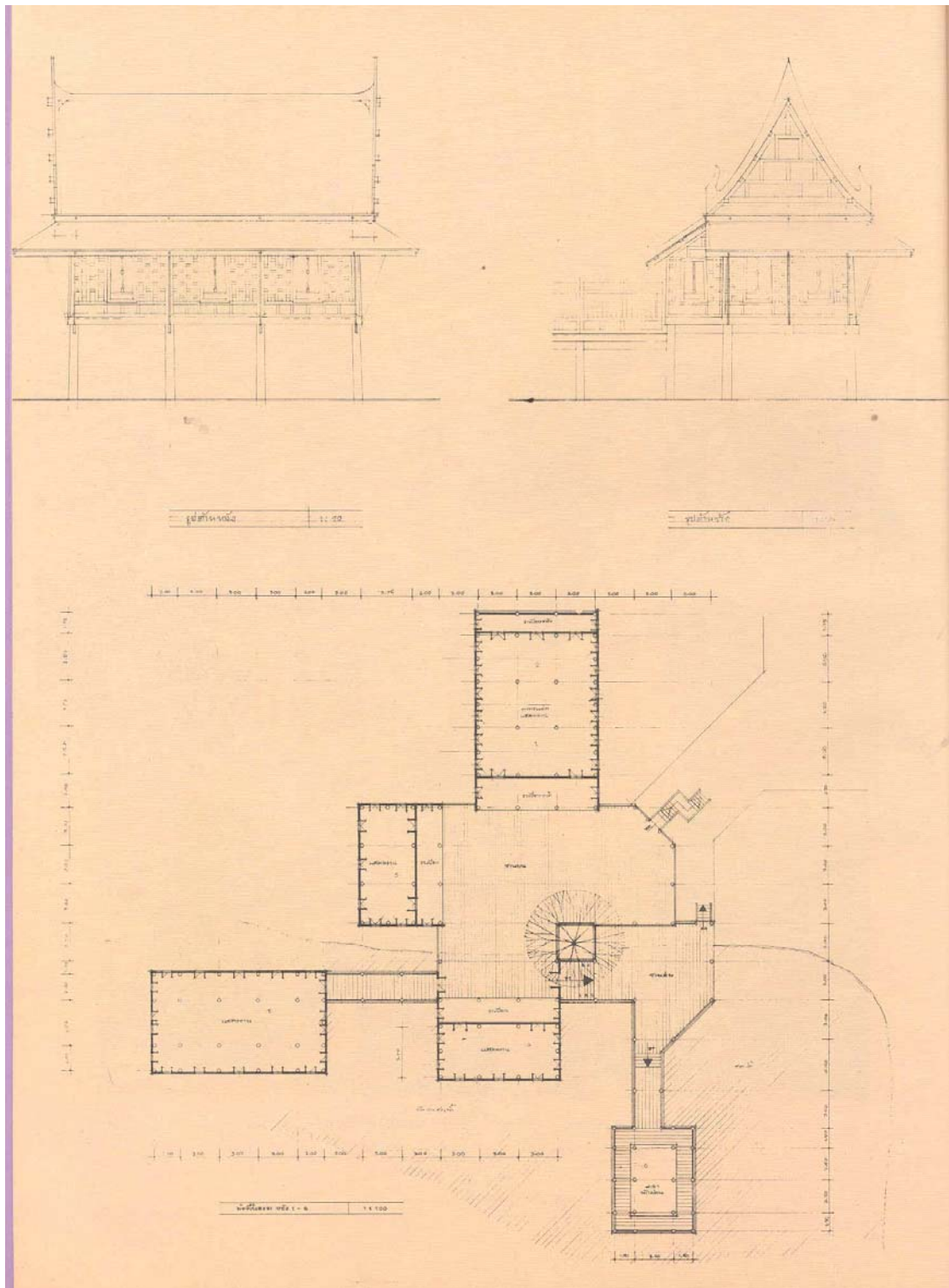

เรือนครัว

แผนภูมิที่ 3: เรือน 4 หลัง

แผนภูมิที่ 4: เรือนไทย ระเบียบ คุณเกษม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล

แผนภูมิที่ 5: ฟังเรือนไทย

ประเภทของเรือนไทย

เรือน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่ ที่อยู่อาศัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 691) ไทยเป็นชื่อประเทศและชนชาติที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนต่อกับลาว เขมร มาเลเซีย พม่า ชนชาติไทยมีหลายสาขาคือ ไทยใหญ่ ไทยดำ ไทยขาว เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 410) ซึ่งเมื่อรวมความหมาย เรือนไทย จึงหมายถึง สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่ของชนเชื้อชาติไทย สำหรับการแบ่งประเภทของเรือนไทยนั้นนอกจากจะแบ่งตามภูมิศาสตร์เป็น เรือนไทยภาคกลาง เรือนไทยภาคใต้ เรือนไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทของเรือนไทยตามประโยชน์ใช้สอย ดังนี้

1) เรือนครอบครัวเดี่ยว เรือนประเภทนี้สำหรับพ่อแม่และลูกเล็กๆ ที่ยังไม่แต่งงานประกอบไปด้วยเรือนนอน 1 หลัง เรือนครัว 1 หลัง ระเบียง และชานรวม สำหรับเรือนนอนนั้นมีห้องนอน 1 ห้อง ห้องโถง 1 ห้อง ห้องนอนและห้องโถงนี้อยู่ในเรือนเดียวกัน มีขนาดกว้างประมาณ 6 สอก ถึง 9 สอก ความยาวแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา² แบ่งเป็น ห้องโถง 1 ช่วงเสา ห้องนอน 2 ช่วงเสา หน้าห้องนอนมีระเบียงยาวตลอดเป็นตัวเชื่อมระหว่างห้องนอนกับชานและเป็นที่พักผ่อน มีกันสาดคลุม ส่วนเรือนครัวมี 2 ช่วงเสา ช่วงแรกสำหรับทำครัว ช่วงที่สองเป็นที่รับประทานอาหาร

เรือนทั้งสองหลังมีชานเป็นตัวเชื่อมระหว่างเรือนนอนกับเรือนครัว ใช้เป็นที่พักผ่อน และพื้นที่นอกชานที่อยู่หลังครัวมักใช้เป็นที่อาบน้ำ ชักผ้า

2) เรือนหมู่ เรือนหมู่เป็นเรือนที่ขยายมาจากเรือนเดี่ยว เป็นการขยายเรือนนอนสำหรับลูกที่แต่งงานแล้ว ลูกคนแรกมักจะสร้างเรือนอยู่ตรงข้ามกับเรือนของพ่อแม่ หันจั่วไปทางเดียวกัน ด้านหลังเป็นครัวซึ่งเป็นเรือนขวางหรือตรงข้ามกับเรือนครัวอาจจะสร้างเรือนขึ้นอีกหลังหนึ่ง เป็นเรือนขวางกับเรือนนอน มักทำฝา 3 ด้าน ด้านที่ติดกับชานเปิดโล่งไว้ใช้เป็นห้องนั่งสำหรับเป็นที่พักผ่อน รับแขก จัดงานตามประเพณีต่างๆ เป็นต้น

3) เรือนหมู่สำหรับคบคิด เป็นเรือนขนาดใหญ่ มีจำนวนเรือนหลายหลัง รวมอยู่กันเป็นหมู่ประกอบด้วย

(1) เรือนนอน เป็นเรือนประธาน มีขนาดช่วงซึ่งกว้างมาก ประมาณ 8-9 สอก

(2) เรือนลูก บางครั้งเรียกว่า หอริ จะมีขนาดย่อมลงมา ปลูกอยู่ด้านตรงข้ามกับเรือนนอน

(3) เรือนขวาง ใช้เป็นห้องนั่งหรือหอกกลาง กั้นฝา 3 ด้าน ด้านที่ติดกับชานเปิดโล่งสำหรับเป็นที่พักผ่อน รับแขก จัดงานประเพณี เช่น โกนจุก ทำบุญแต่งงาน เป็นต้น

² 1 ช่วงเสา มีความยาวประมาณ 3 - 3.5 เมตร

หอกกลางนั้นไม่จำเป็นต้องอยู่ตรงกลางบ้าน แต่จะอยู่ตรงกลางก็ได้ มีลักษณะเป็นห้องโถง 3 ช่วงเสา และปลูกข้างเรือนนอน

(4) เรือนครัว อยู่ทางด้านหลัง ปลูกขวางกับเรือนนอน ซึ่งครัวในเรือนคหบดีมักมีขนาดใหญ่

(5) หอนั่ง หรือหอนก จะอยู่ด้านข้างของหอกวาง หากมีพื้นที่เหลือมักจะปลูกเรือนซึ่งมีขนาด 2 ช่วงเสาไว้เป็นที่นั่งเล่นหรือแขวนนกสำหรับดูเล่น

(6) ขาน มีขนาดกว้างมาก เรือนบางหลังมักนิยมเว้นที่ว่างเป็นช่วงเป็นช่วงไว้กลางขานเพื่อปลูกต้นไม้ใหญ่ เช่น จำปี จำปา ต้นขนุน มะม่วง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเรือนหมู่กับเรือนคหบดี ถึงแม้ว่าจะประกอบด้วยเรือนหลายหลังคล้ายกัน แต่ลักษณะและพื้นฐานการปลูกสร้างต่างกันมาก กล่าวคือ เรือนหมู่เกิดขึ้นจากเรือนนอน 1 หลัง และเรือนครัว 1 หลังก่อน (จากเรือนเดี่ยว) และต่อมาเมื่อลูกโตขึ้นแต่งงานก็ปลูกสร้างเรือนนอนขึ้นอีกหลัง ส่วนเรือนคหบดีนั้นมีทั้งทยอยกันสร้างและตั้งใจปลูกขึ้นมาพร้อมๆ กัน

4) กุฏิ เป็นที่อยู่ของพระภิกษุที่มีจุดมุ่งหมายให้อยู่ได้เพียงองค์เดียว และไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่มาก เพราะพระภิกษุต้องปฏิบัติตามกฎของสงฆ์ที่ห้ามมิให้สะสมสิ่งของ เครื่องใช้ อาหารต่างๆ เกินความจำเป็นแก่การดำรงชีวิต แม้สิ่งที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับอาหาร เช่น เกลือ หากต้องการเก็บก็จะเก็บไว้ในกุฏิไม่ได้ ต้องมีที่เก็บต่างหาก เรียก กัปปิยะกุฏิ (โรงเก็บอาหารอันสมควรที่อยู่นอกห้องเล็ก)

5) เรือนร้านค้าริมน้ำ เป็นเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นร้านค้าขาย รวมทั้งกินอยู่หลับนอนจะนั้นประโยชน์ใช้สอยจึงต่างกับเรือนพักอาศัย โดยทั่วไปเรือนนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหน้าเปิดเป็นร้านค้าเป็นที่วางสินค้า ส่วนหลังเป็นที่อยู่อาศัย ได้แก่ ห้องโถง ห้องนอน เรือนครัว และที่รับประทานอาหารด้านหน้าสำหรับค้าขายนั้นจะมีสะพานไม้ทำเป็นทางเดินเชื่อมกับเรือนหลังอื่นๆ ทุกหลังคาเรือน ถัดจากสะพานทางเดินออกไป จะเป็นท่อน้ำซึ่งใช้เป็นที่ยืนเรือขนส่งสินค้า

6) เรือนแพ คือเรือนร้านค้าที่ลอยน้ำเคลื่อนที่ไปมาได้ เป็นที่อยู่อาศัย มีลักษณะเป็นเรือนแฝดตัวเรือนใหญ่หลังใหญ่เป็นที่พักผ่อน นอน เรือนหลังนอกเป็นร้านค้า มีฝาหน้าต่างเปิดปิด ด้านหน้าเป็นชานซึ่งติดกับน้ำ ช่วงยาวของเรือนแพมี 3 ห้อง ด้านหลังเป็นครัว หลังคาครัวมีขนาดเล็กกว่าตัวเรือนใหญ่ด้านล่างซึ่งเป็นแพรองรับตัวเรือนมี 2 ชนิด คือ

(1) ทำด้วยไม้ไผ่ผูกรวมกันเป็นแพ เรียก แพลูกบวบ

(2) ทำด้วยไม้จริงต่อเป็นแพสี่เหลี่ยมยาว เรียก แพโป๊ะ

7) เรือนร้านค้าริมทาง เป็นเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นร้านค้าและที่พักอาศัย มีลักษณะเดียวกับเรือนริมน้ำมี 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 เป็นเรือนหลังเดี่ยว มีระเบียงยาวเกือบเท่าเรือนนอน ลดระดับพื้นระเบียงต่ำกว่าเรือนนอน ซึ่งอยู่เหนือพื้นดินประมาณ ๒ ศอก เพื่อใช้เป็นที่ยางสลิค้ำส่วนฝาระเบียงด้านหน้ามักทำเป็นฝาเพี้ยม³ ฝาถ้ง (หรือฝาจัดตะเป็นฝืนใหญ่ๆ ใช้ไม้กระทุ้งเวลาต้องการเปิด) ส่วนพื้นเรือนนอนเข้าไปข้างในทำเรือนครัวอีกหลังหนึ่ง ใต้ถุนเรือนนอนใช้เป็นที่ยกเกวียน

ลักษณะที่ 2 กรณีครอบครัวใหญ่ ตัวเรือนสร้างเป็นสองหลังแผด ใช้เป็นเรือนนอน ส่วนระเบียงด้านหน้าคงเหมือนลักษณะที่ 1

ลักษณะที่ 3 เหมือนลักษณะที่ 2 แต่ระเบียงที่ใช้วางเป็นสินค้ำหันมาอยู่ด้านฝาอุดหน้ากลอง (ด้านหัวเรือน)

ลักษณะที่ 4 แยกเรือนร้านค้าออกจากเรือนนอน ไม่มีฝากั้น สร้างคล้ายศาลาโถงเมื่อทำการค้ำก็นำสินค้ำมาวางขาย เมื่อเลิกขายก็เก็บ (อุทัย ใจจงรัก, 2518: 8-10)

ลักษณะเรือนไทย

บ้านเรือนไทยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีลักษณะแตกต่างจากบ้านเรือนในแถบยุโรปเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน บ้านเรือนไทยนั้นจะบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ดังเช่น ในประเทศไทยภูมิประเทศของประเทศไทยนั้นเป็นเขตแดนที่มีลมมรสุมพัดผ่าน แต่ละภาคจะมีภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกันไป เช่น ภาคกลางเป็นพื้นที่ลุ่มอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำลำคลองมาก เมื่อเวลาฝนตก น้ำฝนที่ตกในบริเวณที่สูงทางภาคเหนือจะไหลลงมารวมกันบริเวณภาคกลาง ดังนั้นแต่ละภาคจึงมีภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกัน เช่น ภาคกลางเป็นพื้นที่ลุ่มอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำลำคลองมาก เมื่อฝนตก น้ำฝนที่ตกในบริเวณที่สูงทางภาคเหนือจะไหลลงมารวมกันบริเวณภาคกลาง บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ลุ่มภาคกลางจึงมีลักษณะใต้ถุนสูง ส่วนภาคใต้เป็นบริเวณที่มีฝนตกชุกและลมแรง ส่วนเรือนในภาคใต้มักทำช่องหน้าต่างแคบๆ บางแห่งก็ไม่มีช่องหน้าต่าง เพื่อกันฝนสาด ดังนั้น เรือนไทยจะมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาค ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคกลาง (อุทัย ใจจงรัก, 2518: 42-55) กล่าวคือ

1) เป็นเรือนที่ยกพื้นใต้ถุนสูง สูงจากพื้นดินประมาณพื้นศีรษะ ระเบียงและชานยกพื้นใต้ถุนสูงระดับลดหลั่นกัน ประมาณ 40 เซนติเมตร ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

- ป้องกันภัยอันตรายจากสัตว์ร้ายหรือคนร้าย

³ ฝาคือบานๆ แบบบานประตู แต่เป็นฝาสำเร็จรูปเป็นเส้นตั้งพับได้ สำหรับกันด้านหน้าของเรือนน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากจีน เดิมทีเดิขมาจากฝาค้ำไม้กระดานหนา เอาฝาดั้งสอดเข้ารางแล้วเลื่อนเข้าออกได้เมื่อจะเปิดร้านหรือหน้าบ้าน ก็จะเลื่อนไม้แผ่นหลังนั้นออกไปเก็บไว้ข้างๆ หรือเอาไว้ด้านใน

- ป้องกันน้ำท่วมขัง
- ใช้ประโยชน์จากที่ว่างใต้ถนนเก็บสิ่งของ เครื่องใช้ในการทำกิจกรรม เช่น เกวียน คันไถ เป็นต้น
- เป็นที่ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ ทำร่ม ทอผ้า ปั่นฝ้าย เป็นที่เล่นของเด็ก ที่พักผ่อน
- ลมพัดผ่านได้สะดวก

2) หลังคาทรงสูง ชายคายื่นยาว หลังคาเรือนไทยเป็นหลังคาทรงสูง ใช้ไม้ทำโครง และใช้แฝกกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุหลังคา ซึ่งวัสดุที่ใช้หลังคาเหล่านี้ต้องการความสูงชันขององศามาก น้ำฝนจึงจะไม่รั่ว การทำหลังคาทรงสูงนี้จะช่วยบรรเทาความร้อนที่จะถ่ายทอดลงมายังตัวเรือน ทำให้ที่พักรับนอนเย็นสบาย และเพื่อป้องกันฝนสาดและแดดส่องเข้ามาในตัวเรือน ก็จะต่อเติมชายคาให้ยื่นยาวออกจากตัวเรือน

3) ชานกว้าง เมื่อดูผนังของเรือนไทยทั่วไป พื้นที่ของชานมีไม่ต่ำกว่า 40% ของพื้นที่ทั้งหมดถ้ารวมพื้นที่ของระเบียงไปด้วยจะเท่ากับ 60% ของพื้นที่ทั้งหมด

ชานเป็นส่วนสำคัญเท่ากับเรือนนอนและเรือนครัว การพักผ่อนในร่มอาศัยเรือนนอน แต่การพักผ่อนภายนอกนั้นอาศัยชานและระเบียงชานเป็นพื้นที่เปิดโล่งรับแสงแดดและอากาศบริสุทธิ์ลมพัดผ่านได้สะดวก ชานเป็นที่พักผ่อน นั่งเล่น รับแขก จัดงานต่างๆ เชื่อมเรือนนอน เรือนครัว และเรือนอื่นๆ เข้าด้วยกัน นิยมทำบรรยากาศของชานให้ร่มรื่น โดยการนำต้นไม้มาปลูก เช่น ต้นจันทน์ ต้นขนุน เป็นต้น หรือบางทีก็ประดับด้วยไม้ดอกไม้ประดับในกระถาง

ตัวอย่างการใช้เรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการ

การใช้อาคารเรือนไทยเป็นพิพิธภัณฑ์หรือใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ คือการใช้เรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ หรือนิทรรศการต่างๆ ในประเทศไทยในปัจจุบันนั้นพบว่ามีจำนวนไม่น้อย เพราะนอกจากจะใช้เป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุ นิทรรศการในอาคารแล้ว ตัวอาคารที่เป็นทรงไทย ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สวยงาม สามารถสร้างหรือดึงดูดความสนใจให้แก่ผู้ชมเมื่อแรกเห็น ตัวอย่างการใช้อาคารเรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุหรือนิทรรศการที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมได้ดังนี้

1) อาคารเรือนไทย ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารเรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นในปีพุทธศักราช 2528 สำหรับใช้เป็นสำนักงานกลาง

ทำหน้าที่ในการพัฒนาแนวทางและนโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรม รวมทั้งประสานการดำเนินงานของหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการทะนุบำรุงและส่งเสริมวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยอาคารเรือนไทยเป็นส่วนหนึ่งที่เก็บรักษาเครื่องดนตรีดีกดาบรพ์ และมีวัตถุประสงคืที่สำคัญคือ

(1) จัดกิจกรรมและการแสดงวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะดนตรีไทยและนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้อง

(2) เป็นศูนย์กลางคั่นคว่า รวบรวมเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกไทย และดนตรีไทยในรูปของเอกสาร แอบบันทิกเสียง แอบบันทิกภาพ โน้ตเพลงและครูผู้เชี่ยวชาญ

(3) เป็นสถานที่ชุมนุมอาจารย์ นิสิต และประชาชนผู้สนใจในกิจกรรมทางดนตรีไทย เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรมไทยในมหาวิทยาลัย ตลอดจนเยาวชนของชาติจะได้ซาบซึ้งและภาคภูมิใจในมรดกของชาติไทย

(4) เพื่อเป็นถาวรวัตถุถ่อมเกล้าถ่อมกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ 60 พรรษา และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก (เอกสารประชาสัมพันธ์ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ไม่มีเลขหน้า)

ตัวอาคาร เป็นอาคารเรือนไทยที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นเรือนเครื่องสับ ขนาด 5 แปลาน⁴ นับได้ว่าเป็นเรือนใหญ่ ขนาดกลาง ดัดแปลงบ้างตามความเหมาะสม รับกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน วางแผนผังกึ่งอยู่อาศัย กึ่งสำนักงาน ซึ่งจะเป็นพิพิธภัณฑ์ในตัวเอง สร้างขึ้นเพื่อเจตนาการศึกษาและใช้เป็นสถานที่จัดแสดงเครื่องดนตรีบ้าง จัณนิทรรศการศิลปวัตถุบ้าง เป็นสำนักงานบ้าง แต่ยังคงรักษารูปแบบสัดส่วนทรวดทรงทั้งดงาม ตลอดจนรายละเอียดส่วนประกอบของอาคารไว้อย่างครบถ้วน

อาคารเรือนไทย ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประกอบด้วยเรือน 5 หลัง ศาลากลางสระ 1 หลัง และหอนั่ง 1 หลัง ซึ่งไม้ส่วนใหญ่ที่ใช้สร้างเรือนไทยคือไม้เต็งรัง ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง แต่มีความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ เสาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กช่วงเดีวล่าง เพื่อให้เห็นแนวเสาทั้งดงามตลอดไป และไม่ต้องกังวลในการซ่อมบำรุงต่อไปอีกนาน ส่วนหลังคาจะเป็นทรงสูงที่เรียกว่าทรงกรวดเหมือนกันทุกหลัง มุงด้วยกระเบื้องดินเผาทั้งหมดไม่เคลือบมันซึ่งเป็นลักษณะปกติของเรือนไทยแต่ละหลังในหมู่เรือนไทยมีลักษณะและหน้าที่ใช้สอยต่างกันดังนี้

⁴ ไม้เครื่องเรือนที่วางบนจันทันสำหรับกลอนพาด ที่วางพาดได้หลังคา

เรือนหลังที่ 1 เป็นลักษณะเรือน 2 ห้อง หน้าจั่วแบบใบปรีอ⁵ อยู่ทางทิศเหนือ ใต้ เป็นสำนักงานประสานงานต่างๆ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของจุฬาฯ ส่วนหนึ่งเป็นห้องปรับอากาศ เพื่อเป็นที่พักแรมตัวของนาฏศิลป์เมื่อมีการแสดง

เรือนหลังที่ 2 เป็นลักษณะเรือน 3 ห้อง ลักษณะหน้าจั่วลูกฟักหน้าพรหม ใต้ แสดงเครื่องใช้สอยและโบราณวัตถุ เช่น เครื่องเงิน เครื่องทอง ในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งคร. วินิจ วินิจนัยภาค รองเลขาธิการพระราชวัง เป็นผู้บริจาค

เรือนหลังที่ 3 เป็นเรือนไทยหลังเล็ก ลักษณะจั่วลูกฟักหน้าพรหม ชั้นบนสร้าง เป็นห้องสงฆ์สำหรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เวลาเสด็จมาเรือนไทย ชั้นล่างเป็นห้องน้ำ สำหรับเจ้าหน้าที่และนาฏศิลป์

เรือนหลังที่ 4 ลักษณะเป็นเรือน 3 ห้อง อยู่ทางทิศตะวันออก ลักษณะจั่วลูกฟัก หน้าพรหมเช่นเดียวกับหลังที่ 2 และที่ 3 ในเรือนแสดงศิลปหัตถกรรมไทยพื้นบ้านบางส่วน เช่น เครื่องโปงลาง เครื่องจักสาน ซอ ซึง เป็นต้น ซึ่งรองศาสตราจารย์ แสงอรุณ รัตตสิริกร ได้สะสมไว้ ระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ด้วยความสนใจทางด้านนี้เป็นพิเศษและพยายามได้มอบให้จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

เรือนหลังที่ 5 ลักษณะเป็นเรือนแฝด 3 ห้อง อยู่ทางทิศตะวันตก หน้าจั่วลักษณะ จักรสมิอาทิตยเรือนหลังนี้มีเนื้อที่ใต้สอยกว้างขวาง จัดเป็นเรือนเอก หรือเรียกว่าหอกลาง ตรงกลาง เรือนประดิษฐานบุษบกพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ นอกนั้นก็ประดิษฐานศิระศรุตทางนาฏศิลป์และดนตรีไทย ปีกาพย์ดึกดำบรรพ์ 2 ชุด ซึ่งจุฬาฯ ทำ ขึ้นเพื่ออุทิศถวาย ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ แล้ว อนุรักษ์มาประดิษฐานไว้ที่นี่

ศาลาโถง อยู่ด้านทิศใต้ สร้างอยู่กลางสระ เป็นศาลาไทยทรงเครื่องถ้ายอง และ แกะสลักอย่างวิจิตรงดงามยิ่ง มีองค์ประกอบหน้าบัน ซ่อฟ้า ใบระกา กระจังฐานพระตรงกลางหน้า บันเป็นพระเกี้ยว มีคันทวยเทพนมโอบรอบ มีพนักรูปกลมเป็นซุ้มเทพนิมานโอบรอบ การตกแต่ง อาคารมีลวดลายงดงาม ใต้ไม้ตะเคียนทองแกะสลัก ศาลานี้ใช้ประโยชน์สำหรับการทำพิธีไหว้ครู ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยของจุฬาฯ และเป็นที่รับแขกผู้มีเกียรติ หรือพิธีการทางศาสนา ของจุฬาฯ

ห้องนี้ เรือนไทยทั่วไปจะมีห้องนี้เล็กๆ ตรงมุมฐานเรือนสำหรับนั่งเล่น หรือเป็น ศาลาสำหรับแขกหรือบุคคลสำคัญมานั่งชมนาฏศิลป์ก็ได้

⁵ เป็นลักษณะหนึ่งของจั่วที่มีตัวแฉ่งไม้เป็นรูปสามเหลี่ยมประกอบด้วยแผ่นไม้ขนาดเล็กเรียงซ้อนทางแนวนอน เรียกว่า ตีทับเกล็ดแบบฝาเรือน นิยมใช้กับเรือนนอนและเรือนครัวไฟ

2) เรือนทับเจริญ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เรือนทับเจริญสร้างในราว พ.ศ. 2449 คาดว่าเป็นช่วงเวลาเดียวกับการสร้างพระราชวังสนามจันทร์พร้อมกับเรือนไม้หลังอื่นๆ ในพระราชวังสนามจันทร์ ทับเจริญเคยเป็นที่พักของเจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล. เพ็ญ พึ่งบุญ) ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก (อ้างถึงใน นวลผจง เสวต “สนามจันทร์, พระราชวัง” ในสารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2 2535, 758) ต่อมาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครไชยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้ “ทับเจริญ” เป็นบ้านพักเจ้าพระยารามราฆพ เป็นจวนผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ต่อมาเมื่อได้จัดเรือนนันทนาการ (เรือนไม้ในอีกหลายหลังในพระราชวังสนามจันทร์) ทับเจริญได้ถูกใช้เป็นที่ทำการสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม ตลอดจนปี 2529 เมื่อย้ายที่ทำการสาธารณสุขจังหวัดออกจากทับเจริญแล้ว จังหวัดนครปฐมได้มอบให้มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยศิลปากรใช้เรือนทับเจริญเป็นสถานที่ตั้งของสถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตกซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เริ่มมาจากโครงการจัดตั้งหอวัฒนธรรมโดยมีวัฒนธรรมโดยมีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) เพื่อรวบรวมผลงานด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งที่เป็นมรดกและเป็นผลงานร่วมสมัย และอนุรักษ์ผลงานเหล่านั้นไว้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น

(1.1) จัดแสดงในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ถาวร

(1.2) นิทรรศการหมุนเวียน โดยเน้นผลงานของศิลปินในท้องถิ่นและปวงชนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่น

(1.3) บันทึกภาพและเสียงไว้ด้วยเทคนิควิทยาศาสตร์ใหม่ เช่น บันทึกด้วยแถบภาพ และด้วยระบบคอมพิวเตอร์

(1.4) จัดให้ศิลปินในสิ่งแวดล้อม (นิเวศศิลป์) เช่น จัดให้มีอุทยานประติมากรรม ของศิลปินในท้องถิ่น

(2) เพื่อให้ความรู้ด้านภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

(3) เพื่อแสดงให้เห็นเทคนิควิทยาของชาวบ้านเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

(4) จัดให้มีสวนวรรณคดี

(5) ส่งเสริมและเผยแพร่กิจกรรมด้านวัฒนธรรม เช่น วรรณศิลป์ หัตถศิลป์ ศิลปะการแสดงดนตรี

(6) เผยแพร่ความรู้เรื่องภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยรวม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในด้านต่างๆ เช่น ภูมิศาสตร์ท้องถิ่นด้านกายภาพ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

ประวัติศาสตร์โบราณคดี มานุษยวิทยา เศรษฐกิจ ศาสนา ประเพณี ภาษา วรรณคดี ศิลปะการแสดงดนตรี ทักษะศิลป์ สถาปัตยกรรม การแพทย์และสาธารณสุข ฯลฯ โดยการจัดเป็นปาฐกถา สัมมนา หรือจัดสอนเป็นวิชาเลือกในระดับปริญญาตรี หรือเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศึกษา ในหลักสูตรของโรงเรียนสาธิต

(7) เชิดชูภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นภูมิภาคตะวันตกของไทย

(8) ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่ความรักความหวงแหนและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน

(9) เพิ่มแหล่งศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นการสนองนโยบายของชาติเรื่องการท่องเที่ยว

ทับเจริญ เป็นเรือนชั้นเดียว ใต้ถุนสูง ตัวเรือนและหลังคาทำด้วยไม้สัก ใต้ถุนเรือนเป็นเสาตอม่อ อิฐฉาบปูน หลังคาเป็นทรงปั้นหยา ลักษณะรูปร่างของเรือนตลอดจนการจัดวางแปลนนั้น จัดเป็นเรือนที่ได้รับการประยุกต์ขึ้นใหม่โดยมีอิทธิพลตะวันตกเข้ามาผสม ทับเจริญเป็นเรือนขนาดใหญ่ มีพื้นที่ทั้งสิ้น 425 ตารางเมตร ความยาว 28.5 ความกว้าง 19 เมตร ตัวเรือนหันด้านหน้าซึ่งเป็นส่วนยาวของเรือนไปทางทิศตะวันออก

เรือนทับเจริญมีลักษณะที่ซับซ้อน มีห้องต่างๆ จำนวน 10 ห้อง ประกอบด้วยห้องโถงอยู่กลางเรือนจัดนิทรรศการภาพเขียนเรื่อง รามเกียรติ์ ของอาจารย์พิน อินฟ้าแสง ช่างศิลป์เพชรบุรี ด้านหลังโถงกลางเป็นห้องเล็กๆ เป็นห้องทำงานเจ้าหน้าที่ ด้านทิศเหนือมีห้อง 4 ห้อง ซึ่งเป็นห้องส่วนหน้า ทำเป็น รูปหกเหลี่ยมฐานจตุรัส จัดแสดงศิลปวัตถุ ห้องกลางจัดนิทรรศการเรื่องหุ่นกระบอกของนางสาวร่าย ช่วยสมบูรณ์ ห้องหลังเป็นห้องของเจ้าหน้าที่ ห้องหน้า 15 ตารางเมตร อยู่ด้านทิศเหนือของห้องกลาง ด้านทิศใต้ของห้องโถงกลางเรือน มีห้องอีก 4 ห้อง ประกอบด้วยห้องขนาด 28 ตารางเมตร เป็นห้องส่วนหน้ามีรูปร่างเหมือนกับห้องส่วนหน้าของกลุ่มห้องด้านทิศเหนือ จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการทอผ้าของชุมชนภูมิภาคตะวันตก ห้องกลางเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวบ้านเช่นกัน ส่วนห้องด้านหลัง มีพื้นที่ 25 ตารางเมตร แบ่งเป็น 2 ห้อง ทำเป็นห้องนั่งเล่นและทำเป็นห้องน้ำ 2 ห้อง ใต้ถุนเรือนจัดแสดงเทคนิควิทยาวาบ้าน

แต่ละห้องในเรือนทับเจริญสามารถเชื่อมต่อกันได้โดยระเบียงทางเดิน ที่มีขนาดกว้าง 3 เมตร โดยด้านหน้าของห้องโถงกลางเป็นระเบียงยื่นออกไปเป็นรูปโค้งสวยงาม การใช้ระเบียงนี้จัดได้ว่าเป็นเรือนที่ได้รับอิทธิพลการวางแปลนแบบเรือนไทยเดิม ซึ่งใช้ฐานเรือนเป็นองค์ประกอบในการเชื่อมต่อเรือน ซึ่งระเบียงของทับเจริญช่วยทำให้อากาศถ่ายเทได้ดี

จากระเบียงด้านหน้ามีบันไดทางในจากพื้นชั้นล่าง บันไดนี้เป็นหลักอยู่ด้านหน้าของเรือน กว้างประมาณ 130 เมตร ส่วนด้านหลังของเรือนมีบันไดอีก 3 บันได

3) เรือนคำเที่ยง พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา ในสยามสมาคมฯ

เรือนคำเที่ยง เป็นเรือนเครื่องสับ⁶ แบบล้านนาดั้งเดิม ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เรือนกาแล” สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้ว ตรงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้สร้างเรือนคือ นางแช็ค ซึ่งเป็นลูกหลานของเจ้าชาวไทลื้อพระองค์หนึ่งจากแคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนานในประเทศจีนทางตอนใต้ที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่เชียงใหม่ ในระหว่างสงครามครั้งที่ 1 ระหว่างชาวไทยลื้อกับชาวล้านนา

ลูกหลานของนางแช็คอาศัยอยู่ในเรือนหลังนี้เป็นเวลากว่าร้อยปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2506 นางกิมฮ้อ นิมนานเหมินทร์ ผู้เป็นเจ้าของเรือนขณะนั้น มองเห็นความสำคัญและคุณค่าของศิลปะล้านนาไทยซึ่งนับวันจะสูญหายไปตามกาลเวลา จึงมอบเรือนหลังนี้ให้แก่สยามสมาคมฯ ซึ่งได้รื้อลงมาสร้างใหม่บริเวณที่ทำการสยามสมาคม และจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา (เอกสารเผยแพร่พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาเรือนคำเที่ยง ในบริเวณสยามสมาคม, ม.ป.ป.: ไม่มีเลขหน้า.) ซึ่งเป็นการจัดพิพิธภัณฑ์รูปแบบหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสดงออกซึ่งลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และโดยที่เรือนคำเที่ยงเป็นเรือนแบบล้านนาไทย ดังนั้นการจัดแสดงภายในเรือน จึงมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวล้านนา โดยใช้วิธีการจัดแสดงตามลักษณะการใช้สอยของพื้นที่ตามสภาพจริง เช่น การจัดวางสิ่งของ เครื่องใช้ในครัวเรือนตามสภาพการใช้งาน เป็นต้น

ชื่อ “เรือนคำเที่ยง” ตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่มารดานางกิมฮ้อ คือ นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เกิดในเรือนหลังนี้

การรื้อถอนเรือนคำเที่ยงจากเชียงใหม่มาปลูกสร้างในพื้นที่สยามสมาคมฯ นั้น ได้รับเงินอุดหนุนจากมูลนิธิเอเชียและมูลนิธิ จอห์น ดี. รอกกีเฟลเลอร์ การดำเนินการใช้เวลาราว 2 ปี จึงสำเร็จ ระหว่างนั้นได้มีการจัดหาศิลปวัตถุมาจัดแสดงเพิ่มเติม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องจับปลา เครื่องมือทำนา งานไม้แกะสลัก และเครื่องแต่งกายชาวเขา เป็นต้น

การปลูกสร้างเรือนคำเที่ยงขึ้นใหม่ในพื้นที่สยามสมาคมฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบบางส่วน เพื่อจุดประสงค์ในด้านความสมบูรณ์ครบถ้วนของส่วนประกอบทุกส่วนของตัวเรือน ที่ต้องนำมาสร้างในพื้นที่ที่จำกัด ดังแสดงในแผนผังต่อไปนี้

พื้นที่ในบริเวณเรือนคำเที่ยงจะใช้จัดแสดงวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคเหนือ โดยแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

⁶ เรือนที่สร้างด้วยไม้จริงตั้งแต่เสา โครงหลังคา ฝา พื้น บันได หน้าต่าง ประตู มีหลังคาทำนันทันที่มุงด้วยวัสดุอื่น

- (1) ประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งของที่จัดแสดงทั้งหมดนี้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้เดิมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จัดแสดงตามสภาพจริงที่ควรเป็นภายในเรือน
- (2) ประเภทที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาเผ่าต่างๆ จัดแสดงไว้ในตู้ข้าว เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ แผนที่การกระจายของชาวเขา เป็นต้น
- (3) ประเภทงานไม้แกะสลัก จัดแสดงบริเวณใต้ถุนเรือน
- (4) ประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ผ้าทอ เครื่องดนตรี และอื่น จัดแสดงบริเวณใต้ถุนเรือน ตู้โชว์และมุมต่างๆ ภายในเรือน

4) อาคารพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ

อาคารพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ เป็นอาคารหนึ่งในโครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประจำเมือง ตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้พระราชทานให้กรมศิลปากรปรับปรุงและยกระดับมาตรฐานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งใหม่ โดยให้เพิ่มสาขาอื่นๆ เช่น สาขาธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์ และธรณีวิทยา ฯลฯ

มูลนิธิปรีดิศรัยศึกษา ญสส. ในพระสังฆราชูปถัมภ์ จังหวัดกำแพงเพชร กรมศิลปากร และกรมสามัญศึกษา ได้ร่วมกันก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษกและการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปีพุทธศักราช 2539 และสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามโครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประจำเมือง ตลอดจนเพื่อให้พิพิธภัณฑสถานจังหวัดแห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวมและแสดงผลงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น แหล่งข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดอีกแห่งหนึ่ง

พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยหมู่ แบบเรือนไทยภาคกลาง สร้างด้วยไม้สักเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมไทยเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์การจัดนิทรรศการถาวรภายในอาคาร ดังนี้

- (1) เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแสดงสภาพโดยทั่วไป ประวัติความเป็นมา ชาติพันธุ์วิทยา และมรดกดีเด่นของจังหวัดกำแพงเพชร
- (2) เพื่อเป็นสถานที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดกำแพงเพชร สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

(3) เพื่อเป็นสถานศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชาติพันธุ์วิทยา และธรรมชาติวิทยา ที่เกี่ยวกับจังหวัดกำแพงเพชร สำหรับนักเรียนนิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ

(4) เพื่อให้ชาวกำแพงเพชรได้รับรู้และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกด้านต่างๆ ของจังหวัด (มูลนิธิปริยัติศึกษา ญสส. ในพระสังฆราชูปถัมภ์, 2540: 27)

การจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองได้พัฒนารูปแบบมากขึ้น จากการจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานกำแพงเพชรที่เน้นโบราณวัตถุ มาสู่การจัดแสดงที่เน้นเนื้อหาที่ผู้เข้าชมจะได้รับอย่างหลากหลายในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นๆ โดยรวบรวมสงวนรักษา ศึกษา การเสนอเนื้อหาและวัตถุอันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ความเพลิดเพลินของผู้เข้าชมด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีผังการจัดแสดงดังนี้

ห้องที่ 1 จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมือง กล่าวถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาธรรมชาติวิทยา สภาพโดยทั่วไปและความเป็นมาของเมืองกำแพงเพชร ตลอดจนพัฒนาการของเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบัน

ห้องที่ 2 และห้องที่ 3 จัดแสดงในลักษณะชาติพันธุ์วิทยา แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวกำแพงเพชร ตลอดจนลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร

ห้องที่ 4 จัดแสดงเกี่ยวกับมรดกคดีเด่นของเมือง และมรดกทางธรรมชาติวิทยา แยกการจัดแสดงออกเป็นประวัติความเป็นมา พัฒนาการของพระเครื่องเมืองกำแพงเพชร กล่าวไขซึ่งเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด การแสดงการขุดเจาะน้ำมัน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของจังหวัด การทำเหมืองหินอ่อนให้สอดคล้องกับคำขวัญของจังหวัด ที่ว่า “กรุพระเครื่อง เมืองคนแกร่ง ศิลากลางใหญ่ กล่าวไขหวาน น้ำมันลานกระบือ” และยังแสดงข้อมูลเกี่ยวกับมรดกทางธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในจังหวัดกำแพงเพชรด้วย

ห้องที่ 5 จัดแสดงนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติและศิลปหัตถกรรม โดยแสดงผลงานศิลปะชิ้นเยี่ยมและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวกำแพงเพชร และนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บริเวณตอนกลางจะจัดเป็นส่วนโสตทัศนูปกรณ์ นำเสนอเรื่องราวของกำแพงเพชร สารคดีเกี่ยวกับกำแพงเพชร และสารคดีพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยใช้ระบบมัลติมีเดีย รวมทั้งจะมีส่วนที่จัดเป็นห้องประทับพักผ่อนอิริยาบถ

5) พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด

พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดเกิดจากความคิดริเริ่มของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์วรพินิต (พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์ บริพัตร) และพระชายา ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ซึ่งพระองค์ได้ทรงรื้อเรือนไทยจากจังหวัดต่างๆ มาปลูกในวังสวนผักกาด ตั้งแต่ พ.ศ.2495 หลังจากที่กรมหมื่นนครสวรรค์วรพินิต สิ้นพระชนม์ลงในพ.ศ.2502 ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ได้ดำเนินการต่อ ในปี พ.ศ.2511 ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ได้อุทิศพิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดให้แก่มูลนิธิจุมภฏ - พันธุ์ทิพย์

พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดตั้งอยู่บนถนนศรีอยุธยา พญาไท กรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นอาคารเรือนไทยสมัยโบราณ 6 หลังปลูกรวมกัน บางหลังเป็นของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ซึ่งเป็นต้นสกุลทางมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระราชนัดดาของกรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิต

เรือนหลังที่ 1 อยู่ด้านหน้าทางทิศเหนือขนานกับถนนศรีอยุธยา จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ เช่น เทวรูปสมัยสุโขทัย งานประติมากรรมไม้สักแกะสลัก เป็นต้น เรือนหลังที่ 1 เชื่อมกับเรือนหลังที่ 2, 3 และ 4 โดยสะพานไม้ เรือนทั้ง 3 หลังเชื่อมกันด้วยระเบียงเรือนที่มีหลังคาคลุมอีกทีหนึ่ง เรือนหลังที่ 2 นี้ เดิมใช้เป็นเรือนรับรอง ในห้องตกแต่งแสดงการจัดห้องของผู้ที่มาพักเป็นห้องนอน ภายในเรือนหลังที่ 3 เป็นห้องรับแขกจัดแสดงตั้ง ตู้แกะสลัก ตามระเบียงเรือนหลังที่ 2 และ 3 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ ส่วนเรือนหลังที่ 4 พื้นเรือนยกสูงตรงกลางเห็นเนื้อไม้สีเข้มเป็นโต๊ะสำหรับเลี้ยงแขกพิเศษ บริเวณใต้ถุนเรือนหลังที่ 2, 3 และ 4 มีห้องที่รวบรวมหินสวยแปลกตาทั้งในและนอกประเทศ

เรือนหลังที่ 5 บนเรือนจัดแสดงโบราณวัตถุบ้านเชียง ใต้ถุนเรือนมีห้องจัดแสดงตัวอย่างหินและหอยต่างๆ เรือนหลังที่ 6 แสดงถ้วยชามสังคโลก เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหอเขียน ซึ่งอยู่บนสนามทิศใต้สุดของพิพิธภัณฑ์ กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิตได้ทำผาติกรรมเรือนมาจากจังหวัดนครศรีอยุธยาพร้อมทั้งซ่อมแซมเรือนและภาพลายรดน้ำภายในเพื่อประทานแก่ ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร เมื่ออายุครบ 50 ปี ภาพแกะสลักชั้นนอกชำรุดเลือนหายไป ส่วนชั้นในยังคงที่อยู่ลวดลายและช่องหน้าต่างเป็นศิลปะจากยุโรป ภาพลายรดน้ำส่วนบนเป็นเรื่องพุทธประวัติและรามเกียรติ์ที่บันทึกไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยารัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

6) พิพิธภัณฑ์พระพุทธเลิศหล้านภาลัยและหอสมุดพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พิพิธภัณฑ์พระพุทธเลิศหล้านภาลัยและหอสมุดพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นอาคารทรงไทยอยู่ในอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยซึ่ง

อุทยานฯ แบ่งเนื้อที่เป็น 5 ส่วน (เอกสารเผยแพร่อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2530: ไม่มีเลขหน้า) ได้แก่

ส่วนที่ 1 ลานจอดรถหน้าอุทยาน ปัจจุบันเป็นที่ขายสินค้าพื้นเมืองและผลไม้ด้วย

ส่วนที่ 2 โรงละครกลางแจ้ง มีเนินลาดหลังสำหรับชมการแสดง

ส่วนที่ 3 อาคารทรงไทย 5 หลัง จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ 4 หลัง และหอสมุดพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ส่วนที่ 4 สวนพันธุ์ดอกไม้ในวรรณคดีนานาชาติ เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้

ส่วนที่ 5 พื้นที่ติดแม่น้ำ มีศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งจะจัดแหล่งชุมนุมค้าขายทำนองเดียวกับตลาดน้ำ มีร้านอาหารและแหล่งชุมนุมจำหน่ายพืชผลเกษตรพื้นเมืองและงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

พิพิธภัณฑ์พระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นอาคารทรงไทย 4 หลัง พื้นที่รวมประมาณ 600 ตารางเมตร จัดพิพิธภัณฑ์แบบชาติพันธุ์วิทยา แสดงศิลปวัตถุในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิตของชาวไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งแบ่งการจัดแสดงดังนี้

1) ห้องพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นห้องจัดแสดงที่ใหญ่ที่สุด ภายในประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น เครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วย หวี โขน หุ่นวรรณคดีเรื่องสังข์ทองและอิเหนา เป็นต้น

2) ห้องชาย มีพระแท่นบรรทมซึ่งเชื่อว่าเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

3) ห้องหญิง ตกแต่งให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ของหญิงไทยโบราณ มีเตียงนอนแบบไทย โต๊ะเครื่องแป้ง คันฉ่อง ฉากปัก เป็นต้น

4) ซานเรือน จัดตามแบบบ้านไทยโบราณ ตกแต่งด้วยกระถาง ไม้ตัด ไม้ประดับ อ่างบัว

5) ห้องครัวและห้องน้ำ แสดงลักษณะครัวไทยและห้องน้ำของคนชั้นกลาง ในห้องครัวมีเครื่องหุงต้ม ถ้วยชาม สำหรับอาหาร เป็นต้น

6) ตำแหน่งศิลาฤกษ์ แสดงให้เห็นแบบจำลองศิลาฤกษ์ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารทรงไทยในอุทยาน

ส่วนหอสมุดพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งตั้งอยู่กลางน้ำตามลักษณะหอไตร ซึ่งเป็นห้องสมุดแบบฉบับของไทยมาแต่สมัยโบราณ มีพื้นที่ประมาณ 150 เมตร ให้บริการอ่านเพื่อ

ศึกษาค้นคว้าพระราชนิพนธ์หนังสือ สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ บทความเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและกวีในรัชสมัยหนังสือตัวพิมพ์ หนังสือตัวเขียน เช่น สมุดไทยดำ สมุดไทยขาว ใบลาน คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และวรรณคดีมรดก จัดเก็บตามลักษณะการเก็บหนังสือสมัยโบราณ มีที่อ่านหนังสือพิมพ์และมุมเด็กอยู่ชั้นล่างเรือนไทย และยังมีบริการโสตทัศนวัสดุ เช่น ภาพนิ่ง ไมโครฟิล์ม เป็นต้น

จากตัวอย่างเรือนไทยทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ สามารถสรุปลักษณะการจัดแสดงในเรือนไทยได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ

- 1) จัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ หรือสิ่งของมีค่าต่างๆ ในอาคารเรือนไทย
- 2) ใช้เรือนไทยจัดแสดงตามสภาพความเป็นจริงของเรือนไทย โดยการสร้าง

บรรยากาศจัดเป็นห้อง Period Room

ซึ่งลักษณะการจัดใน 2 ลักษณะดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องแยกจากกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในหมู่เรือนไทยหมู่หนึ่ง อาจมีบางหลังจัดแสดงในลักษณะที่ 1 บางหลังจัดแสดงในลักษณะที่ 2 ก็ได้ สำหรับตัวอย่างเรือนไทยที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าอาคารเรือนไทย ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรือนทับเจริญ สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร และอาคารพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติจัดแสดงในลักษณะที่ 1 ส่วนเรือนไทยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พิพิธภัณฑวังสวนผักกาด และเรือนคำเที่ยงพิพิธภัณฑชาติพันธุ์วิทยาในสยามสมาคมฯ นั้นมีการจัดแสดง ทั้ง 2 ลักษณะ

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดแสดงในเรือนไทย

อาคารเรือนไทยโดยทั่วไปจัดสร้างเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ไม่มีจุดประสงค์เพื่อจัดเป็นห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑสถาน หรือใช้เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุต่างๆ ดังนั้นเมื่อนำเรือนไทยมาเป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุ (Exhibition Hall) จึงทำให้เกิดความไม่เหมาะสมในด้านต่างๆ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่พบในตัวอย่างอาคารเรือนไทย กล่าวคือ

- 1) ความสัมพันธ์ของตัวอาคารกับการจัดแสดง เนื่องด้วยข้อจำกัดของพื้นที่จัดแสดง ถ้าใช้เรือนไทยเป็นห้องจัดแสดงจะมีขนาดเล็ก เนื่องจากอาคารเรือนไทยมีโครงสร้างที่มีห้องแต่ละห้องเป็นขนาดสี่เหลี่ยมผืนผ้า เรือนหลังเดียวมีขนาดประมาณ 4×9 เมตร หรือบางครั้งจะรวมระเบียงด้านหน้าเพิ่มในส่วนกว้างอีก 2 เมตร หรือเรือนแฝดขนาดห้องประมาณ 9×12 เมตร เป็นต้น (ฤทัย ใจจงรัก, สัมภาษณ์) ซึ่งขนาดห้องที่ใช้จัดแสดงทั่วไปนั้น ถึงแม้จะไม่ได้ระบุอย่างชัดเจน แต่โดยทั่วไปแล้วต้องการกว้างขวางเท่าที่จะมีเนื้อที่ให้ ความกว้างตั้งแต่ 20, 25, 35, 40 อย่างต่ำห้องกว้างประมาณ 20 ฟุต (6 เมตร) มีความยาวเท่าครึ่งของความกว้าง (จิรา จงกล, 2532: 111) ซึ่งหากจะใช้อาคารเรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุหรือสถานที่จัดนิทรรศการแล้ว ตัวอาคารเรือนไทยจะ

ไม่เหมาะในการจัดแสดงศิลปวัตถุที่มีขนาดใหญ่ หรือตู้ที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากจะทำให้ผู้ชมรู้สึกอึดอัด หรืออาจยืนชมที่หน้าห้องไม่เข้าไปดูหรือให้ความสนใจวัตถุที่จัดแสดงเท่าที่ควร เช่น การจัดแสดงภายในเรือนหลังที่ 5 ของพิพิธภัณฑวังสวนผักกาด จัดแสดงเรื่องบ้านเชียง จะเห็นได้ว่าตู้และศิลปวัตถุนั้นมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับห้อง ทำให้ผู้ชมไม่อยากจะเข้าไปชม การจัดแสดงภายในยังข้าวของเรือนคำเที่ยงพิพิธภัณฑชาติพันธุ์วิทยาในสยามสมาคมฯ จัดแสดงเสื้อผ้า เครื่องประดับของชาวเขาหลายเผ่า เป็นต้น ดังนั้น การจัดแสดงจึงควรเลือกหัวข้อที่สามารถเลือกสิ่งที่น่าสนใจมาจัดแสดงที่มีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไปเมื่อเทียบกับตัวอาคาร

นอกจากพื้นที่ภายในห้องจัดแสดงมีขนาดเล็กแล้วยังต้องเสียพื้นที่ให้กับความลาดเอียงของฝาห้องอีก (โดยปกติฝาเรือนไทยจะเอียงเข้าหาศูนย์กลางอาคารตามลักษณะเสาประมาณ 1-2 องศาเพื่อช่วยให้เกิดความแข็งแรงมั่นคง ไม่ล้มพังง่ายเหมือนอย่างเสาแนวตั้งฉาก (นุกูล ชมภูนิช, 2530: 90) ดังนั้นจึงทำให้ไม่สามารถตั้งตู้ชนิดผนังได้ หรืออาจต้องใช้การสร้างตู้ขึ้นใหม่โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการเปลืองงบประมาณ นอกจากนี้หน้าต่าง – ประตูของอาคารเรือนไทยเป็นแบบที่เปิดเข้ามาภายในเรือนทำให้เสียพื้นที่ในการจัดแสดงไป

2) พื้นฐานเรือนที่เชื่อมเรือนหลังต่างๆ นั้น เนื่องจากเป็นบริเวณเปิดโล่งไม่มีหลังคา ในเวลากลางวันจะร้อนมาก ไม่ว่าพื้นนั้นจะทำด้วยไม้ เช่นที่อาคารพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ และเรือนคำเที่ยง พิพิธภัณฑชาติพันธุ์วิทยา หรือพื้นที่ทำด้วยกระเบื้องดินเผา เช่นที่อาคารเรือนไทยศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถใช้พื้นที่จัดแสดงได้

3) โครงสร้างที่ใช้ในการสร้างเรือนไทย ส่วนใหญ่เป็นไม้ เรือนบางหลังอาจมีโครงสร้างที่ไม่แข็งแรงพอจะรับน้ำหนักของผู้ชมที่เข้าชมพร้อมกันได้ ดังนั้นการนำเรือนไทยมาใช้เป็นสถานที่ในการจัดนิทรรศการจึงต้องคำนึงถึงการจัดแบ่งกลุ่มย่อยในการเข้าชม หากผู้ชมเป็นนักเรียนเป็นกลุ่มประมาณ 60 คน (จำนวนนักเรียนแต่ละห้องโดยประมาณ) เข้าชมเรือนไทยพร้อมกันจะไม่สามารถกระทำได้ จึงจำเป็นต้องแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นกลุ่มละประมาณ 15 – 20 คน และต้องมีผู้นำชมอย่างน้อย 2 คน ระหว่างที่กลุ่มหนึ่งเข้าชม นักเรียนที่ไม่ได้ชมก็จะต้องอยู่ภายนอกอาคาร ซึ่งอาจจะจัดให้อยู่บริเวณชั้นล่างหรือในสนามหญ้ารอบอาคารก็ได้ ในกรณีนี้ผู้จัดนิทรรศการควรจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้ชมระหว่างรอเข้าชม เพื่อมิให้ผู้เข้าชมที่ต้องรอเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าชม

4) ปัญหาเรื่องแสงธรรมชาติในส่วนองใต้ถุนอาคารที่เปิดโล่งไม่มีฝาผนัง ในเวลากลางวันจะเกิดปัญหาแสงแดดส่องเข้ามาในพื้นที่ได้ หากต้องใช้ส่วนนี้ในการจัดแสดงด้วยก็จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ในการบังแสงแดด ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้หากไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างดีแล้วอาจจะไม่เหมาะกับตัวอาคารและหัวข้อนิทรรศการที่จัด ทำให้นิทรรศการไม่น่าสนใจ

5) ปัญหาเรื่องความร้อนของหลอดไฟประเภทส่องสว่างเฉพาะจุด (Spot Light) เนื่องจากเรือนไทยเป็นอาคารไม้ จึงต้องคำนึงถึงความร้อนของหลอดไฟให้พอเหมาะสมควร มีจะนั้นอาจทำให้เกิดเพลิงลุกไหม้อาคารได้ แต่หากจะแสงธรรมชาติโดยเปิดให้แสงเข้ามาทางช่อง หน้าต่าง ซึ่งมักจะอยู่ในระดับสายตา ก็อาจจะเกิดการสะท้อนของแสงรบกวนสายตาของผู้ชมได้ หรือ บางครั้งการออกแบบจัดแสดงอาจไม่สามารถเปิดหน้าต่างเพื่อใช้แสงธรรมชาติได้เลย

6) การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการตกแต่งภายใน เช่น ระบบปรับ อากาศระบบเดินสายไฟเป็นเรื่องที่ต้องเตรียม หากต้องการใช้เรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดง นิทรรศการ เพราะอาจเกิดปัญหาที่ต้องแก้ไขในการจัดนิทรรศการได้ เช่น ระบบปรับอากาศ หากมี เวลาเตรียมงานและมีงบประมาณเพียงพอ ก็อาจเปลี่ยนระบบใหม่ หรือใช้สีทาสายไฟเพื่อให้ดู กลมกลืนกับสีอาคาร ซึ่งหมายถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องเพิ่มขึ้น ซึ่งผู้จัดนิทรรศการอาจจะเลย หรือไม่เห็น ความสำคัญของสิ่งเหล่านี้

ปัญหาและอุปสรรคการจัดแสดงในเรือนไทยนั้น จะสังเกตได้ว่าเป็นปัญหาที่มาจาก โครงสร้างและลักษณะเฉพาะของอาคารเรือนไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขรูปแบบ โครงสร้างได้โดยตรง เพราะจะทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นอาคารเรือนไทย อย่างไรก็ตาม สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวได้ ดังจะนำเสนอในบทต่อไป

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและเรียบเรียงสาระสำคัญของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ งานวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมตกอยู่ในภาวะวิกฤต และ งานวิจัยการออกแบบศูนย์การศึกษา สาระสำคัญของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

งานวิจัยกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมตกอยู่ในภาวะวิกฤต

ขบวน พลตรี(2547) ศึกษาวัฒนธรรมและปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทาง วัฒนธรรมกับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของโซ ในตำบลกุสุมาลย์และตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่า พื้นฐานของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของโซ กับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและการติดต่อกับคนภายนอก กล่าวคือ โซครึ่งหนึ่ง สามารถพูดภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดี เมื่อออกจากบ้านจะพูดภาษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาษากลางมากกว่าภาษาโซ คนโซ 4 ใน 5 คน เห็นว่าคู่สมรสไปอยู่บ้าน ของฝ่ายใด ให้เป็นไปตามความสมัครใจของทั้ง 2 ฝ่าย ความเชื่อในผีวงค์มีเพียง 1 ใน 3 ที่ไม่นิยม

เลี้ยงผีวงศ์ประจำปีและไม่นิยมตามหมอเขาเพื่อรักษาคนป่วย คนໄສ่ครึ่งหนึ่งนิยมบวชในพุทธศาสนาและดักบาตรเป็นประจำ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของໄສ่กับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า 2 ใน 10 ผสมกลมกลืนมาก 1 ใน 10 ยังผสมกลมกลืนน้อยและ 7 ใน 10 ผสมกลมกลืนอยู่ในระดับปานกลาง และเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนมากกว่าเพศชาย ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและติดต่อกับคนนอกชุมชนมากจะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและติดต่อกับคนนอกชุมชนน้อย ส่วนอายุและระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ศิริวัฒน์ คำวันสา (2529) เจาะจงศึกษาเฉพาะท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีและคัดเลือกเฉพาะ 5 ภาษาย่อย คือ ภาษาลาวเวียง ภาษาลาวครั้ง ภาษาลาวโສ້ ภาษากวย และภาษาเขมร ซึ่งเมื่อออกศึกษาจริง พบว่ามีภาษาลาวໄສ่ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลาวเวียงและภาษาลาวด่านซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลาวครั้ง

แสงเพชร สุพร(2533) ศึกษาโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ໄສ่ ที่เกี่ยวกับมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อ เศรษฐกิจ และการเมือง โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นทัศนะและแนวคิดที่ชาวໄສ่ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีตและส่งผลสู่สมาชิกปัจจุบัน จากการศึกษาโลกทัศน์ของชาวໄສ่ที่มีต่อมนุษย์และสังคมพบว่า ชาวໄສ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มมอญ-เขมร ชอบอยู่ตามป่าทึบและภูเขา ชาวໄສ่ยอมรับในอำนาจของเจ้าหน้าทีรัฐ เพราะเห็นว่าข้าราชการเป็นชนชั้นปกครอง ในการแต่งงานนิยมกันภายในกลุ่ม ให้ความสำคัญแก่บุตรชายมากกว่าหญิง เชื่อถือผู้นำของตนอย่างเคร่งครัด มีความภูมิใจในชาติกำเนิดและต้นตระกูลของชาวໄສ่เป็นอย่างมาก ยึดถือการทำบุญโดยไม่เบียดเบียนสัตว์ ในขณะเดียวกันชาวໄສ่ก็เชื่อเรื่องของกรรมเวร ความดีความชั่ว ไช้ชะดาราสี การเข้าทรงผี การเหยา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนากับผี และโลกทัศน์ของชาวໄສ่ได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสังคม ชาวໄສ่มีความผูกพันกันในกลุ่มเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมากกว่าบุคคลภายนอก ด้านเศรษฐกิจ ชาวໄສ่ยังคงดำรงการผลิตแบบยังชีพ ไม่เชี่ยวชาญการผลิตเพื่อขาย และไม่ค่อยรับเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษาและการสาธารณสุข

ศุกลักษณ์ นิลทะราช (2537) ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของงานเจียะสล่า คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมของงานเจียะสล่า และความสัมพันธ์ของงานเจียะสล่ากับวิถีชีวิตของชาวกะໄສ่บ้านพังแดง พบว่า ประเพณีเจียะสล่า เป็นชื่อเรียกพิธีการแต่งงานของชาวกะໄສ่ที่บ้านพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบและขั้นตอนของงานเจียะสล่าซึ่งมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต สำหรับงานเจียะสล่าในปัจจุบันได้รับเอาวัฒนธรรมและประเพณี

ของสังคมใกล้เคียงคัดแปลงให้เหมาะสม มีขั้นตอน ได้แก่ การทาบตามโดยหมอสื่อ จัดหาหมอใช้เป็นตัวแทนเรียกค่าสินสอด จากนั้นเป็นการสู่ขอ ดูฤกษ์ยาม แล้วแต่ละฝ่ายจัดเตรียมงาน ในวันงานมีการแห่ขันหมาก ปู่ที่นอน มีการมอบพาขวัญ นำคู่บ่าวสาวมาสู่พาขวัญ จากนั้นมอบค่าครอง หรือสินสอด มีการผูกแขนหมอสวด เพื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาว จากนั้นหมอสวดทำการสูตรขวัญบ่าวสาว ผูกแขนบ่าวสาว จำขวัญหรือเสี่ยงทายบ่าวสาวด้วยกระดูกคงไก่ ส่งสอนคู่บ่าวสาว สมมาญาติฝ่ายชาย ล้างเท้าสะไก่ และส่งตัวบ่าวสาว ขั้นตอนและองค์ประกอบในงานเจียะส่า สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อทั้งในวัตถุสิ่งของ บุคคล เวลา สถานที่ และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ชาติชัย ฉายมงคล (2543) ศึกษาพิธีกรรมการพ่อนผีหมอและการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ่อนผีหมอของไส้อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร โดยศึกษาจากเอกสารและภาคสนาม กลุ่มตัวอย่าง คือ หมอเหยาและผู้รู้ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า พิธีกรรมการพ่อนผีหมอของไส้อำเภอดงหลวง ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นพิธีกรรมที่ทำในเดือน 4 ของทุกๆ ปี ใช้เวลา 2 วันกับ 1 คืน เป็นการแสดงความกตัญญูทวดทวดและเคารพต่อผีบรรพบุรุษ ไส้เชื่อว่าหลังจากประกอบพิธีกรรมนี้แล้วจะทำให้ไส้อยู่เย็นเป็นสุขพ้นจากอันตราย และเชื่อว่าเป็นการบูชาพญาแถนเพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำเกษตรในปีนั้นๆ

จากการศึกษายังพบว่า พิธีกรรมเปลี่ยนไปจากอดีต กล่าวคือ 1) การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านองค์ประกอบเพื่อความเหมาะสมและสะดวกในการจัดหา เช่น การเช่นสรวงบูชา มีการปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ในการเช่นสรวง วัสดุอุปกรณ์ที่เคยผลิตเองก็จัดซื้อตามท้องตลาดตามท้องสมัยนิยม เช่น ดอกกรักจากที่เคยเก็บจากหัวไร่ปลายนา ก็เปลี่ยนมาใช้ดอกพลาสติกแทน เหล้าขาวจากอดีตก็เปลี่ยนเป็นน้ำอัดลมและเหล้าขาวบ้างตามโอกาส 2) การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านขั้นตอน ยังคงเหมือนเดิม จะปรับเปลี่ยนเฉพาะองค์ประกอบด้านเครื่องแต่งกาย วัสดุอุปกรณ์ในการเช่นสรวง การเล่นพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอน และ 3) การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านความเชื่อ ยังคงคติความเชื่อเหมือนเดิม แม้จะปรับเปลี่ยนองค์ประกอบ ขั้นตอน วัสดุ แต่ก็ไม่ได้ทำให้คติความเชื่อของไส้ต่อพิธีกรรมนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การปรับเปลี่ยนเพียงเพื่อความอยู่รอดของพิธีกรรมและการสืบทอดพิธีกรรมของชาวไส้อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

กุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2539) ศึกษาโครงสร้างของระบบเสียง คำ วลี และประโยคของภาษาของ ที่หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด โดยเก็บข้อมูลจากผู้ออกภาษา 4 คน มีอายุระหว่าง 50-80 ปี จากการวิจัยพบว่า ระบบเสียงภาษาของมี 3 ชนิดคือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และลักษณะน้ำเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาของแยกเป็น พยัญชนะต้นเดี่ยว 21 หน่วยเสียง พยัญชนะท้าย 13 หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำ 13 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระในภาษาของแยกเป็น สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง มีเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง เสียงยาว 9 หน่วยเสียง สระประสม 3 หน่วยเสียง ลักษณะน้ำเสียงมีทั้งหมด 3 ลักษณะ ระบบคำลักษณะคำภาษาของส่วน

ใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว และคำสองพยางค์ หน่วยคำแบ่งเป็น หน่วยคำอิสระและหน่วยคำผูกพัน การสร้างคำมีการสร้างคำแบบ คำประธาน คำประสม และคำซ้ำซึ่งส่วนมากเป็นแบบคำประสม วลี แบ่งเป็น 4 ชนิดคือ กริยาวลี สถานวลี และวิเศษณ์วลี ประโยคแบ่งเป็น 3 ชนิดคือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง และประโยคคำถาม โดยมากมีการเรียงแบบ บทประธาน บทกริยา และบทกรรม

สุวิชัย โกศลยะวัฒน์ (2543) ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการทางการศึกษาทั้งในและนอก โรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้สอดคล้องกับ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวชอง พื้นที่ศึกษาคือตำบลคลองพุท กิ่งอำเภอเขาชะแมก จ. จันทบุรี วิธีการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารและการออกภาคสนาม ซึ่งมีการสังเกต การ สัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์ ครู ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ของทางราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1) ชองเป็นชนพื้นเมืองเดิมอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกมานานแล้ว โดยเฉพาะใน จังหวัดจันทบุรี ที่กิ่งอำเภอเขาชะแมก ทุกคนได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย นับถือศาสนาพุทธ และยังมีความเชื่อเรื่องผิอยู่ด้วย มีภาษาพูด ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างต่างไปจากคนไทยและ ยังถ่ายทอดกันอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะภาษาพูด และวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เมื่อ การคมนาคมและการสื่อสารระหว่างตำบลกับตัวเมืองสะดวกขึ้นตามแผนพัฒนาจังหวัด ทำให้ชองมี การผสมผสานทางวัฒนธรรมกับคนไทยในเมืองมากขึ้นจึงเหลือวัฒนธรรมน้อยลง ชาวชองมีการ ปรับตัวมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิตและติดต่อกับทางราชการตาม กฎหมาย ในด้านการศึกษารัฐบาลได้ใช้นโยบายเดียวกับคนไทยทั่วไปตามข้อกำหนดไว้ในแผนการ ศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 เป็นแนวทางจัดการศึกษา

2) การศึกษาในระบบโรงเรียนของเด็กชองในตำบลคลองพุทนั้นเด็กสามารถ เรียนได้ถึง 12 ปี โรงเรียนได้จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ตาม วัฒนธรรมไทย จัดห้องเรียนโดยไม่แบ่งแยกตามเชื้อชาติแต่ให้เรียนร่วมกัน ซึ่งไม่มีปัญหาขัดแย้ง ทางเชื้อชาติ ครูทุกคนเป็นคนไทย และไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรมก่อน

3) การศึกษานอกโรงเรียนของเด็กและราษฎรชาวชองในตำบลคลองพุทได้รับ บริการจากหน่วยงานของรัฐไม่มากนัก เพราะเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นครั้งคราว แต่มีการ ถ่ายทอดและเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา ประเพณี จากสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา กลุ่ม เพื่อน และกลุ่มสังคมในพื้นที่

4) การพัฒนารูปแบบการศึกษาของชาวชองในตำบลคลองพุทตามนโยบายขยาย การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี นั้นสามารถทำได้เพราะในพื้นที่มีโรงเรียนทั้ง 2 ระดับตั้งอยู่ และเด็กใน พื้นที่ส่วนใหญ่ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว แต่ควรปรับเนื้อหาและเพิ่มเติมเนื้อหา ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่รวมทั้งเพิ่มการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต ควรนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นการรักษาและสืบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป และบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมไทยได้อย่างกลมกลืน

หุททัย นัยโมกษ์ (2543) ศึกษาเกี่ยวกับการฟ้อนรำของกลุ่มชนชาวชองในหมู่บ้านกระทิง จังหวัดจันทบุรี ช่วงปี พ.ศ.2541-2543 พบว่า การฟ้อนรำของชาวชอง มีปรากฏอยู่ใน 3 พิธีกรรม คือ พิธีแต่งงานใหญ่ พิธีเล่นผีหึ่ง และพิธีเล่นผีโรง พิธีแต่งงานใหญ่เป็นพิธีที่จัดขึ้น เมื่อมีการแต่งงานของลูกสาวคนโตในครอบครัวเท่านั้น และพบว่ามีการฟ้อนรำแทรก อยู่ในขั้นตอนการประกอบพิธี 3 พิธีคือ พิธีชนวัวชนควาย พิธีโค่นตะเคียน และพิธี ชันไก่อ ช่วงที่ 1 เมื่อขบวนขันหมากแห่มาจากบ้านเจ้าบ่าวที่ลานบ้านเจ้าสาวจะมีการแสดงชนวัวชนควาย โดยชาย 2 คน สวมเขาวัวเขาควายเทียมบนศีรษะ ออก ทำทางต่างๆ ไล่ชีวิตกันประมาณ 15-20 นาที โดยมีชายอีก 2-3 วัน กระทุ้งไม้ คั่นกะลาและเขย่ากระดิ่งโลหะให้จังหวะประกอบการออกทำทาง ในช่วงที่ 2 เป็นการฟ้อนรำระหว่างที่หมอปลูกผู้ประกอบพิธีทำพิธีโค่นตะเคียน ถือขวานปลู ฟ้อนรำ ทำท่าเดินวนรอบคู่บ่าวสาว ทำท่าทางโค่นตะเคียนสมมติที่เรียกว่าเซงเลง การฟ้อนรำในช่วงนี้ เป็นการฟ้อนรำโดยผู้ประกอบพิธี ช่วงที่ 3 เป็นการฟ้อนรำระหว่างที่ หมอปลูกทำพิธีชันไก่อ ทำท่าทางเลียนแบบกิริยาของไก่อ เดินวนรอบคู่บ่าวสาว ส่วนใน พิธีเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรง เป็นพิธีที่ชาวชองกระทำเพื่อเซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ โดยเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษมาเข้าร่างทรง เพื่อไต่ถามทุกข์สุขกัน ในการเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรงนี้ พบว่ามีการฟ้อนรำแทรกอยู่ในระหว่างการเชิญวิญญาณผีบรรพบุรุษ มาเข้าร่างทรง โดยร่างทรงจะออกทำทางฟ้อนรำทำท่าทางต่างๆ ประกอบคำ ร้องโดยมีกลองและไม้กำกับเป็นเครื่องกำกับจังหวะ เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการฟ้อนรำเป็นลักษณะที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำในพิธีแต่งงานมีไม้คั่นกะลาเป็นอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ ขึ้นทำด้วยไม้ไผ่ ด้านปลายสุดของไม้ไผ่ผูกขึงด้วยกะลา ใช้กระทบให้เกิดเสียง เป็นจังหวะประกอบการฟ้อนรำ มีเซงเลงเป็นไม้ไผ่สานเป็นรูปกรวย เป็นสิ่งสมมติให้เป็นคันไม้ ในพิธีโค่นตะเคียน ส่วนในพิธีเล่นผีหึ่งและเล่นผีโรง ผู้ฟ้อนรำ ใช้ผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ประกอบในการฟ้อนรำทำท่าเพื่อสื่อให้ทราบว่าเป็นวิญญาณผี บรรพบุรุษที่เข้าร่างทรงนั้นเป็นใคร กลองที่ใช้ตีประกอบจังหวะมีลักษณะ คล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า การฟ้อนรำของชาวชอง เป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธีกรรม ทั้ง 3 พิธี อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ปัจจุบันการประกอบพิธีทั้ง 3 พิธีนั้น มีการประกอบพิธีกรรมลดน้อยลงจากเดิมมาก เนื่องจากการแต่งงานของลูกสาวคนโตในพิธีการแต่งงานใหญ่นั้นหากเป็นการแต่งกายกับคนอื่นที่ไม่ใช่ชาวชองก็จะไม่มีการประกอบพิธีนี้ขึ้น ส่วนพิธีเล่น ผีหึ่งและเล่นผีโรงชาวชองก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญ และจัดการประกอบพิธีนี้ลดน้อย ลงกว่าเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากค่านิยม และความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษ ลดน้อยลง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้การฟ้อนรำของชาวชองสูญหายไป จึงควรรักษา และสืบทอดการฟ้อนรำ อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม

ชนชาวชนนี้ให้คง อยู่สืบต่อไป นอกจากนั้นควรมีการศึกษาและรวบรวมเกี่ยวกับการฟ้อนรำของชาว ชองในหมู่บ้านอื่นๆ และในจังหวัดใกล้เคียงที่ยังคงมีชาวชองอาศัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจาก อาจพบรูปแบบและลักษณะการฟ้อนรำที่แตกต่างไปจากการฟ้อนรำของชาวชอง ในหมู่บ้านกระทิง

อิสระ ชูศรี (2544) พยายามที่จะชี้ให้เห็นระดับความเหมือนและความต่างของภาษาของถิ่นต่างๆ ในจังหวัดจันทบุรีและการจัดทำแผนที่แสดงข้อมูลดังกล่าว โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือจีไอเอส นอกจากพิจารณาด้านภาษาศาสตร์แล้ว การศึกษานี้ยังพิจารณาถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เช่น ระยะทางและสิ่งกีดขวาง เพื่อแสดงภาพรวมของพื้นที่ที่มีการใช้ภาษาของ ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าภาษาของในจังหวัดจันทบุรี แบ่งได้เป็น 3 ภาษาถิ่น ซึ่งต่างจากการศึกษาของ Martin (1974a) ที่เคยแบ่งภาษาของ ออกเป็น 2 ภาษาถิ่น ได้แก่ ชองล่อและชองเอิบ ผู้วิจัยเสนอว่าภาษาถิ่นของล่อตามการแบ่งของ Martin นั้นยังสามารถแบ่งออกได้ 2 ส่วนย่อยได้ตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นภาษาถิ่นทางเหนือและใต้ของอำเภอ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของเขาสอยดาว ขณะที่ภาษาของเอิบนั้นใช้พูด ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน ทางตะวันออกของเทือกเขา แต่ในปัจจุบันมีผู้พูดอยู่เพียง จำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ควรจะมีการทบทวนการใช้เกณฑ์แบ่งภาษาของถิ่น ตามที่ Headley (1985) เคยเสนอไว้ว่า ให้ใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงทางเสียงจากการสืบสร้างภาษาเป็ยริกดั้งเดิมในชองล่อและในชองเอิบเป็นตัวกำหนดของเขตเพียงประการเดียว ผู้วิจัยเสนอว่าควรมีการแบ่งใหม่โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของรูปสืบสร้างด้วย กล่าวคือ ในภาษาของถิ่นเหนือ หรือชองล่อและในภาษาของถิ่นใต้ หรือชองล่อ และภาษาของถิ่นตะวันออก หรือชองเอิบ และจากการศึกษาครั้งนี้ยังพบข้อน่าสังเกต คือ การแบ่งภาษาของอีกหนึ่งถิ่นเป็นชองล่อนี้ได้กลายเป็นจุดเชื่อมของการแบ่งกลุ่มภาษาของถิ่น การแบ่งภาษาของออกเป็น 3 ถิ่นเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับความเข้าใจของผู้พูดภาษาของจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการประยุกต์ใช้ระบบจีไอเอสกับการจัดทำแผนที่ภาษาถิ่น จะเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานของนักภาษาศาสตร์ทั่วไป ซึ่งต้องการเครื่องมือสำหรับ ศึกษาการกระจายของข้อมูลทางภาษาศาสตร์ตามตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ส่วนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มญ้อกรและกลุ่มละว้า(ก่อง)ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นแล้วยังไม่พบรายงานการศึกษาวิจัยเรื่องของกลุ่มดังกล่าวนี้

งานวิจัยการออกแบบ

สุทัศน์ สังข์สนธิ (2536) ได้วิจัยการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า นิทรรศการเรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำเป็นนิทรรศการที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสมแก่การนำเสนอต่อผู้ชมโดยทั่วไป เพราะ 2) นิทรรศการได้ผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้มีประสบการณ์ทางด้านศิลปะด้านพิพิธภัณฑ์และด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา 2) นิทรรศการสามารถให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ชมในเรื่องที่จัดเป็นอย่างดี ทำให้ผู้ชมมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

เพิ่มขึ้น และ 3) ผู้ชมนิทรรศการมีระดับเจตคติต่อนิทรรศการอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมองเห็นคุณค่าและด้านการรวบรวมสร้างมโนทัศน์ สามารถทำให้ระดับเจตคติของผู้ชมทั้งสองด้านนี้อยู่ในระดับสูงมาก ดังนั้นขั้นตอนการจัดและวิธีการที่ผู้วิจัยได้ใช้ ในการจัดนิทรรศการจึงสมควรที่จะได้รับการเผยแพร่ต่อไป

จิตรพงศ์ วงศ์อุปราช (2540) ศึกษาการออกแบบสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบสำหรับนิทรรศการเคลื่อนที่เรื่องความรู้เรื่องเอดส์ พบว่า ในปัจจุบัน วิกฤตการณ์โรคเอดส์เป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย จำนวนของผู้ติดเชื้อไวรัส HIV และผู้ป่วยโรคเอดส์ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าได้มีการรณรงค์และเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์ ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์เพิ่มมากขึ้นโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และอื่นๆ ก็ตาม อย่างไรก็ตามประชาชนยังคงมีความรู้เรื่องโรคเอดส์ไม่เพียงพอและเป็นผลให้ละเลยต่อปัญหาโรคเอดส์ ดังนั้นการนำความรู้เรื่องโรคเอดส์นี้ไปสู่ประชาชนโดยตรง จึงเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ประชาชนได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ซึ่งมีความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้น การเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์ในสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบความรู้โรคเอดส์ก็เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่จะนำเสนอความรู้โรคเอดส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะมีทั้งข้อความตัวอักษร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว/ภาพวิดีโอ และเสียงที่เป็นระบบสื่อโต้ตอบ อันเป็นรูปแบบการสื่อสาร ความรู้ 2 ทาง (Two-way Communication) ผู้ใช้สามารถโต้ตอบกับสื่อเพื่อศึกษาค้นหาความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ได้อย่างรวดเร็วและสามารถศึกษาย้อนกลับไปได้ตามต้องการ นอกจากนี้เรายังสามารถนำสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบเรื่องความรู้โรคเอดส์นี้ไปใช้งานรูปของแผ่น CD-ROM บนเครื่องคอมพิวเตอร์ระบบมัลติมีเดียสำหรับ ศึกษาเรียนรู้ความรู้เรื่องโรคเอดส์อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ในรูปของหนังสือและนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ วิทยานิพนธ์นี้มีแนวคิดเกี่ยวกับการนำสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบเรื่องความรู้โรคเอดส์ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นไปติดตั้งไว้กับนิทรรศการเคลื่อนที่ โดยบรรจุไว้ในยานพาหนะในรูปแบบของหน่วยเคลื่อนที่ เนื่องจากต้องการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์สู่ประชาชน ในประเทศไทยได้อย่างทั่วถึง โดยอาศัยใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่เป็นเครื่องมือ นอกจากนี้วิทยานิพนธ์นี้ยังนำเสนอรูปแบบของสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบต้นแบบและแนวคิดการใช้งานในรูปแบบของหน่วยเคลื่อนที่ แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ แต่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถนำไปพัฒนาเป็นเครื่องมือสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในการเผยแพร่ความรู้ได้ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานที่ให้บริการทางด้านการศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์หรือ ศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศต่าง

สุนีย์ มหาอัมพรพฤกษ์ (2540) ศึกษาแนวทางจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เขตบางกะปิ ตั้งอยู่ในซอยลาดพร้าว 101 ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่น มีเนื้อที่ 13 ไร่ มี 200 หลังคาเรือน

ประชากร 875 คน เหตุที่ใช้พื้นที่ในชุมชนแห่งนี้เพราะมีศักยภาพพอที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ได้ สำนักงานเขตบางกะปิต้องการให้เป็นชุมชนนำร่องที่จะนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนอื่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จาก 4 กลุ่ม คือ ผู้สนับสนุนภายนอกชุมชน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานชุมชน ผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ และประชาชนที่เป็นสมาชิกของชุมชน ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนร่วมกันสร้างสรุปได้ 10 ประเด็น ดังนี้

- 1) ควรใช้อาคารของศาลาประชาคมที่มีอยู่แล้วปรับเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน
- 2) สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ควรจัดหาสำหรับศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ รายวัน วารสาร และหนังสือต่างๆ เพื่อจัดทำห้องสมุดและควรมีมุมหนังสือสำหรับเด็ก ส่วนอุปกรณ์อื่นที่ควรมี ได้แก่ อุปกรณ์ฝึกวิชาชีพ โทรทัศน์และวีดีโอ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องขยายเสียง ป้ายประกาศ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น พัดลม โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องพิมพ์ดีด ตู้เอกสารและอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาต่างๆ
- 3) อาคารสถานที่ควรจัดเป็นห้องโล่งๆ ไม่ควรกั้นเป็นห้องที่ถาวร โดยจัดเป็นมุมต่างๆ และสามารถปรับใช้สำหรับกิจกรรมต่างๆ ได้
- 4) ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ควรมีการประสานงานกับกรรมการชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ให้เข้าใจ และจัดให้โครงการนี้อยู่ในแผนพัฒนาของคณะกรรมการชุมชน
- 5) กิจกรรมที่ควรจัดในศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกอบรมวิชาชีพสำหรับกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเยาวชน การอบรมความรู้ทั่วไปที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ กิจกรรมการออกกำลังกายและรักษาสุขภาพ และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
- 6) ควรมีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่เขตเป็นกรรมการและเลขานุการ
- 7) ในการให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ ควรมีการประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการอย่างชัดเจน และเปิดโอกาสให้คนภายนอกชุมชนมาใช้บริการได้ ระยะเวลาควรเป็นบริการหนังสืออ่านก่อนแล้วขยายไปยังเรื่องอื่นตามโอกาสและความพร้อม
- 8) งบประมาณในระยะเริ่มแรกต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนก่อนและขอความสนับสนุนจากสำนักงานเขตและหน่วยงานเอกชนอื่นต่อไป

9) สำนักงานเขตอาจให้ความช่วยเหลือศูนย์การเรียนรู้ได้ในเรื่องการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ การฝึกอบรมวิชาชีพ จัดงบประมาณปรับปรุงศาลาประชาคม ให้คำแนะนำและประสานงาน

10) ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ อยู่ที่ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นสำนักงานเขต จะต้อง สร้างความเข้าใจ และประสานงานกับคณะกรรมการชุมชนและ สมาชิกในชุมชนอย่างจริงจัง

วิกรม วงษ์สุวรรณ (2543) ศึกษาการพัฒนาชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยการนำสื่อหลายประเภทมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา เช่น สื่อของจริง สื่อมัลติมีเดีย และสื่อวงจรบันทึกเสียง ผู้ใช้สามารถเลือกศึกษาเนื้อหาที่จัดแสดงจากส่วนใดก่อนก็ได้ ตามความพอใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้จำนวน 72 คน แบ่งการทดลองเป็น 3 ครั้ง คือ ทดลองครั้งที่ 1 จำนวน 3 คน กับนิสิตปริญญาตรี ทดลองครั้งที่ 2 จำนวน 9 คน กับนิสิตปริญญาตรี ทดลองครั้งที่ 3 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 40 คน และบุคคลทั่วไป จำนวน 20 คน ที่เข้าชมชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่อง คอมพิวเตอร์ ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจง โดยให้กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้ชุดจัดแสดง นิทรรศการ เรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ แล้วทำแบบประเมินนำมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในด้านการออกแบบ การใช้งาน ความปลอดภัย และการ บำรุงรักษาอยู่ในระดับดี

อินทรีา จลาดปฐ (2544) ศึกษาการเสนอแนวทางเพื่อออกแบบนิทรรศการหุ่นวังหน้า เพราะการจัดแสดงหุ่นวังหน้าที่พระที่นั่งทักษิณามุขในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ในปัจจุบันนี้ยังมิได้นำเสนอสารัตถะ ตลอดจนศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหุ่น ดังนั้นเมื่อผู้ชมเข้าชมนิทรรศการจึงไม่สามารถรับรู้เรื่องราวต่างๆ การวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางสำหรับการออกแบบนิทรรศการใหม่ให้เหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอแนวทางเพื่อออกแบบนิทรรศการหุ่นวังหน้า โดยอาศัยการตีความจากการศึกษาประวัติความเป็นมา และสาระสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวหุ่นวังหน้า ในการศึกษาใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิเป็นหลัก ผสมผสานกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหุ่น-โขน-ละคร และนักออกแบบนิทรรศการ จากการศึกษาทำให้ทราบประวัติความเป็นมา การสร้าง การเชิดหุ่น ตลอดจนแนวคิดในการจัดนิทรรศการ ซึ่งสามารถนำสาระความรู้มาใช้ในการออกแบบเพื่อจัดแสดงนิทรรศการได้ ส่วนแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อถอดความหมาย เรื่องราวต่างๆ ผ่านสื่อ อันพยายามแสดงให้เห็นว่าวัตถุหรือหุ่นวังหน้านั้นสามารถเล่าเรื่องได้ โดยอาศัยการตีความและถ่ายทอดที่เหมาะสม ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า พระที่นั่งทักษิณามุขในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร มีข้อจำกัดหลายประการที่

ไม่เหมาะในการจัดแสดง จึงได้ใช้แผนผังพื้นที่พระที่นั่งวสันตพิมานมาประกอบแนวคิดในการออกแบบ ผู้วิจัยใช้แก่นเรื่อง (Theme) เป็นหลัก โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) ดำนานหุ่นไทย : มหรสพไทยโบราณเพื่อความบันเทิง 2) หุ่นวังหน้า : ประณีตศิลป์แห่งพระราชวังวรสถานมงคล 3) ธรรมเนียมในการแสดง และ 4) ภูมิปัญญาช่างไทยในงานหุ่น (วังหน้า) จากนั้นใช้จินตนาการสร้างภาพลักษณ์ และกำหนดสื่อสิ่งแสดงตามเนื้อเรื่อง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการสร้างเนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะขั้นตอนการออกแบบที่จะประสบผลสำเร็จได้ต้องใช้การตีความจากสิ่งที่เป็นามธรรมสู่รูปธรรม และมีภาพลักษณ์เป็นตัวเชื่อมเพื่อประสานความเข้าใจระหว่างนักพิพิธภัณฑ กับนักออกแบบนิทรรศการให้เกิดความคิดเห็นในแนวเดียวกัน ร่วมกับเรื่องของจิตวิทยาการรับรู้และความสัมพันธ์ของร่างกายมนุษย์กับการออกแบบ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะว่า การออกแบบด้วยสื่อมีส่วนร่วมที่สำคัญกับการรับรู้ของผู้ชม เพราะสื่อเป็นตัวกระตุ้นที่สามารถดึงดูดผู้เข้าชมเข้าใจได้ดี องค์ประกอบต่างๆ จำเป็นต้องเกื้อหนุนและสอดคล้องพอดีกัน อันจะส่งผลให้การออกแบบนิทรรศการประสบผลสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้

กล่าวโดยสรุปจากสาระสำคัญของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผลงานศึกษาวิจัย รวมทั้งวิทยานิพนธ์ในระดับอุดมศึกษาไทยที่เป็นเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีน้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชอง กลุ่มก๊อง หรือกลุ่มโซ เป็นต้น ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ถึงแม้จะมีรายงานการศึกษาวิจัยก็เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะเรื่องของการผสมผสานด้านภาษา วรรณกรรม โลกทัศน์ ประเพณีและด้านพิธีกรรมซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเฉพาะทางเท่านั้น

ดังนั้น การวิจัยการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน:กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลควรมีลักษณะอย่างไรจึงมีความแตกต่างจากงานศึกษาวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา- วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน 3) เพื่อนำเสนอเรื่องราว วิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นที่รู้จักน้อยในเมืองไทยและจัดอยู่ในกลุ่มวิกฤตใกล้สูญ “กลุ่มชอง” และกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน”กลุ่มมลายูถิ่น” ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่างานวิจัยครั้งนี้จะช่วยขยายผลการรับรู้เรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนให้แพร่ขยาย และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกรณีศึกษาพื้นที่ของอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเพื่อออกแบบนิทรรศการที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มวิกฤต ในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในฐานะศูนย์การเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ที่มุ่งบรรยายลักษณะเงื่อนไขและสภาพเหตุการณ์จริงในปัจจุบันของความเป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร

3.2 การศึกษาภาคสนาม

3.2.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.2.2 พื้นที่ศึกษา

3.2.3 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.4 ระยะเวลาที่ศึกษา

3.2.5 วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.7 การตรวจสอบข้อมูล

3.3 การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษา อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

3.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1 การศึกษาเอกสาร

การศึกษาเอกสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาการวิจัยและเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่ม

ภาวะวิกฤตชายแดน ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ว่าควรมีลักษณะอย่างไร แนวทางการศึกษาเอกสารเพื่อการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

3.1.1 แนวคิดในการศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย

1) แนวคิดในการศึกษาของการออกแบบศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

- 1.1) แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 1.2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้
- 1.3) สภาพทั่วไปของเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
- 1.4) ข้อมูลของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- 1.5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) แนวคิดในการศึกษาลักษณะสำคัญเพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดนในฐานะ ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม ได้แก่

- 2.1) แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา
- 2.2) แนวคิดการจัดนิทรรศการ
- 2.3) แนวคิดการแสวงหารูปแบบ
- 2.4) การฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ
- 2.5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 แหล่งเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเพื่อการวิจัย ได้แก่

1) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Literature) ศึกษาเอกสารที่นำเสนอความคิดและประสบการณ์ของผู้เขียนโดยตรง ได้แก่ รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้ รายงานการวิจัยที่เป็นผลงานของบุคคล คณะบุคคล และหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง บทความและผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ ศึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งระดับปริญญาตรีบัณฑิต ปริญญาโทบัณฑิต และการค้นคว้าแบบอิสระที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้

2) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Literature) ศึกษาหนังสือ ตำรา พจนานุกรม สารานุกรม คู่มือปฏิบัติงาน และรายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารดังกล่าวจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

- 2.1) หอสมุดแห่งชาติ
- 2.2) ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- 2.3) ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2.4) ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2.5) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 2.6) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำหรับเอกสารที่เจาะจงเพื่อศึกษาข้อมูลในการนำมาใช้ดำเนินการวิจัย คือ 1) ข้อมูลจาก โครงการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย 2) ข้อมูลการศึกษาภาษาในภาวะวิกฤต และ 3) ข้อมูลในการฟื้นฟูภาษา โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ

นอกจากนี้ยังศึกษาค้นคว้าโดยใช้ฐานข้อมูล อินเทอร์เน็ต เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่ทำให้การศึกษาค้นคว้ากว้างขวางและครอบคลุมเนื้อหามากยิ่งขึ้นรวมทั้งได้ข้อมูลใหม่ๆ จากการประชุม และสัมมนา ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและข้อมูลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องมากขึ้นด้วย

3.1.3 การวิเคราะห์เอกสาร ได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สาระสำคัญเพื่อนำไปศึกษาและพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

3.1.4 การตรวจสอบเอกสาร ได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูล 2 วิธี คือ

1) การตรวจสอบในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเอกสาร โดยให้ความสำคัญกับผู้เขียน แหล่งผลิต หน่วยงานที่รับผิดชอบ วิธีการได้มาซึ่งเอกสารและข้อมูลเหล่านั้น รวมถึงวิธีการเผยแพร่ เช่น การการเผยแพร่ข้อมูลทาง Internet โดยเลือกสืบค้นจากแหล่งข้อมูลหรือองค์การที่น่าเชื่อถือ มหาวิทยาลัยและหน่วยงานพัฒนาที่มีชื่อเสียง โดยเป็นข้อมูลที่ผ่านมาผ่านการสังเคราะห์ และตรวจสอบแล้ว

2) การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นการพิจารณาสาระสำคัญของเอกสารและการตรวจสอบทางด้านความคิดของผู้วิจัยในประเด็นเรื่องที่ศึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ โดย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยตรวจสอบข้อมูล ได้แก่

- (1) ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์
- (2) ผศ.อภิญญา บัวสรวง
- (3) ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์
- (4) ดร.อิสระ ชูศรี
- (5) ดร.ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร
- (6) นางสาว มรินคำ บุรรุ่งโรจน์

โดยสรุป การศึกษาเอกสารเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

3.2 การศึกษาภาคสนาม

มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลในการออกแบบเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และเพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ในการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตชายแดน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ว่าควรมีลักษณะอย่างไรต่อไป การศึกษาภาคสนามมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำแนวทางวิธีการสัมภาษณ์ของสุภางค์ จันทวานิช (2547) มาใช้ ซึ่งเป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview)โดยใช้แบบสัมภาษณ์โครงสร้าง(Structured

Interview)ที่ได้กำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้าสำหรับใช้ประกอบการสัมภาษณ์ ดังนั้น ลักษณะของการสัมภาษณ์จึงเป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัวซึ่งเป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าใช้กันโดยทั่วไปที่ไม่จำกัดว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีระดับการศึกษาสูงต่ำเพียงใด กล่าวคือ ผู้สัมภาษณ์มีจุดสนใจอยู่แล้วจึงพยายามหันเหความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าจุดที่สนใจและเลือกสัมภาษณ์เฉพาะจุดที่ต้องการ

3.2.2 พื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษาได้ใช้แนวทางของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) กล่าวคือ “ไม่ว่าจะเป็นชุมชนใหญ่หรือเล็กก็สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้” ลักษณะแหล่งการเรียนรู้ที่มีขนาดเล็กมีจุดเด่นในการบริหารงานที่สะดวกและประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ และเข้าถึงได้ง่าย

ดังนั้นการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้มีความเหมาะสมจึงสอดคล้องกับแนวทางการเลือกสนามของสุรางค์ จันทวานิช (2547) กล่าวคือ เลือกสนามที่สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้ โดยให้ดูความเป็นไปได้ของขนาดพื้นที่ที่จะเข้าไปศึกษา ซึ่งไม่ใหญ่เกินไป และดูความสะดวกในแง่ที่ตั้งของสนามว่าอยู่ไม่ไกลจากการคมนาคมและมีความปลอดภัย

3.2.3 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key information)

ใช้แนวทางของสุรางค์ จันทวานิช(2547) กล่าวคือ ในการวิจัยเชิงคุณภาพนักวิจัยต้องเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนที่ศึกษา วิธีนี้จำเป็นสำหรับการหาข้อมูลใหม่ๆ เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่นักวิจัยไม่ได้อยู่ในสนาม บางครั้งการสังเกตโดยตรงอาจเป็นไปได้ ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลที่ดีที่สุดก็คือคนที่อยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ดีในแต่ละชุมชนมีไม่มากนัก ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คือ ประชาชนที่มีความรู้และความเข้าใจในมิติต่างๆ ในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างดี ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้แทนจากกลุ่มภาษาภาวะวิกฤตใกล้สูญและผู้แทนจากกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

- 1) นักวิจัยเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นครูภูมิปัญญา
- 2) นักวิจัยเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นผู้ได้รับการยอมรับของกลุ่ม

3) นักวิจัยเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่

จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว ทำให้มีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยจำแนกเป็นผู้แทนจากกลุ่มวิกฤตใกล้สูญ จำนวน 20 คน และเป็นผู้แทนจากกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน จำนวน 15 คน

3.2.4 ระยะเวลาที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาข้อมูลของกลุ่มวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน นับตั้งแต่วันที่ 30 มกราคม 2550 ถึง 30 มีนาคม 2551 รวมระยะเวลา 13 เดือน และใช้ช่วงเวลาต่อจากนั้นศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่ รวมระยะเวลาที่ใช้เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลอีกประมาณ 1 เดือน สรุประยะเวลาที่ใช้ศึกษารวมทั้งสิ้น 18 เดือน

3.2.5 วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสองพื้นที่ศึกษา ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การเตรียมการปฏิบัติงาน เริ่มจากการเยี่ยมชมและสำรวจศูนย์การศึกษาและพื้นที่ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ชั้น 2 อาคารสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท และพบผู้ให้ข้อมูลที่มาจากกลุ่มวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและศึกษาสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเกี่ยวข้องในการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยให้เหมาะสมอย่างแท้จริง

2) ผู้วิจัยขอข้อมูลรายชื่อพร้อมที่อยู่ติดต่อผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จากนั้นได้ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลตามที่ระบุไว้และนัดหมายสัมภาษณ์

3) ติดต่อประสานกับผู้ให้ข้อมูลตามที่ได้ระบุไว้ ทางโทรศัพท์โดยการแนะนำตัวและอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ให้ข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ โดยสรุปวิธีดำเนินการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลทราบเบื้องต้น จากนั้นได้ส่งแบบสัมภาษณ์โครงสร้างทางโทรสารและทางไปรษณีย์ให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาทบทวนในการเป็นผู้ให้ข้อมูลก่อนมีหนังสือขออนุญาตอย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกท่านได้ให้ความร่วมมือและพร้อมเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4) เตรียมการสำหรับการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์โครงสร้าง เครื่องบันทึกเสียง 1 เครื่อง กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก นักหมายผู้ช่วยจดประเด็นสัมภาษณ์ และเตรียมของที่ระลึก

5) เดินทางไปเก็บข้อมูล ตามวัน เวลา และสถานที่ ซึ่งได้นักหมายผู้ให้ข้อมูลไว้

6) รวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนซึ่งทุกครั้งจะมีการอภิปรายเพื่อบันทึกข้อมูลร่วมกับผู้ช่วยจดประเด็นสัมภาษณ์ จากนั้นนำเทปบันทึกเสียงมาถอดความเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำเป็นเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้แนวทางของ สุกงศ์ จันทวานิช (2547) ซึ่งประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน

3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) จำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา

4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

จากแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลนับตั้งแต่แรกเข้าพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง ข้อมูลได้ถูกวิเคราะห์โดยสมมติฐานชั่วคราว มีการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ตลอดเวลา และข้อมูลได้ถูกตรวจสอบระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ข้อมูลบางอย่างได้รับการตรวจสอบข้ามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ก่อนที่ผู้วิจัยจะตีความหรือตัดสินใจสร้างข้อสรุปในคำถามและข้อกำหนดนั้น นอกจากนี้การสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ได้เนื้อหาการวิเคราะห์ในรูปแบบของการบันทึก เพื่อบรรยายลักษณะเงื่อนไขและสภาพเหตุการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบันของลักษณะที่เหมาะสมของศูนย์การศึกษาและพื้นที่ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มวิกฤตใกล้สูญ ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อให้ได้องค์ความรู้ของแนวทางการออกแบบ “ศูนย์การศึกษาและพื้นที่ภาษาวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม ผู้วิจัยดำเนินการสรุปคำถามและข้อกำหนดในแบบสัมภาษณ์โครงสร้างตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในประเด็นดังต่อไปนี้

1.1) ความเข้าใจในกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน

1.2) โอกาสที่มีต่อแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

1.3) วิธีดำเนินงาน ในการฟื้นฟู ของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตชายแดนและรูปแบบในการดำเนินงาน

1.4) รูปแบบการเผยแพร่งานฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน

2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา- วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน โดยมีประเด็นคำถาม ดังนี้

2.1) เนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน ภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูที่ควรนำมาแสดงแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

2.2) ความคาดหวังในการพัฒนารูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูที่ควรนำมาแสดงแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

2.3) กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมด้านการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม

3.2.7 การตรวจสอบข้อมูล

ได้ใช้แนวทางของ สุกางค์ จันทวานิช (2547) คือ

1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า(Data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำนั้นถูกต้องหรือไม่โดยตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่และบุคคลที่ต่างกันจะได้ข้อมูลตรงกัน

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator triangulation) การตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนามที่มีทั้งผู้วิจัยและผู้ช่วยจดประเด็นสัมภาษณ์ หลังจากเก็บข้อมูลแล้วนำมาอภิปรายเพื่อบันทึกข้อมูลด้วยกันและเห็นตรงกัน และ

3) การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตในขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

3.3 การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

3.3.1 การเขียนโครงร่าง

ผู้วิจัยได้ยกร่างการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ขึ้นโดยอาศัยข้อมูลสองส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1) ข้อมูลจากการศึกษาสภาพของ “ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ณ อาคารสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัย มหิดล ศาลายา ได้นำมาใช้โดยถือว่าเป็นบริบทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมจัดเป็นแหล่งเรียนรู้

2) ข้อมูลแนวคิดความเป็นเอกภาพ (Unity) ของการออกแบบเพื่อใช้การแบ่งประเภทของนิทรรศการ ได้แก่ 1) แบ่งตามระยะเวลาในการจัดแสดง : กรณีนิทรรศการถาวร 2) แบ่งตามสถานที่จัดแสดง : กรณีนิทรรศการในร่ม 3) แบ่งตามลักษณะผังทางเดินของผู้เข้าชม : กรณีแบบควบคุม

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ยกร่าง “รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี” โดยจัดทำข้อมูลให้อยู่ในลักษณะของแบบสัมภาษณ์โครงสร้างสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแสวงหารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ในการวิจัยนี้

3.3.2 การตรวจสอบ การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาใน ภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

จากการที่ผู้วิจัยได้พัฒนา โดยสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์โครงสร้าง (ตามเอกสารแนบในภาคผนวก) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบดังนี้

- 1) นำแบบสัมภาษณ์โครงสร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา
- 2) นำแบบสัมภาษณ์โครงสร้างทั้งฉบับเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ ความถูกต้อง และความเหมาะสมของเครื่องมือก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าได้ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยที่ดีและถูกต้องมากที่สุด โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ ไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อให้ได้ความคิดเห็นในการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์โครงสร้าง(Structured Interview) โดยแต่ละด้านมีผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน ดังนี้
 - 2.1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพิพธิภัณฑ์
 - 2.2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาศาสตร์
 - 2.3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมศึกษา
- 3) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์โครงสร้างตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
- 4) นำแบบสัมภาษณ์โครงสร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์โครงสร้างซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลในเชิงแนวคิดที่พัฒนาขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอย่างละเอียดในทุกเรื่อง และให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข หรือวิจารณ์รูปแบบการศึกษารุ่นนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับแก้ตามคำแนะนำ อย่างไรก็ตามในบางประเด็นได้คงคำวิจารณ์หรือข้อคิดเห็นนั้นไว้ เพราะหากปรับแก้อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการนำเสนอทั้งหมด และผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่นอาจไม่เห็นด้วย ดังนั้นการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล จึงประกอบด้วย

1) แนวทางการศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต โกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

2) แนวนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนในฐานะศูนย์การเรียนรู้ ที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต ในด้านแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในการศึกษาแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการศูนย์การศึกษาฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมโดยมีประเด็นเพื่อการศึกษาวิจัยรูปแบบการดำเนินงานในการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มวิกฤตชายแดน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มวิกฤต ในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในฐานะศูนย์การเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักวิชาการศูนย์การศึกษาฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม เพื่อแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตโกล้สูญและวิกฤตชายแดน โดยมีประเด็นเพื่อการวิจัยดังนี้

- 1) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตโกล้สูญ (กลุ่มของ)
- 2) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน(กลุ่มมลายู)
- 3) โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้
- 4) เนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดนที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน
- 5) กิจกรรมเสริมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมหลักของการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตโกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน
- 6) ความคาดหวังในการจัดดำเนินการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต ไกล่สุญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1. การศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สุญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

จากการศึกษาข้อมูลจากศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการฟื้นฟูของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตและกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาวิกฤตชายแดน รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ทำให้ได้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

4.1.1 รูปแบบการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สุญ : กรณีศึกษา กลุ่มภาษาซอง

จากการที่นักวิชาการได้มีความคิดริเริ่มในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ทำให้ชาวซองในตำบลคลองพลู จังหวัดจันทบุรี มีความคิดที่จะฟื้นฟูภาษาของตัวเองจึงและทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาของขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาของชาวซอง รวมทั้งเป็นการชะลอการเปลี่ยนแปลงและการสูญสลายของภาษาของ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในเวลาต่อมา โดยมีรายละเอียดและแนวทางดำเนินงานในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ซอง ดังนี้

4.1.1.1 ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาซอง

เริ่มต้นจาก กลุ่มนักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา

ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล นำโดยศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และนักภาษาศาสตร์ชาวต่างประเทศ ผู้เชี่ยวชาญด้านสัทศาสตร์ ซึ่งมีโอกาสไปศึกษาสำรวจลักษณะน้ำเสียงภาษาของที่บ้านคลองพลู กิ่งอำเภอเขา-คิฆณภู จังหวัดจันทบุรี ราวปี พ.ศ. 2537 ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ได้พบชาวของอาวุโส 4-5 ท่าน จากการพูดคุยทำให้ทราบว่าชาวของมีความวิตกกังวลเรื่องการถดถอยในการใช้ภาษาและความรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรมของ ขณะเดียวกันก็ให้เห็นความกระตือรือร้น และความพยายามที่จะรักษาและเผยแพร่มรดกทางภาษาและวัฒนธรรมของให้คงอยู่ เช่น ต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของ ความพยายามที่จะเขียนภาษาของตามระบบของตนเอง และความภูมิใจที่จะสอนภาษาของ

จากนั้นเมื่อการสร้างระบบตัวเขียน จุดเริ่มต้นถัดมาได้แก่ การนำการเรียนการสอน และการทดลองสร้างตัวเขียน โดยในปลายปี พ.ศ. 2541 ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไลได้มีโอกาสลงพื้นที่ที่บ้านคลองพลูอีกครั้ง และได้พบกับอดีตกำนันเงิน ผันผาย ซึ่งเป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของ ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไลจึงได้เชิญชาวของจำนวน 3 คนเพื่อไปร่วมสอนนักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาภาษาศาสตร์ ในวิชา “ระเบียบวิธีวิจัยภาษาศาสตร์ภาคสนาม” ร่วมกับผู้พูดภาษากะซองและภาษาซมรจากจังหวัดตราด ซึ่งเป็นภาษาใกล้เคียงกับภาษาของ โดยแยกนักศึกษาเป็นกลุ่มๆ

หลังจากนั้น ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไลได้มีโอกาสกลับไปที่บ้านคลองพลูในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 อีกครั้งหนึ่ง และได้พบกับอดีตกำนันเงิน ผันผาย ซึ่งยังคงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของ อ.สุวิไลจึงได้เชิญชาวของจำนวน 3 คนไปร่วมสอนนักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาภาษาศาสตร์ ในวิชา “ระเบียบวิธีวิจัยภาษาศาสตร์ ภาคสนาม” ร่วมกับผู้พูดภาษากะซองและภาษาซมรจากจังหวัดตราด ซึ่งเป็นภาษาใกล้เคียงกับภาษาของ อีกทั้งนักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาภาษาศาสตร์ ได้เรียนภาษาของจากผู้บอกภาษาชาวของอาวุโสจนสามารถสื่อสารในชั้นพื้นฐานได้ และจดบันทึกข้อมูลภาษาของไว้ เพื่อค้นคว้าและวิเคราะห์โครงสร้างภาษา หลังจากนั้นคณะอาจารย์และนักศึกษาได้ออกภาคสนามที่หมู่บ้านคลองพลู และได้ศึกษาแง่มุมของภาษาและวัฒนธรรมของตามความสนใจ ทำให้ชาวบ้านของมีความพอใจที่นักศึกษาใช้ภาษาของในการสื่อสารได้ และมีความมั่นใจว่าภาษาของนั้นเขียนได้ บันทึกไว้เป็นหลักฐานได้ และชาวของสามารถสอนภาษาของให้คนรุ่นหลังและคนทั่วไปรู้และใช้ภาษาของได้ นำมาสู่ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างนักภาษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดลและชาวของในระดับลึก ทั้งด้านการศึกษาเพื่อบันทึกระบบโครงสร้างภาษา และการฟื้นฟูภาษาในระยะต่อมา หลังจากนั้นนักภาษาศาสตร์ของมหิดลได้มีการศึกษาภาษาของ ซึ่งต่อมาได้ใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการทำงานประยุกต์ในระดับลึก ดังนี้

1) การเรียนการสอนวิชาภาษาศาสตร์ภาคสนาม ทำให้ได้มีการเก็บข้อมูลและบันทึกระบบ ภาษาของในแง่มุมต่างๆ ทั้งระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ ระบบความหมาย นิทาน

และเรื่องราวต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์เบื้องต้น

2) ชาวของร่วมกับนักภาษาศาสตร์ได้ทดลองสร้างตัวเขียนของจีน หลังจากการเรียนการสอนภาษาของแก่นักศึกษา

3) นักศึกษาปริญญาโทภาษาศาสตร์ 2 คน ได้ศึกษาภาษาของ และเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ 2 เล่ม โดย ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาของ ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาภิรมย์ และระบบเสียงภาษาของ ตำบลวังกระแพระ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี” (Siripen, 2001) และอิสระ ชูศรี ศึกษาเรื่อง “ภาษาของถิ่นต่างๆ ในจังหวัด จันทบุรี” (ซึ่งพบว่า 3 สำเนียงหลัก และได้แสดงลักษณะภาษาของที่พูดในหมู่บ้านต่างๆ ด้วยแผนที่ (Isara, 2002)

4) การใช้ภาษาของเป็นกรณีศึกษาเรื่องการฝึกนักเขียนชาวบ้านในการเรียนวิชาว่าด้วย ภาษาศาสตร์กับการศึกษา โดยนำระบบตัวเขียนของที่ทดลอง สร้างไว้มาให้ชาวของฝึกเขียนเรื่อง

5) การจัดทำพจนานุกรมภาษาของถิ่นต่างๆ โดยกลุ่มนักภาษาศาสตร์

ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลกับชาวของ ทั้งจากการ เรียนการสอนภาษาของในวิชาภาษาศาสตร์ภาคสนาม และงานการศึกษาภาษาของด้านต่างๆ กระทั่งมีความรู้ทางโครงสร้างภาษาที่ชัดเจน และผลจากการทดลองสร้างระบบตัวเขียนกับชุมชนของ ทำให้เห็นโอกาสที่จะดำเนินงานฟื้นฟูภาษาของและการสอนภาษาของแก่เยาวชนของและคนทั่วไปได้ โดยที่คณะนักภาษาศาสตร์มหิดลได้มองเห็นถึงความร่วมมือของชาวของ และความสนใจมุ่งมั่นที่จะรักษาภาษาของไว้ ในขณะเดียวกันชาวของได้เห็นโอกาสในการเขียนภาษาของได้อย่างเป็นระบบ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกภาษา วัฒนธรรม ประเพณี นิทานพื้นบ้าน ตำนาน และประวัติคนของ รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการสอนภาษาของแก่ลูกหลานชาวของและผู้สนใจต่อไป อีกทั้งชาวของมีความหวังจะให้มีความรู้ของการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของเกิดขึ้นในถิ่นฐานชาวของ ชุมชนของจึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเสนอขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) เพื่อดำเนินงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของด้วยตัวชุมชนเอง โดยใช้ชื่อว่า “โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ” ดำเนินงานโดย “คณะกรรมการภาษา ของ” และมีนักภาษาศาสตร์จากมหิดลเป็นที่ปรึกษาและคอยสนับสนุนด้านเทคนิควิชาการ

ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2544 คณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ นำโดยนายเงิน พันผาย และคณะ ได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยเพื่อหาวิธีการให้ชุมชนของในเขต ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาภิรมย์ จังหวัดจันทบุรี ได้อนุรักษ์ฟื้นฟูและ

ใช้ ภาษาของในชีวิตประจำวัน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาค โดยมีกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม คือ

1) การสำรวจสำมะโนประชากรคนรู้ภาษาของ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประชากรชาวของ ในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู และเป็นการสำรวจเกี่ยวกับความสามารถในการใช้ ภาษาของ (ฟัง-พูด) การใช้ภาษาของในชีวิตประจำวัน รวมถึงความสนใจและความต้องการเกี่ยวกับ การเรียนภาษาของ

2) รวบรวมและบันทึกภาษาของให้ครบถ้วนสมบูรณ์และเป็นระบบ ได้แก่ การสร้างระบบ เขียนภาษาของ โดยดัดแปลงจากอักษรไทยให้สามารถอ่าน-เขียนภาษาของได้ เพื่อจัดสร้างเอกสารเกี่ยวกับระบบเขียนภาษาของและนำไปเป็นเครื่องมือในการรวบรวมและบันทึกภาษาของ ฝึกฝนการใช้ “ตัวอักษรของ” ให้แก่ผู้รวบรวมและบันทึกภาษาของ ตลอดจนรวบรวมและบันทึกคำศัพท์ในภาษาของ เพื่อจัดพิมพ์เป็นพจนานุกรมเบื้องต้น ให้สามารถนำไปใช้ได้เหมือนกับในชุมชนของต่างๆ

2) วางแผนการทำงานในระยะต่อไป โดยนำเอาข้อมูลและบทเรียน ที่สรุปได้จากการดำเนินกิจกรรม 2 กิจกรรมข้างต้นมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน โดยมีข้อสรุปที่น่าจะเป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของในขั้นต่อไป กล่าวคือ (1) ประชากรชาวของส่วนใหญ่ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน มีความเห็นสอดคล้องกันในการสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและต้องการให้มีการเรียนการสอนภาษาของด้วย (2) การรวบรวมและบันทึกภาษาของให้ครบถ้วนสมบูรณ์และเป็นระบบมีความคืบหน้าไปอย่างน่าพอใจ โดยมีการจัดสร้างแผ่นโปสเตอร์พยัญชนะและสระภาษา ของพจนานุกรมภาษาของฉบับชาวบ้าน นอกจากนั้นยังได้มีความร่วมมือกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดล ทำการทดลองผลิตหนังสือ สำหรับผู้หัดอ่านภาษาของพบว่านักเขียนของสามารถ ใช้ “ระบบเขียนภาษาของ” ได้เป็นอย่างดี จนประสบความสำเร็จในการผลิตหนังสือตัวอย่าง และจะนำไปเผยแพร่ในชุมชนของต่อไป

ต่อมา ในปี พ.ศ.2544 คณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของได้ร่วมมือกับโรงเรียนวัดคลองพลู ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาชะเมา จังหัดจันทบุรี ในการจัดการเรียนการสอนภาษาของเริ่มแรกในระดับชั้นประถมปีที่ 3 โดยมีสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ให้การสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตร ภาษาของและกระบวนการผลิตสื่อการเรียนการสอนเป็นภาษาของ โดยการสนับสนุนนี้มีทั้งในรูปของการให้คำปรึกษา การฝึกอบรม และการสนับสนุนด้านเงินทุนบางส่วน และได้ทดลองเปิดการเรียนการสอนภาษาของในชั้นประถมปีที่ 3 จากนั้น “คณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ” ได้เสนอขอรับการสนับสนุน “โครงการวิจัยเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ” เพื่อดำเนินโครงการวิจัยในระยะที่ สอง ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนหลักมีกิจกรรมเป็นรูปธรรมในสายตาของชาวของในชุมชน และผลของกิจกรรมส่งผลไปในวงกว้างกว่าที่

ได้เข้ามาในระยะต้นซึ่งอยู่ในช่วงของการรวบรวมข้อมูล ได้มีการสรุปบทเรียนความสำเร็จและความผิดพลาดของการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้สามารถวางแผนและประเมินผลการทำงานต่อไปได้ดี

ต่อมาได้มีการสำรวจสำมะโนประชากรคนรู้ภาษาของในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู เพื่อให้ทราบความต้องการของชาวของในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูที่ ต้องการจะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ โดยมีประเด็นสำคัญในการเก็บข้อมูลดังนี้ ชื่อ สกุล ที่อยู่ ประวัติครอบครัว (พ่อ-แม่ของ? ลูกครึ่ง? ฯลฯ) ความสามารถในการใช้ภาษาของ (ฟัง-พูด) ความสนใจและความต้องการเกี่ยวกับชั้นเรียนภาษาของ ผลจากการสำรวจพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า ร้อยละ 90 ต้องการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาของ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของนั้น เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวของ ทั้ง 2 ตำบล

หลังจากนั้นได้มีการสำรวจสำมะโนประชากรคนรู้ภาษาของในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู ความคาดหวังสำคัญเกี่ยวกับการสำรวจนี้ ก็เพื่อให้ทราบความต้องการของชาวของใน ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูโดยทั่วไปว่า มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ โดยประเด็นสำคัญในการเก็บข้อมูลดังนี้ ชื่อ สกุล ที่อยู่ ประวัติครอบครัว (พ่อ-แม่ของ? ลูกครึ่ง? ฯลฯ) ความสามารถในการใช้ภาษาของ (ฟัง-พูด) ความสนใจและความต้องการเกี่ยวกับชั้นเรียนภาษาของ ผลจากการสำรวจพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า ร้อยละ 90 มีความต้องการที่จะสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาของ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของนั้น เป็นสิ่งที่ สอดคล้องกับความต้องการของชาวของทั้ง 2 ตำบล

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่น่าสนใจ คือ ผู้อาวุโสชาวของและชาวของรุ่นกลางและรุ่นหนุ่มสาวทั้งชายและหญิงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในด้านการประสานงานภายในชุมชน จัดการด้านบัญชี จัดทำรายงาน รวมทั้งการเป็นนักเขียน เป็นครูผู้สอน ทำให้เกิดพลังขึ้นมาก สำหรับกลุ่มเยาวชนของนั้นได้เข้าร่วมเป็นศิลปินผู้วาดภาพประกอบหนังสือต่างๆ ทำให้คณะทำงานเริ่มมีชีวิตชีวามากขึ้น และการเข้ามามี ส่วนร่วมของโรงเรียนและครูอาจารย์ในพื้นที่ที่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากอาจารย์ใหญ่และอาจารย์ของโรงเรียนรวมทั้งนักเรียน (โรงเรียนวัดคลองพลู) ในการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ และในเวลาต่อมาคณะกรรมการโครงการ ได้พิจารณาที่จะเริ่มการสอนภาษาของในโรงเรียนวัดคลองพลู ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยเริ่มกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นระดับชั้นที่นักเรียนได้เรียนอ่านเขียนผ่านภาษาไทยได้บ้างแล้ว นับว่าโรงเรียนส่วนสำคัญในการจัดการเรื่องชั้นเรียนที่เหมาะสมและกำหนดเวลา รวมทั้งครูผู้ที่จะประสานงานกับครูของ นอกจากนี้มีครูและ

ผู้แทนโรงเรียนได้เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาจากสถานศึกษาในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู-ภาษาของด้วยการยอมรับจากโรงเรียน และการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในพื้นที่ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความภูมิใจและเป็นกำลังใจที่สำคัญให้กับคณะทำงาน

ความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ปกครองในชุมชนที่มีส่วนร่วมในโครงการโดยได้อนุญาตให้ลูกหลานที่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2545 เข้าเรียนภาษาของในโรงเรียน (มีนักเรียนเชื้อสายของกว่า 90%) อีกทั้งชุมชนและครอบครัวมีส่วนในการสอนภาษาพูด เพื่อใช้สื่อสารทั่วไปในรูปแบบต่างๆ นอกจากนั้นยังได้ขยายความร่วมมือออกไปในวงกว้างโดยพยายามที่จะประสานสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านของกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ

แหล่งทุน ชุมชนของได้รับการสนับสนุนกองทุน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค) ในการสนับสนุนกองทุนเบื้องต้น เพื่อนำมาดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาของขึ้นต้นในเดือนมีนาคมถึงสิงหาคม พ.ศ.2544 โดยมีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ 1) การสำรวจสำมะโนประชากรที่พูดภาษาของและความคิดเห็นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาของของประชากรในเขตตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง 2) รวบรวมและบันทึกภาษาของให้ครบถ้วนสมบูรณ์และเป็นระบบ 3) วางแผนการทำงานในระยะต่อเนื่อง ต่อมาได้มีการร่วมมือระหว่างโรงเรียนในชุมชนคือ โรงเรียนวัดคลองพลูกับชุมชนชาวของ ในปี พ.ศ. 2545 และเห็นว่าควรจะมีการถ่ายทอดภาษาให้ลูกหลานของรุ่นหลังได้เรียนรู้ จึงได้เปิดการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียน โดยเริ่มจากนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อน ซึ่งโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของได้เสนอขอทุนสนับสนุนจาก สกว.ภาค อีกเป็นระยะที่ 2 เพื่อทำการวิจัยต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของใน ระดับชั้นป.3 โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายของ สกว.ดูแลการดำเนินการวิจัยของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของต่อมาสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในด้านงบประมาณ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาทางวิชาการและการฝึกอบรมให้แก่โครงการฯ เพื่อให้โครงการฯ ได้ทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ จนกระทั่งได้มีการเปิดการเรียนการสอนภาษาของ ในปีการศึกษา 2545 โดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลคลองพลูได้ให้การสนับสนุน

4.1.1.2 กิจกรรมหลักในการฟื้นฟูภาษาของ

1) การสร้างระบบตัวเขียน กระบวนการสำคัญที่ใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยซึ่งมีแต่ภาษาพูดนั่นก็คือ การสร้างระบบตัวเขียน ระบบตัวเขียนนอกจากจะทำหน้าที่บันทึกตัวภาษา ลักษณะภาษา ภูมิปัญญา ด้านต่างๆ แล้วยังเป็นเครื่องมือที่จะใช้

ในการผลิตสื่อต่างๆ และใช้ถ่ายทอดความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาแก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป ระบบตัวเขียนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยชะลอการเปลี่ยนแปลงหรือการสูญสลายของภาษาไว้ได้ ดังนั้นกลุ่มชาวของในเขตกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จึงได้ร่วมมือกับกลุ่มนักภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล คิดค้นระบบการเขียนคำในภาษาของด้วยอักษรไทย โดยทุกฝ่ายได้ร่วมประชุมหารือแลกเปลี่ยนประสบการณ์พร้อมนำความรู้และคำแนะนำทางวิชาการ เพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนของขึ้น การพัฒนาระบบตัวเขียนของโดยใช้ฐานตัวอักษรไทยนี้เป็นสิ่งที่คนของมีความภาคภูมิใจและถือว่าเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของความเป็นของ

2) การสร้างนักเขียนและการผลิตหนังสือ ผลจากการสร้างระบบตัวเขียนภาษาของทำให้เกิดเครื่องมือสำคัญในการเขียนและผลิตหนังสือซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ นอกเหนือไปจากการพูดและการสื่อสารในชีวิตประจำวัน การผลิตหนังสือที่เขียนโดยใช้ภาษาของนั้นต้องเริ่มจากการสร้างนักเขียน ชาวบ้านกระตุ้นให้คนในชุมชนเขียนเรื่องเล่าต่างๆ นิทานพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สมุนไพร อาหารพื้นบ้าน เพลง ฯลฯ การผลิตหนังสือของจึงมีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อให้เยาวชนได้อ่านหนังสือของ เรื่องราวของคนของ เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษารวมทั้งวัฒนธรรมของให้คงอยู่ทั้งในการเรียนการสอนในโรงเรียน และในชุมชนนอกระบบโรงเรียน (ดูบทที่ 4)

3) การสอนภาษาของในโรงเรียน การสอนภาษาของให้แก่เยาวชนในโรงเรียนเป็นความต้องการของชาวของอาวุโส เนื่องจากประสบการณ์ในโรงเรียนนับว่ามีบทบาทสำคัญทำให้ชาวของไม่พูดภาษาของกับลูกหลาน เพราะเกรงว่าลูกหลานจะพูดและเขียนภาษาไทยได้ไม่ดี ชาวของอาวุโสจึงเชื่อว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนจะมีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูและการคงอยู่ของภาษาของในอนาคตและในปัจจุบัน แต่เป็นเรื่องยากที่จะฟื้นฟูให้ใช้ภาษาของเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากที่ผ่านมาไม่ได้การสื่อสารในครอบครัวไม่ได้ใช้ภาษาของ ดังนั้น ด้วยความร่วมมือของโรงเรียนระดับประถมในพื้นที่ชุมชนของจึงได้ร่วมกันจัดสร้างหลักสูตรภาษาของเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (ตามคำแนะนำของโรงเรียน) และต่อมาได้ขยายการสอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วย โดยการจัดทำสื่อการเรียนการสอนประเภทต่างๆ และการฝึกครูของให้สามารถใช้สื่อการสอนได้ และรับผิดชอบในการสอนตลอดปีการศึกษา

4) ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ นอกจากกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียนแล้ว การจัดกิจกรรมวัฒนธรรม และการเผยแพร่ด้านการเรียนการสอนภาษาแก่ชุมชนในวงกว้าง จะเป็นสิ่งสำคัญต่อความร่วมมือของคนในชุมชนและการขยายโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของสู่ชุมชน การดำเนินงานเรื่องศูนย์การเรียนรู้และ

พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถใช้เป็นสถานที่ประชุมและพบปะของชาวของในชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมของและคนของแก่บุคคลทั่วไป อีกทั้งยังเป็นแหล่งเผยแพร่กิจกรรมด้านพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ โดยศูนย์การเรียนรู้^๑ นี้ มีการทำงานเพื่อจัดหารูปแบบที่เหมาะสมและจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องอันเป็นการดำเนินงานในส่วนหนึ่งของโครงการพื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

การพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของในลำดับต่อไป ซึ่งกำลังจะมีการดำเนินการ (ในปี 2551) คือ การนำภาษาของกลับคืนสู่ชุมชน อันหมายถึงการกระตุ้นให้เกิดการใช้ภาษาของเพื่อให้ภาษาของคงอยู่คู่ชุมชน ทางโรงเรียนวัดคลองพลูได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมของ จึงจัดทำโครงการ “คืนภาษาของสู่ชุมชนโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง” เป็นการขยายผลลงสู่ชุมชนให้มีการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมของ เนื่องจากผลของการจัดการเรียนการสอนภาษาของให้กับเด็กของในโรงเรียน พบว่าเด็กนักเรียนสามารถใช้ภาษาของได้ดีมากขึ้น ทั้งด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน แต่จำกัดพื้นที่การใช้ภาษาในโรงเรียนเท่านั้น เนื่องจากพบว่าภายในบ้านและชุมชนมีการใช้ภาษาของน้อยมาก ทางโรงเรียนจึงเห็นว่าควรมีการคืนภาษาของให้ครอบครัวและคนในชุมชนของให้มีการใช้ภาษาของเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการทำงานกับผู้ใหญ่นั้น โรงเรียนคิดว่าควรใช้เด็กนักเรียนเป็นตัวเชื่อมจึงจะประสบความสำเร็จ จึงได้จัดทำโครงการคืนภาษาของสู่ชุมชน โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้มีการใช้ภาษาของมากขึ้นในทุกระดับ ทั้งเด็ก เยาวชน คนในครอบครัว และคนของอื่นๆ ในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนของใช้ภาษาของ ทั้งทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนในชุมชนมากขึ้น และเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกับคนของและคนในชุมชนที่จะร่วมกันถ่ายทอดการเรียนรู้เรื่องภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวของ รวมทั้งให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองจากการเป็นผู้รับการถ่ายทอดมาเป็นผู้เชื่อมโยงความรู้ทางภาษาสู่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ระบบตัวเขียนภาษาของ โดยการนำระบบตัวเขียนไปใช้ในการสืบค้นข้อมูลชุมชน และการทำสื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า มีความรักและภาคภูมิใจ และให้ความสำคัญกับภาษาของ และได้ชุดความรู้ใหม่จากการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของชาติซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และเพื่อให้ทุกส่วนในพื้นที่วิจัยมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการใช้ภาษาของอย่างจริงจัง

วิธีการดำเนินงานของศูนย์พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ของกลุ่มวิกฤต ไกลล์ญกลุ่มของ มีรูปแบบการดำเนินงานสำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

1) อนุรักษ์และพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤตขั้นรุนแรง เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ

พันธุ์ของ และนำความรู้และบทเรียนที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ต่อไป

2) พัฒนาและวางแผนภาษา-วัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ของ โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาระบบเขียน ซึ่งภาษาของมีความแตกต่างจากภาษาไทยในด้านเสียง เนื่องจากภาษาของไม่มีระบบวรรณยุกต์ มีเสียงพยัญชนะท้าย(ตัวสะกด) ที่มากกว่าภาษาไทย ภาษาของมีพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง เสียงสระเดี่ยวสั้น 9 หน่วยเสียง ซึ่งมีคู่ที่เป็นเสียงสระยาวยาวอีกครบทุกเสียง รวมกันทั้งสระสั้นและยาวได้ 18 รูป ภาษาของมีลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “ลักษณะน้ำเสียง” ซึ่งเป็นผลมาจากการสั้นของเส้นเสียงในลักษณะต่างๆกัน นอกจากนี้คำศัพท์ในภาษาของยังมีความแตกต่างไปจากภาษาไทยมาก ทางคณะกรรมการภาษาของและที่ปรึกษาทางวิชาการได้ตกลงใช้ระบบตัวไทยเป็นพื้นฐาน เพราะชาวของส่วนใหญ่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี และการนำระบบอักษรไทยมาใช้เพื่อเป็นพื้นฐานในการเขียนทำให้สะดวกในการนำไปสอนและเผยแพร่ เนื่องจากสามารถพิมพ์บนเครื่องพิมพ์ดีด หรือคอมพิวเตอร์ได้ การสร้างระบบตัวเขียนของใช้หลักการ “หนึ่งเสียง-หนึ่งตัวอักษร” คือ มีการเลือกอักษรไทยบางตัวมาใช้และไม่มีการแบ่งระบบพยัญชนะเป็นสามกลุ่มตามแบบภาษาเขียนไทย รูปพยัญชนะภาษาของจะใช้เฉพาะอักษรที่เขียนในระบบเขียนภาษาไทยจัดเป็นอักษรกลางและต่ำ การใช้เครื่องหมาย ‘ไม้เอก’ ‘ไม้โท’ และ ‘ไม้ซอง’ แสดงลักษณะเฉพาะของภาษาของ ซึ่งการพัฒนาตัวเขียนยังได้ยึดหลักการยอมรับของชุมชนเป็นสำคัญในการพัฒนาระบบตัวเขียน ซึ่งชุมชนชาวของมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและได้มีการทดสอบระบบเขียนภายในชุมชน ก่อนที่จะนำระบบตัวเขียนไปใช้ในการผลิตหนังสือและใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรภาษาของ

3) พัฒนาวรรณกรรมและผลิตหนังสือ ของมีกลุ่มเป้าหมายเบื้องต้น คือ ผู้ที่ริเริ่มเรียนภาษาของ เป็นหนังสือที่มีคุณสมบัติ 3 ประการ 1) สั้นและง่ายต่อการอ่าน ต้องทำให้ผู้สนใจอ่านได้ตั้งแต่ต้นจนจบ 2) เป็นเนื้อเรื่องที่น่าสนใจและไม่ยากที่จะเข้าใจ 3) มีชื่อและสถานที่ที่เป็นที่รู้จัก จึงเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับคนหรือกิจกรรมที่คุ้นเคย ซึ่งการผลิตหนังสือจะต้องมีภาพประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาได้มากยิ่งขึ้นโดยภาพประกอบหนังสือมาจากเยาวชนในท้องถิ่น ในขั้นตอนของการผลิตหนังสือนั้นจะเป็นหนังสือที่ทำด้วยมือ เช่น หนังสือเล่มยักษ์ เป็นหนังสือขนาดใหญ่สำหรับการร่วมกันอ่านในชั้นเรียน เขียนด้วยลายมือและระบายสีเส้นสวยงามตลอดทั้งเล่มเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการอ่าน

4) พัฒนาหลักสูตรภาษาท้องถิ่นภาษาของ กลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนในชั้น ป.3 ของโรงเรียน (โรงเรียนวัดคลองพลู) เนื่องจากหลักสูตรมีการเขียนและอ่านภาษาไทย ทางคณะกรรมการร่วมกับที่ปรึกษาและผู้บริหารของโรงเรียน จึงตัดสินใจเลือกที่จะเริ่มใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อน ระยะเวลาในการสอนใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง จำนวน 3 ครั้งต่อ 1 สัปดาห์ เป็นเวลา 20 สัปดาห์ มีชั่วโมงเรียน 120 ชั่วโมง โดยการเรียนภาษาของในโรงเรียนนั้นเด็กจะ

ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินไปพร้อมกัน และเพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีความเข้าใจภาษาของมากขึ้น จึงมีการสอน โดยใช้การฟังและปฏิบัติตามด้วยการออกทำทางเน้นความสนุกสนาน (TPR – Total Physical Response) เพื่อให้นักเรียนกล้าที่จะแสดงออกโดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกหรือผิด

5) การฝึกอบรมครูผู้สอนภาษาของ โดยการคัดเลือกชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี สามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนของได้ แม้จะไม่มีประสบการณ์ในการสอนก็ตาม เพราะรูปแบบการสอนจะไม่เน้นทักษะที่เป็นทางการมากนัก และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาไม่สลับซับซ้อนมากนัก แต่จะเน้นความสนุกสนานเป็นกันเองระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

6) นำองค์ความรู้ที่ได้จากการฟื้นฟูภาษาไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่น เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ฟื้นฟูหัตถกรรมดั้งเดิมของชุมชนเพื่อจัดทำเป็นสินค้าออกจำหน่ายของชุมชน เช่น หัตถกรรมกลุ่มคล้า เป็นต้น

4.1.2. การดำเนินงานด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน

การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มต้นจากความต้องการที่จะบรรเทาปัญหาในการสื่อสารด้วยภาษาราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนหรือ เพื่อการรู้หนังสือ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการศึกษา ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องภาษาและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมและภาษาของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานขั้นแรกของศูนย์ฯ ในพื้นที่ภาคใต้ จึงเริ่มต้นโดยการศึกษาสถานการณ์ภาษาและทัศนคติต่อภาษาต่างๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และ การศึกษา รวบรวมและบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ (โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยจากพื้นที่ชายแดนใต้) เพื่อเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนพัฒนาการด้านภาษาสำหรับพื้นที่นี้ในระยะต่อไป

เนื่องด้วยบริบทและเงื่อนไขในพื้นที่ซึ่งแตกต่างกันระหว่างกลุ่มของและกลุ่มมลายู ทำให้การฟื้นฟูภาษาหรือการพัฒนาภาษาทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน ทั้งจุดเริ่มต้น กระบวนการทำงาน และการนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งนี้รายละเอียดของการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูพื้นที่นั้น เริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2548 โดยการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว.(ภาค) เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อวางแผนพัฒนาภาษาในระยะต่อไป

4.1.2.1 ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษามลายู

โครงการรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชายแดนใต้ (ในระยะแรก ปี 2548-2550)

โครงการ “การพัฒนาภาษาและการวางแผนการใช้ภาษามลายูถิ่น (มลายูปาดานิ) เพื่อการจัดการศึกษาและพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สำนักงานภาค) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ เป็นผู้ประสานงานโครงการผ่านศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สังกัดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีระยะเวลาดำเนินงาน 2 ปี การดำเนินงาน โครงการ “พัฒนาภาษาและการวางแผนการใช้ภาษามลายูถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาและพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ซึ่งความต้องการที่จะอนุรักษ์นี้เกิดจากความรู้สึกหวงแหนภาษาและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ และจากการลงมือปฏิบัติงานวิจัยของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ตนเองได้สร้างขึ้น โดยอาศัยกระบวนการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจากคณะทำงานของมหาวิทยาลัยมหิดล และการสนับสนุนกระบวนการทำงานวิจัยจาก สกว. ซึ่งโครงการนี้ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือจากภาคส่วนอื่นๆ นอกเหนือไปจากคนในชุมชน ได้แก่ ผู้แทนศาสนา ผู้บริหารโรงเรียน ครู คณาจารย์ นักการศึกษา และนักวิชาการในมหาวิทยาลัยในพื้นที่ รวมทั้งองค์กรรัฐ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ และสภาพัฒนาการแห่งชาติ รวมทั้งองค์กรเอกชนอื่นๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านดำเนินโครงการวิจัยประเด็นภาษา ซึ่งเป็นการสร้างสิ่งดีๆ บนพื้นฐานที่มีอยู่เดิม นั่นคือ ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน นับเป็นการต่อยอดของสิ่งที่มีค่าอยู่ให้มีคุณค่ามากขึ้น กระบวนการเช่นนี้ทำให้คนในพื้นที่รู้สึกว่สิ่งที่ตนมีอยู่เป็นสิ่งที่มีความค่าและควรภาคภูมิใจ ควรอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่อันเป็นมรดกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

โครงการนักวิจัยชาวบ้าน (โครงการย่อย) ที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินงานวิจัย และกำลังดำเนินการอยู่ มีจำนวน 5 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการ “ศึกษาภาษามลายูถิ่นในเรืองสมุนไพรรอย่างมีส่วนร่วมตำบลกะคูนง อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี”
- 2) โครงการ “พจนานุกรมภาษามลายูปาดานิ – ไทย – มาเลเซีย ฉบับเพื่อการศึกษาและการสื่อสารเบื้องต้น”

3) โครงการ “ศึกษากระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านกำแพงขาว ตำบลระเวียง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี”

4) โครงการ “ศึกษาการจัดทำสหุทธกรรมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศของนักเรียนระดับหนึ่งมศตวรรษ ในโรงเรียนมุสลิมอามาดียะห์ ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี”

5) โครงการ “การพัฒนาระบบเขียนภาษามลายูปาตานีด้วยอักษรยาวี เพื่อการอนุรักษ์และวัฒนธรรม ภูมิศึกษา ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี”

4.1.2.2 ปัญหาทางการศึกษา – ภาษา – คุณภาพชีวิตในพื้นที่ชายแดนใต้

ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้มีเพียงปัญหาความไม่สงบในพื้นที่เท่านั้น ปัญหาเรื้อรังที่เกิดขึ้นและน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการเกิดความเสี่ยงในพื้นที่นี้ คือ ปัญหาด้านการจัดการศึกษา จากข้อมูลการสำรวจในปี พ.ศ. 2545 พบว่าประชากรอายุ 20-29 ปีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษาสามัญโดยเฉลี่ยรวม 8.3 ปี ขณะที่จังหวัดอื่นของภาคใต้ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย 9.5 ปี และในภาคอื่นได้รับค่าเฉลี่ยประมาณ 9 ปี ทั้งนี้ประชากรในวัยเรียนของสามจังหวัดดังกล่าวจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 2 ในด้านคุณภาพการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ของการเรียนจากการทดสอบค่า NT (National Test) ของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า นักเรียนจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้คะแนนต่ำกว่านักเรียนในภาคอื่นๆ ทุกวิชา ยกเว้นภาษาอังกฤษ

ข้อมูลผลการเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐานของเด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่คนในพื้นที่และคนทั่วไปรับรู้ ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางการศึกษาเท่านั้น เพราะผลการศึกษาของเยาวชนสะท้อนถึงโอกาสที่จะได้รับงานที่ดี รายได้ที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต หากผลการศึกษาของเยาวชนส่วนใหญ่ต่ำกว่ามาตรฐานย่อมส่งผลถึงโอกาสที่จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านอื่นๆ ลดลง

การที่เด็กในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีผลการเรียนต่ำ ไม่ได้หมายความว่าเด็กเหล่านั้นไม่ฉลาด และไม่ได้หมายความว่าวิชาเหล่านั้นยากเกินไป แต่ประเด็นสำคัญซึ่งถูกมองข้ามมาเป็นเวลานานคือ เมื่อเริ่มเข้าเรียนเด็กในพื้นที่ซึ่งพูดภาษามลายูถิ่น ไม่เข้าใจในภาษาไทยที่ครูใช้สอน เนื่องจากภาษาที่เด็กใช้พูดที่บ้านกับภาษาในโรงเรียนแตกต่างกัน การออกกฏบังคับหรือการพยายามให้เด็กเปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยในทันทีโดยไม่ใช้เวลาเพื่อปรับตัวและไม่มีการเชื่อมโยงระหว่างภาษาแม่กับภาษาราชการ ย่อมส่งผลให้เด็กปรับตัวไม่ทัน ทำให้มีพื้นฐานทางภาษาไม่เพียงพอ ทำให้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในทุกๆ วิชา อันเป็นสาเหตุให้ผลการเรียนของเด็กนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

4.1.2.3 แนวทางการพัฒนาภาษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเด็กที่พูดภาษามลายูถิ่นมาแต่กำเนิดไม่เข้าใจภาษาไทยที่ใช้สอนในโรงเรียน ซึ่งหมายถึงการขาดกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างภาษาแม่และภาษาราชการ ดังนั้น การจัดระบบการศึกษาในพื้นที่ให้มีกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างภาษามลายูถิ่นและภาษาไทยอย่างเป็นระบบ โดยการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนการสอนควบคู่ไปกับภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาราชการ จึงน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากการสำรวจขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก UNESCO และสถาบันภาษานานาชาติพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในหลายประเทศทั่วโลกต่างประสบปัญหาเช่นเดียวกันคือ เยาวชนของตนมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน เนื่องจากภาษาแม่ของเด็กเหล่านี้แตกต่างจากภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ดังนั้นการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและมีคุณภาพสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยคือ การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (สองภาษา) อันเป็นวิธีการที่กำลังใช้กันอยู่ในหลายประเทศทั่วโลกที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น จีน อินเดีย ปากีสถาน ไลบีเรีย ปาปัวนิวกินี กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการศึกษาเพื่อทุกคนขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก UNESCO และในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย เช่น โครงการ “การสร้างหลักสูตรภาษาของ โดยกรมมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลคลองพลู และ ตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาชะเมา จังหัดจันทบุรี” ซึ่งผลจากงานวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนภาษาของ เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนชั้นเดียวกันกับโรงเรียนอื่นภายในกลุ่มจำนวน 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนบ้านจันทเขลม โรงเรียนวัดทุ่งกบิล และโรงเรียนวัดตะเคียนทอง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ตามการประเมินคุณภาพการเรียนรู้ระดับชาติ (NT) ซึ่งเป็นข้อสอบเดียวกันทั้งประเทศ พบว่านักเรียนของโรงเรียนวัดคลองพลูที่เรียนภาษาของมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งสามกลุ่มสาระการเรียนรู้สูงกว่าเด็กโรงเรียนอื่น และที่สำคัญก็คือผลจากการจัดการเรียนการสอนแบบสองภาษาบูรณาการหรือประยุกต์ใน 12 โรงเรียนภายใต้การดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา 12 ซึ่งใช้เฉพาะภาษาพูดของท้องถิ่นในการสอนก็ได้ผลดี อีกทั้งผลการวิจัยจำนวนไม่น้อยจากต่างประเทศได้ชี้ให้เห็นผลดีของการใช้ภาษาแม่ (ภาษาท้องถิ่น) เป็นฐานในการจัดการศึกษา (Mother Tongue Based Bilingual/ Multilingual Education)

จากผลการศึกษาที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าการใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ นั้นสามารถทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ภาษาไทยได้ดีขึ้น และส่งผลให้การเรียนวิชาอื่นๆ ดีขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นแนวทางนี้จึงน่าจะเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

4.1.2.4 แนวทางการพัฒนาภาษาเข้าสู่ระบบการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศเมื่อทราบถึงสภาพปัญหาการศึกษาของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีแนวทางที่คาดว่าจะช่วยให้เด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากภาษามลายูถิ่น ซึ่งเป็นภาษาแม่ของตัวเอง ไปสู่การเรียนรู้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา จึงนำมาสู่กระบวนการในการวางแผนจัดการศึกษาโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ : การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (มลายูถิ่น – ไทย) ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กระบวนการในการวางแผนการใช้ภาษามลายูถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาระบบ 2 ภาษา โดยใช้ภาษาแม่ หรือภาษามลายูท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้ จากนั้นจึงนำเข้าสู่การเรียนรู้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาราชการนั้น เริ่มต้นอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการดังนี้

1) สร้างและพัฒนาระบบตัวเขียน (อักษรไทยและอักษรยาวี) โดยการศึกษา พัฒนา และปฏิบัติการของนักวิชาการด้านภาษาในพื้นที่ร่วมมือกับผู้นำชุมชนและคนในพื้นที่

2) ดำเนินการวิจัยเบื้องต้น การวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การศึกษาและสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษา ทักษะความสามารถในภาษาต่างๆ และทัศนคติที่มีต่อภาษาของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผลของงานวิจัยนี้เปรียบเสมือนข้อมูลพื้นฐานทางภาษาที่เป็นหลักฐานและเป็นข้อมูลที่นำเชื่อถือในการสนับสนุนแนวทางการดำเนินการ โครงการจัดการศึกษาระบบทวิภาษาให้กับคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (โครงการศึกษาและสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษาฯ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล)

3) พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลและกระบวนการที่สนับสนุนการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา เช่น โครงการพจนานุกรมภาษามลายูปาตานี มาเลเซีย และไทย ฉบับเพื่อประกอบการสอน ทำให้ได้ผลการวิจัยเป็นสื่อภาษามลายูถิ่น (โดยใช้อักษรไทย) ในรูปแบบพจนานุกรมคำศัพท์ภาษามลายูปาตานีที่สร้างโดยคนในพื้นที่ และได้รับการยอมรับระดับหนึ่งจากคนในพื้นที่ที่จัดทำโครงการ ซึ่งสื่อดังกล่าวจะถูกใช้เป็นการเรียนการสอนในหลักสูตรทวิภาษาในอนาคต อีกทั้งในกระบวนการยังได้เผยแพร่ระบบตัวเขียนให้กับนักวิจัยในชุมชน รวมถึงผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งเป็นการวางรากฐานความรู้เบื้องต้นในเรื่องการเขียนภาษามลายูถิ่นด้วยอักษรของตนเอง นอกจากนี้ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังมีส่วนสำคัญ

ในการรวบรวมคณะทำงานวิจัยที่มีแนวทางเรื่องการพัฒนาภาษามลายูถิ่นปาตานีที่สอดคล้องกัน นอกจากโครงการพจนานุกรมแล้ว โครงการอื่นที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ล้วนมีส่วนในการวางแผนและพัฒนาการจัดการศึกษาระบบทวิภาษา (มลายูถิ่น – ไทย) ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

4) จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบเขียนภาษามลายูถิ่น และเพื่อเรียนรู้แนวทางการสร้างหนังสือสำหรับบันทึกข้อมูลวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในหลักสูตรทวิภาษาต่อไป

5) สร้างความตระหนัก หรือเผยแพร่และผลักดันให้คนรับรู้และเข้าใจการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาในโรงเรียน ซึ่งกระบวนการนี้เกิดขึ้นในทุกๆ กิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ระบบตัวเขียน การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ

6) คัดเลือกโรงเรียนและครูในการเข้าร่วมโครงการ

คุณสมบัติของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีดังนี้

- มีนักเรียนพูดภาษามลายูถิ่น 80-100%
- ผู้บริหาร โรงเรียน หรือ ผู้รับผิดชอบเป็นคนในพื้นที่ และหาก

สามารถพูดภาษามลายูถิ่นได้จะดีมาก

- สัดส่วนของครูในโรงเรียนที่พูดภาษามลายูถิ่นได้ไม่น้อยกว่า 20%

ของจำนวนครูทั้งหมด

- โรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ที่ไม่ห่างไกลจากชุมชนมากนัก
- เป็นโรงเรียนที่มีความสนใจและเต็มใจที่จะร่วมโครงการ
- เป็นโรงเรียนที่ได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากชุมชน

(คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน ฯลฯ)

ครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเข้าร่วมโครงการ

- เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษามลายูถิ่นอย่างดี
- เป็นผู้ที่มีเวลาในการทำงานอย่างต่อเนื่อง
- เป็นผู้ที่มีความสนใจและเต็มใจที่จะสอนในระบบทวิภาษา
- เป็นผู้ที่โรงเรียน และชุมชนยอมรับ

7) สรรหาและฝึกอบรมบุคลากร พร้อมจัดตั้งคณะทำงาน

7.1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน : การจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีขั้นตอนและกระบวนการใช้เวลากว่า 2 เดือน กระทั่งได้รายชื่อคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการวิจัยและ คณะกรรมการชุมชน

7.2) คัดเลือกและสรรหาผู้ช่วยวิจัยทำงานในพื้นที่จำนวน 4 คน

(4 จังหวัด) ทำหน้าที่ ดังนี้

- ประสานงานในพื้นที่โรงเรียน ชุมชน และโครงการทวิภาษา
- รวบรวมแบบประเมินผลการดำเนินงาน โครงการเกี่ยวกับผลของกิจกรรมสร้างความตระหนักของชุมชนที่มีต่อโครงการฯ และ ข้อมูลผลการเรียนของเด็กนักเรียน 8 แห่งใน 4 จังหวัด (จากครูอาจารย์ในโรงเรียน ทำงานร่วมกับฝ่ายการศึกษาในพื้นที่) พร้อมทั้งสรุปผลการดำเนินงานขึ้นต้นก่อนส่งส่วนกลาง

- ดูแลและประสานงานการจัดประชุมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่
- รวบรวมข้อมูลขึ้นต้นเพื่อทำรายงานส่งส่วนกลาง

8) แสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ทั้งองค์กรรัฐและเอกชน

9) สร้างหลักสูตรและแผนการสอน

หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาฯ มีพื้นฐานเกี่ยวกับคุณภาพทางการศึกษาที่เด็กจะได้รับเช่นเดียวกับมาตรฐานตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ โดยคณะทำงาน (ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน และผู้แทนชุมชน) ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังว่าเด็กจะได้รับ และตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นผลนั้น

นอกจากนี้ยังเน้นความสำคัญที่ใช้ภาษาแม่ (ภาษามลายูถิ่น) เป็นสื่อกลางในการสอน และสร้างสื่อการเรียนการสอนประกอบการเรียน ทั้งนี้หลักสูตรทวิภาษาจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นเรื่องของความเป็นท้องถิ่น สอดแทรกวัฒนธรรมและความคิดของคนในท้องถิ่น

หลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนที่มีพื้นฐานทางภาษาแม่แตกต่างจากภาษาราชการ จำเป็นต้องสร้างความมั่นใจในการแสดงออกให้แก่เด็ก ดังนั้นการเรียนการสอนจึงให้ความสำคัญในเรื่องความเข้าใจของเด็กมากกว่าความถูกต้องซึ่งมีการตัดสินใจผิด (การตัดสินใจและผิดจะเป็นสิ่งที่บั่นทอนหรือปิดกั้นความมั่นใจและการกล้าแสดงออก) หลักสูตรนี้จึงเน้นให้เด็กเกิดความมั่นใจ เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการกล้าแสดงออก (เด็กจะซึมซับและเพิ่มทักษะเหล่านี้จากการใช้ภาษามลายูถิ่นในการเรียนการสอน)

10) สร้างสื่อการอ่านและสื่อในการเรียนการสอน

โครงการทวิภาษาฯ ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นสื่อในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ได้มีการสร้างสื่อการเรียนการสอนโดยเน้นความเข้าใจของเด็ก รวมถึงการคิดอย่างเป็นระบบ การกล้าแสดงออก และมีความคิดสร้างสรรค์ ผ่านการใช้ทักษะฟังและพูดภาษามลายูท้องถิ่นให้กับนักเรียน และใช้เนื้อหาการสอนที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดเพื่อให้เด็กได้รับความรู้ได้ง่าย (เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว) สื่อที่จะใช้สอนนี้มีหลายประเภท และสื่อทั้งหมดจะนำสิ่งที่ป็นท้องถิ่นมาประยุกต์เป็นเนื้อหาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าพื้นบ้านสำหรับเด็ก (นิทานสั้นๆ) นิทานภาพ เพลง

พื้นบ้านสำหรับเด็ก ภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชน(สำหรับประกอบการเรียน) โดยสื่อเหล่านี้ จะมีการจัดทำเป็นรายปีตามระดับชั้นของเด็กที่เรียน

วิธีการ : ใช้แนวทางการสร้างสื่อการเรียนการสอน (โดยใช้ภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ) ที่ผู้เชี่ยวชาญได้รวบรวมจากทั่วโลก ใช้เป็นแนวทางในการฝึกอบรมคณะวิจัย ครู/ศึกษานิเทศก์/ ชุมชน/ ปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งคณะของมหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกันผลิตสื่อต้นแบบออกมา (มีการปรับปรุงให้มีความเหมาะสม) หลังจากนั้นจึงนำไปผลิตเพิ่มเติมในพื้นที่ให้มีจำนวนมากขึ้น

11) จัดระบบติดตามและการประเมินผล

12) ผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการดำเนินของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือ การผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ

ตารางที่ 1: รูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

กลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ	กลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตชายแดน
1) อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	1) ดำเนินงานวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การศึกษาและสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษาต่างๆและทัศนคติที่มีต่อภาษาของคนไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้”
2) สร้างระบบตัวเขียนของ	2) พัฒนาระบบตัวเขียนภาษามลายูถิ่น
3) การพัฒนาวรรณกรรมและการผลิตหนังสือ	3) พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับและวัฒนธรรม
4) การพัฒนาหลักสูตรภาษาท้องถิ่น	4) จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างวรรณกรรมท้องถิ่นโดยใช้ตัวเขียน
5) การฝึกอบรมครูผู้สอนภาษา	5) จัดทำหลักสูตรทวิภาษา(มลายู-ไทย)เพื่อใช้สอนเต็มรูปแบบในพื้นที่ โดยมีกระบวนการดังนี้ 5.1 สร้างความตระหนัก 5.2 คัดเลือกโรงเรียนและครูในการเข้าร่วมอบรม 5.3 สรรหาและฝึกอบรมบุคลากร 5.4 แสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งองค์กรรัฐและเอกชน 5.5 สร้างหลักสูตรและแผนการสอน 5.6 สร้างสื่อการอ่านและสื่อในการเรียนการสอน 5.7 จัดระบบติดตามและประเมินผล
6) นำผลจากองค์ความรู้ที่ได้จากการฟื้นฟูภาษาไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ	6) รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาและภูมิปัญญาเกี่ยวกับมลายูถิ่นเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตร “มลายูถิ่นศึกษา” ในพื้นที่
ผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ	

4.2. การนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน

4.2.1 โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อให้ทราบถึงโลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีประเด็นความเห็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตจะเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีคนรู้จัก และมีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชม หลังจากนั้นผู้เยี่ยมชมก็จะได้ฟัง ได้เห็น และผลงานซึ่งเป็นผลผลิตที่ได้จากการศึกษาวิจัย ทั้งที่เป็นงานวิจัยของนักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยชาวบ้าน อีกทั้งยังได้เรียนรู้กระบวนการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ผ่านการบรรยาย สื่อวีดิทัศน์ ไปสเตอร์ รายงานการวิจัย และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้มาเยือนกับบุคลากรประจำศูนย์ฯ

ส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในศูนย์ฯ นั้นก็ได้แก่ เนื้อหาโครงการต่างๆ ที่ศูนย์ฯ เป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนด้านวิชาการ ซึ่งมุ่งเน้นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญสลาย แต่ยังเป็นกลุ่มชนที่มีกำลังใจ มีความหวัง และมีความพร้อมที่จะทำงานวิจัยเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ตามแนวชายแดนที่อยู่ในภาวะวิกฤต เช่น มอญ เขมรถิ่นไทย และมลายูถิ่น ซึ่งนอกจากจะประสบปัญหาด้านการเสื่อมถอยของภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังประสบปัญหาการไม่ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมจากภาครัฐ

นอกจากผู้มาเยี่ยมชมศูนย์ฯจะได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานและองค์ความรู้ด้านการศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตแล้ว ยังได้ทราบถึงแหล่งทุนและเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชาติและนานาชาติอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมการวิจัยที่สนับสนุนการอนุรักษ์ ภาษาและประเพณีของกลุ่มภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านภูมิใจในความเป็นตัวตนของเขาและเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้คงอยู่โดยมีการศึกษาวิจัยด้านภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายมิให้ถูกลืมเลือน ลดลง จางหาย หรือถ่ายทอดน้อยลง

กล่าวโดยสรุป โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ

- 1) มีจัดกิจกรรมการวิจัยที่สนับสนุน การอนุรักษ์ ภาษาและประเพณีของกลุ่ม ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- 2) มีบทบาทในการฟื้นฟูการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤตภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้คงอยู่
- 3) มีการเรียนรู้กระแส

4.2.2 ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะ วิกฤตชายแดน ดังนี้

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และนักวิจัยท้องถิ่นที่มีการทำงานวิจัยด้านการฟื้นฟูซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม ได้แสดงความ คิดเห็นเกี่ยวกับ ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะ วิกฤตชายแดน ดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมใน ภาวะวิกฤต

“คำว่า “วิกฤต” มีความหมายได้ 2 ทาง คือ จะไปหรือจะมาก็ได้ อยู่ในระหว่าง การเปลี่ยนสถานะ เช่น จากน้ำเป็นน้ำแข็ง คือ วิกฤต จากคนเป็นแล้วตาย วิกฤตจึงเป็น สถานะทาง วิทยาศาสตร์ที่หมายถึงทุกวินาทีที่ทำให้คนเป็นคนตายได้ ถ้าช่วยไม่ทัน”

“เพื่อให้เห็นว่า มีวิกฤตตรงนี้ คือ อาจจะตายหรือไม่ตาย ก่อนหน้านั้นใช้คำว่า สภาวะวิกฤต แต่พอมีคำว่าใกล้สูญเข้ามา ซึ่งดั้งเดิมมาจากภาษาของ ซึ่งภาษาพวกนี้จะคงอยู่หรือตาย ถ้าไม่มีการฟื้นฟูและร่วมอนุรักษ์”

“เราฟื้นฟู เสี่ยงอันตราย ภาวะล่อแหลมว่าจะอยู่หรือไม่อยู่ จะตายหรือไม่ตาย ขณะเดียวกันสถานการณ์เช่นนี้ ก็เป็นโอกาสได้เหมือนกัน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดมาเป็นร้อยๆ ปี แต่ไม่มีใครสนใจเลย เมื่ออยู่ในภาวะวิกฤต เราได้ชูขึ้นมา ทำให้มีคนสนใจ”

“คำว่า “วิกฤต” หรือ “โอกาส” นั้น อยู่ในสภาวะเดียวกัน จะทำให้เป็นปัญหาหรือ เป็นโอกาสดังได้ เช่น สงครามมันเป็นวิกฤต แต่เป็นโอกาสของคนขายอาวุธ นั่นคือการเปลี่ยนวิกฤต ให้เป็นโอกาส”

“กลุ่มของอยู่ในภาวะวิกฤตแต่เปลี่ยนเป็นโอกาสได้ โดยมีคนเข้ามาช่วย มันก็อาจจะเป็นโอกาสเข้ามาพลิกฟื้น ดังนั้น จึงต้องใช้ทั้งสองอย่าง คือทั้งวิกฤตและโอกาส”

“คำว่า “วิกฤต” เป็นทั้งทางบวกและทางลบก็ได้ แต่ในงานทางด้านภาษาถือว่าเป็นทางลบ เพราะ ภาษาอยู่ในภาวะที่มันถดถอย แต่ในภาษาเดียวกันนั้นถ้าคนมารวมตัวกัน ผลักให้เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสมีการรวมตัวกันใช้ภาษา รวมคนในการทำงาน สิ่งนี้สามารถผลักดันนโยบายภาษาใช้เป็นโครงการได้ จะทำให้เขาสามารถทำอะไรได้เพิ่มขึ้นอีกเยอะ เพราะเมื่อก่อนเขาจะต้องอยู่ของเขา ซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่มีใครสนใจ ทำนองเดียวกัน กลุ่มของมลายู เป็นกลุ่มที่มีปัญหาเยอะ ก็จะมีโอกาสมากขึ้น เช่น ได้เข้าสู่ระบบโรงเรียน และมีสถานภาพที่สูงขึ้น แต่ก็มีปัญหาเสี่ยงต่อการสูญสูญอะไรที่เป็นโอกาส และอาจจะทำให้สูญอัตลักษณ์ในความเป็นมลายู”

“ภาษาสูญ เราถือว่าอยู่ในภาวะวิกฤต ต้องเร่งหาหนทางแก้ไขฟื้นฟู ก็เหมือนหมอบกับคนไข้ คนไข้ต้องมีกระบวนการฟื้นฟู เช่น เมื่อมีการระบาดของไข้เลือดออกอย่างผิดปกติ อยู่ในอัตราสูง เขาก็หาทางป้องกัน ฉีดวัคซีนป้องกันเพื่อไม่ให้มันเกิดระบาดมาก เราก็จะมีเครื่องมือหลายอย่าง หลายส่วน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตาย”

“ทำไมต้องฟื้นฟู? ทำไมต้องรักษา? พอฟื้นฟูจะได้อะไรกับภาษาขึ้นมา?
ภาษา คือ วิญญาณของมนุษย์ เช่นชื่อปลา ชื่อต้นไม้ มีว่าอย่างนี้ ต่อไปมีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ความรู้ดั้งเดิมก็จะสูญหายไปเยอะมาก หากไม่ทำการอนุรักษ์ของเก่าไว้ ปล่อยให้สูญหายตายไป แล้วความรู้ใหม่ก็สร้างไม่ทันก็ทำให้เกิดการสูญเสีย”

“เหมือนเรามีสมบัติอยู่หนึ่งชิ้น เราจะไม่ปล่อยให้มันสูญไปนั้นเพราะมันมีประโยชน์ต่อเรา อาจจะเป็นประโยชน์ทางด้านคุณค่า ทรัพย์สินเงินทอง หรือคุณค่าทางจิตใจ แต่คือสิ่งนั้นยังมีคุณค่าอยู่”

“ในส่วนของงานด้านภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ที่จะต้องมีการฟื้นฟูภาษาเพื่อให้เราได้ใช้ความรู้ทางวิชาการที่ได้เรียนมา ซึ่งก็แสดงถึงประโยชน์ เหมือนกับคนเป็นหมอที่เห็นคนไข้มีอาการทรุดหนักอยู่ในสภาวะใกล้ตาย แล้วเรารู้วิธีการรักษา เรามีวิธีช่วย เราจะปล่อยให้เขาตายไปไม่ได้ แต่ถ้าอันไหนที่เราช่วยไม่ได้เราก็อาจจะรู้สึกเสียใจ แต่ถ้ามีโอกาสช่วยได้เราก็ต้องช่วย”

“พูดถึงเรื่องการฟื้นฟู ภาษาเป็นตัวเก็บเรื่องของผู้บรรยาย และยังเป็นตัวเก็บเรื่องสิ่งแวดล้อมด้วยเหมือนกัน ถ้าเขาได้ใช้ภูมิปัญญาผ่านตัวอื่นไปแล้วก็จะทำให้เขาได้นึกถึงว่า เขามีอะไรบ้าง แล้วสิ่งแวดล้อมต่างๆก็จะกลับคืนมา จะเห็นว่าภาษามันจะเชื่อมโยงกับทุกอย่าง พอภาษาฟื้นฟูขึ้นมา สิ่งอื่นๆอย่างอื่นก็จะฟื้นคืนตามมาด้วย”

กล่าวโดยสรุปว่า ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดนจากนักวิชาการประจำศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีดังนี้

ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญของกลุ่มของ กำลังอยู่ในสภาวะที่เปลี่ยนจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง

- (1) สภาวะเสี่ยงอันตราย จะอยู่หรือจะตาย
- (2) จะเป็นสภาวะวิกฤตหรือโอกาสก็ได้
- (3) ภาษาที่ไม่อยู่ในภาษาราชการอยู่ในภาวะวิกฤต
- (4) เป็นภาษาที่มีการใช้น้อยลงและอยู่ในวงจำกัด

กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์ภาษามลายูถิ่น

- (1) มีเส้นแบ่งอาณาเขตไม่ตรงกับเส้นแบ่งภาษา
- (2) เป็นวิกฤตอัตลักษณ์ เกิดจากความเชื่อมั่น
- (3) อยู่ในไทยแต่ใกล้ชิดกับมาเลเซีย
- (4) เกิดมาจากการไม่ยอมรับในความหลากหลาย
- (5) จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (6) รัฐมีการจัดการไม่ดีพอ
- (7) มีความรู้สึกไม่เท่าเทียม ไม่มั่นคง
- (8) มีความซับซ้อน ด้านความรู้สึก ความสัมพันธ์

2) ความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและวิกฤตชายแดน ของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมมีดังนี้

(1) **ความคิดเห็นของนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มของที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของ**ได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ ดังนี้

สถานการณ์ของภาษาของในปัจจุบัน

“มีพูดกันบ้างในหมู่บ้านในรุ่นผู้ใหญ่ หรือกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเวลาไปทำสวนหรือเวลาเจอกันถ้ารู้ว่าเป็นคนของด้วยกันก็จะพูดภาษากันทักทายกันเป็นภาษาของ สำหรับผู้ใหญ่ก็ยังพูดกันแต่คิดว่าอาจจะน้อยลงไปทุกวันเพราะลูกหลานไม่ค่อยได้พูดกันบางคนก็ใช้กันอยู่ก็เป็นบางคน หลายคนไม่ได้พูดของ”

“ไม่ค่อยมีเวลาสอนให้ลูกหลานซักเท่าไรเพราะตัวเองต้องออกไปทำงานกลับมาก็ค่ำแล้ว”

“คิดว่าในอนาคตคงจะเหลือแต่ตัวภาษาที่เราอนุรักษ์เอาไว้”

“ในขณะนี้ชุมชนของได้มี หน่วยงานต่างๆเข้ามาให้การสนับสนุนมีการทำงานวิจัยฟื้นฟูภาษาของทำให้ ตั้งแต่ปี 44 มา ทำให้ภาษาของมีคนรู้จักมากขึ้นกว่าเดิมก่อนทำงานวิจัย พอทำงานวิจัยก็จะมีการขยายให้มีหลักสูตรการเรียนภาษาของในชั้นเรียนขึ้น ตั้งแต่ปี 44 ก่อนหน้านั้น ชาวบ้านไม่ค่อยอยากพูดภาษาของตนเองคืออายุที่จะพูด ทางโรงเรียนก็ไม่ให้พูด พูดก็จะดี”

“จากการที่มีโครงการที่มหาวิทยาลัยมหิดลได้เริ่มมีการทำงานวิจัยกับชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาของ ทำให้เป็นการฟื้นฟูภาษาของอีกทาง ในปัจจุบันเริ่มมีหน่วยงานและสถาบันการศึกษาอื่นๆให้ความสนใจกับของมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถาบันราชภัฏมหาวิทยาลัยบูรพา หรือว่าวิทยาลัยนาฏศิลป์มาขอข้อมูลเกี่ยวกับของเพื่อศึกษาเพื่อจะทำวิทยานิพนธ์ มีนักศึกษาเข้ามาทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละหนึ่งคณะ อย่างน้อยนะ บางทีเดือนหนึ่ง สองคณะ มาศึกษาความรู้ภาษาของ คิดว่าภาษาของได้รับความสนใจมากขึ้นจากทั้งในชุมชนเองและจากภายนอกชุมชน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ จะให้งบประมาณมาเรียนภาษาของมีทั้งคนในชุมชนของและคนไทยก็เรียน โดยจัดขึ้นที่โรงเรียนที่วัดตะเคียนทอง ตั้งแต่อายุ 15 ขึ้นไป ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย มีเงินสนับสนุนให้กับครูของที่มาสอนภาษาของด้วย มีนักศึกษาให้ความสนใจจำนวนมาก ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) จะออกวุฒิบัตร การใช้สื่อของภาษาถิ่นของกับภาษาอังกฤษ เป็นหลักสูตรการท่องเทียวของภาษาถิ่นของ”

“มีชาวต่างประเทศจากประเทศแคนาดาสนใจจะทำระบบหนังสือของโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อผลิตสื่อการเรียนการสอนให้กับคนที่สนใจศึกษาภาษาของ คิดว่าภาษาของในขณะนี้ได้รับการยอมรับมากขึ้นแล้ว”

“บางคนก็ใช้กันอยู่ แต่หลายคนก็ไม่ได้พูด เช่น คนไทยพุทธและพวก

เด็กๆ ของบางคนมีผิวลาวบ้าง ผิวไทย ผิวจีน ลูกหลานก็จะกลายเป็นพูดไทย ภาษาดั้งเดิมก็เกือบจะหายไป สถานการณ์ของภาษาของลูกแยกประเภท ประเภทที่ 1 ไปอยู่กับกลุ่มคนดั้งเดิมซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่นานจะสูญหาย เขาสูญหายภาษาก็จะไปพร้อมกับเขา ประเภทที่ 2 คนรุ่นกลาง ซึ่งก็คือทั้งอนุรักษ์ ทั้งพยายามที่จะถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่าง คือมีโอกาสที่จะพัฒนา ต่ออายุได้ และประเภทที่ 3 ก็คือเยาวชน เปรียบเสมือนต้นกล้าที่เพาะได้แล้ว เพียงแต่เรายังไม่รู้วิธีใส่ปุ๋ย ทำอย่างไรจึงจะงอกงามขึ้นมา ทำอย่างไรให้เขาช่วยกันจรรโลงภาษาของ ให้เขาสามารถยอมรับได้อย่างเต็มอกว่าเป็นคนของ ซึ่งกลุ่มที่มีกำลังสามารถที่จะแตกหน่อได้ คือ กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์ ซึ่งมีแนวคิดจะทำอย่างไรภาษาของหรือว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันยังถูกคงไว้ และถูกถ่ายทอดด้วย ซึ่งกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ภาษาของนั้นอยู่ได้หรือวิกฤตสูญหายไป”

“เวลานั่งรถไปทำงานนอกพื้นที่ก็พูดกันว่าพวกเขมรทั้งนั้นเลยเนี่ย ผมมองว่า ถ้าเป็นกลุ่มภาษาเขมร เขาก็จะมีหมวกคลุมของเขามีเอกลักษณ์ แต่คนของนี่คนเขาจะมองว่าคนผิวดำคล้ายๆ เขมรบางครั้งเราก็ เอ๊ะ เราเป็นคนไทยเหมือนกันทำไมเขามองเราว่าไอ้เนี่ยมันน่าจะเป็นพวกเขมร น่าจะเป็นคนต่างด้าวนะ บางครั้งก็ถูกมองแบบนี้ เราก็เกิดความน้อยใจเหมือนกันว่าทำไมต้องไปเดาเดาว่าเราเป็นพวกเขมร ต่างถิ่น เหมือนว่าเราไปในตลาด เราก็รู้ว่าเรามาจากถิ่นนี้แน่นอนไปพูดภาษาของเขาอาจจะฟังไม่รู้เรื่องหรอก แต่เราก็มีความรู้สึกเงินอาย แต่ ณ ปัจจุบันมีความรู้สึกว่าเกิดพลังอะไรสักอย่างให้เราไม่อาย เรารู้สึกยอมรับในกลุ่มในตัวของเราเองว่าเราเป็นคนของ เรามีเอกลักษณ์ของเรา”

“ทุกวันนี้ไปตลาดก็พูดภาษาของ คนเขมรมาฟังเขาก็ฟังไม่ออกหรอก เขาบอกว่าเขมรกับไอ้เนี่ยมันคล้ายๆ กัน คล้ายกันจริงแต่เขาฟังไม่ค่อยออก แต่บางครั้งเขาก็มีส่วนได้เปรียบ แต่ถ้าเราเกิดไม่พอใจหรือว่าเกิดอะไรจะพูดภาษาของเราเอง ก็แล้วแต่จะเปรียบเทียบกับระหว่างคนไทย แต่เรารู้สึกว่าถ้าเราพูดภาษาของกัน ค่าเขาไปเขาก็ไม่รู้เรื่อง”

กล่าวโดยสรุป นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของ ได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ภาษาของเป็นภาษาท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างไปจากคนไทยทั่วไป มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีถิ่นที่อยู่ตามภูมิภาคห่างไกล หรือชนบท มีประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีถ้อยคำที่แสดงถึงความรู้สึกว่าภาษาและวัฒนธรรมของ

ตนเองอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เช่น “ภาษาของเราจะหมดไปแล้ว เราต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี”, “มันอายที่จะพูดเดี่ยวเขาหาว่าเขย” “อยากพูดแต่ไม่มีคนพูด” “เมื่อตอนผมเป็นเด็กไปโรงเรียนพูดภาษาของครูจะดีครูบอกว่าเป็นคนป่าคนดอยเลยไม่มีใครพูด” เป็นต้น

ดังนั้นสถานการณ์ของภาษาของจึงถูกแบ่งเป็น 2 ประเภท ประเภทที่ 1 ภาษาของที่ยังอยู่กับกลุ่มคนดั้งเดิมซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่นานจะสูญหาย หากคนสูญไป ภาษาที่จะสูญไปพร้อมๆ กับเขา ประเภทที่ 2 ภาษาของที่ยังอยู่กับคนรุ่นกลาง และมีความพยายามในการอนุรักษ์พยายามที่จะถ่ายทอดและมีโอกาสที่จะพัฒนา ซึ่งสามารถต่ออายุภาษาของได้ และประเภทที่ 3 ภาษาของที่อยู่กับเยาวชน ซึ่งเปรียบเสมือนต้นกล้าที่เพาะได้แล้ว เพียงแต่ยังไม่รู้วิธีใส่ปุ๋ยว่าทำอย่างไรจึงจะงอกงามขึ้นมา ทำอย่างไรให้เยาวชนช่วยกันจรรโลงภาษาของ ให้สามารถยอมรับและบอกได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่าเป็นคนของ ซึ่งกลุ่มที่มีกำลังสามารถที่จะสืบสานภาษาของต่อไป คือ กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์และมีแนวคิดจะทำอย่างไรในภาษาของจึงจะยังคงอยู่และไปสู่รุ่นต่อไป ด้วย สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ภาษาของยังคงอยู่ได้หรือสูญหายไป

(2) **ความคิดเห็นของนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มมลายูถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มลายูถิ่น** ได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตชายแดน ดังนี้

สถานการณ์ของภาษามลายูถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน

“ภาษามลายูถิ่นมีการใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยและส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 จะมีการพูดภาษามลายูถิ่นในพื้นที่ชนบทและประมาณร้อยละ 50 สำหรับพื้นที่ในเมือง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ผู้ชายจะเป็นคนที่พูดภาษามลายูถิ่นมากกว่าผู้หญิง แต่ถ้าพิจารณาอายุเป็นที่ตั้งบุคคลที่อายุประมาณ 30 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่จะพูดภาษามลายูถิ่น แต่ถ้าเรื่องการศึกษาเด็กที่เรียนศาสนาจะพูดภาษามลายูถิ่นมากกว่าคนที่เรียนโรงเรียนสามัญ”

“มีการใช้ภาษามลายูมากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ในขณะที่จังหวัดสตูลเริ่มใช้น้อยลง ในสามจังหวัดชายแดนใต้มีการใช้ในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงระบบการศึกษาต่างๆ เช่น ในระบบการศึกษาแบบปอเนาะ ดาโต๊ะ และในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีการใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์แท็บลอยด์ (Tabloid) รวมไปถึงสถานีวิทยุโทรทัศน์ท้องถิ่น ปัจจุบันมีการเผยแพร่การใช้ภาษามลายูถิ่นให้แก่บุคคลผู้สนใจและข้าราชการที่สนใจหรือมาปฏิบัติหน้าที่ ได้เรียนภาษามลายูถิ่นปาตานี จนมีการจัดทำเป็นหลักสูตรเฉพาะคือหลักสูตรภาษามลายูถิ่นเป็นวิชาหนึ่งของเอกภาษามลายู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี”

“ภาษามลายูถิ่นยังมีใช้อยู่ทั่วไปตามตลาดนัดของพ่อค้าแม่ขายในพื้นที่และจะมีการผสมผสานทั้งภาษาถิ่นและภาษากลางของประเทศทุกวัน ส่วนมากจะเป็นวัยกลางคนกับคนมีอายุมากเท่านั้นที่ยังใช้คำศัพท์ได้ถูกต้อง แต่การใช้ภาษามลายูถิ่นของคนที่มีอายุประมาณ 50 ปีลงมา นั้นในปัจจุบันส่วนมากใช้คำศัพท์ที่ยังไม่ถูกต้องและจะมีการใช้ศัพท์ผสมผสานภาษาถิ่นกับภาษากลางของประเทศ”

“ในปัจจุบันการใช้ภาษามลายูถิ่นยังเหลือน้อย นับวันยิ่งลดน้อยลงจากเดิม หรือว่าในอดีตจะใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารในชีวิตประจำวันทั้งจังหวัด แต่ในปัจจุบันการใช้ภาษามลายูถิ่นมีเพียงแค่มอเก้หมู่บ้าน หากขาดการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูคงอีกไม่นานที่คนรุ่นหลังจะไม่สามารถเห็นอัตลักษณ์ของภาษาตัวเอง”

“ปัจจุบันการใช้ภาษามลายูถิ่นจะใช้มากโดยเฉพาะในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล เนื่องจากว่าในสี่จังหวัดนี้จะมีคนนับถือศาสนาอิสลามมาก โดยทั่วไปแล้วส่วนมากคนที่นับถือศาสนาอิสลามในสี่จังหวัดนี้จะใช้ภาษามลายูถิ่นพูดในชีวิตประจำวันมาก ก็เพราะว่าเป็นพื้นที่ที่ติดกับมาเลเซีย ซึ่งภาษาที่ใช้สื่อสารจึงเป็นภาษามลายูถิ่นเป็นส่วนใหญ่”

“การใช้ภาษามลายูถิ่นในปัจจุบันค่อนข้างน้อยมาก เพราะยุคสมัยนี้ส่วนใหญ่เด็กจะมีการพัฒนาการทางการศึกษาในตัวเมืองมากขึ้น ทำให้มีการพัฒนาทางการพูดภาษาไทยมากขึ้น แม้แต่เด็กตัวเล็กๆ ก็พูดภาษาไทย ทำให้ลืมการพูดภาษาดั้งเดิมของตัวเอง”

“มีการใช้ภาษามลายูถิ่นมากในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ สถานการณ์ของภาษามลายูถิ่นในแถบนี้ก็ไม่ได้อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้จะสูญหาย เหมือนกับสถานการณ์ของภาษามลายูเช่นในจังหวัดสตูล ซึ่งกำลังอยู่ในสภาวะวิกฤตใกล้สูญอย่างยิ่ง แต่ในสามจังหวัดอยู่ในภาวะถดถอยอย่างรุนแรง เนื่องจากภาษามลายูถิ่นที่เรียกว่า มลายูปาตานี ไม่มีการยกระดับสำหรับการเผยแพร่และพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลเวลา และภาษามลายูปาตานีนี้ไม่มีระบบตัวเขียน จึงทำให้ไม่มีเครื่องมือทางภาษาในการอนุรักษ์และฟื้นฟู จนกระทั่งการคิดค้นและพัฒนาระบบตัวเขียนภาษามลายูถิ่นปาตานีจึงมีโครงการทำวิจัยต่างๆ เกิดขึ้นเพื่อศึกษาวิจัยเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาภาษามลายูถิ่นต่อไป”

“ในปัจจุบันมีการใช้ภาษามลายูถิ่นมาก โดยในพื้นที่ชนบทหรือตามหมู่บ้านและภาษามลายูถิ่นมีการสอนในระบบโรงเรียนตาดีกา อีกทั้งการใช้ภาษามลายูถิ่นในการบรรยายธรรมในมัสยิดและงานจัดพิธีการต่างๆ ในพื้นที่ชนบท และชุมชนในเขตเมืองมีการใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ”

“ยังมีการใช้กันอยู่ในวงกว้างเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ภาษามลายูถิ่นปาตานีมีการใช้กันอยู่ทั้งในระบบการศึกษา เช่น ในโรงเรียนตาดีกา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนปอเนาะ ในระบบการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานราชการและเอกชน เช่น การติดต่อกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม ตามห้างร้านต่างๆ จะมีพนักงานขายที่พูดภาษามลายูอักษรถิ่นได้ ในใบสมรสที่ออกโดยคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดเขียนละเอียดด้วยภาษามลายูอักษรยาวี มีสื่อสาธารณะ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ที่ใช้สองภาษา แผ่นพับ โบรชัวร์ หรือแม้แต่ป้ายชื่อหมู่บ้าน มีการเขียนในรูปสองภาษา ในขณะที่จังหวัดสงขลา ภาษามลายูถิ่นปาตานีเริ่มถดถอยเหมือนภาษามลายูถิ่นสตูลซึ่งมีการใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันเพียงแค่นี้ไม่ก็หมู่บ้านเท่านั้น”

“ปัจจุบันมีการใช้ภาษามลายูถิ่นมากเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะเป็นภาษาที่ชาวบ้านทั่วไปใช้พูดคุยสนทนา เกือบทุกครั้งพูดคุย ยิ่งชนบทมีการใช้ภาษามลายูมากเกือบจะไม่มีภาษาอื่นที่ใช้ในครอบครัว เพราะภาษามลายูเป็นภาษาที่ทุกคนใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมีการใช้ภาษามลายูตั้งแต่เช้าถึงก่อนเข้านอน”

“การใช้ภาษามลายูถิ่นในปัจจุบัน ยังคงใช้อยู่มากโดยเฉพาะชุมชนชนบทจะมีบางส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในเมืองจะเริ่มใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับเพื่อนๆ และภายในครอบครัว จากการที่ได้สังเกตมานั้น มุสลิมซึ่งเป็นข้าราชการ และชุมชนที่มีการศึกษา หรือที่เราเรียกว่าชุมชนชั้นกลางจะเริ่มใช้ภาษาไทยแทนภาษามลายูถิ่นในชีวิตประจำวันมากขึ้น”

“มีการใช้ภาษามลายูถิ่นโดยชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้คนรุ่นใหม่จะเริ่มลืมคำเดิมและหันมาใช้ภาษาไทยมากขึ้น แต่สภาพที่แท้จริงก็ยังถือว่าการใช้ภาษามลายูเป็นจำนวนมาก”

“ในปัจจุบันการใช้ภาษามลายูถิ่นมีน้อยมากๆ เพราะเด็กจะรับอิทธิพลจากทีวีมากเกินไป ทำให้ภาษามลายูถิ่นลดน้อยมาก”

กล่าวโดยสรุป นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มลายูถิ่นได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและวิกฤตชายแดน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ภาษามลายูถิ่นปาตานียังคงเป็นภาษาที่ใช้ในบริบทต่างๆ เช่น การติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน เช่น การพูดคุยในครอบครัว หรือชุมชน, การศึกษาศาสนา เช่น สถาบันการศึกษาปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนตาดีกา เป็นต้น สื่อท้องถิ่นต่างๆ เช่น รายการวิทยุชุมชนหรือวิทยุท้องถิ่น สื่อบุคคล เป็นต้น ขณะเดียวกันภาษานี้ก็กำลังประสบกับปัญหาการถดถอย โดยเฉพาะในชุมชนเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่หันมาใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษามลายูถิ่น สำหรับภาษามลายูถิ่นสตูลกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากจำนวนประชากรที่สามารถสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่นสตูลได้มีจำนวนลดลงอย่างมาก จากเดิมที่สามารถสื่อสารได้หลายอำเภอขณะนี้เหลือเพียงไม่กี่หมู่บ้านเท่านั้น

4.2.3 ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของนักวิชาการศูนย์

นักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้แสดงความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน สรุปได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) ความคาดหวังด้านการสนับสนุนเชิงวิชาการ และ 2) ความคาดหวังด้านการจัดแสดง การใช้พื้นที่ และ 3) การสนับสนุนด้านองค์กร บุคลากร และงบประมาณ ดังรายละเอียดที่จะกล่าว ดังต่อไปนี้

1) ความคาดหวังด้านการสนับสนุนเชิงวิชาการ ของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีดังนี้

(1) สามารถสงวนรักษาภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในประเทศไทยที่อยู่ในภาวะถดถอยให้สามารถดำรงอยู่ได้ทั้ง 14 กลุ่ม (หรือมากที่สุดตามศักยภาพ)

(2) สนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์ภาษากลุ่มใหญ่ที่มีความยากในการดำเนินงาน หรือมีปัญหาต่างกัน เช่น กลุ่มมลายูถิ่นในเขตชายแดนภาคใต้, กลุ่มเขมรถิ่นไทยบริเวณชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และกลุ่มมอญในเขตชายแดนไทยภาคตะวันตก เป็นต้น ได้ดำเนินการเพื่อการพัฒนาภาษาแม่ของตนให้สามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสมแก่เยาวชน โดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ เช่น การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา

(3) สร้างชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาย่อยที่เข้มแข็ง มีความมั่นใจ และมีความสุข สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้านอื่นได้

(4) สามารถสนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทยได้ดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมด้วยตนเอง

(5) ให้บริการในด้านการสร้างระบบตัวเขียนแก่ภาษาท้องถิ่น เพื่อใช้ในงานของชุมชนชาติพันธุ์และนักวิชาการที่สนใจ

(6) เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่จากการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และนักวิชาการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุดความรู้ในระดับทฤษฎี และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระดับชุมชนและระดับอุดมศึกษา

(7) เพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายด้านภาษาและวัฒนธรรมในระดับชาติ ตลอดจนการปรับตัวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ภาษาได้อย่างเหมาะสม

2) ความคาดหวังด้านการจัดแสดงและการใช้พื้นที่ เพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนทั่วไปได้ บุคลากรจึงมีความคาดหวังการจัดแสดงผลงาน กิจกรรม และการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม สรุปได้ดังนี้

(1) มีความทันสมัย มีหุ่นจำลอง มีเสียงพูดของเจ้าของภาษา มีแผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในประเทศไทย มีแผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตและกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน

(2) มีการจัดพื้นที่การทำงานของบุคลากรอย่างเป็นสัดส่วน มีคนหลายชาติพันธุ์เข้าร่วมทำงานในศูนย์

(3) เผยแพร่ให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในผลงานนั้นๆ โดยมีนิทรรศการ ของกลุ่มชนต่างๆ มีการจัดแสดง อุปกรณ์เครื่องใช้ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

(4) มีการแบ่งส่วนงานอย่างชัดเจน คือส่วนแสดงผลงาน เอกสารของกลุ่มต่างๆ และมีห้องปฏิบัติงานที่มีบุคลากรปฏิบัติงานอยู่ตลอด

(5) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการศึกษาเพื่อค้นคว้าข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตอีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่มีความพร้อมที่จะให้ความรู้ เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

(6) เป็นสถานที่ที่มีความพร้อมที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ มีนิทรรศการที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

3) ความคาดหวังการสนับสนุนด้านองค์กร บุคลากร และงบประมาณ

สำหรับความคาดหวังเรื่องการสนับสนุนด้านงบประมาณนั้น ทางศูนย์ฯ มีความคาดหวังที่จะเป็นองค์กร หรือหน่วยงานที่มีบุคลากร งบประมาณ ที่พร้อมสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างเต็มที่หรือเป็นนิติบุคคล และเป็นศูนย์ที่ให้ความช่วยเหลืองานวิจัยท้องถิ่นที่มีความ

เกี่ยวข้องช่วยเหลือต่างๆ ทั้งด้านความร่วมมือจากชาวบ้านเอง ภาครัฐ และภาคประชาชน

ความคาดหวังในการจัดดำเนินการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมใน
ภาวะวิกฤตโดยสรุป มีดังนี้

- (1) สนับสนุนเชิงวิชาการเฉพาะด้าน เพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายไปจากสังคม
- (2) ใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างกระแสความสนใจและเผยแพร่
- (3) ให้การสนับสนุนด้าน บุคลากร และงบประมาณ เพื่อจัดสรรและเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายไปจากสังคม

4.2.3.1. ความคาดหวังของนักวิจัยกลุ่มของ

นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ (กลุ่มของ) ได้แสดงความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญดังนี้

“เป็นสถานที่ให้ความรู้และมีข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวกับคนของและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ สิ่งแรกที่ต้องคิดคือต้องเป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศที่ร่มเป็นธรรมชาติ และน่าจะมีการจัดบรรยากาศแบบพื้นบ้านให้นึกถึงชาวของ วิถีชีวิตประจำวันของชาวของ ควรจัดให้มีมุมพักผ่อนสำหรับชาวบ้าน จัดให้มีมุมแบบธรรมชาติ ให้เห็นความเป็นอยู่แบบชาวของ จัดวางเครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตตัวอย่างเช่น เครื่องมือในการเกษตร เช่น คันไถใช้เทียมควายคู่ ไม่มีที่อื่น ที่อื่นใช้ควาย 1 ตัว ปัจจุบันใช้คานเหล็กแต่ก็เริ่มมีปัญหาเพราะราคาน้ำมันแพงมากไม่ค่อยคุ้มเท่าไร กว่าจะวิ่งไปถึงนาที่หลายกิโล ถ้ามีควายเราจะไม่เสียเลยสักบาท”

“น่าจะเป็นสถานที่สำหรับทำกิจกรรม บริเวณต้อนรับที่เป็นชาวบ้าน ทำเป็นห้องเรียน แยกเป็นห้องที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มีภาพ หน้าตาคนของรุ่นก่อน ห้องข้อมูลทางภาษา ข้อมูลหลักสูตรภาษา ของ ห้องข้อมูลวิถีชีวิตต่างๆ และมีห้องบรรยายก่อนที่จะเดินชมห้องต่างๆเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งแลกเปลี่ยน เป็นสถานที่ให้เราได้มานั่งคุยกัน”

“เป็นตัวเชื่อมให้คนที่มาจากหลายที่ที่นั่งเหนือได้ ได้มีโอกาสมารวมตัวกัน ร่วมระดมความคิด แลกเปลี่ยนในลักษณะการซักถาม การพูดคุย การนำเสนอ ซึ่งจะเกิดมุมมองหลายๆ มุมมองร่วมกัน แล้วก็อาจจะมีเทคนิคของแต่ละคน วิธีการนี้ได้มาอย่างไร คิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งกระบวนการบางครั้งอาจจะไม่เหมือนกัน จัดให้มีลักษณะของการเคลื่อนไหว ไม่นิ่ง คือให้คนของไปทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้เช่น มีคนแก่มานั่งสานเสื่อ มีกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน”

“ความเป็นไปได้อยากจะติดต่อกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พุดคุยว่าเขามาอย่างไร เพราะเราก็ไม่รู้ว่าเขาไปอยู่ที่นั่นมีคนกลุ่มของประมาณสักเท่าไร วิถีชีวิตจะเหมือนกันมัย แต่ว่าเราไม่มีโอกาสไปเหมือนพอเรารู้ที่บ้านเรามีภาษาต่างๆ มีอยู่ในทั่วประเทศไทยเลย พอเรามาได้คุยกับภาษาญัฮกุร กลุ่มชาติพันธุ์มาเจอกัน มีความรู้สึกที่เราเหมือนๆ กัน เราเป็นคนไทยเหมือนกัน เพียงแต่ชาติพันธุ์เราต่างกันเท่านั้นเอง เราไม่ได้ศึกษาว่าวิถีชีวิตของภาคเหนือเป็นอย่างไร ภาคใต้เป็นอย่างไร แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกันมันก็ไม่แตกต่างกันเท่าไร เพียงแต่ว่าเป็นกลุ่มคนชาติพันธุ์ คือภาษาคนบังไว้หมดแล้ว ถ้าเราบอกว่าเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ของไปบอกคนอื่นเขาก็ไม่ได้สนใจหรอก ถ้าผมบอกว่าผมเป็นคนไทยนะ สมมติเราไปต่างจังหวัดเขาถามว่าคุณมาจากไหน ผมมาจากจันทบุรีครับ ผมเคย ดำรงเนิน เห็นตัวดำๆ ลงมา พวกนี้เขมรนี่หว่า ทำไมต้องไปเข้าใจว่าเค้าเป็นเขมร แล้วถ้าไปบอกว่าผมเป็นของครับ คุณเป็นคนของที่ไหน”

“น่าจะเป็นสถานที่เก็บข้อมูลค่าของ อะไรไว้เยอะแยะหมด คือว่าอันนี้ของคงจะไม่หายแล้วต่อไปนี่ อันนั้นเป็นที่เก็บที่มั่นคง คือจัดห้องไว้ให้เฉพาะของ แล้วก็อย่าปน มีคนละห้องกัน แต่ว่าไม่รู้ว่าจะย้ายจะอะไร เขาจะเอาจริงหรือเปล่านั้นไม่รู้”

“ต่อไปเด็กนักเรียนที่เรียนของแล้ว ถ้าได้ไปเห็นตรงนั้นคงจะดีใจว่า โอ้เนี่ย ข้อมูลของของเรามีที่เก็บอยู่ตรงนี้ ที่สำคัญดังว่าสถาบันดีๆ อย่างนี้มีข้อมูลภาษาของ เรามีที่เก็บข้อมูลของไว้เยอะแยะหมด และถ้าเปิด CD มีเสียงของออกมาด้วย”

“มีประโยชน์ในแง่ของถ้าเป็นลูกหลานของเรา สมมติเด็กนักเรียนนอกจากจะได้ศึกษาที่บ้านของเราเองแล้ว อาจจะเห็นไม่ครบหรือเปล่า ถ้าเห็น มีภาพ มีเสียง แล้วเขารู้สึกว่าเออ ภาคภูมิใจ ว่าชาวของเราไม่ถูกทอดทิ้ง ยังมีคนสนใจ”

“คิดว่าถ้ามีการเก็บข้อมูลต่อไปนี่ของ คงจะไม่ไปจากไทยแล้ว คงไม่ตายแล้วยังไงต้องอยู่คู่ฟ้าคู่ดิน เช่นว่าชั่วชีวิต จนโลกนี้ละลายหมด ผู้คนก็หมด ของก็หมดเหมือนกัน ถ้าไทยหมด ของก็หมด คือมีตรงนี้ยังคงอยู่ ผมคิดแล้วว่ายังมีนักเรียนอยู่ ถึงแม้ไม่ชัด คนตายหมดนี้ตัวหนังสือยังอยู่ ยังเรียกร้อง ยังให้ความรู้คนได้ว่าอันนั้นเป็นอันนั้น อันนั้นเป็นอันนี้ สามารถเป็นไปได้เพราะว่าอย่างคำไทยเรามีก็เยอะไป แต่ว่าคำของบางครั้งไม่เหมือนกับไทย คือว่าเราอาจจะคุยกันได้ภาษานั้น เช่นว่าบางครั้งเราไม่พูดไทยนะ ไปเจอกันทักทาย เจอคนนี้ ทักทายกัน”

“ศูนย์ฟื้นฟูภาษาเราไม่มี เราก็ต้องอาศัยโรงเรียนทำ นี่ก็ได้อีกที่กองทุนหมู่บ้าน ก็ยังแคบอยู่ แล้วกระผมทำยังไง ผมมีไม้ยูดั้นหนึ่ง ผมให้ไม้ไปดั้นนึ่ง เอาเลื่อยไปเลื่อย ทำที่ต่อเพิงออกมา ไว้ทำการเรียนการสอน”

“น่าจะมีแปลงสมุนไพร สมุนไพรของของเราเป็นพวกสมุนไพรที่นำไปทำยารักษาโรค เช่น เป็นยาแก้คัน พวกผื่นคัน แก้ตัวร้อน”

“ทำเป็นห้องเรียน มองแล้วโล่งสบายใจดี”

“เป็นสถานที่คุยกันเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ เรื่องการทำมหากิน บางที่ไม่เหมือนกัน วันนั้นไป เกี่ยวข้าวทำยังงี้ เขามีวิชา ตอนเกี่ยวข้าวจะมีมีดไปเล่มหนึ่ง ก่อนเกี่ยวเราจะ เอามือเกี่ยว มีดอไม้ก่อนเกี่ยวข้าว”

“จัดทำเป็นศูนย์ประวัติศาสตร์ ห้องประวัติศาสตร์ดูสง่า จะมีภาพ มีอะไรหน้าตาคนของ รุ่นนั้น ๆ หน้าตาอย่างไร ต้องมี และแบ่งเป็นห้องภาษาต่างหาก เสร็จแล้วเราก็ต้องมีสถานที่คนจะมาเยี่ยม จะมีห้องบรรยายต่างหาก”

“หลักใหญ่ ๆ นะ เช่น 1 ด้านภาษา ภาษาที่มีจะตัวหนังสือ ครอบคลุมทั้ง ไวยากรณ์ พจนานุกรม พร้อมเลย เรื่องภาษา คำศัพท์ต่างๆ 2 เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของของ ตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน มาอยู่ในปัจจุบัน อพยพมาก็ครั้ง ตามประวัติศาสตร์นะ ใครเป็นผู้นำ อยู่ในเขตไหน และเครือข่ายของเผ่าของ หรือเชื้อของมีกี่กลุ่มในภาคตะวันออก ต้องทำหมดนะ ทำอ้างอิงประวัติต่างๆ เก็บมารวบรวมกัน เรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องความเป็นอยู่ มาจนถึงปัจจุบัน แล้วก็นิสัยความเป็นอยู่ของชาวของในอดีต ประวัติศาสตร์กับปัจจุบันนี้แตกต่างกันยังไง อีกด้านก็ด้านวัฒนธรรมต่างๆ วัฒนธรรมทางการเกษตร วัฒนธรรมทางการพยาบาล วัฒนธรรมความเชื่อ วัฒนธรรมพิธีกรรมต่างๆ ที่หลากหลายไป เช่น วัฒนธรรมพิธีกรรมความเชื่ออันที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น ทำบุญสงฆ์จะมีพิธีกรรมต่างๆ ไม่ใช่ทำบุญอย่างเดียว ก่อนจะเริ่มทำบุญ ก็จะต้องมีเกี่ยวกับความเชื่อ ผีสงฆ์ ความเชื่อนี้ต้องมีกิจกรรม ตามครูบาอาจารย์เขาทำมา เช่น กลางคืนจะต้องไปตามหมู่บ้าน ไปขอเปิดขอก่อนแล้วไปทำบุญ จะต้องมีการว่าคาถาอะไรต่างๆ เขาเรียกว่าความเชื่อ ให้คุ้มครองคนในชุมชน ที่จะเมื่อทำแล้วจะมีความสุขความเจริญไม่มีภัยอะไรต่างๆ เรื่องพิธีกรรม วัฒนธรรมความเชื่อ ในเรื่องการเกษตรนี้ ถ้าไม่มีคนเชื่อ ถ้าไม่ถางนาถางไร่ ที่นี้ความเชื่อฝากกับ

เจ้าป่าเจ้าเขาให้ดูแลรักษานาข้าว จะถางไร่ถางนาก็ต้องมีอุปกรณ์การบวงสรวง ทำวันไหน เวลาไหน เดือนไหน ต้องให้เขา หลัก ๆ ก็มี3 อย่าง วิถีชีวิต ภาษา ประวัติศาสตร์”

มีโปรแกรมบอกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ลักษณะของ ช้ายมา ที่ถิ่นฐาน ยุคไหนสมัยไหน ประเทศไทยนี้ของอยู่กับอะไรกับใครมา ก่อนพ.ศ.นั้นปีนั้น มีของ ประมาณเท่าไร วัฒนธรรมของได้ถดถอยลงมากครั้งไหนยุคไหน แล้ววัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา กลุ่มของอะไรตอนไหน มันก็เป็นประวัติศาสตร์ เช่นว่า สมัยพระเจ้าตากสิน พ.ศ. 2310 ของระหว่าง นั้นอยู่ที่ไหนบ้าง”

กล่าวโดยสรุป ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน จากนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของที่มีการทำงานร่วมกับศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีดังนี้

(1) จัดทำเป็นห้องเรียน แยกเป็นห้องที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มีภาพหน้าตาคนของรุ่นก่อน ห้องข้อมูลทางภาษา มีหลักสูตรภาษาของ ห้องข้อมูลวิถีชีวิตต่างๆ และมีห้องบรรยายก่อนที่จะเดินชมห้องต่างๆ

(2) เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งแลกเปลี่ยน เป็นสถานที่ให้ผู้มาชมได้มานั่งคุยกัน เป็นตัวเชื่อมให้คนที่มาจากหลายที่ทั้งเหนือ ใต้ ได้มีโอกาสมาพบตัวกัน ร่วมระดมความคิด แลกเปลี่ยนในลักษณะการซักถาม การพูดคุย การนำเสนอ ซึ่งจะเกิดมุมมองต่างๆ เทคนิคของแต่ละคน เช่น วิธีการนี้ได้มาอย่างไร คิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งกระบวนการบางครั้งอาจจะไม่เหมือนกัน ด้วยวิธีการหรือด้วยวิธีคิดที่แตกต่างกัน

(3) จัดให้มีลักษณะของการเคลื่อนไหว ไม่นิ่ง คือให้คนของไปทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้เช่น มีคนแก่มานั่งสานเสื่อ มีกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน

4.2.3.2 ความคาดหวังของนักวิจัยกลุ่มมลายูถิ่น

นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มวิกฤตชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น) ได้แสดงความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มกลุ่มวิกฤตชายแดน ดังนี้

“จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับภาษาที่อยู่ในขั้นวิกฤตอย่างจังหวัดสตูล ที่ในอดีตมีการพูดภาษามลายูถิ่นจังหวัดสตูล 100% แต่ปัจจุบันคนที่พูดภาษามลายู มีเป็นบางพื้นที่ถึงน้อยมาก ส่วนพื้นที่ยังไม่เข้าข่ายวิกฤตถือว่าเป็นการป้องกันและฟื้นฟูให้ดีกว่าเดิมและเป็นการป้องกันหยุดการสิ้นสภาวะวิกฤตของภาษานั้นๆ โดยที่จะเห็นได้จากทางศูนย์พยายามที่จะมีโครงการดีๆ อย่างทวิภาษา เพื่อจังหวัดชายแดนภาคใต้เชื่อว่าถ้าโครงการสำเร็จ ปัญหาวิกฤตจะลดลงไประดับหนึ่ง”

“ประโยชน์ในการศึกษา เก็บรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมมลายูไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงต่อไป”

“สามารถเป็นหน่วยงานในการผลักดันให้เกิดโครงการการวิจัยเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาภาษา-วัฒนธรรมมลายูในคงอยู่ต่อไปในยุคโลกาภิวัตน์”

“สามารถเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงาน/ เชื่อมโยงกับเครือข่าย/ หน่วยงานต่างๆ ที่สามารถผลักดันการสร้างจิตสำนึกทางด้านภาษา-วัฒนธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป”

“การพัฒนาของสถาบันทำให้ภาษามลายูถิ่นฟื้นขึ้นมาใหม่ อย่างเช่นมีการทำพจนานุกรมภาษามลายูถิ่น ศัพท์ที่หายไปจากการใช้ในชุมชนก็จะมีการนำมาใช้กันใหม่ อีกประการหนึ่งการคิดที่จะให้ภาษาฟื้นขึ้นมาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนนั้นเป็นโครงการที่ดีมากๆ อย่างเช่นให้มีการเรียนการสอนให้กับเยาวชนตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือต่อเนื่องถึงระดับสูงขึ้นไป และมีการสนับสนุนให้ชาวบ้าน ชุมชนเป็นนักเขียนวรรณกรรมพื้นบ้านอย่างมีส่วนร่วมและมีความสุข”

“การดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินอยู่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษามลายูถิ่นและวัฒนธรรมมลายูที่บางท้องถิ่นกำลังจะสูญเสียหรือสูญหายไปแล้ว นอกจากนี้การดำเนินงานของศูนย์ฯ ยังช่วยพัฒนาศักยภาพทางด้านการศึกษาให้ทุกคนในท้องถิ่นที่ใช้ภาษามลายูสื่อสารในชีวิตประจำวัน และทางศูนย์ฯ ก็ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการรวมวรรณกรรม วัฒนธรรมของมลายูถิ่นอีกด้วย ซึ่งการวิจัยนี้จะเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรม วัฒนธรรมของท้องถิ่นมลายูถิ่น”

“จะเป็นประโยชน์มากต่อคนในสี่จังหวัดชาย (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล) เพราะว่าการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นการดำเนินงานที่มีระบบและมีการจัดการที่ดี มีการพัฒนาภาษาพูดของคนในชนบทหรือในพื้นที่ในสี่จังหวัดดังกล่าว พัฒนาเป็นการอ่าน คือ สามารถอ่านได้ก็ต่อเมื่อมีระบบตัวเขียนที่ชัดเจน เมื่อภาษาพูดพัฒนาหรือสามารถบันทึกได้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ภาษามลายูไม่สูญหายไป ภาษาใดก็แล้วแต่ ถ้าไม่สามารถจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ลักวันภาษานั้นก็จะสูญหายไป ในที่สุดแต่โชคดีทาง

มหาวิทยาลัยมหิดลเล็งเห็นความสำคัญของภาษามลายูถิ่น จึงได้จัดทำวิจัยการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาและสามารถสร้างระบบตัวเขียนของภาษามลายูถิ่น จึงคิดว่าสามารถแก้ปัญหาการศึกษาของเด็กในจังหวัดนี้ได้”

“สามารถที่จะอนุรักษ์ภาษามลายูถิ่นและวัฒนธรรมให้คงอยู่ตลอดไป สามารถสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาให้มลายูถิ่นได้สามารถที่จะประยุกต์ภาษาและวัฒนธรรมให้คงอยู่และไม่ให้สูญหาย และคาดหวังว่าสามารถประยุกต์ในการสร้างสื่อการเรียนการสอนภาษามลายูถิ่นได้”

“เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาและวิจัยขั้นพื้นฐานรวมไปจนถึงการสำรวจสถานการณ์ของภาษาเพื่อเป็นฐานของการทำวิจัยอื่นๆ”

“เมื่อมีงานวิจัยพื้นฐานคอยเป็นงานสนับสนุนโครงการสำเร็จ การจัดทำโครงการวิจัยทวิภาษาจึงเกิดขึ้น ซึ่งโครงการจะเป็นการยกระดับฐานะของภาษามลายูถิ่นจากที่มีการใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน เพื่อสื่อสารทั่วไป ทำให้ภาษามลายูถิ่นสามารถเป็นสื่อและตัวเชื่อมโยงในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของเด็ก เพราะโครงการทวิภาษานี้จะเป็นโครงการที่ยกระดับความสามารถในการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ของเด็ก โดยมีพื้นฐานที่มั่นคงจากภาษาแม่ของตัวเอง”

“นอกจากจะยกระดับภาษามลายูถิ่นแล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูภาษามลายูในชุมชนเมืองที่เยาวชนและเด็กๆ เริ่มไม่มีการพูดภาษามลายูถิ่น ทำให้เด็กรุ่นใหม่เริ่มลืมรากเหง้าของตัวเอง และกว้างขวาง ไม่มีจุดยืนในกระแสความเป็นไปของโลกาภิวัตน์”

“มีประโยชน์จะได้ฟื้นฟูภาษาและพัฒนาภาษามลายูถิ่น โดยผ่านกระบวนการวิจัย เพราะชาวบ้านจะได้รู้ถึงความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมมลายูถิ่นได้แนวทางในการส่งเสริมภาษาไม่ให้สูญหายไปและทางการอนุรักษ์ในภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยผ่านกระบวนการวิจัยและ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรม”

“คาดหวังว่า ศูนย์จะได้วางแนวทางในการฟื้นฟูภาษามลายูต่อไปไม่ให้ศูนย์สลาย สูญหายหรือเปลี่ยนแปลงกลายเป็นภาษาแปลกใหม่ไม่เหมือนเดิม การดำเนินงานของศูนย์นอกจากจะช่วยไม่ให้ภาษามลายูสูญหายแล้ว ยังป้องกันไม่ให้ภาษามลายูถิ่นถดถอย โดยเฉพาะโครงการทวิภาษาที่นอกเหนือจากจะมุ่งให้เด็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคได้มีผลสัมฤทธิ์ทาง

การศึกษาที่ดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่การใช้ภาษามลายูในกลุ่มเด็กในเมืองส่วนใหญ่พูดภาษามลายูไม่ได้ เพราะความเป็นโลกาภิวัตน์และอิทธิพลของสื่อ เนื่องจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา คือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมนั่นเอง และเมื่อภาษา-วัฒนธรรมเข้มแข็ง สังคมนั้นๆ ก็จะเข้มแข็งไปด้วย”

“เป็นการอนุรักษ์รักษามลายูที่เป็นการจดเป็นตัวอักษรในการอ่านออกเสียง ซึ่งสามารถรักษาวรรณคดีได้ ที่สำคัญเป็นการศึกษาถึงการพัฒนาทางภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีการพัฒนาภาษาวิเป็นหลักสูตร”

“คิดว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพื่อสงวนรักษาไม่ให้ภาษามลายูถิ่นเสื่อมสลายและหายไปจากสังคมมุสลิมและรักษาภาษาดั้งเดิมของสังคมมุสลิมและชาวสามจังหวัดชายแดนใต้ เนื่องจากปัจจุบันภาษามลายูถิ่น เริ่มจะเสื่อมเนื่องจากการได้นำเอาภาษาอื่น เข้ามาปะปนผสมผสานในคำและประโยคบางคำ ทำให้ภาษามลายูถิ่นผิดเพี้ยนไปจากเดิม”

“สถานการณ์ใช้ภาษามลายูถิ่นในปัจจุบันหากไม่มีมาตรการเพื่อให้โอกาสแก่คนรุ่นใหม่เริ่มเรียนรู้ภาษามลายูถิ่นขึ้นมาใหม่ ก็จะทำให้ภาษามลายูถิ่นยิ่งวิกฤตต่อไปเรื่อยๆ เมื่อสามารถแก้ปัญหาวิกฤตได้ ก็สามารถพัฒนาภาษาและองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมต่อไป สรุปแล้วก็คือการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ของมหิดลมีความสำเร็จอย่างมาก”

“มหาวิทยาลัยมหิดลช่วยให้ภาษามลายูถิ่นมีบทบาทมากขึ้น และฟื้นฟูภาษาเก่าๆ ให้เด็กรุ่นใหม่ได้รู้ว่าภาษามลายูถิ่นปัจจุบันกับอดีตมีความหลากหลาย และวัฒนธรรมก็มีความหลากหลาย ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตจะทำให้ความหมายของภาษายังคงเดิม”

กล่าวโดยสรุปว่า ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน จากนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมมลายูถิ่น ที่มีการทำงานร่วมกับศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีดังนี้

(1) เป็นสถานที่นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมลายูถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ของบรรพบุรุษไทย

(2) เป็นศูนย์การศึกษา เก็บรวบรวมทางด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อการศึกษาและค้นคว้า และเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลและผลการวิจัยด้านการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียนนักศึกษา นักวิจัยและบุคคลทั่วไปที่ต้องการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

(3) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างชาติพันธุ์อื่นๆ กับชาติพันธุ์หลัก ระหว่างตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นักวิชาการ นักศึกษา ร่วมกันรับรู้ถึงวิกฤตการณ์ของภาษาวิกฤต และร่วมกันศึกษา หาวิธีการศึกษาในการยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์

(4) เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการอนุรักษ์ภาษา-วัฒนธรรมมลายูถิ่น พร้อมทั้งสร้างความตระหนักถึงปัญหาในเรื่องวิกฤตการทางภาษา

(5) เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่เรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

(6) เป็นหน่วยงานที่มีแนวทางการปฏิบัติการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม เพื่อการสร้างความเข้าใจภาษา-วัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีของชาวบ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.2.4 เนื้อหาสาระ

ที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

4.2.4.1 เนื้อหาของกลุ่มของที่ควรนำมาแสดง

นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มวิกฤตชายแดน (กลุ่มของ) ได้แสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ มีดังนี้

“ด้านภาษา ประกอบด้วย ตัวหนังสือครบบริบูรณ์ ทั้งไวยากรณ์ พจนานุกรม คำศัพท์ต่าง”

“เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของของ ตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน อพยพมาก็ครั้งใครเป็นผู้นำครั้งนั้นๆ อยู่ในเขตไหน และเครือข่ายของเผ่าของ หรือเชื้อของมีกี่กลุ่มในภาคตะวันออก ทำอ้างอิงประวัติต่างๆ เก็บมารวบรวมกัน เรื่องความเป็นอยู่จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน”

“วัฒนธรรมต่างๆ วัฒนธรรมทางการเกษตร วัฒนธรรมทางการแพทย์ วัฒนธรรมความเชื่อ วัฒนธรรมพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมพิธีกรรมความเชื่ออันที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น การทำบุญส่ง ซึ่งก็จะมีพิธีกรรมต่างๆ ไม่ใช่การทำบุญอย่างเดียว ก่อนจะเริ่มทำบุญ ก็จะต้องมีเกี่ยวกับ ความเชื่อ ผีสาง ความเชื่อนี้ต้องมีกิจกรรม ตามครูบาอาจารย์ที่เขาทำมา เช่นกลางคืนจะต้องไปตามหมู่บ้าน ไปขอเปิดขอกไก่แล้วไปทำบุญ จะต้องมีการว่าคาถาอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นความเชื่อ ให้คุ้มครองคนในชุมชน เมื่อทำแล้วจะมีความสุขความเจริญไม่มีภัยอะไรต่างๆ”

“วัฒนธรรม ประเพณีการเกษตร ก็จะมีเรื่องราวของการเกษตร เช่น วิธีดำนา ไถนา ต้องมีเป็นหลักสูตร เพราะแต่ละที่มีวิธีการทำต่างกัน เช่น การไถนา อีสานใช้ควายเดี่ยว แต่ของใช้ควายคู่ แล้วคราด แยก ก็ไม่เหมือนกัน ลักษณะเกี่ยวน พวกล้อเลื่อนอะไรต่างๆ ก็จะไม่เหมือนกัน ซึ่งในการทำเกษตรก็จะมีพิธีกรรมและความเชื่อรวมด้วย เช่นก่อนการทำนา ของจะมีการแลกนาขวัญ มีการขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาช่วยในการทำมาหากิน มาดูแลข้าวกล้าในนา ฝากกับเจ้าป่าเจ้าเขาให้ดูแลรักษานาข้าว การถางไร่ถางนาที่ต้องจะต้องไปบวงสรวงก่อน”

“วิถีชีวิต คนของบริโภคะอะไร กินอยู่กันอย่างไร อะไรบ้าง โดยเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตของคนของในอีกมิติหนึ่งกับมิติในปัจจุบันซึ่งสามารถเปรียบเทียบกันได้ เช่น ในช่วงที่มะนาวแพง ต้องใช้มะนาวในการประกอบอาหาร แต่คนของไม่จำเป็นต้องซื้อมะนาวลูกละห้าบาท เพราะมีระกำมีมะขาม ซึ่งก็ใช้ประโยชน์ได้เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย การพึ่งพาปัจจัยท้องถิ่น”

“ความเป็นปัจจุบัน เช่น ในตอนนี้คนของทำสวนกันอย่างไร ทำนากันอย่างไร การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้น”

“การจัดทำระบบเขียนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเขียน การผลิตวรรณกรรม สื่อการเรียนและหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียนการฝึกครูชุมชน”

“มีการนำเสนอวัฒนธรรมประเพณีของชาวของประเพณีสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีกาตึก ซึ่งหมายถึงพิธีแต่งงานของลูกสาวคนโต การแต่งงานถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับฝ่ายหญิง หากหญิงชายที่ยังไม่มีการแต่งงานกัน จะมีข้อห้ามต่างๆ มากมาย เช่น ห้ามคบหากันตามลำพัง ห้ามฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งค้างคืนบ้านของอีกฝ่ายหนึ่ง และห้ามถูกเนื้อต้องตัวกัน การสู่ขอ ฝ่ายชายจะต้องให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอ ซึ่งต้องมีพิธีการ โดยฝ่ายชายต้องนำหมากพลู ดอกไม้ เทียนไขขึ้นไป

กราบผีฝ่ายหญิง แล้วค่อยเจรจากับพ่อ แม่ของฝ่ายหญิงจะเรียกสินสอด เมื่อบอกจำนวนสินสอดแล้ว ฝ่ายชายจะต้องนำมาเท่าที่เรียก ขาดเกินไม่ได้เลย ถือว่า “ผิดผี” ช่วงก่อนแต่งงานห้ามผู้หญิงไปไหน มาไหนกับฝ่ายชาย หากฝ่าฝืน ถือว่าเป็นการผิดผี เช่นกัน ฝ่ายชายต้องขอขมาโดยการนำรูปเทียนไป กราบไหว้พ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อเสร็จพิธีแต่งงานฝ่ายชายต้องไปค้างบ้านฝ่ายหญิง 3 คืน จากนั้นผู้หญิงก็จะไปค้างที่บ้านฝ่ายชายอีก 3 คืน จากนั้นจึงค่อยตกลงกันว่าจะพักอาศัยอยู่กับฝ่ายใด”

“มีประวัติความเป็นมา รู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับความเป็นมาของเรา บรรพบุรุษของเรามีความเป็นมาอย่างไร ได้รู้ว่า เจ้าแม่กาไว ก็เป็นคนของนะ เป็นต้นกำเนิดของคนของ ได้รู้ว่า ไม่ได้มีจังหวัดจันทบุรีอย่างเดียว ยังมีตราด ละเซียงเทรา ระยอง แต่ว่าคำพูดอาจจะเพี้ยนกันไป แต่ว่าได้รู้แล้วว่านี่ไม่ได้มีคนน้อยเลยนะแต่ว่าแต่ละจังหวัด ไม่ได้พื้นฟูภาษาหรือไม่ได้ทำตรงนี้เขาจะรู้หรือไม่ว่าเป็นสิ่งที่น่าจะอนุรักษ์เอาไว้”

“มีทั้งประวัติศาสตร์ มีทั้งฝ่ายวัฒนธรรม มีทั้งภาษา เพียงแต่เรามาดูงานเท่านั้น ข้อมูลจะอยู่เล่ม 1 เล่ม 2 อีกหนึ่งส่วนภาพประกอบ ส่วนนี้สำคัญ เช่นว่า คนของ 50 ปีก่อนวิถีชีวิตอยู่กับป่านี้ ตอนนั้นอย่างหนึ่ง ถ้าเขาอย่างหนึ่งตัวนี้จะเอาแทรกเข้าไป ต้องทำแผ่น CD ใส่ประกอบหลักฐานในหนังสือ พูดย่อยๆ มันก็ต้องต้องลงทุน ต้องมีงบประมาณลงทุนอีก ค่อยๆ ทำไป เช่นว่า ตอนนี้นำมาเรื่องการเรียนรู้ภาษาของไปก่อน คือตรงนี้คนมาสนใจ แล้วก็เรียนเขียนเป็นสื่อใช้กันได้เลย ได้จริงหรือเปล่า ที่นี้ เอาไปก็ดีกว่าต้องทำนะ ทำตรงนี้ออกมา ยังไม่มีงบประมาณ อันนี้จะต้องขอ งบประมาณของกระทรวงวัฒนธรรม สร้างอาคารศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทย ตรงนี้ต้องการ แต่ก็จะงบเล็กๆ น้อยๆ ก็จะขอมาปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้ก่อน ของกระทรวงวัฒนธรรม ต่อไปก็ขยายให้เต็มรูปแบบ คือตรงนี้นั้นแคบ ต่อไปอาจจะปรับเป็นศูนย์พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมของ คือ พิพิธภัณฑ์จะต้องมีทุกอย่าง มีทั้งข้อมูลประวัติศาสตร์ มีทั้งข้อมูลภาษา ทั้งข้อมูลวิถีชีวิตต่างๆ อยู่ในศูนย์นี้ และทำให้เป็นรูปธรรมขึ้น”

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน จากนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ มีดังนี้

- (1) ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของของ
- (2) วัฒนธรรมต่างๆ วัฒนธรรมทางการเกษตร วัฒนธรรมทางการแพทย์ วัฒนธรรมความเชื่อ วัฒนธรรมพิธีกรรมต่าง เช่น ประเพณีกาดัก (พิธีแต่งงานลูกสาวคนโต)
- (3) คนชองกินอยู่กันอย่างไร

- (4) ข้อมูลเกี่ยวกับคนของ
- (5) ระบบเขียนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเขียน
- (6) วรรณกรรม สื่อการเรียนและหลักสูตรท้องถิ่น
- (7) หลักการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียน
- (8) การฝึกครูชุมชน

4.2.4.2 เนื้อหาของกลุ่มมลายูถิ่นที่ควรนำมาแสดง

นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มวิกฤตชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น) ได้แสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตชายแดน ดังนี้

“ศิลปะ ประติมากรรมที่เป็นลักษณะการสร้างในตึก ความสำคัญของอาคารเรือนไทย นิทรรศการอาคารเรือนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบันมีเนื้อหา ประวัติขององค์กรที่จัดทำขึ้น”

“การคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนภาคใต้ ในด้านภาษา-วัฒนธรรม มิให้ถูกกลืนหายไปกับกระแสหลัก การพัฒนาภาษาแนวชายขอบให้ยกระดับสู่การศึกษาของรัฐ การสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เล็กกับภาวะกระแสหลักบนหลักการที่ว่า “The variety is beautiful” โลกาวัดกับการคงอยู่ของชาติพันธุ์เล็กๆ”

“จัดแสดงเครื่องมือ อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม พร้อมมีการอธิบาย สาริต์เผยแพร่ข้อมูลให้แก่คนที่มาชม อย่างเช่น การเล่นเกมหมากขุมจะต้องมีรางหมากขุม, ลูกกวาด แล้วมีคู่มือในการเล่นเกม และเด็กๆก็สามารถเข้ามาเล่นได้ด้วย โดยมีวิทยากรคอยให้ความช่วยเหลือสอนวิธีเล่นที่ถูกต้อง พร้อมกับใช้ภาษาถิ่น”

“การใช้ชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมลายู บทบัญญัติของศาสนาอิสลามในการใช้ชีวิตกับต่างศาสนิก ข้อมูลเปรียบเทียบความเหมือนลักษณะการใช้ภาษา การแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีมลายู การจัดการเรียนรู้แบบทวิภาษา (มลายูถิ่น-ไทย)”

“การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูถิ่น เนื้อหาสำคัญควรจะมี ประวัติของความเป็นมาของภาษามลายูถิ่น ความสำคัญที่จะต้องใชภาษามลายู

ถิ่น-วิธีการหรือกระบวนการได้มาของภาษามลายูถิ่น ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนโดยใช้ภาษามลายูถิ่นอุปกรณ์หรือเครื่องแต่งการที่บ่งบอกว่าเป็นวัฒนธรรมของภาษามลายูถิ่น เช่น หมวก(กอปียะห์) การนุ่งโสร่ง”

“เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษามลายูด้วยอักษรไทยที่สามารถถ่ายทอดเสียงได้เกือบทุกเรื่อง รายละเอียดของโครงการต่างๆ ที่ศูนย์ฟื้นฟูภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับผิดชอบนั้น เพื่อจะให้เป็นการสนับสนุนและเผยแพร่ให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาดู”

“เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษามลายูด้วยอักษรไทยที่สามารถถ่ายทอดเสียงได้เกือบทุกเสียง เนื้อหาสถานการณ์การใช้ภาษามลายูถิ่นในปัจจุบัน ความเป็นมาในอดีตและแนวโน้มของภาษามลายูถิ่นในประเทศไทย รายละเอียดของโครงการต่างๆ ที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ มหิดลรับผิดชอบ เพื่อเป็นสื่อในการแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาดูงาน”

“การแสดงวัฒนธรรมมลายูถิ่น การแสดงการประกอบอาหารพื้นเมืองของชาวมลายู สินค้าพื้นเมืองของชาวมลายู”

“เนื้อหาคงเฉพาะเจาะจงไปแค่อาคารเรือนไทย เพราะบอกว่าเป็นกรณีศึกษาแต่อาคารเรือนไทย แต่ก็หวังว่าสามารถสรุปจากกรณีศึกษาอาคารเรือนไทยมาเปรียบเทียบและประยุกต์ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น กรณีศึกษากลุ่มอาคารเรือนภาคใต้ อาคารเรือนมลายู เนื้อหาหลักๆ คงจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อม ถึงแม้จะชุมชนเมืองแต่อาคารก็ยังมีลักษณะเป็นเรือนไทย ให้เป็นเอกลักษณ์เอาไว้”

“การจัดนิทรรศการ คือ ควรจัดวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือศิลปะพื้นบ้าน เช่น ภาพวาด หรือสิ่งประดิษฐ์”

“ประวัติความเป็นมาของภาษามลายู ภาษาหรือแผนภูมิการแสดงถึงถิ่นที่อยู่ หรือแหล่งต่างๆ ในเอเชียที่ใช้ภาษามลายูถิ่น ตัวอย่างเอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษามลายูถิ่น เปรียบเทียบและแสดงถึงความสำคัญของการใช้ภาษามลายูถิ่นกับภาษาอื่น”

“เนื้อหาเกี่ยวกับระบบตัวเขียนของภาษาดังกล่าว สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการเผยแพร่และกระบวนการต่างๆ ในการเผยแพร่ เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย เฉพาะส่วนที่กำลังจะสูญหายและภูมิปัญญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้”

“ภาพประกอบของบ้าน และมีการบอกส่วนประกอบต่างๆ ของใช้ภายในบ้านเริ่มจากสมัยแรกๆ จนถึงปัจจุบัน”

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาสำคัญที่ควรนำมาจัดนิทรรศการเพื่อการนำเสนอการดำเนินงานที่มีความเกี่ยวข้องกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูถิ่น ที่แหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน มีดังนี้

- (1) นิทรรศการอาคารเรือนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- (2) ประวัติของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- (3) ประวัติของนักปราชญ์เกี่ยวกับอาคารเรือนไทย
- (4) วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น
- (5) บทบัญญัติของศาสนาอิสลามในการใช้ชีวิตของชาวมลายูถิ่น
- (6) การจัดการเรียนรู้แบบทวิภาษา (มลายูถิ่น- ไทย)
- (7) นิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูถิ่น
- (8) ประวัติของความเป็นมาของภาษามลายูถิ่น
- (9) เครื่องแต่งกายของชาวมลายูถิ่น เช่น หมวก (กะปิเยาะห์) การนุ่งโสร่ง
- (10) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษามลายูด้วยอักษรไทย
- (11) อาหารพื้นเมืองของชาวมลายู
- (12) สินค้าพื้นเมืองของชาวมลายู
- (13) ภาพวาด หรือสิ่งประดิษฐ์ ของชาวมลายูถิ่น
- (14) แผนที่แสดงภาษามลายูถิ่นในประเทศไทย
- (15) ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนที่เป็นภาษามลายูถิ่น
- (16) ตัวอย่างเอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษามลายูถิ่น
- (17) สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการเผยแพร่ภาษามลายูถิ่น
- (18) การจำลองบ้านของชาวมลายูถิ่นและข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านของชาวมลายู

4.2.5 กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษา

4.2.5.1 นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มวิฤตชายแดน (กลุ่มของ) ได้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษาดังนี้

“กิจกรรมเสริมที่เน้นการมีส่วนร่วม คืออยากจะทำกิจกรรมของวันสงกรานต์ มาร่วมกันจัดงานลานวัฒนธรรมเช่นการเล่นสบ้า ถอนวัฒนธรรม การเดินเที่ยวชมสวนของชาว ของ ให้บริการแก่นักศึกษา นักวิชาการ และนักท่องเที่ยว โดยการเดินชมสวนผลไม้พร้อมทั้งชิม ผลไม้ไปด้วย แบบว่ากินให้อิ่มเลย หัวละห้าสิบบาท จะมีชาวบ้านของเป็นคนนำไป นอกจากได้ชิม ผลไม้แล้วยังได้เรียนรู้วิถีชีวิตคนของ”

“กิจกรรมต้องชัดเจน คำว่าชัดเจนถ้ากล่าวความเป็นวิฤตได้ดี ยิ่งดี เช่นทำสบู่ ยาดี พินยาล้างจาน วันนี้นักเข้าศูนย์ 20 คน เอาหละ วันนี้ทำกันก็มาแบ่งคนละกิโลตร ชุมชนได้กลับไปใช้ ชุมชนเราจะเข้มแข็งแล้วทีนี้ คือมารวมกันแล้วให้เกิดกิจกรรม แล้วกิจกรรมนั้นช่วยลดรายจ่าย เพื่อให้มันทันกับยุคข้าวยากหามาแพง ผมอยากให้เป็นอย่างนั้นนะ คนเราจะมีแรงมีกำลังมันไม่ใช่ว่า กินข้าวอย่างเดียว มีเกลือ มีน้ำปลา ถ้าเราทำโน่นทำนี่เราก็เข้มแข็งได้ ทำอย่างเดียวเราไม่เข้มแข็ง หรือต้องมีทำทุกอย่างร่วมกัน ปุ๋ยจุลินทรีย์ ของใช้ในครัวเรือน จัดทำให้ใช้กันไม่ใช่ทำให้ขาย คิด จะทำยังไงเพื่อพวกเราเอง เช่นถ้าทำอย่างนี้ เราอาจจะมามองว่า วันนีรอบตัวเรามีอะไรที่เราทำได้ไหน ให้มันให้มันเหมือนกับว่าเป็นการเพิ่มรายได้ แต่ว่าเราไม่ได้มุ่งหวังมาก อาจทำให้คนรู้จักคนของ มากขึ้น”

“การร่วมกลุ่มคนในชุมชนนำพืชในท้องถิ่นเช่น จากพืชคลุมค้ำ มาสานเป็น เสื่อ กระบุง กระด้ง เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของชุมชน เป็นต้น รวมถึงมีการสาธิต ขั้นตอนและวิธีการนำ พืชคลุมค้ำ มาทำเป็นเครื่องใช้ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมด้วย พร้อมทั้งชาวบ้านจะได้ให้ความรู้ เกี่ยวกับพืชคลุมค้ำ ซึ่งเป็นพืชที่มีอยู่มากในแถบนี้ด้วย เช่น ข้อมูลสถานภาพตามธรรมชาติของพืช คลุม-ค้ำ และความสัมพันธ์ระหว่างพืชคลุม-ค้ำกับชาวของ พืชคลุม-ค้ำทำให้คนนอกชุมชนได้ เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวของ ในการพืชคลุม-ค้ำ มาทำเป็นเครื่องจักสานหัตถกรรมของใช้ใน ครัวเรือน แสดงภูมิปัญญาของชาวของอีกด้วย”

“จัดบ้านของที่เราอยู่ให้ เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านของ เราอยากจะทำทำให้มันดี คล้ายๆ กับที่บ้านของ พอถึงเวลาปีก็มีคนไปค้างได้ อยากจะทำบ้านของให้คล้ายๆ กับที่ทำโฮมส

เตย์ จะทำให้กว้างมี 2 ชั้น มีคนไปค้างได้ 2 ชั้นก็มีผู้หญิงห้อง ผู้ชายห้อง นอนรวมก็ห้องรวม กว้างอย่างนี้ เพื่อมาเที่ยวมาไรนี่ จะมาพักมาเที่ยวดูว่าของมีอะไรบ้าง บางครั้งมาวันเดียวก็ดูๆไม่ทั่ว มาอยู่สองสามวันถึงจะเดินทั่ว จัดที่พักให้กับบุคคลสำคัญๆ เวลามาเยี่ยม เราก็มักให้พักให้ ทำโปรแกรมเที่ยวทำไว้”

“ทุกปีเราก็ต้องจัดวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นงานเล่นกีฬาต่างๆ ของของ เราต้องมีงานปีละครั้ง ช่วงสงกรานต์ ไหว้บรรพบุรุษ อาบน้ำคนแก่ ต้องทำไปเรื่อยๆ ให้นุตรหลานมันเห็นชัดเจนว่าเออ ของ ทำอะไรกัน”

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษาจากนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มของ

(1) กิจกรรมที่ทำให้เป็นกลุ่มทำให้ชาวบ้านได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกัน เช่น กิจกรรมของวันสงกรานต์ การจัดให้มีลานเพื่อการ เล่นสบ้า การรวมกลุ่มกันเพื่อทำผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

(2) กิจกรรมตามประเพณี และกิจกรรมที่เราจะจัดสนองชุมชน เช่น การ เล่นสงกรานต์

(3) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชน

4.2.5.2 นักวิจัยท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มวิฤตชายแดน (กลุ่มมลายูถิ่น) ได้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษาดังนี้

“นอกจากการฟื้นฟู ควรมีการณรงค์ให้ใช้ภาษามลายูถิ่นทุกหน่วยงาน”

“สร้างความจริงว่ามลายูถิ่นมีความสำคัญ”

“ให้ใช้ภาษาไว้มากขึ้น”

“การสร้างกิจกรรมเสริม เช่น ท่องเที่ยวชมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดนิทรรศการฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษา”

“กิจกรรมการเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะชน โดยไม่เปิดเวทีกว้างเกินไป”

“กิจกรรมการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำภาษามลายูถิ่นสู่การศึกษาของรัฐที่สูงขึ้น”

“กระตุ้นให้ศูนย์เสนองบประมาณมาให้ทีมงาน/ ทีมวิจัย ผลิตโครงการเองสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมมลายู”

“กิจกรรมเสริมสร้างในด้านอาชีพที่เชื่อมโยงด้านภาษาและวัฒนธรรม และด้านกีฬาหรือการละเล่นท้องถิ่น”

“จัดนิทรรศการด้านวัฒนธรรมมลายูถิ่น”

“จัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่”

“วิทยุชุมชนเกี่ยวกับภาษามลายูถิ่น”

“จัดให้มีหนังสือพิมพ์ชุมชนภาษามลายูถิ่น”

“ให้มีการฝึกอบรมการใช้ภาษามลายูถิ่นให้แก่คนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นคนแก่วัยรุ่นตลอดจนถึงข้าราชการที่มาทำงานในสี่จังหวัดนี้ให้เข้าใจภาษามลายูถิ่นให้เขาสามารถพูดสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่นได้ในระดับหนึ่ง”

“ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรักษและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรม”

“สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้มีความห่วงแหนภาษามลายูถิ่นและวัฒนธรรมให้คงอยู่ตลอดไป”

“ควรให้ชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันบ้าง เช่น การจัดประชาคม”

“กิจการด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ภาษา-วัฒนธรรมมลายูอย่างกว้างขวางเป็นที่ยอมรับของชาติพันธุ์อื่นๆ ถึงการดำรงอยู่และความเป็นไปในอนาคต”

“โครงการด้านพัฒนาภาษาระบบตัวเขียนภาษามลายูถิ่น จากเดิมที่ชาวบ้านเข้าใจว่าอักษรยาวีเป็นอักษรที่ใช้แทนการออกเสียงภาษามลายูถิ่นได้ทุกเสียง แต่ในที่สุดก็จริงแล้วถ่ายทอดเสียงได้ไม่หมด”

“เวทีการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรักภาษา-วัฒนธรรมของตนเอง”

“ควรจะมีการจัดนิทรรศการวัฒนธรรมมลายูถิ่นและภาษามลายูถิ่น”

“ควรจะมีการจัดสรรงานศิลปะในบริเวณศูนย์ในมหาวิทยาลัยมหิดลเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชนมลายู เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนภายนอก”

“การจัดอบรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งภาษาและวัฒนธรรม”

“การขยายเครือข่าย หรือการเชื่อมโยงองค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมในพื้นที่”

“การจัดหางบประมาณสนับสนุนให้คนในพื้นที่มีการทำวิจัยเพื่อการฟื้นฟู พัฒนา เผยแพร่ภาษามลายูถิ่นให้มากยิ่งขึ้น”

“การทำงานวิจัยด้านการใช้ภาษาในการแก้ปัญหาต่างๆ เช่นแก้ปัญหาทางการศึกษา แก้ปัญหาความไม่เข้าใจกัน แก้ปัญหาความรู้สึกระแวงกัน”

“ควรจะมีการลงพื้นที่ ไม่เฉพาะพื้นที่ที่มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทวิภาษา เพื่อจะเรียนรู้ภาษาที่ชาวบ้านใช้และวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย”

“การประชาสัมพันธ์ เน้นถึงสำคัญของภาษามลายูถิ่น”

“การประกวดกิจกรรมการใช้ภาษามลายูถิ่นในโรงเรียนและในและในท้องถิ่น”

“ผลิตและสร้างตำรา ผลงานต่างๆ ที่เป็นภาษามลายูถิ่น”

“ร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในวาระต่างๆ”

“การทำโครงการวิจัยในประเด็นอื่นๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับภาษาและวัฒนธรรมได้”

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมเสริมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูถิ่น ของกลุ่มมลายูถิ่น ควรมีดังนี้

- (1) กิจกรรมเสริม เช่น ท่องเที่ยวชมภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (2) จัดนิทรรศการฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษา-วัฒนธรรมมลายูถิ่น
- (3) กิจกรรมเสริมสร้างในด้านกีฬาหรือการเล่นท้องถิ่น
- (4) ห้องสมุดเคลื่อนที่
- (5) จัดให้วิทยุชุมชนเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภาษามลายูถิ่น
- (6) หนังสือพิมพ์ชุมชนภาษามลายูถิ่น
- (7) จัดงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนมลายู เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนภายนอก
- (8) การประกวดกิจกรรมการใช้ภาษามลายูถิ่นในโรงเรียนและในและในท้องถิ่น

บทที่ 5

ผลการวิจัยและการนำเสนอรูปแบบ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและ 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยดังนี้

5.1 การวิเคราะห์องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร(Documentary Study) ได้แก่ แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา แนวคิดการจัดนิทรรศการ แนวคิดการแสวงหารูปแบบ แนวคิดเรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สภาพทั่วไปของอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลา นครปฐม และข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่ประเด็นการวิจัย ดังนี้

5.1.1 ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ

5.1.2 ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน

5.1.3 โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

5.1.4 ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

5.1.5 เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

5.1.6 กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษา

จากผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ ซึ่งทำให้ได้ประเด็นการวิจัยทั้ง 6 ข้อดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำประเด็นเหล่านี้ ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

5.2 การศึกษาภาคสนามและสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์โดยมีผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการเพื่อการวิจัยครั้งนี้ มีเกณฑ์การคัดเลือกนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1) นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

2) นักวิจัยท้องถิ่นที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน

จากเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลทำให้นักวิชาการเพื่อการศึกษาภาคสนามและสัมภาษณ์เจาะลึก มีดังนี้

(1) กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ ได้แก่ กลุ่มของ :

(1.1) นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตกลุ่มชาติพันธุ์ของ

(1.2) นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- ผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

(2) กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน ได้แก่ กลุ่มมลายูถิ่น :

(2.1) นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มลายูถิ่น

(2.2) นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- ผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

5.3 ผลจากการวิจัยสู่การนำเสนอ

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็น

แหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิฤตชายแดน ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังต่อไปนี้

5.3.1 นิทรรศการที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในภาวะวิฤต

5.3.2 พื้นที่ปฏิบัติการทางภาษา-วัฒนธรรมเพื่อเป็นพื้นที่ในการปฏิบัติงานของนักวิชาการและนักวิจัยท้องถิ่นรวมถึงเป็นสถานที่ให้ข้อมูลความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิฤตในฐานะแหล่งการเรียนรู้

5.3.3 พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม

5.3.4 พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ

5.3.1 นิทรรศการที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในภาวะวิฤต

ในแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิฤตชายแดนในฐานะแหล่งการเรียนรู้ โดยให้ชื่อชุดนิทรรศการ ชุดนี้ว่า “ ภาษาและวัฒนธรรม : ตัวตน อำนาจ ศักดิ์ศรี ใกล้วิฤตหรือดับสูญ” เพราะคำตอบของนิทรรศการ คือ ภาษาเป็นการดำรงพรหมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาซึ่งเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง การศึกษาเรื่องภาษาเป็นการรื้อฟื้นอำนาจที่กำลังสูญหายไป ให้กลับคืนมา ทำให้คนกลุ่มน้อยซึ่งรู้สึกด้อยโอกาสให้มีศักดิ์ศรีของตนเอง มีความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง โดยอย่างน้อยที่สุดพวกเขาเหล่านั้นจะได้มีพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนในสังคมไทย โดยมีรายละเอียดของนิทรรศการ ดังนี้

1) นิทรรศการถาวร

นิทรรศการถาวรส่วนที่ 1 ให้ชื่อว่า “ ใครคือใคร” คือ ภาษาและวัฒนธรรมเป็นตัวบ่งบอกความเป็นใคร นำเสนอความสำคัญของภาษา ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย แสดงแผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษา 70 กลุ่มที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ใจกลางของแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์หรือสุวรรณภูมิ มีความร่ำรวยหลากหลายด้านภาษาชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆในพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศไทย กระจายตามความสัมพันธ์เชิงเชื้อสายหรือตระกูลภาษา ซึ่งแบ่งเป็นตระกูลใหญ่ๆ ได้ 5 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไท (24 กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเอเชียติก (23 กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเนเซียน (3 กลุ่ม), ตระกูลจีน – ทิเบต (21 กลุ่ม) และตระกูลม้ง – เมี่ยน (2 กลุ่ม) ซึ่ง

ภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นฐานของระบบวิถีคิด และเป็นอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

นิทรรศการถาวรส่วนที่ 2 ให้ชื่อว่า “วิกฤตภาษา-วัฒนธรรม ผู้วิกฤตชุมชน” นำเสนอสถานะวิกฤตของภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะนำไปสู่วิกฤตของชุมชน โดยเป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรง ใกล้สูญ คือ กลุ่มซอง และ กลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน คือ ภาษามลายูถิ่น ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีคุณค่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่ม แต่ในปัจจุบันภาษาต่างๆ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ ล้วนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ซึ่งมีอิทธิพลจากโลกตะวันตกได้มีการแพร่ขยายอย่างไ้พรมแดน ด้วยอำนาจและความเจริญด้านการสื่อสารมวลชนที่ทรงพลัง ทำให้สามารถเข้าถึงในเกือบทุกพื้นที่ ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวนมากจึงอยู่ในภาวะถดถอย วิกฤตและอาจสูญสิ้นไป

นิทรรศการถาวรส่วนที่ 3 ให้ชื่อว่า “ พลิกฟื้นภาษาและวัฒนธรรม ฟื้นฟูอัตลักษณ์” นำเสนอเกี่ยวกับการทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่มีศักยภาพ และมีความพยายามที่จะสงวนรักษาภาษาซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) เพื่อดำเนินงานการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา สร้างอัตลักษณ์และความเชื่อมั่นผ่านกระบวนการพัฒนาภาษา ในรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านการตอบคำถามสำคัญว่า “ทำไมต้องฟื้นฟูภาษา”

สิ่งที่นำเสนอในนิทรรศการชุดนี้ คือ ภาษาเป็นการดำรงพรมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง การศึกษาเรื่องภาษาเป็นการ “รื้อฟื้นอำนาจที่กำลังจะสูญหายไป” ให้กลับคืนมา ทำให้คนกลุ่มน้อยซึ่งรู้สึกด้อยโอกาสตระหนักถึงการมี “ศักดิ์ศรี” ของตนเอง มีความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูภาษาต้องมามีวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย เช่น มีการขยายฐานการศึกษาวิจัยภาษาในมุมต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับมิติความเชื่อ วัฒนธรรม โดยการสร้างระบบตัวเขียน การจัดทำสื่อเพื่อสร้างความเข้าใจ เป็นต้น มีกระบวนการนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม ศาสนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ในเรื่องต่างๆ

นิทรรศการถาวรส่วนที่ 4 ให้ชื่อว่า “ อัครลักษณ์ของคนชองและมลายูถิ่นบนความภาคภูมิใจในตัวคน ” นำเสนอเกี่ยวกับการพลิกฟื้นภาษา ซึ่งนำไปสู่การพลิกฟื้นวัฒนธรรมชุมชน เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤตไกล้สูญบางกลุ่มประกอบด้วย

- (1) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤตไกล้สูญของกลุ่มชอง
- (2) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชายแดนของกลุ่มมลายูถิ่น (ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย)

เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอความภาคภูมิใจของกลุ่มวิฤตไกล้สูญและกลุ่มชายแดนในด้านต่างๆ ที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความหลากหลายของภาษา ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่างๆ (อาหาร สิ่งทอ การเกษตร สุขภาพ) รวมทั้งการเลือกนำวัสดุธรรมชาติ สิ่งของ เครื่องใช้ เสื้อผ้าจริงมาร่วมจัดนิทรรศการด้วย ซึ่งจะขอยกตัวอย่างของเนื้อหาที่จะนำเสนอในนิทรรศการถาวรส่วนที่ 4 ดังต่อไปนี้

กลุ่มชอง

- ภาษาชอง
- ประวัติศาสตร์ของชาวชอง
- วิถีชีวิตประจำวัน
- นิทานพื้นบ้านชอง
- ภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ หัตถกรรมจากกลุ่ม-คล้า พืชที่มีความสำคัญของชาวชอง
- ประเพณี การละเล่น พื้นบ้าน สำคัญ คือ กาตัก ซึ่งเป็นประเพณีการแต่งงานลูกสาวคนโตของชาวชอง

กลุ่มมลายูถิ่น

- ภาษามลายูถิ่น
- ประวัติศาสตร์ของชาวมลายูถิ่น
- การแต่งกายของชาวมลายูถิ่น
- วิถีชีวิตประจำวันของชาวมลายู
- นิทานพื้นบ้านมลายูถิ่น
- ประเพณี การละเล่น พื้นบ้าน สำคัญ เช่น ตะลุมตุ้มโม๊ะ

นิทรรศการทั้ง 4 ส่วนนั้น จะมีสื่อเสียงช่วยบรรยายเนื้อหาอัตโนมัติตลอดเวลาระหว่างการเข้าชม โดยบรรยายเป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแพร่ไปยังนักวิชาการหรือบุคคลทั่วไปที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษามาตรฐานของโลก ส่วนภาษาไทยนั้นเป็นภาษามาตรฐานของสังคมไทย เพื่อเล่าเรื่องราวของแต่ละนิทรรศการประกอบการชมภาพที่จัดแสดงอยู่ การมีเสียงบรรยายนิทรรศการจะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมให้จดจ่ออยู่กับเนื้อหาในนิทรรศการ นอกจากนั้นจะมีชุดคอมพิวเตอร์เพื่อช่วยตอบคำถามและค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมด้วย

การเลือกใช้สีและตัวอักษรในนิทรรศการ

นิทรรศการที่ 1 คือ เรื่อง ความสำคัญของภาษา ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย จะใช้โทนสีทอง เพื่อแสดงถึงความรุ่งเรืองของภาษาต่างๆในประเทศไทย

นิทรรศการที่ 2 คือ เรื่อง สภาวะวิกฤตของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะนำไปสู่วิกฤตของชุมชน จะใช้โทนสีซีเปีย หรือสีน้ำตาล เพื่อแสดงถึงลักษณะของภาษาที่หลากหลายในอดีตที่แสดงถึงความรุ่งเรือง แต่ในปัจจุบันภาษาเหล่านั้นกำลังเสื่อมโทรมหรือสูญหายไป

นิทรรศการที่ 3 คือ เรื่องการทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ โทนสีที่เหมาะสมสำหรับเรื่องที่ 3 เป็นโทนสีฟ้าเทาหรือสีฟ้าใส หรือสีเทาตัดด้วยสีครามแบบไทย เพราะนิทรรศการในเรื่องนี้จะแสดงถึงการนำเสนออัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นจุดเด่นของตนเอง แสดงถึงความหลากหลายของภูมิปัญญาแต่ละแหล่ง

นิทรรศการที่ 4 คือ เรื่องการพลิกฟื้นภาษานำไปสู่การพลิกฟื้นวัฒนธรรมชุมชน โทนสีที่เหมาะสมสำหรับเรื่องที่ 4 เป็นโทนสีเขียวสว่าง ที่แสดงถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัย

นิทรรศการทั้ง 4 ส่วน จะเลือกใช้ตัวอักษรแบบมีหัว อ่านง่ายและคุ้นตา บรรยายภายในห้องนิทรรศการถาวรจะเน้นการตกแต่งแบบงานบุญของชนบทไทย มีธงประดับ สีสดใส

การใช้แสงในการจัดนิทรรศการถาวร

การจัดแสงจะช่วยส่งเสริมให้นิทรรศการที่จัดนั้นมีมิติที่สามเกิดขึ้น ซึ่งสามารถมองเห็นส่วนลึกของวัตถุ ให้ภาพนั้นๆ สามารถถ่ายทอดอารมณ์ของเหตุการณ์ต่างๆภายในเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอเป็นภาพได้ดียิ่งขึ้น ช่วยเน้นจุดสนใจของนิทรรศการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การจัดนิทรรศการถาวรครั้งนี้จะเลือกใช้ไฟแยกและไฟฉาก โดยไฟแยก จะใช้เพื่อบ่งชี้ให้นิทรรศการมี

ความเด่นชัดและแยกตัวออกมาจากฉาก ส่วนไฟจะใช้ไฟประเภท FLOOD LIGHT เพื่อช่วยให้ฉากมีความสว่าง เป็นตัวช่วยสร้างบรรยากาศของฉากให้มากยิ่งขึ้น สำหรับปริมาณการใช้แสงจะให้ความสำคัญกับการฉายแสงให้เพียงพอกับการอ่านข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือ

การออกแบบที่ติดตั้งหรือบอร์ดรูปแบบต่างๆ

การจัดแสดงในส่วนนิทรรศการถาวรทั้ง 4 ส่วน จะใช้เทคนิคการจัดแสดงแบบ Wall Board คือนำเสนอเป็นบอร์ดแผ่นเรียบ สิ่งที่จะจัดแสดงจะเป็นงานสองมิติ เช่น กระดาษรูปภาพ โดยจะจัดแสดงในลักษณะแบบเปิด คือ เป็นการจดนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมเลือกชมตามใจชอบโดยสามารถจัดเป็นกลุ่มอิสระเฉพาะเรื่องได้ หรือจัดผู้เข้าชมเป็นกลุ่มตามความสนใจ สำหรับอุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการจะเลือกอุปกรณ์ที่มีความมั่นคงแข็งแรง สะดวกในการเคลื่อนย้าย ป้องกันการโจรกรรม และติดตั้งในระดับสายตาของผู้ชม

การเดินเข้าชมห้องนิทรรศการถาวรและห้องปฏิบัติการภาษานั้นจะเน้นถึง ความน่าสนใจ และความน่าค้นหาของภาษา โดยการอุปมาการเดินเข้าไปในหมู่บ้านภาษาที่มีการจำลองหมู่บ้านขนาดเล็กของชาวชอง และชาวมลายูถิ่น เป็นทางเดินนำสายตาเข้าสู่อาคารเรือนไทย 1 หลัง ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน โดยออกแบบให้สองข้างทางเดินขนานด้วยทิวไร่ และกระจกใสพิมพ์ลายต้นหญ้า เพื่อสร้างมิติและทำให้พื้นที่โล่งขึ้น สำหรับพื้นที่ทางเดินนั้นเลือกใช้พื้นปูพรมอัดลายพื้นหญ้า เพื่อสื่อความหมายถึงทางเดินในหมู่บ้านชนบทไทย

2) การออกแบบนิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition)

คือ การออกแบบนิทรรศการที่ใช้เวลาในการจัดแสดงบางช่วง ไม่ตลอดเวลา เป็นครั้งคราวในวาระโอกาสหรือเทศกาลพิเศษ เป็นการจดแสดงนิทรรศการแบบหมุนเวียน ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับหัวข้อนิทรรศการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว ดังนี้

- (1) เพื่อสร้างความสนใจในเรื่องที่จัดแสดง
- (2) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เมื่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตมีการจัดสัมมนา ก็อาจจัดนิทรรศการให้มีความสอดคล้อง เป็นส่วนหนึ่งของการสัมมนานั้นๆ
- (3) เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารบางอย่างเฉพาะเรื่องแก่ผู้ชมที่นอกเหนือไปจากนิทรรศการถาวร เช่น นิทรรศการเรื่องผ้า เรื่องอาหาร เรื่องสมุนไพร ประจำกลุ่มชาติพันธุ์

3) แนวทางการจัดแสดงในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

จุดมุ่งหมายของการจัดแสดงในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อเป็นสื่อสร้างความเข้าใจให้ความรู้แก่ผู้เข้าชมให้ผู้เข้าชมได้สัมผัสกับการจัดแสดง ผู้วิจัยใช้แนวทางการจัดแสดงโดยเลือกใช้เทคนิคการจัดแสดงเพื่อความงาม (Aesthetic Presentation) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดวางรูปห้อง ให้สีพื้นหลัง ให้แสงสว่างแก่วัตถุที่นำมาจัด และเทคนิคการจัดแสดงเพื่อการเรียนรู้ (Instructional Presentation) เป็นการจัดแสดงที่ใช้คำบรรยาย ภาพถ่าย ภาพเขียน แผนที่ แผนที่ แผนที่ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จัดแสดง และความเป็นเอกภาพ (Unity) ผู้เข้าชมจะได้เรียนรู้เรื่องราวของวัตถุที่จัดแสดงจากคำบรรยายและองค์ประกอบการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง

4) วิธีการถ่ายทอด ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับวิธีการถ่ายทอดสาระของการจัดแสดง

(1) เน้นความสำคัญของวัตถุที่นำมาจัดแสดง เช่น เครื่องแต่งกาย วัสดุอุปกรณ์ในครัวเรือน

(2) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุที่นำมาจัดแสดงว่าคืออะไร เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร ใช้ในพิธีกรรมใดบ้าง

(3) การจัดแสดงวัตถุระหว่างนิทรรศการส่วนที่ 1 ถึงส่วนที่ 4 จะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันเพื่อให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบว่า เหตุใดจึงต้องมีการฟื้นฟูภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤต ทำให้ความคิดของผู้ชมมีความต่อเนื่อง ไม่ทำให้เกิดความสับสนหรือเบื่อหน่าย

(4) การจัดแสดงนิทรรศการจะยึดหลักการจัดอย่างง่าย คือไม่จัดแสดงให้ดูซับซ้อน แต่จะต้องออกแบบให้พอเหมาะ และเป็นระเบียบ เพื่อให้ผู้ชมไม่รู้สึกเบื่อ พร้อมทั้งได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อมๆ กัน ไม่จัดวางสิ่งของจนไม่มีช่องว่าง เพราะจะทำให้ดูรก ไม่โปร่งตา และเกิดความรู้สึกอึดอัด

(5) วิธีการจัดแสดง จะเลือกใช้รูปแบบของการจัดแสดงด้วยการแขวนยึดกับผนัง และการการจัดแสดงแบบลอยตัว รวมทั้งนำเทคโนโลยีระบบภาพและเสียง (Audio visual) คอมพิวเตอร์ เข้ามาร่วมในการจัดแสดงด้วย เพราะสามารถทำให้นิทรรศการมีชีวิตชีวา และก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมมากยิ่งขึ้น

5) คำบรรยายเนื้อหาในนิทรรศการ สำหรับคำบรรยายเนื้อหาในนิทรรศการแต่ละห้องนั้น จะยึดหลักดังต่อไปนี้

(1) อายุและระดับความเข้าใจของผู้ชม เนื่องจากแหล่งการเรียนรู้ด้านภาษาพื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นชาวบ้านเป็นสำคัญอันดับแรก ดังนั้น คำบรรยายในเนื้อหาในนิทรรศการจะเป็นคำบรรยายสั้น ๆ แต่ให้ความสำคัญกับรูปภาพ แผนที่ และวัตถุในการจัดแสดงมากกว่า เนื่องจากผู้เข้าชมเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในเรื่องรายนี้อยู่บ้างแล้ว การจัดแสดงเป็นเพียงตัวเสริมและกระตุ้นความสนใจให้มากขึ้น ซึ่งเมื่อมีความสนใจเป็นทุนเดิม ย่อมช่วยลดความเบื่อหน่ายลงได้ในระดับหนึ่ง

(2) ระดับการศึกษาของผู้ชม เมื่อผู้เข้าชมมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน การใช้คำบรรยายที่เป็นประโยคยาวๆ จึงไม่เหมาะสม ผู้วิจัยจะเลือกใช้เทปบันทึกเสียงบรรยายแทน โดยจะมีการบรรยายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้มีความต่อเนื่องกัน และใช้ภาษาที่สละสลวยนำเสนอผ่านอุปกรณ์เครื่องเสียงที่ติดตั้งไว้ เมื่อบรรยายจบแล้วจะหยุดพักประมาณ 3 นาที เพื่อให้เวลาแก่ผู้เข้าชมชุดเดิมได้ทยอยออกไปจากห้อง และให้ผู้เข้าชมชุดใหม่เข้ามาแทน

สำหรับผู้เข้าชมที่ติดต่อเพื่อเข้าชมล่วงหน้า ศูนย์ฯ จะจัดเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้โดยคัดเลือกชาวบ้านในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีความรู้สามารถในการบรรยายและสามารถอธิบายให้ผู้เข้าชมเข้าใจเรื่องรายนี้นได้ นอกจากนี้อาจจะมีอาสาสมัครที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศึกษา สาขาภาษาศาสตร์ หรือสาขาพัฒนาชนบทศึกษาที่กำลังเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่บรรยายร่วม เพื่อให้ผู้เข้าชมได้ชมนิทรรศการต่าง ๆ ได้ครบถ้วนตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ สำหรับผู้เข้าชมทั่วไปซึ่งไม่ได้ติดต่อล่วงหน้าก็จะได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ที่ประจำอยู่

5.3.2 พื้นที่ปฏิบัติงานทางภาษา

พื้นที่ปฏิบัติงานทางภาษา เป็นพื้นที่การทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ แบ่งพื้นที่ดังนี้

1) **พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเชิงท่องเที่ยว** สำหรับการเก็บรวบรวมและให้บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษา-วัฒนธรรมตกอยู่ในภาวะวิกฤต เช่น ข้อมูลการคมนาคม แผนที่การท่องเที่ยว แผนที่รถประจำทาง สถานที่พัก ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

2) พื้นที่สำหรับการเป็นศูนย์กลางในการพบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอผลงานด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ทั้งในรูปการประชุม สัมมนา เสวนา แลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มย่อย โดยมุ่งเน้นให้เป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้มีประสบการณ์โดยตรงกับกลุ่มผู้สนใจเฉพาะด้าน รวมถึงเป็นเวทีสำหรับการแสดงออกและนำเสนอผลงานความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องในด้านนี้

3) พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ชุมชนทั่วไป เป็นส่วนปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภายในศูนย์ทั้งหมด เป็นพื้นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถควบคุมดูแล และให้บริการกิจกรรมต่างๆ ภายในศูนย์ได้อย่างสะดวก

5.3.3 พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม

โดยการจัดพื้นที่บริเวณนี้ให้เป็นลานวัฒนธรรมกลางแจ้ง เพื่อให้เป็นเวทีแสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมในทางสร้างสรรค์ มีสถานที่นั่งชมการแสดง ฟังดนตรีในช่วงเวลาที่มีกิจกรรมพิเศษ โดยจะเน้นการแสดงที่เกี่ยวกับพิธีกรรม ประเพณีและความเชื่อกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษา-วัฒนธรรมตกอยู่ในภาวะวิกฤต

5.3.4 พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ แบ่งเป็น

1) พื้นที่ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง เป็นพื้นที่สำหรับจำหน่ายเครื่องดื่มและอาหารว่างแบบไทยและแบบพื้นบ้าน เน้นกระบวนการปรุงด้วยพืชผักสมุนไพรซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ผลิตจากกลุ่มชาติพันธุ์เป็นหลัก โดยเน้นเครื่องดื่มที่สกัดจากธรรมชาติและเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพซึ่งเป็นพืชหรือผลไม้จากท้องถิ่น เช่น น้ำผลไม้คั้นสด เครื่องดื่มสมุนไพร รวมถึงขนมพื้นบ้านในแหล่งชุมชนที่มีชื่อเสียง และผลไม้ไทย ซึ่งทั้งหมดนำมาจากท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตชายแดน โดยจัดเป็นฤดูกาลหรือเทศกาล พร้อมการสาธิตทำขนม บรรยายการตกแต่งร้านเป็นแบบไทย ตามลักษณะอาคารจัดแสดง เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้สัมผัสวิถีชีวิตแบบไทยท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2) พื้นที่ร้านจำหน่ายของที่ระลึก เน้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น โปสการ์ด เสื้อ หนังสือ กระเป๋า จี๋ชอว์กลุ่มชาติพันธุ์ และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในกลุ่มภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต แบบหมุนเวียน รวมถึงผลิตภัณฑ์จากโครงการชุมชนในพื้นที่ที่มีแนวคิดสอดคล้องกับเนื้อหาการจัดแสดงของศูนย์

นอกจากนั้น ยังเป็นพื้นที่สำหรับจำหน่ายหนังสือและเอกสารการท่องเที่ยวทั้งหนังสือที่เป็นข้อมูลเชิงวิชาการ และเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะหนังสือ เช่น หนังสือแนะนำและนำชมศูนย์ หนังสือที่เป็นงานวิจัยและพัฒนา เอกสารสรุปการสัมมนา นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดจำหน่าย ภาพถ่ายโปสการ์ด ซีดี ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและวิกฤตชายแดน เป็นต้น

3) พื้นที่สำหรับเป็นบ้านสวนสมุนไพร เป็นพื้นที่สำหรับผู้สนใจในเรื่องการบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีธรรมชาติ จัดแสดงเรื่องราวและประโยชน์ของสมุนไพรในการรักษาโรคด้วยการฝึกอบรมและสาธิต ตลอดจนการให้บริการการนวดแผนโบราณตามแบบแผนไทย

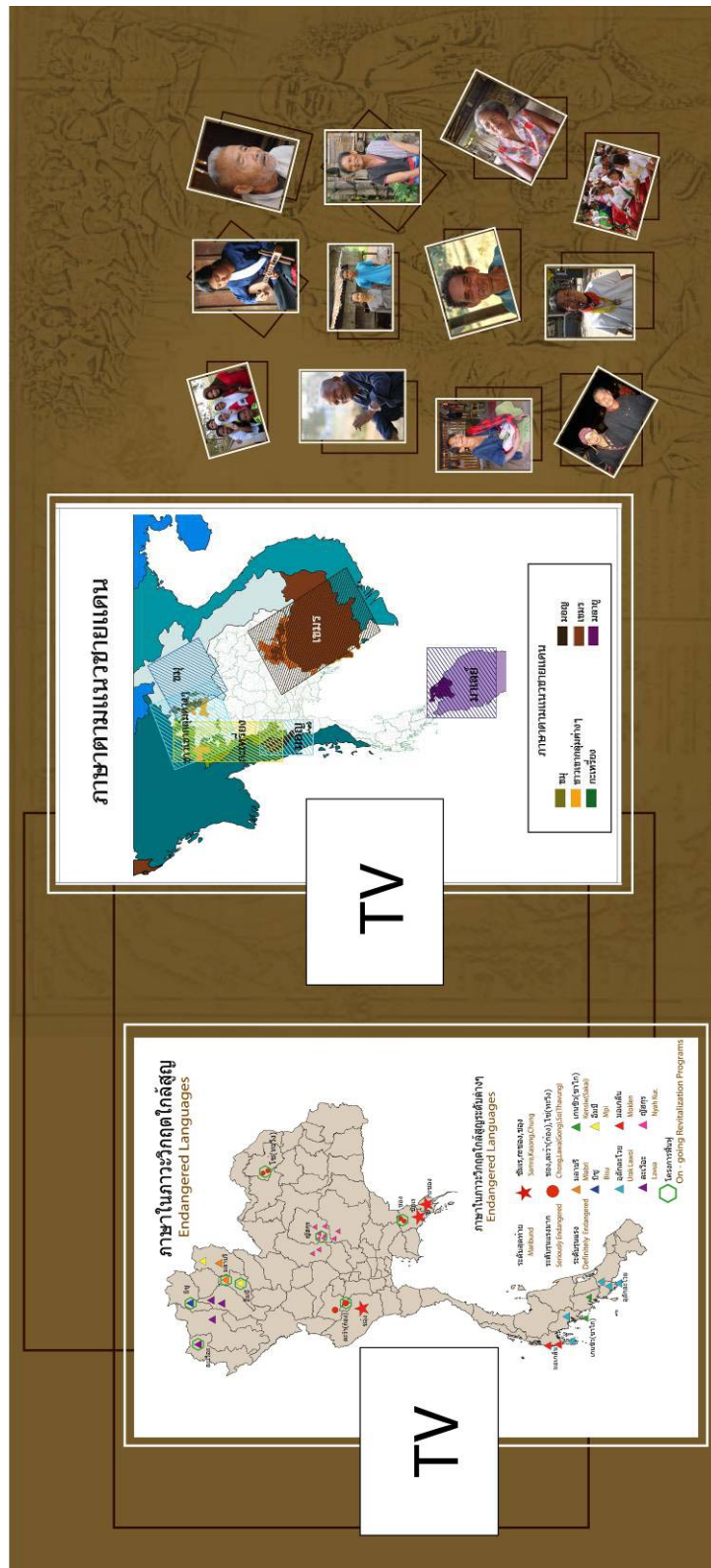

แผนภูมิที่ 6: นิทรรศการถาวร

ความสำคัญของภาษา ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ตารางที่ 2: แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 1

แนวคิดในการจัดแสดง	เนื้อหาในการจัดแสดง	สื่อและองค์ประกอบในการจัดแสดง
ความสำคัญของภาษา ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางของแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์หรือสุวรรณภูมิ มีความหลากหลายด้านภาษา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม	นำเสนอเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา 70 กลุ่ม โดยกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทยโดยแบ่งเป็นตระกูลใหญ่ๆ ได้ 5 ตระกูลภาษา ได้แก่ ตระกูลไท , ตระกูลออสโตรเอเชียติก , ตระกูลออสโตรเนเซียน , ตระกูลจีน – ทิเบต และตระกูลม้ง – เมี่ยน	แผนที่การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในประเทศไทย แผนที่กลุ่มตระกูลภาษา 5 ตระกูล พร้อมภาพกลุ่มชนตระกูลต่างๆแสดงบนบอร์ด มีระบบเสียงบรรยายแบบเลือกได้ 2 ภาษาคือไทยและอังกฤษ โดยติดตั้งไว้ที่บอร์ดจัดแสดงคอมพิวเตอร์ 1 ชุด พร้อมโปรแกรม ที่ใช้ในการผลิตแผนที่ภาษา โดยใช้ระบบสัมผัสหน้าจอ (TouchScreen) โดยใช้ระบบสัมผัสหน้าจอ (TouchScreen)

แผนภูมิที่ 7: นิทรรศการถาวร

สภาวะวิกฤตของภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ นำไปสู่วิกฤตของชุมชน

ตารางที่ 3: แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 2

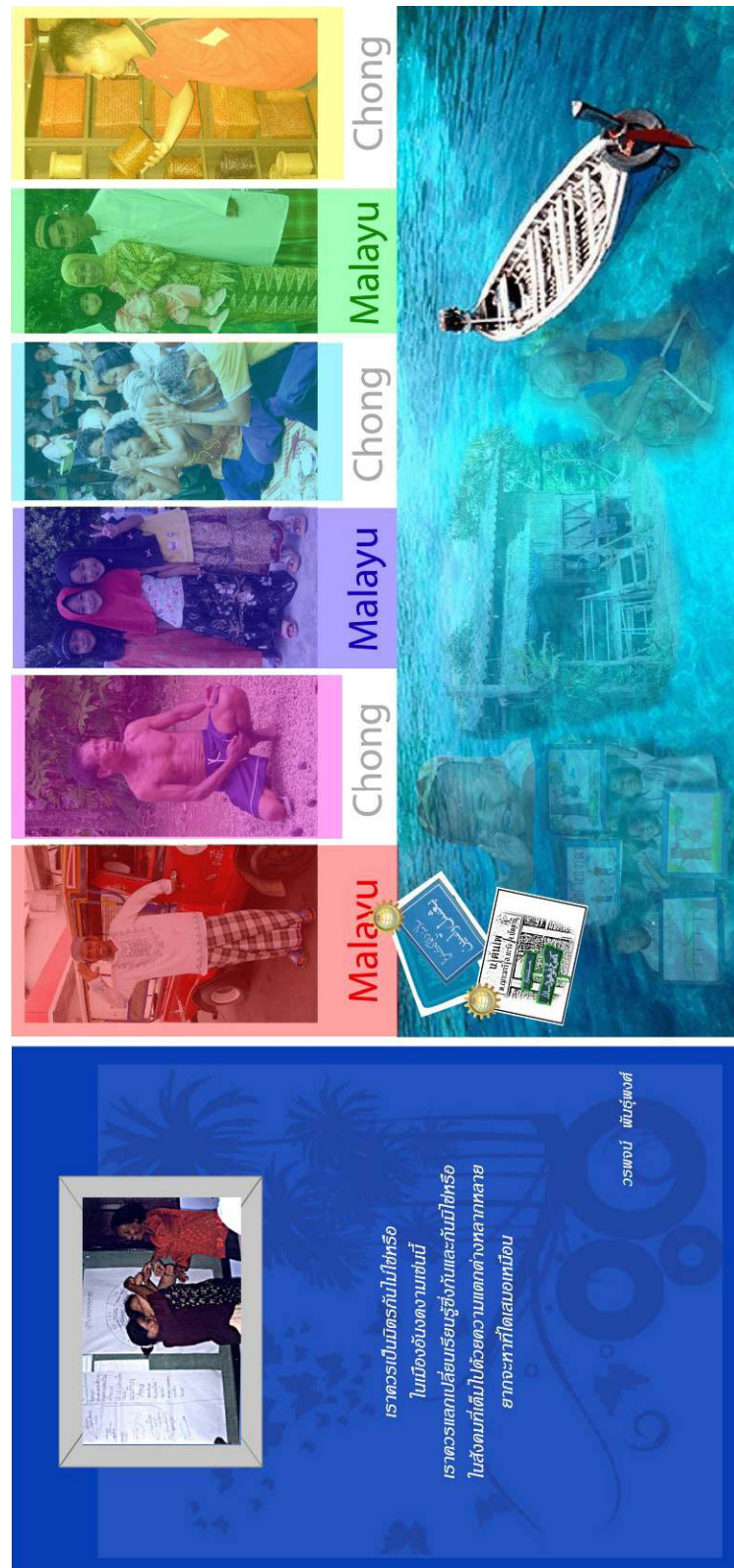
แนวคิดในการจัดแสดง	เนื้อหาในการจัดแสดง	สื่อและองค์ประกอบในการจัดแสดง
ภาษา - วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรงใกล้สูญ และกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน แต่ละกลุ่มล้วนมีคุณค่า เป็นมรดกของมนุษยชาติที่กำลังจะสูญหาย และสูญเสียอัตลักษณ์	แสดงถึงลักษณะของภาษาที่หลากหลายในอดีตที่แสดงถึงความรุ่งเรือง แต่ในปัจจุบันภาษาเหล่านั้นกำลังเสื่อมโทรม หรือสูญหายตามปรากฏการณ์ในสังคมไทย ความเจริญสู่ชนบทอย่างรวดเร็วจนชุมชนต่างๆ ตั้งรับไม่ทัน และเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนนำไปสู่วิกฤตในชุมชนขึ้นมา	แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและแผนที่กลุ่มวิกฤตชายแดน ภาพกลุ่มชนในภาวะวิกฤต มีระบบเสียงบรรยาย แบบเลือกได้ 2 ภาษา คือไทยและอังกฤษ โดยติดตั้งไว้ที่บอร์ดจัดแสดง สื่อวีดิทัศน์ นำเสนอสารคดีเรื่องราววิถีชีวิตของกลุ่มในภาวะวิกฤต ประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่ม

แผนภูมิที่ 8: นิทรรศการถาวร
การทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ตารางที่ 4: แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 3

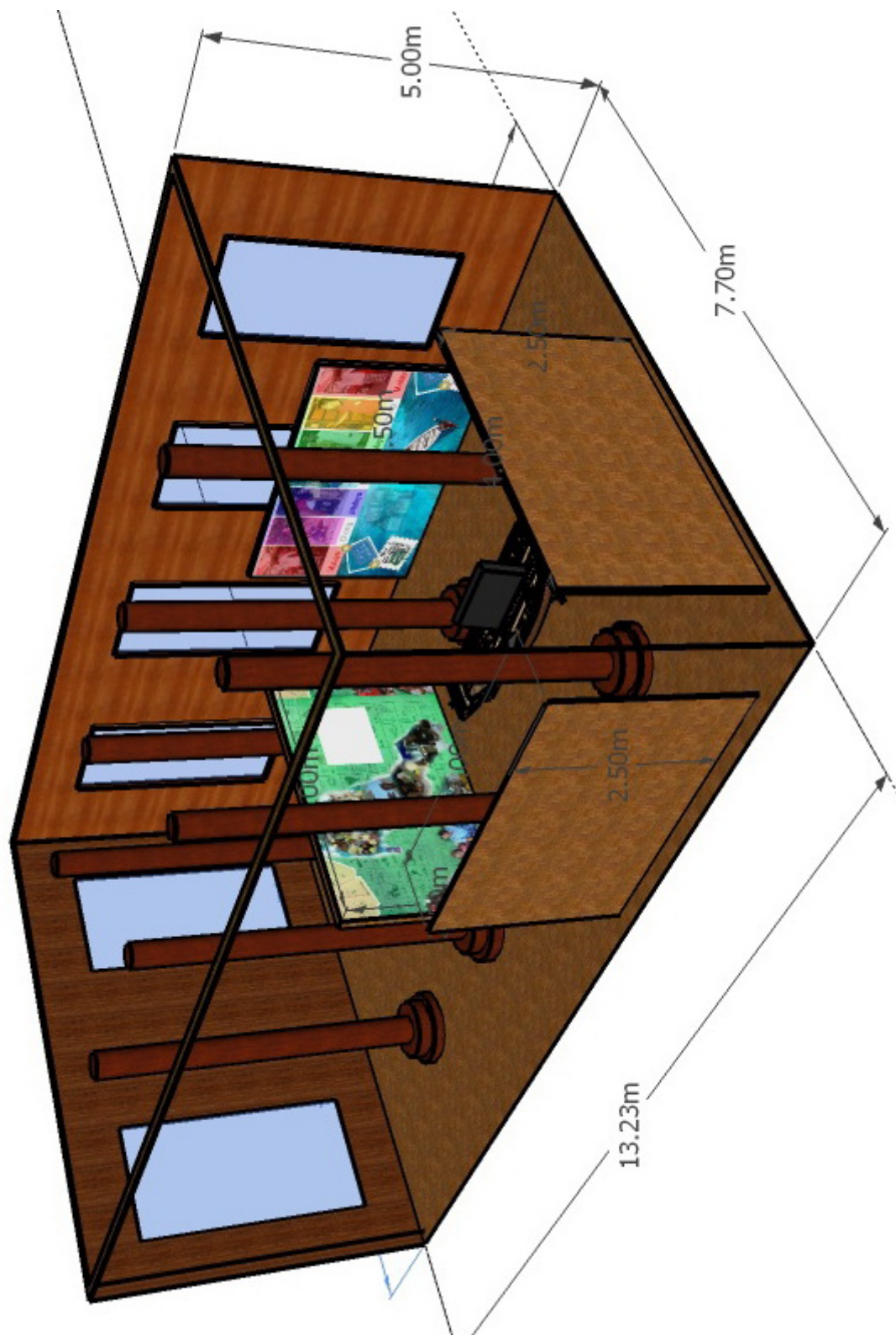
แนวคิดในการจัดแสดง	เนื้อหาในการจัดแสดง	สื่อและองค์ประกอบในการจัดแสดง
เกี่ยวกับการทำงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต	นิทรรศการในเรื่องนี้จะแสดงถึงบทบาทในการทำงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตการเพื่อพลิกฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้สอนในโรงเรียน	ภาพของการทำงานในการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต กลุ่มต่างๆจัดทำเป็นบอร์ด มีระบบเสียงบรรยาย แบบเลือกได้ 2 ภาษา คือไทยและอังกฤษ โดยติดตั้งไว้ที่บอร์ดจัดแสดง สื่อวีดิทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการฟื้นฟู สื่อที่ได้จากการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม อาทิเช่น หนังสือ นิทาน เล่มยักษ์ เล่มเล็ก ของ นิทานท้องถิ่นของชาวมลายู สื่อที่ใช้ในการสอนเด็กอนุบาล

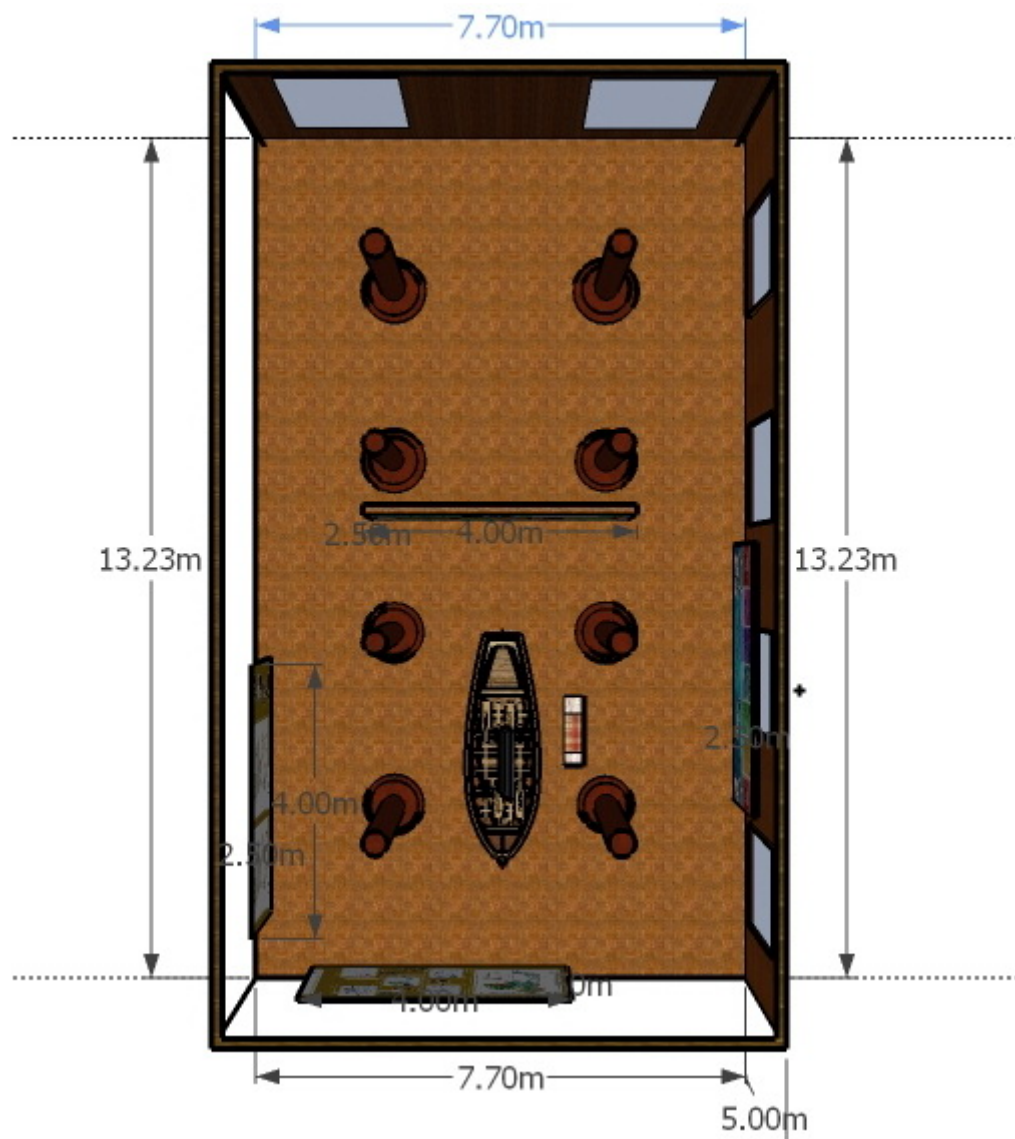
แผนภูมิที่ 9: นิทรรศการถาวร
พลิกพื้นภาษานำไปสู่การพลิกพื้นวัฒนธรรมชุมชน

ตารางที่ 5: แนวคิดในการจัดแสดง นิทรรศการชุดที่ 4

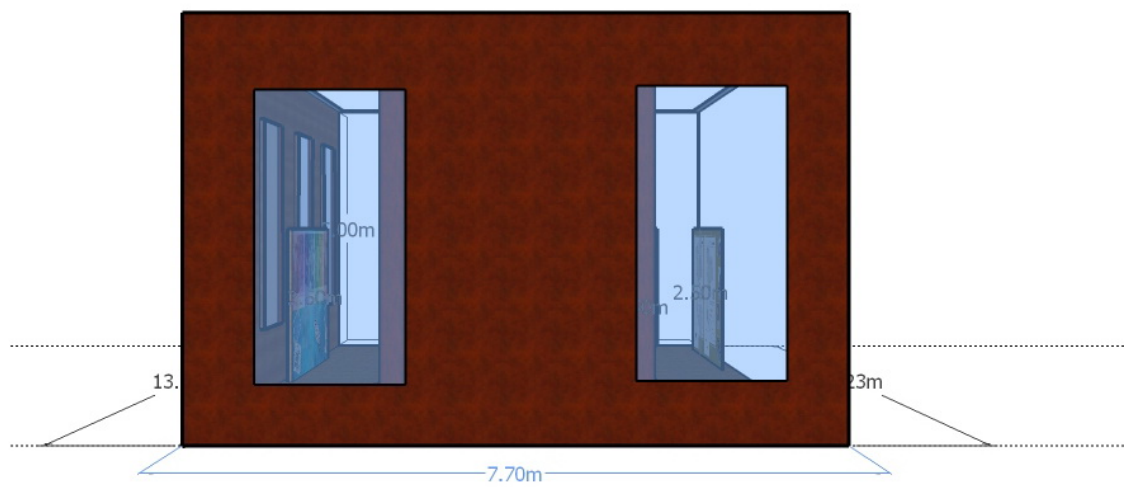
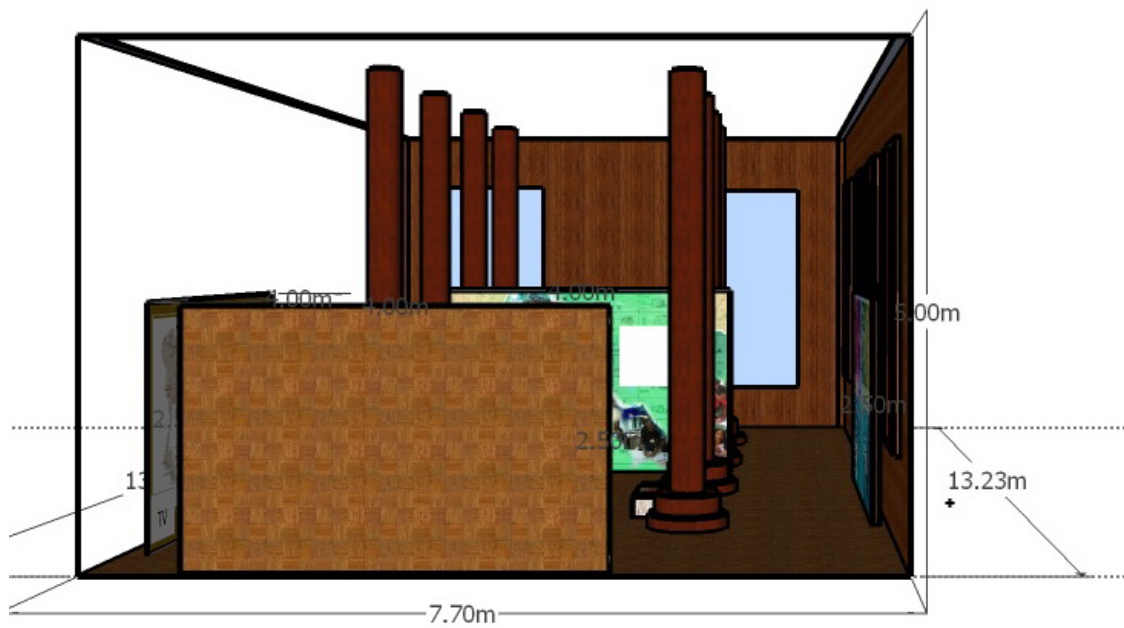
แนวคิดในการจัดแสดง	เนื้อหาในการจัดแสดง	สื่อและองค์ประกอบในการจัดแสดง
ผลจากความร่วมมือกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับกับมหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้	นำเสนอเรื่องความภาคภูมิใจของกลุ่มวิฤตไกล่สุญและกลุ่มวิฤตชายแดนในด้านต่างๆที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เป็นสำคัญ เช่นศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความหลากหลายของภาษา ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่างๆ (อาหาร, สิ่งทอ, การเกษตร, สุขภาพ)	ภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤตไกล่สุญและวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชายแดน กลุ่มมลายูถิ่น (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้)จัดทำเป็นบอร์ด มีระบบเสียงบรรยายแบบเลือกได้ 2 ภาษาคือไทยและอังกฤษ โดยติดตั้งไว้ที่บอร์ดจัดแสดง สื่อวีดิทัศน์แสดงวิถีชีวิตของชาวของ เช่น ประเพณี ที่สำคัญคือกาดักซึ่งเป็นประเพณีการแต่งงานลูกสาวคนโตของชาวของ การละเล่นพื้นบ้านคือการเล่นสะบ้าโยน สื่อวีดิทัศน์แสดงวิถีชีวิตของชาวมลายู แสดงประเพณีการเล่นของชาวมลายู เช่น การเล่นเกมตุ้มตุ้มโม๊ะ สื่อแสดงอาหารพื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายมลายู

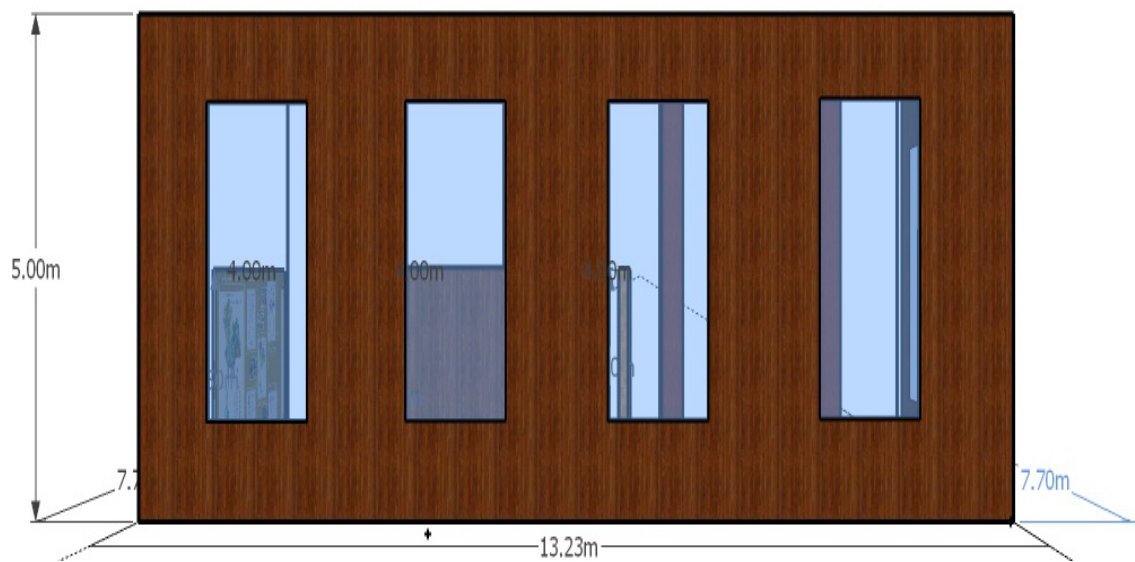
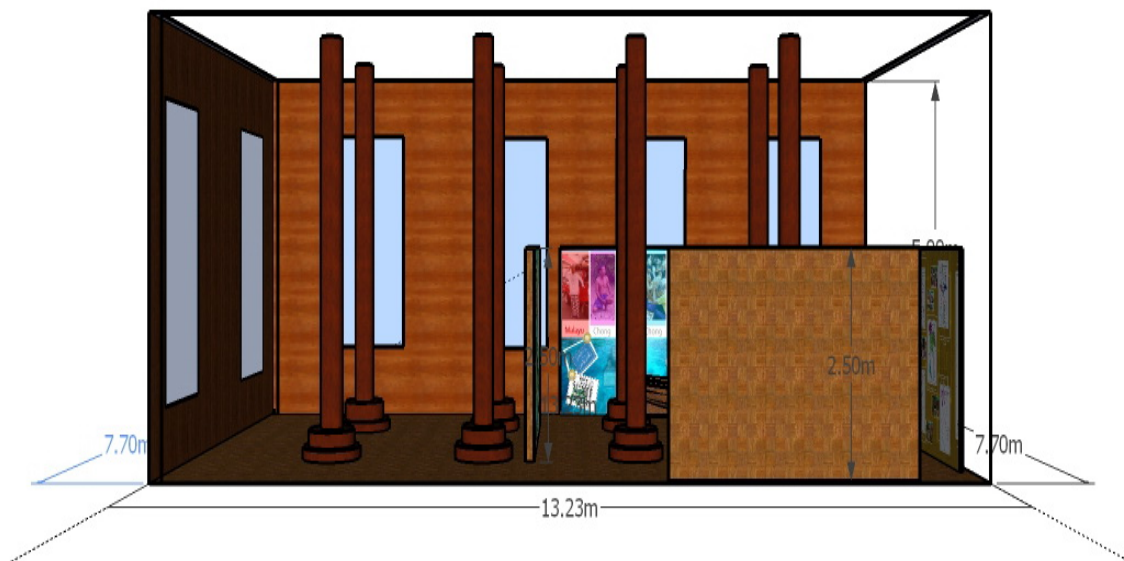
แผนภูมิที่ 10: พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 1

แผนภูมิที่ 11: พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 2

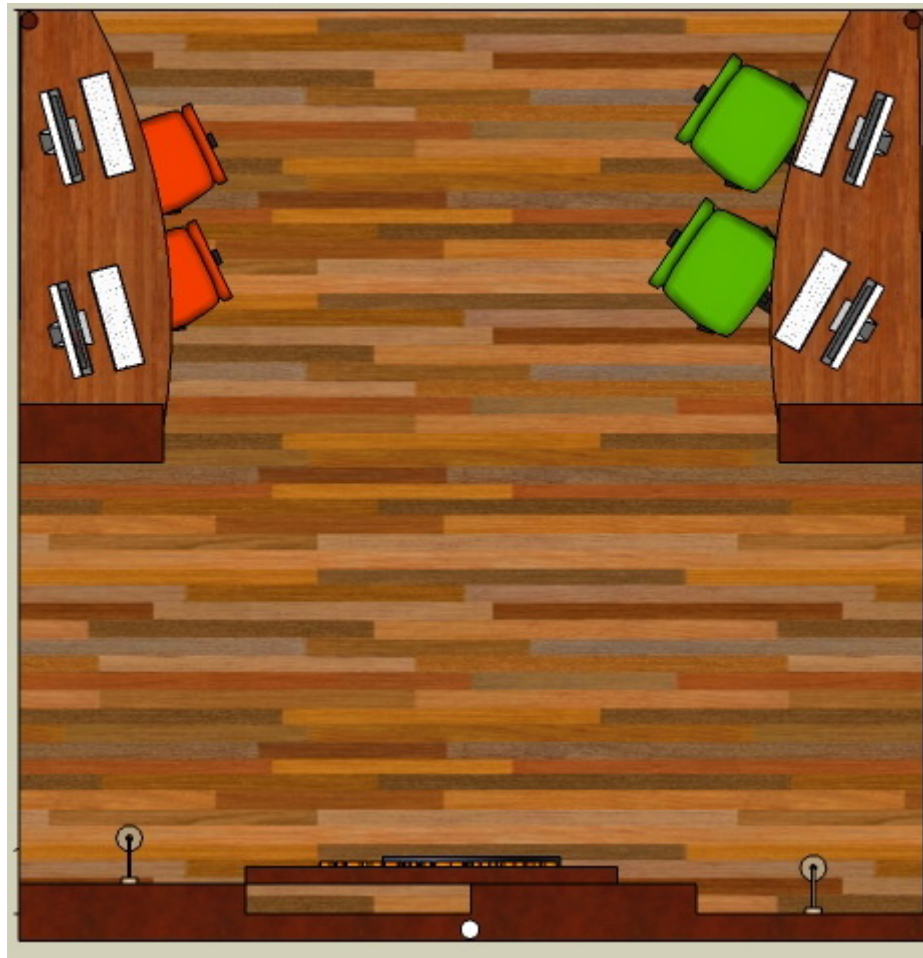
แผนภูมิที่ 12: พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 3

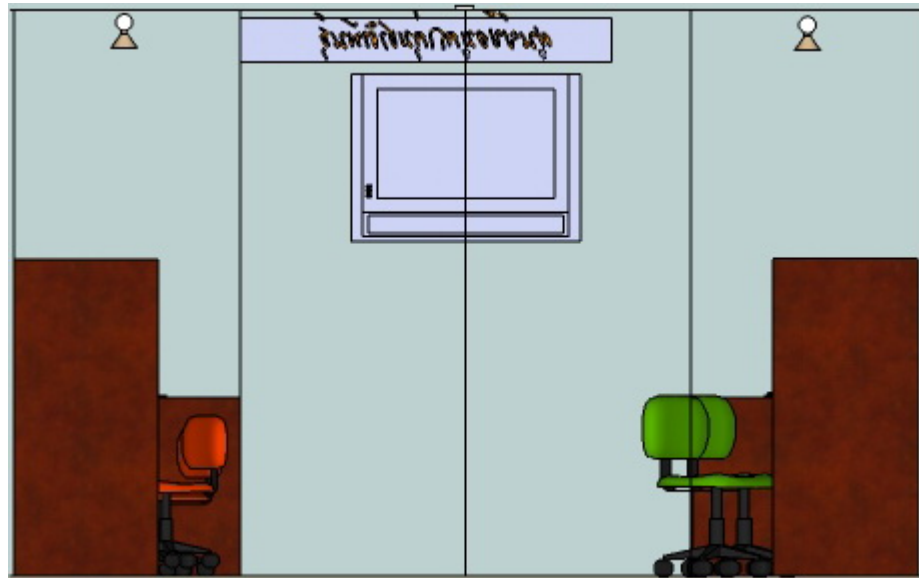
แผนภูมิที่ 13: พื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ภาพที่ 4

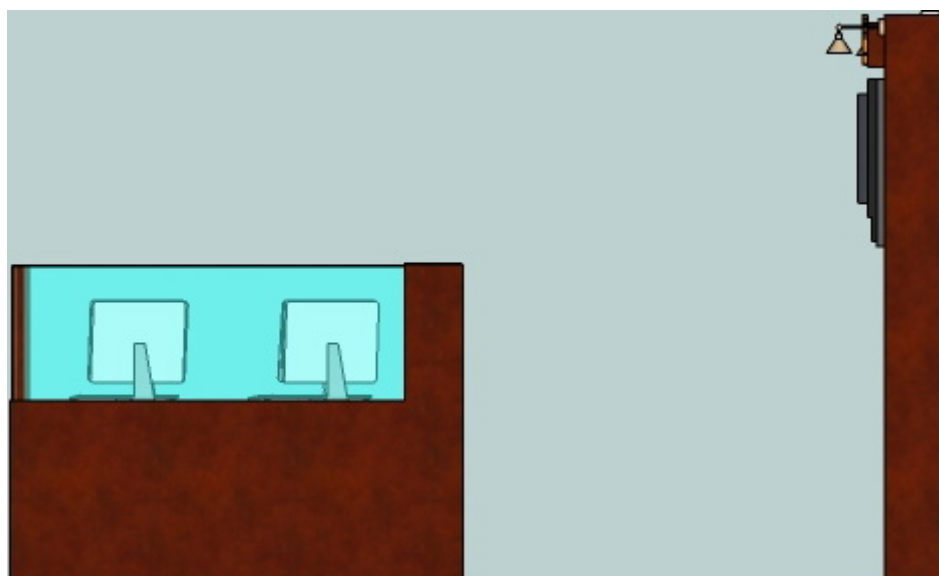
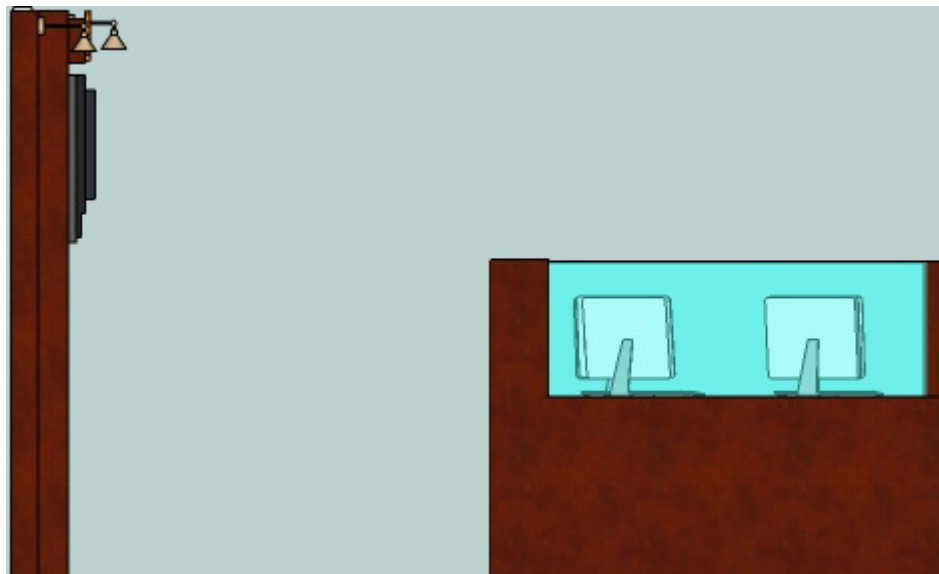
แผนภูมิที่ 14: พื้นที่สำหรับบริการข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

แผนภูมิที่ 15: พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 1

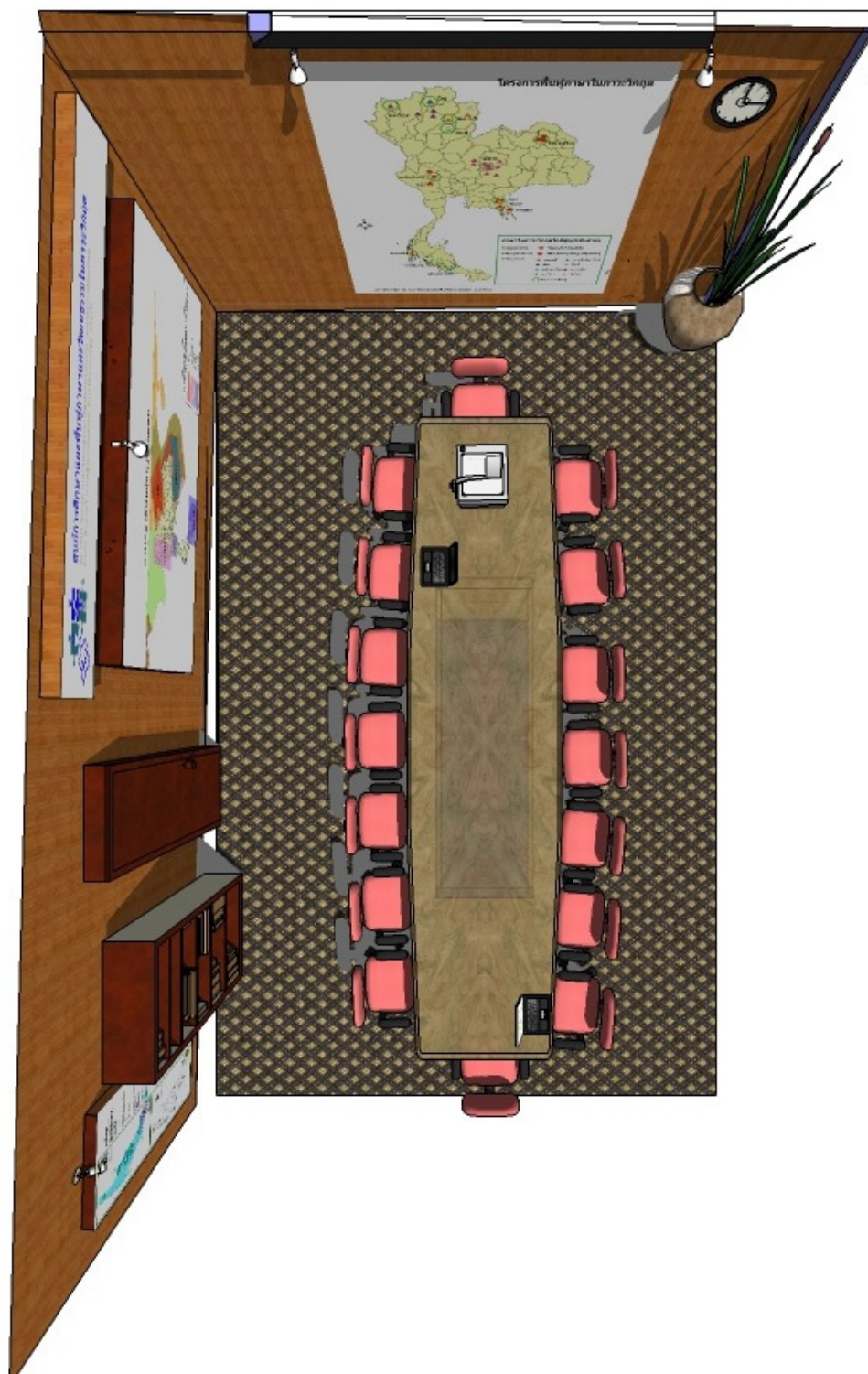
แผนภูมิที่ 16: พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 2

แผนภูมิที่ 17: พื้นที่สำหรับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 3

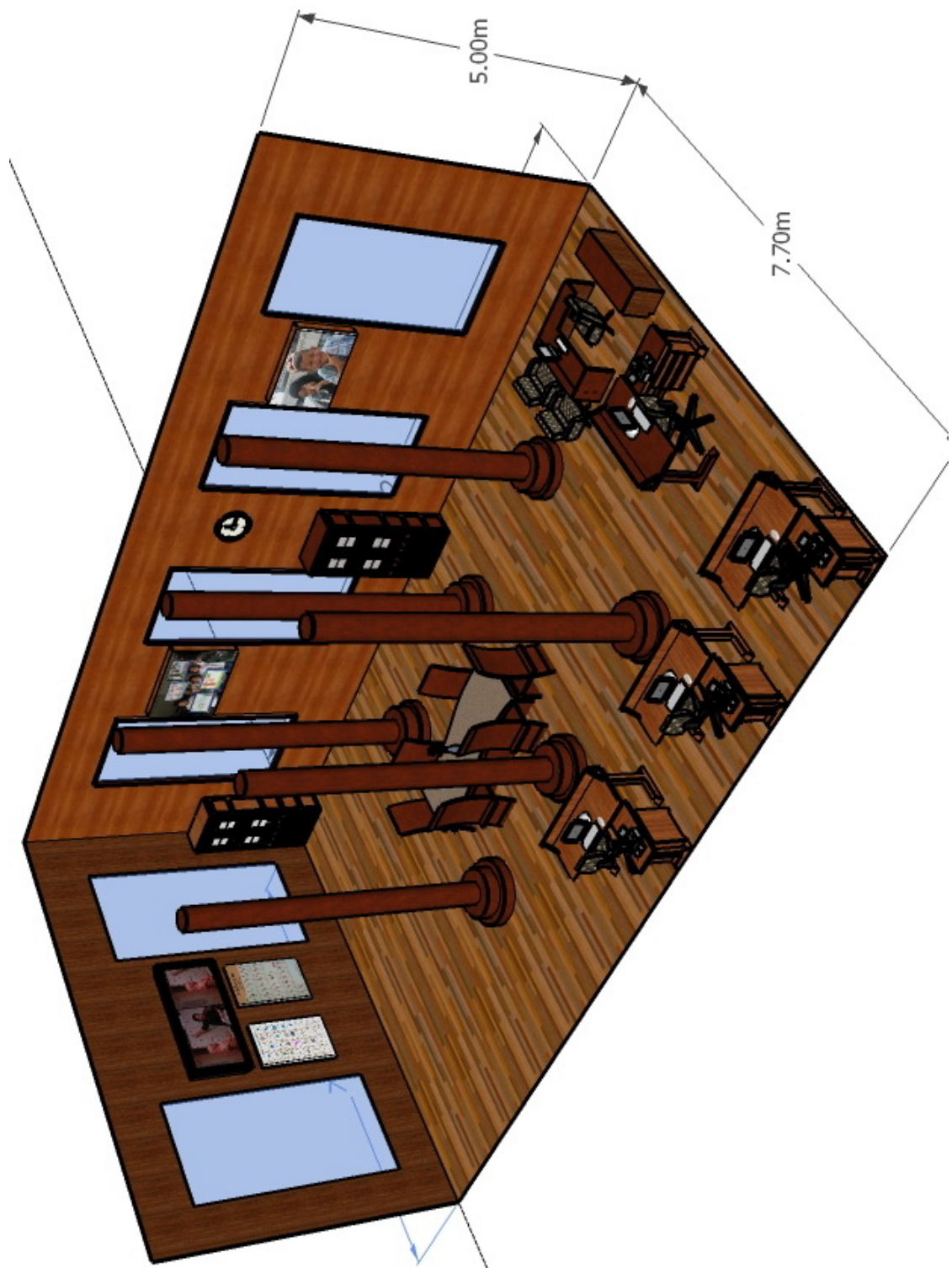
แผนภูมิที่ 18: พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้าน
ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 1

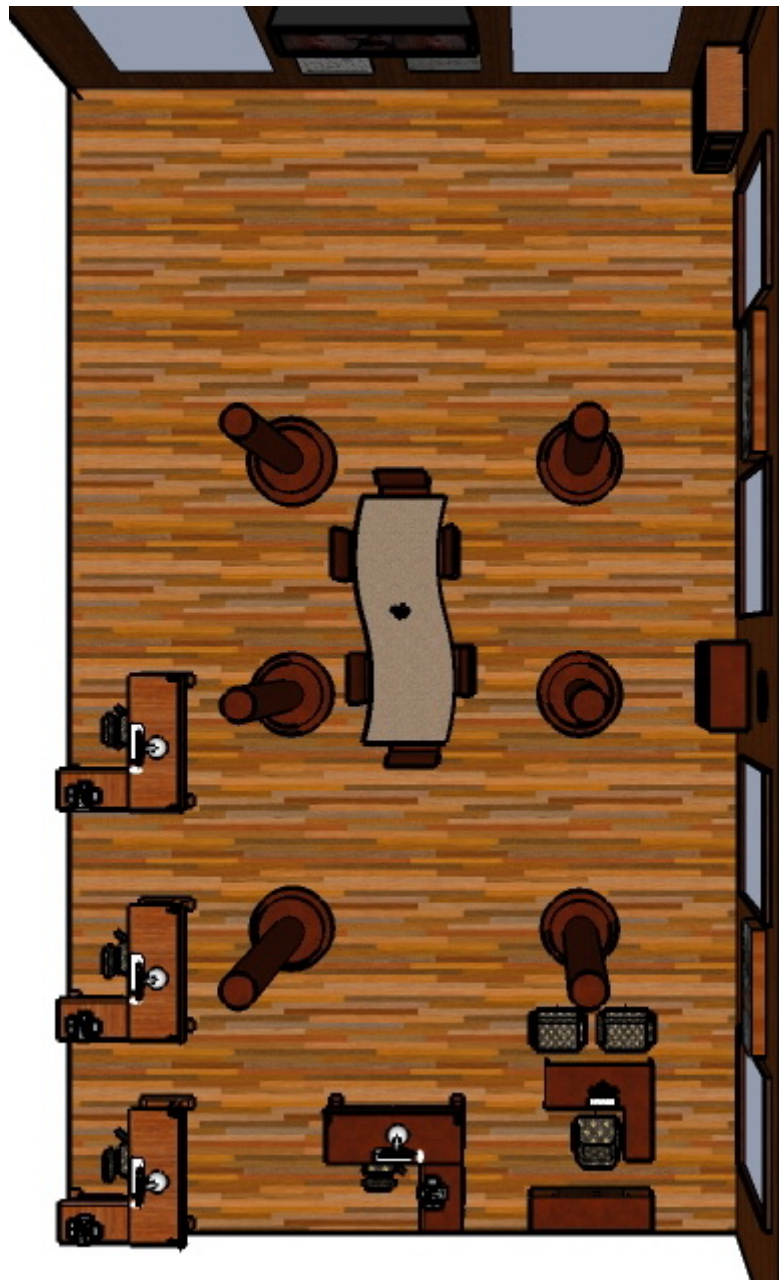
แผนภูมิที่ 19: พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้าน
ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 2

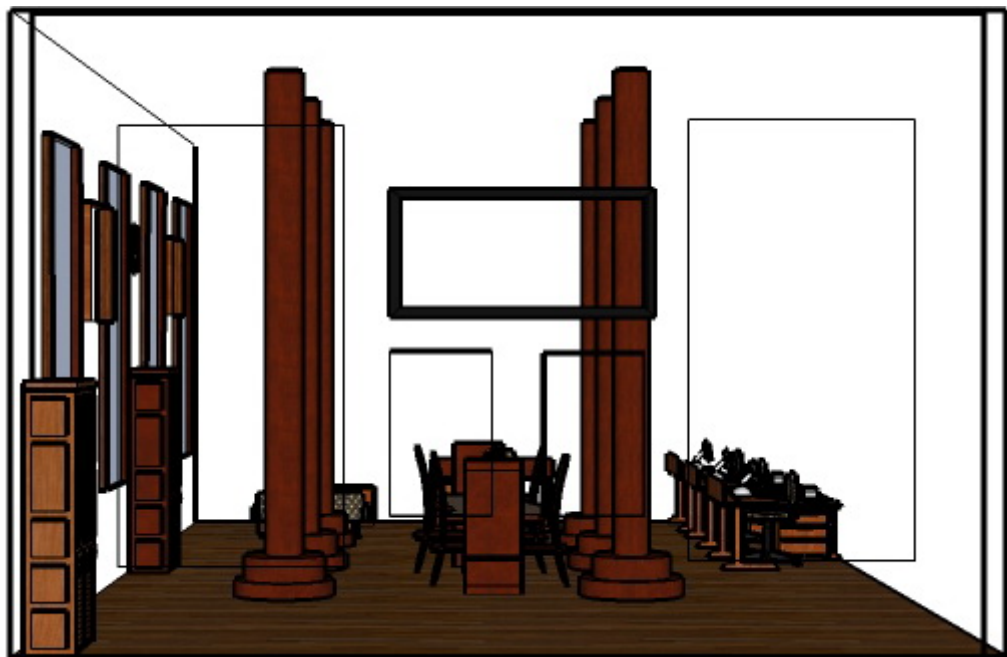
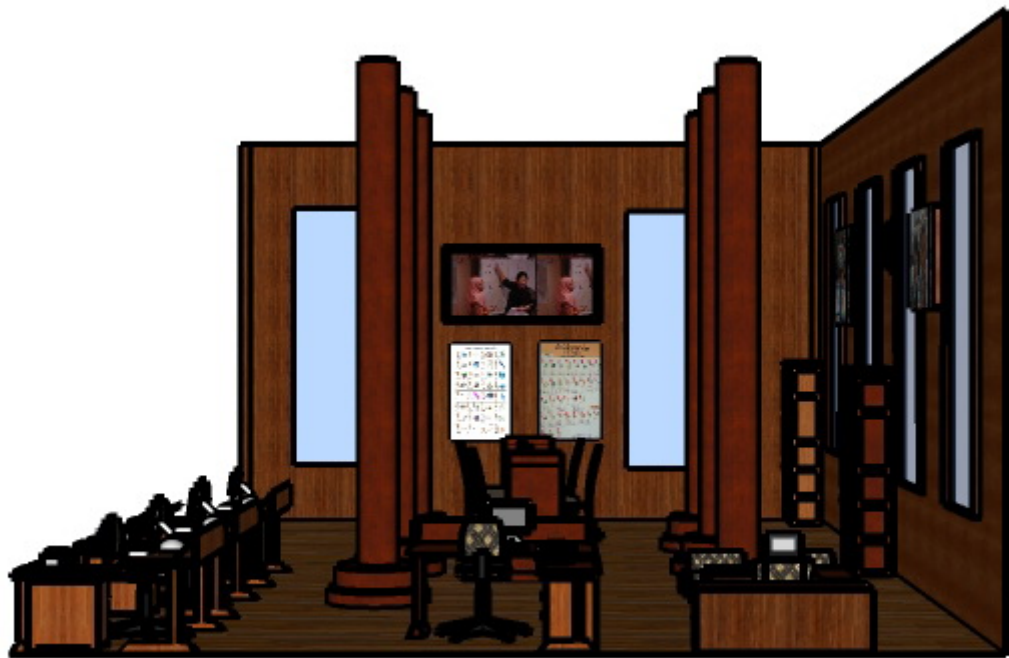
แผนภูมิที่ 20: พื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้าน
ภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ภาพที่ 3

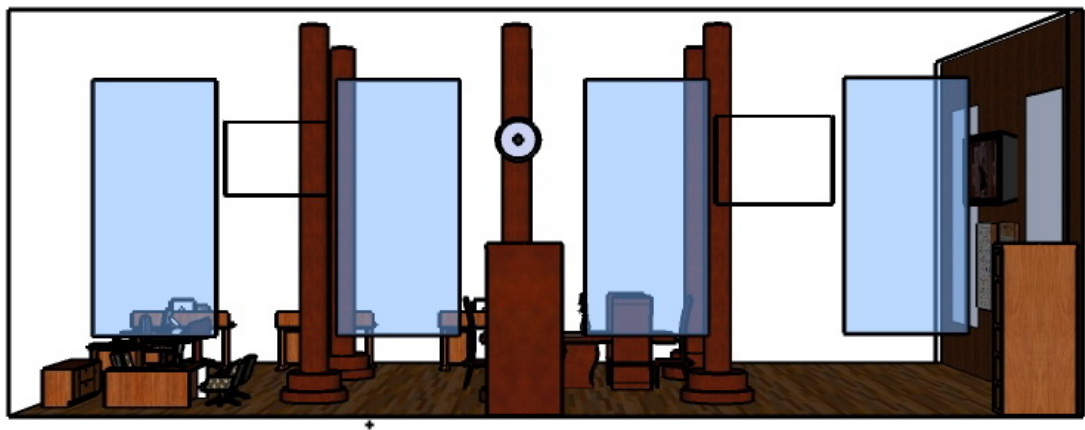
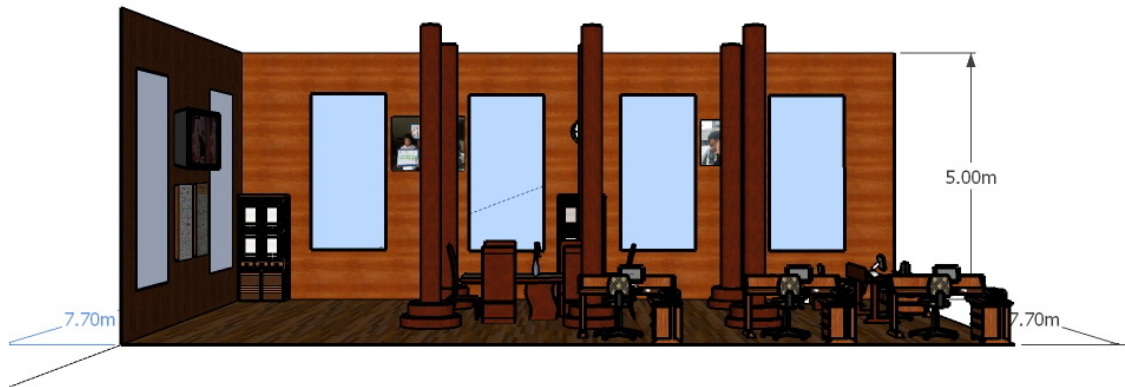
แผนภูมิที่ 21: พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ธุรการทั่วไป ภาพที่ 1

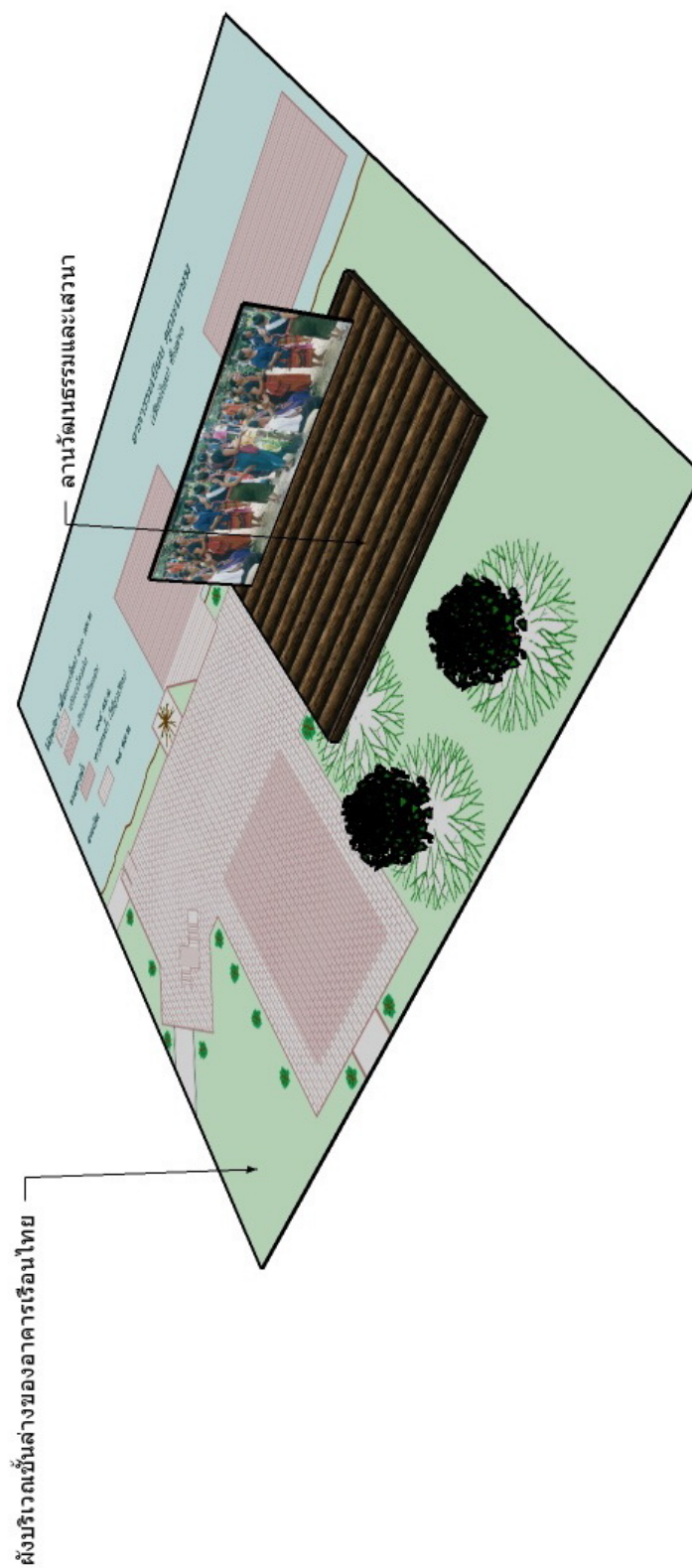
แผนภูมิที่ 22: พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ธุรการทั่วไป ภาพที่ 2

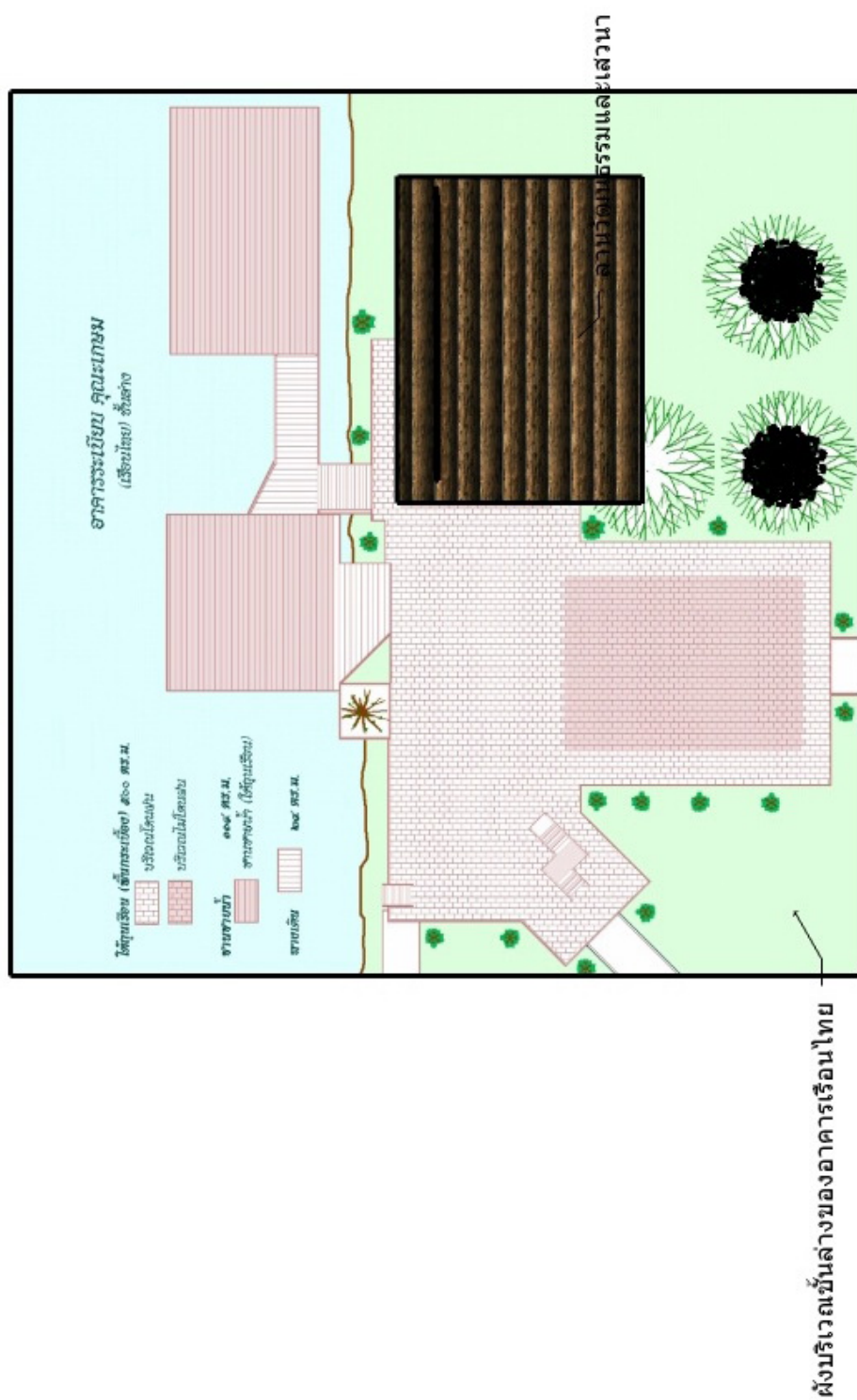
แผนภูมิที่ 23: พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ทูรการทั่วไป ภาพที่ 3

แผนภูมิที่ 24: พื้นที่สำหรับส่วนบริหาร ธุรการทั่วไป ภาพที่ 4

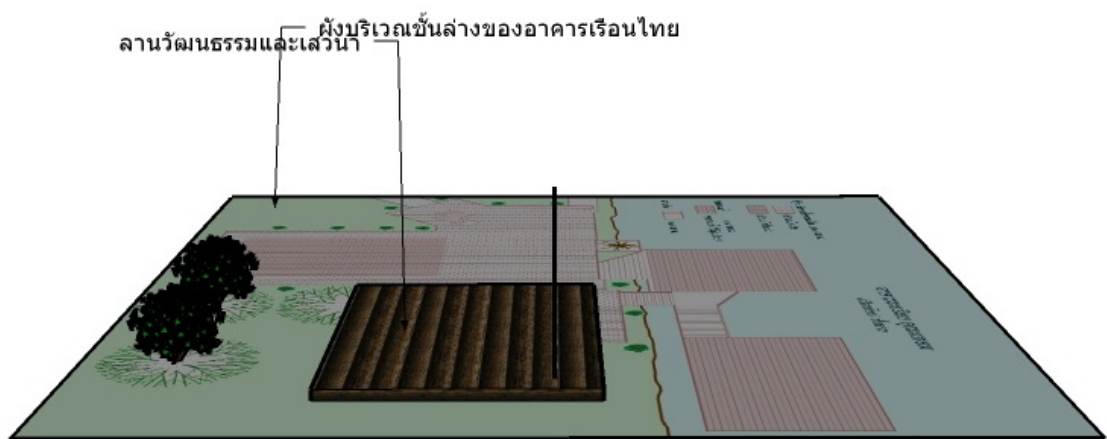
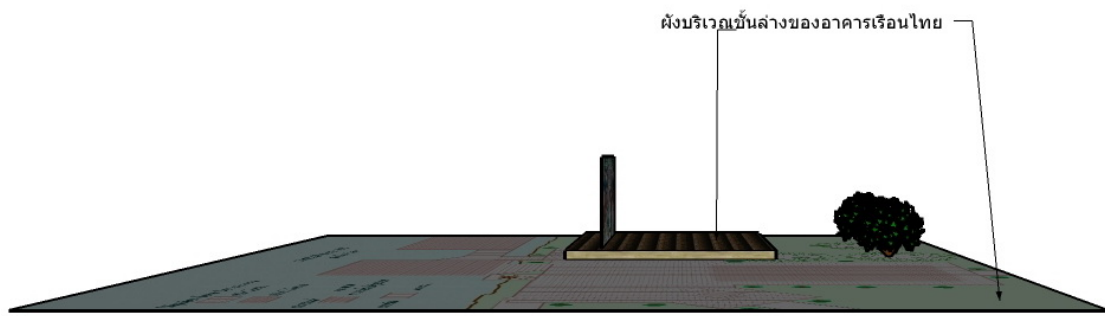
แผนภูมิที่ 25: พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 1

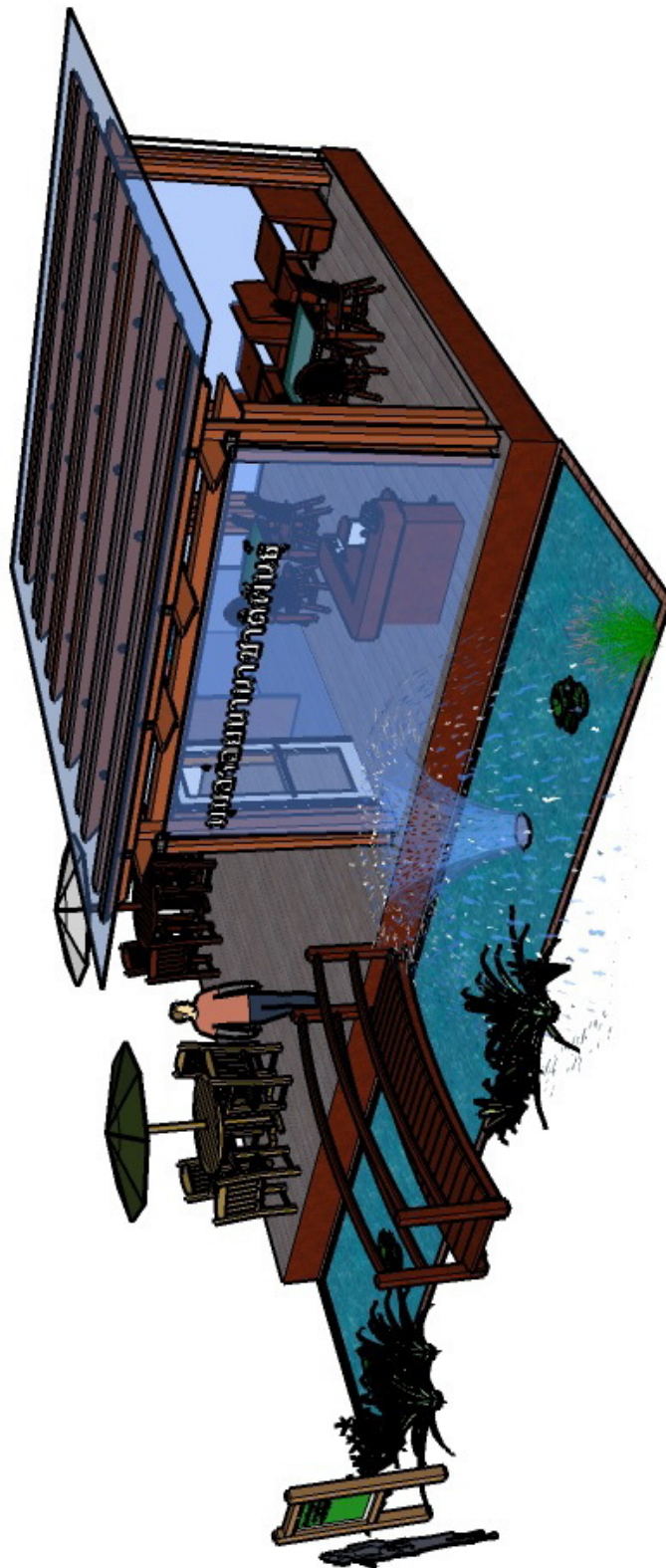
แผนภูมิที่ 26: พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 2

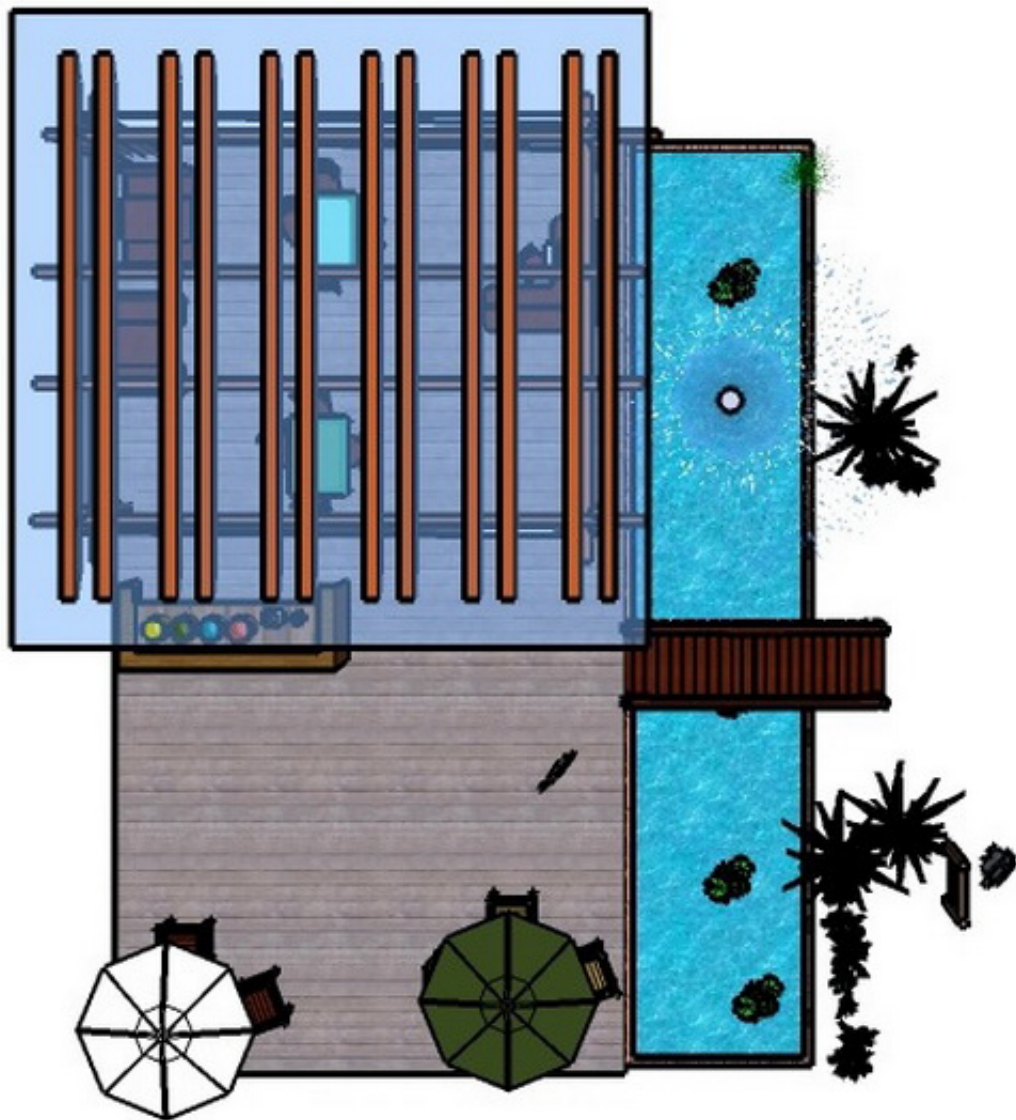
แผนภูมิที่ 27: พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 3

แผนภูมิที่ 28: พื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ภาพที่ 4

แผนภูมิที่ 29: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง ภาพที่ 1

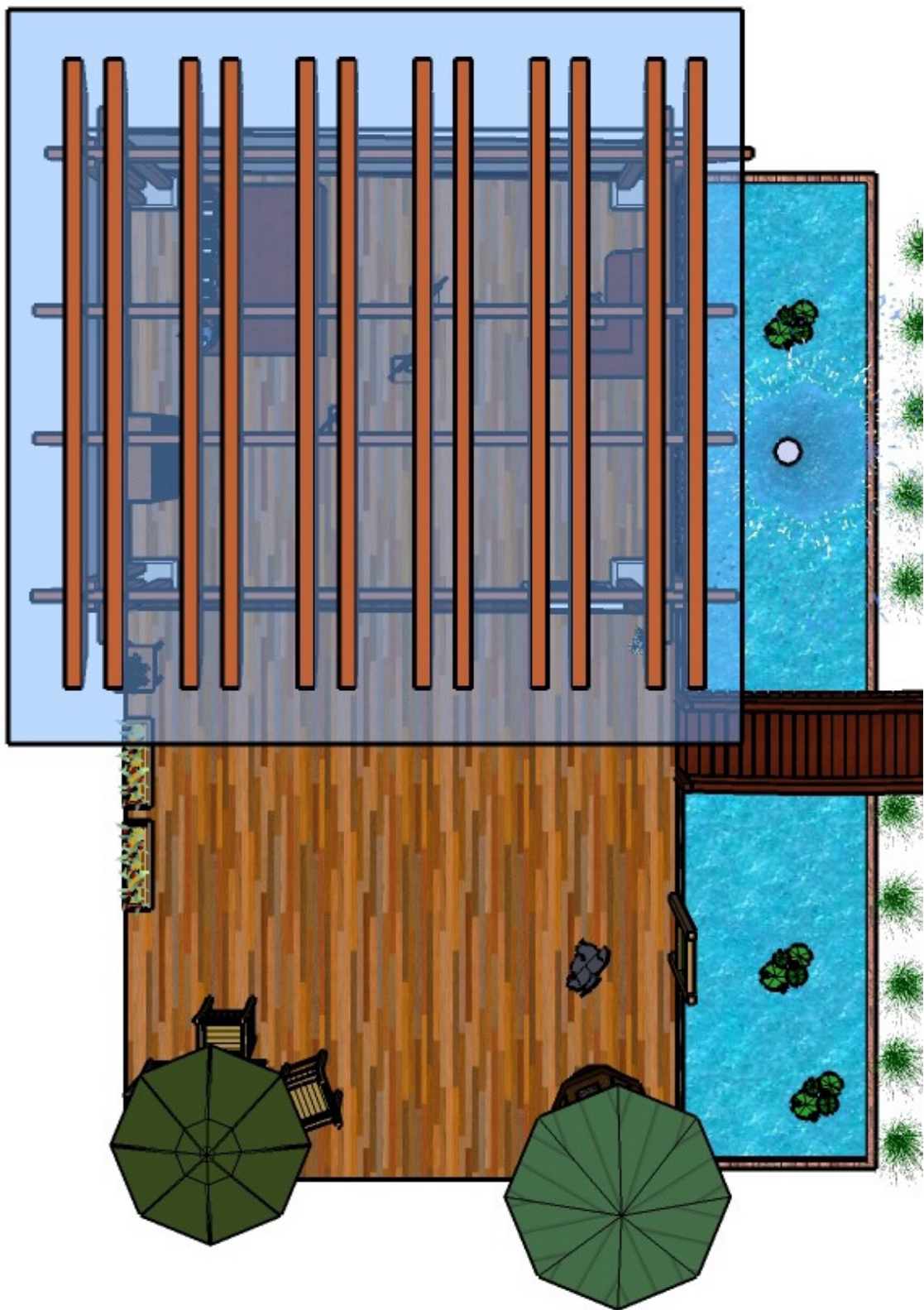
แผนภูมิที่ 30: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง ภาพที่ 2

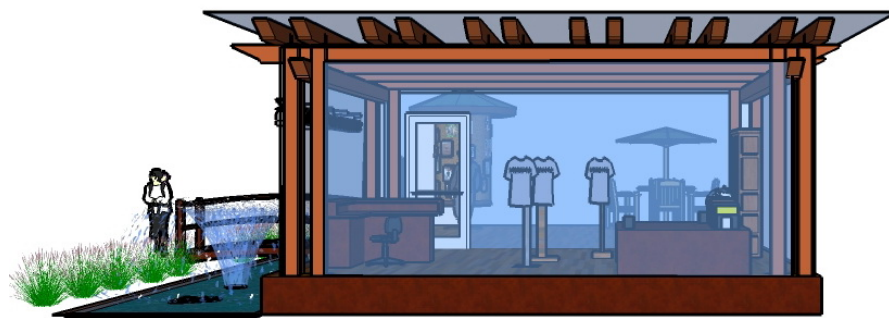
แผนภูมิที่ 31: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านเครื่องดื่มและอาหารว่าง ภาพที่ 3

แผนภูมิที่ 32: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 1

แผนภูมิที่ 33: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 2

แผนภูมิที่ 34: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ภาพที่ 3

แผนภูมิที่ 35: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพร ภาพที่ 1

แผนภูมิที่ 36: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพรมุภาพที่ 2

แผนภูมิที่ 37: พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ: บ้านสวนสมุนไพร ภาพที่ 3

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะในการวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สูลูและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล” ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สูลูและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

6.1.1 เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สูลูและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการฟื้นฟูของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต และกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาวิกฤตชายแดนรวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีดังนี้

รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตต่อกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สูลูและกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดนมีรูปแบบการดำเนินงานอย่างไร

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไกล่สูลูและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันก็คือ การผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ โดยมีรูปแบบการดำเนินงานฯ โดยสรุปยังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6: รูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่ม
ภาวะวิกฤตชายแดน ของ ศูนย์การศึกษาฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ	กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตชายแดน
1. อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	1. ดำเนินงานวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การศึกษาและสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษาต่างๆและทัศนคติที่มีต่อภาษาของคนไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้”
2. สร้างระบบตัวเขียนของ	2. พัฒนาระบบตัวเขียนภาษามลายูถิ่น
3. การพัฒนาวรรณกรรมและการผลิตหนังสือ	3. พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับและวัฒนธรรม
4. การพัฒนาหลักสูตรภาษาท้องถิ่น	4. จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างวรรณกรรมท้องถิ่นโดยใช้ตัวเขียน (ภาษาไทย-มลายูถิ่น)
5. การฝึกอบรมครูผู้สอนภาษา	5. จัดทำหลักสูตรทวิภาษา(มลายู-ไทย)เพื่อใช้สอนเต็มรูปแบบในพื้นที่ โดยมีกระบวนการดังนี้ 5.1 สร้างความตระหนัก 5.2 คัดเลือกโรงเรียนและครูในการเข้าร่วม 5.3 สรรหาและฝึกอบรมบุคลากร 5.4 แสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งองค์กรรัฐและเอกชน 5.5 สร้างหลักสูตรและแผนการสอน 5.6 สร้างสื่อการอ่านและสื่อในการเรียนการสอน 5.7 จัดระบบติดตามและประเมินผล
6. นำผลจากองค์ความรู้ที่ได้จากการฟื้นฟูภาษาไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ	6. รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาและภูมิปัญญาเกี่ยวกับมลายูถิ่นเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตร “มลายูถิ่นศึกษา” ในพื้นที่ต่อไป
ผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ	

6.1.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนข้อมูลจากนักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

1) โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ได้แก่

- (1) มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับงานวิจัยที่ศูนย์สนับสนุนการอนุรักษ์ภาษาและประเพณีของกลุ่มภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ตัวอย่าง การนำเสนอกิจกรรมที่ควรมีคือกิจกรรมตามประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤต
- (2) มีบทบาทในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้คงอยู่
- (3) มีการเรียนรู้กระบวนการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และนักวิจัยท้องถิ่นที่มีการทำงานวิจัยด้านการฟื้นฟูซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

2) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตชายแดน ซึ่งนักวิชาการประจำศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน ดังต่อไปนี้

ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญกลุ่มของ

- (1) อยู่ในสถานะที่เปลี่ยนจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง
- (2) สถานะเสี่ยงอันตราย จะอยู่หรือจะตาย
- (3) จะเป็นสถานะหรือโอกาสก็ได้
- (4) ภาษาที่ไม่อยู่ในภาษาราชการอยู่ในภาวะวิกฤต
- (5) เป็นภาษาที่มีการใช้น้อยลงและอยู่ในวงจำกัด

กลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์ภาษามลายูถิ่น

- (1) มีเส้นแบ่งอาณาเขตไม่ตรงกับเส้นแบ่งภาษา
- (2) เป็นวิกฤตอัตลักษณ์ เกิดจากความเชื่อมั่น
- (3) อยู่ในไทยแต่ใกล้ชิดกับมาเลเซีย
- (4) เกิดมาจากการไม่ยอมรับในความหลากหลาย

- (5) จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (6) รัฐมีการจัดการไม่ดีพอ
- (7) มีความรู้สึกไม่เท่าเทียม ไม่มั่นคง
- (8) มีความซับซ้อน ด้านความรู้สึก ความสัมพันธ์

ด้านนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ ดังต่อไปนี้

ภาษาของเป็นภาษาท้องถิ่น ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างจากคนไทยทั่วไป มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีถิ่นที่อยู่ตามภูมิภาคห่างไกล หรือชนบท มีประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีถ้อยคำที่แสดงถึงความรู้สึกว่าภาษาและวัฒนธรรมของตนเองอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เช่น “ภาษาของเราจะหมดไปแล้ว เราต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี”, “มันอายุที่จะพูดเดียวเขาหาว่าเขย” “อยากพูดแต่ไม่มีคนพูด” “เมื่อตอนผมเป็นเด็กไปโรงเรียนพูดภาษาของครูจะดีครูบอกว่าเป็นคนป่าคนดอยเลยไม่มีใครพูด” เป็นต้น

ดังนั้นสถานการณ์ของภาษาของ จึงถูกแยกประเภท โดยประเภทที่ 1 อยู่กับกลุ่มคนดั้งเดิมซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่นานจะสูญหาย เขาสูญหายภาษาก็จะไปพร้อมๆกับเขา ประเภทที่ 2 คนรุ่นกลาง ซึ่งก็คือทั้งอนุรักษ์ ทั้งพยายามที่จะถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่าง คือมีโอกาสที่จะพัฒนา ต่ออายุได้ และประเภทที่ 3 คือเยาวชน เปรียบเสมือนต้นกล้า ที่เพาะได้แล้ว แต่เรายังไม่รู้วิธีใส่ปุ๋ย ทำอย่างไรจึงจะงอกงามขึ้นมา ทำอย่างไรให้เขาช่วยกันจรรโลงภาษาของ ให้เขาสามารถยอมรับได้อย่างเต็มอกว่าเป็นคนของ ซึ่งกลุ่มที่มีกำลังสามารถที่จะแตกหน่อได้ คือ กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์ ซึ่งมีแนวคิดที่ว่าทำอะไรภาษาของหรือว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันยังถูกคงไว้ และถูกถ่ายทอดด้วย ซึ่งกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ภาษาของนั้นอยู่ได้หรือวิกฤตสูญหายไป

3) ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตหายแดง

- นักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้แสดงความคาดหวัง ดังต่อไปนี้

- (1) สนับสนุนเชิงวิชาการเฉพาะทาง เพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปจากสังคม
- (2) ใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างกระแสความสนใจและเผยแพร่

(3) ให้การสนับสนุนด้าน บุคลากร และงบประมาณ เพื่อจัดสรรและเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปจากสังคม

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ แสดงความความหวังดังต่อไปนี้

(1) จัดทำเป็นห้องเรียน แยกเป็นห้องที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มีภาพหน้าตาคนของ รุ่นก่อน ห้องข้อมูลทางภาษา ก็มีหลักสูตรภาษา ห้องข้อมูลวิถีชีวิตต่างๆ และมีห้องบรรยายก่อนที่จะเดินชมห้องต่างๆ

(2) เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งแลกเปลี่ยน เป็นสถานที่ให้เราได้มานั่งคุยกันเป็นตัวเชื่อมให้คนที่มาจากหลายที่ทั้งเหนือ ใต้ ได้มีโอกาสมารวมตัวกัน ร่วมระดมความคิดแลกเปลี่ยนในลักษณะการซักถาม การพูดคุย การนำเสนอ ก็จะเกิดมุมมองหลายๆ มุมมองร่วมกันแล้วก็อาจจะมีเทคนิคของแต่ละคน วิธีการนี้ได้มาอย่างไร คิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งกระบวนการบางครั้งมันอาจจะไม่เหมือนกัน ด้วยวิธีการหรือด้วยวิธีคิดก็ได้

(3) จัดให้มีลักษณะของการเคลื่อนไหว ไม่นิ่ง คือให้คนออกไปทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้เช่น มีคนแก่มานั่งสานเสื่อ มีกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมหลายแสดงความความหวังดังต่อไปนี้

(1) เป็นสถานที่นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมลายูถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆเพื่อที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษไทย

(2) เป็นศูนย์การศึกษา เก็บรวบรวมทางด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อการศึกษาและค้นคว้า และเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลและผลการวิจัยด้านการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

(3) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างชาติพันธุ์อื่นๆ กับชาติพันธุ์หลักระหว่างตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นักวิชาการ นักศึกษา ร่วมกันรับรู้ถึงวิกฤตการณ์ของภาษาวิกฤตและร่วมกันศึกษา หาวิธีการศึกษาในการยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์

(4) เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการอนุรักษ์ภาษา-วัฒนธรรมมลายูถิ่น พร้อมทั้งสร้างความตระหนักถึงปัญหาในเรื่องวิกฤตการทางภาษา

(5) เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่เรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

(6) เป็นหน่วยงานที่มีแนวทางการปฏิบัติการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม เพื่อการสร้างความเข้าใจภาษา-วัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีของชาวบ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4) เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตไค้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ ให้ความเห็นต่อเนื้อหาสาระที่ควรดังต่อไปนี้

- (1) ประวัติของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- (2) วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวซอง
- (3) การจำลองห้องเรียนซอง
- (4) นิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมของ
- (5) ประวัติของความเป็นมาของชาวซอง
- (6) มีตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาซอง
- (7) เครื่องแต่งกายของชาวซอง
- (8) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษาซองด้วยอักษรไทย
- (9) อาหารพื้นเมืองของชาวซอง
- (10) ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของชาวซอง
- (11) แผนที่กลุ่มซองในประเทศไทย
- (12) เอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษาซอง
- (13) การจำลองบ้านของชาวซอง พร้อมของใช้ในชีวิตประจำวัน

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมกลุ่มมลายูถิ่น ให้ความเห็นต่อเนื้อหาสาระที่ควรดังต่อไปนี้

- (1) นิทรรศการอาคารเรือนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- (2) ประวัติของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- (3) ประวัติของนักปราชญ์เกี่ยวกับอาคารเรือนไทย
- (4) จัดแสดงเครื่องมือ อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม เช่นการเล่นหมาก

บูม

- (5) วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น
- (6) บทบัญญัติของศาสนาอิสลามในการใช้ชีวิตของชาวมลายูถิ่น

- ถิ่น
- (7) การจัดการเรียนรู้แบบทวิภาษา (มลายูถิ่น- ไทย)
 - (8) นิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายู
 - (9) ประวัติของความเป็นมาของภาษามลายูถิ่น
 - (10) มีตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนโดยใช้ภาษามลายูถิ่น
 - (11) เครื่องแต่งกายของชาวมลายูถิ่น เช่น หมวก(กาเปียะ) การนุ่งโจร่ง
 - (12) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษามลายูด้วยอักษรไทยที่สามารถถ่ายทอดเสียงได้เกือบทุกเรื่อง
 - (13) ความเป็นมาในอดีตและแนวโน้มของภาษามลายูถิ่นในประเทศไทย
 - (14) อาหารพื้นเมืองของชาวมลายู
 - (15) สินค้าพื้นเมืองของชาวมลายู
 - (16) ภาพวาด หรือสิ่งประดิษฐ์ ของชาวมลายูถิ่น
 - (17) แผนที่แสดงภาษามลายูถิ่นในประเทศไทย
 - (18) ตัวอย่างเอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษามลายูถิ่น
 - (19) สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการเผยแพร่ภาษามลายูถิ่น
 - (20) การจำลองบ้านของชาวมลายูถิ่น

มีดังนี้

กิจกรรมเสริมที่ควรเพิ่มนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษา

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ ให้ความเห็นต่อกิจกรรมเสริม

ดังต่อไปนี้

- (1) กิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่มทำให้ชาวบ้านได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกัน เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ การจัดให้มีลานเพื่อการ เล่นสละบ้า การร่วมกลุ่มกันเพื่อทำผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือน เป็นต้น
- (2) กิจกรรมตามประเพณี และกิจกรรมที่จัดสนองความต้องการของชุมชน เช่น การเล่นสงกรานต์

6.2 อภิปรายผล

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบประเด็นการอภิปรายที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย กล่าวคือ การฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีความจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลในมิติต่างๆอย่างเป็นระบบและควรมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ควรดำเนินการจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตสามารถเล่าเรื่องราวของสิ่งต่างๆ ทั้งที่ผ่านเสียงของเจ้าของเรื่องราวนั้นๆ โดยตรงและจากการบอกเล่าของผู้อื่นเพื่อนำเสนอเรื่องราวย้อนกลับไปที่ให้แก่คนในรุ่นปัจจุบันได้เห็นภาพของอดีต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา (Visual Anthropology) ที่ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อเป็นเครื่องมือในการยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีการศึกษา การเก็บข้อมูล รวมทั้งงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดนิทรรศการในศูนย์การเรียนรู้ สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งของการนำเสนอที่สื่อความหมายระหว่างผู้ชมกับเรื่องราวที่นำเสนอได้นั้นได้คือ การนำเสนอผ่านรูปภาพ รูปถ่าย หรือสื่ออื่นๆที่ใช้ตัวแสดงเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง หรือเป็นเสียงที่สื่อจากเจ้าของเรื่องราวนั้นๆ เอง มากกว่าจะเป็นเสียงหรือการถ่ายทอดข้อมูลจากผู้จัดทำ

6.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมพิเศษเป็นประเด็นความสำคัญต่อแนวทางนำเสนอรูปแบบแหล่งการเรียนรู้

การประชาสัมพันธ์

เนื่องจากความสำเร็จของการเข้ามณิทรรศการและการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ นั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าชม ซึ่งจะต้องมีการนำเสนอข่าวตามสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือเชิญบุคลากรจากหน่วยงาน สถาบันการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่กำหนด เข้ามาชมนิทรรศการเป็นระยะ

การประชาสัมพันธ์นิทรรศการ จะแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนการจัดนิทรรศการเพื่อเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายและผู้สนใจมาชม และช่วงการประชาสัมพันธ์ระหว่างจัดการนิทรรศการ เป็นให้บรรยากาศการจัดนิทรรศการมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น มีการโฆษณาเพื่อให้คำแนะนำ เชิญชวนและให้คำชี้แจงต่างๆ เกี่ยวกับระยะเวลาของการจัดนิทรรศการ ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ที่มีในงานนิทรรศการนั้น

เมื่อเสร็จสิ้นการจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง จะมีการประเมินผลเพื่อตรวจสอบผลของการปฏิบัติงานที่ผ่านมาว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้าง ทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาสรุปและประเมินผลนั้น อาจทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกตความรู้สึกของผู้ที่เข้ามาชมงาน การตอบแบบสอบถาม การพูดคุยซักถามกับผู้ชม บันทึกในสมุดแสดงความคิดเห็น ฯลฯ สำหรับแบบประเมินที่จะให้ผู้ชมนิทรรศการตอบนั้นควรทำให้ง่ายและต่อความเข้าใจ ใช้เวลาในการตอบน้อยที่สุด เพราะหากแบบสอบถามยากหรือต้องใช้เวลาในการตอบนานจะทำให้ผู้ชม ไม่อยากตอบหรือตอบแบบรีบร้อน ซึ่งจะทำให้ไม่ได้ข้อมูลกลับมา หรือได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

นอกจากนั้น การเข้าชมนิทรรศการทางแหล่งการเรียนรู้แห่งนี้ยังจะมีบริการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

- การจัดทำเอกสารประกอบการเข้าชม
- การจัดทำสื่ออุปกรณ์ช่วยอธิบายวัตถุที่จัดแสดงด้วยสื่อเทคโนโลยีและมัลติมีเดียที่ทันสมัยทั้งระบบแสง สี เสียง
- การจัดเจ้าหน้าที่สำหรับให้บริการตอบข้อซักถามเป็นระยะและทุกจุดที่มีการจัดแสดง
- มัคคุเทศก์ชาวบ้านบริการนำชมศูนย์ฯทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นรอบๆ เพื่ออธิบายเนื้อหาให้เข้าใจยิ่งขึ้น
- การจัดระบบสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
- การจัดทำแบบสอบถามประเมินความต้องการที่แท้จริงของผู้ชม

การจัดกิจกรรมพิเศษ

สำหรับกิจกรรมของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตนั้น จะเป็นสิ่งที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะการมาศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นจากสิ่งของ ภาพนิทรรศการถาวรที่จัดแสดงอยู่ในอาคารเรือนไทยเท่านั้น หากแต่ยังมีกิจกรรมพิเศษประกอบด้วย คือ การแสดงเกี่ยวกับพิธีกรรม ประเพณีและความเชื่อตามฤดูกาลที่เกิดขึ้นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดแสดงกิจกรรมพิเศษกลางแจ้งจะเริ่มในเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มเข้าสู่ฤดูฝนและเป็นช่วงที่ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนต่างๆ จะเริ่มทำกิจกรรมและประกอบพิธีต่างๆ โดยการจัดการแสดง 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา

ตัวอย่างการแสดงกลางแจ้ง

เดือนพฤษภาคม: พิธีไหว้ผีบ้านของชาวก๋อง

พิธีไหว้ผีบ้านจะจัดขึ้นในวันข้างขึ้น เดือน 6 จะเป็นสัปดาห์แรก หรือหลังก็ได้ สัตว์ที่ใช้ในพิธี นอกจากไก่แล้ว ยังมี เต่าภูเขา หมู และอื่น ระหว่างหมูกับอื่น จะใช้สลับกัน คือใช้ อื่น 3 ปี หมู 1 ปี ทว่าเดิมนีระบบนิเวศทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ทำให้อันหายากขึ้น ชาวบ้าน จึงตกลงกันให้ใช้หมูเป็นเครื่องเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี

เดือนกรกฎาคม: การแสดงระบำมอญของชาวมอญ

ระบำมอญ หรือ "ป๊วสะเป็น" แปลว่า มหรสพตะโพน หรือ “เรยะสะเป็น” แปลว่า รำตะโพน แต่เดิมฟ้อนถวายผู้เป็นที่เคารพบูชาในโอกาสมงคล เช่น วันสงกรานต์ งานสมโภช และ งานศพ โดยเฉพาะศพพระ ทั้งนี้มอญมิได้ถืองานศพเป็นอัปมงคลเช่นคติไทย ครั้นยุคสมัย เปลี่ยนแปลง แต่ละพิธีกรรมหาเห็นยาก ทั้งค่าใช้จ่ายมาก ปัจจุบันจึงได้ชมระบำมอญเพียงในงานศพ พระและผู้ที่มิฐานะเท่านั้น ผู้รำมอญเป็นสตรี นุ่งผ้าซิ่นยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก พาดสะไบไหล่เดียวหรือคล้องคอปล่อยชายให้ห้อยอยู่ข้างหน้าทั้งสองชาย สีสะไรก็ได้ แม้ในงานศพ เพราะชาวมอญไม่ถือว่างานศพต้องแต่งสีดำ

เดือนกันยายน: พิธีไถแซนโหนดาของชาวเขมรถิ่นไทย

พิธีไถแซนโหนดา (วันบูชาปู่ตายาย) เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำบุญบูชา บรรพบุรุษ มีขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบของทุกปี ชาวสุรินทร์ที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย มีความเชื่อว่าในวันดังกล่าววิญญาณของบรรพบุรุษ ผู้ที่ถึงกาลละไปก่อนแล้วจะพากันเดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อกินข้าวปลาอาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษเคยชอบ เมื่อยังมีชีวิตอยู่

เมื่อเครื่องเซ่นทุกอย่างพร้อมแล้ว ผู้อาวุโสในพิธีจะถามถึงลูกหลานคนนั้นคนนี้ เรียงตามเสียงตอบดังอิงคึง เมื่อพร้อมหน้าเป็นที่พอใจแล้ว ก็จะเริ่มเซ่น โดยจุดรูปเทียนยกขันห้า ไหว้ และเชิญวิญญาณบรรพชนให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ แล้วรินน้ำ ให้ล้างมือ รินเครื่องดื่ม ชื่นบอกให้ วิญญาณรู้ว่ามิเครื่องเซ่นอะไรบ้าง เสียงเรียกวิญญาณของบรรพชนซึ่งแซ่ต้องพยายามออกชื่อให้ มากที่สุด รินเครื่องดื่มให้ครบสามครั้ง พิธีเซ่นใช้เวลาประมาณ 20 - 30 นาที จากนั้นก็จะรินน้ำให้ ล้างมือ ล้างปาก เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ ซึ่งได้จัดไว้ในพิธีแล้ว บอกวิญญาณให้ไปวัด เพื่อฟังพระสงฆ์

เจริญพระพุทธรณ์รับบุญกุศลต่อไป ผู้อาวุโสในพิธีกล่าวอวยชัย ให้พรลูกหลานที่มาร่วมงาน โดยสมมติเป็นตัวแทนบรรพชน จากนั้นลูกหลานก็กินเครื่องเซ่นไหว้เป็นที่สนุกสนานร่วมกัน

เดือนพฤษภาคม: ระบำตารีกีปัส

ตารีกีปัส เป็นระบำที่ต้องอาศัยพัฒนาอุปกรณ์การแสดงสำคัญ เป็นการแสดงที่แพร่หลายในหมู่ชาวมลายูถิ่นไทย โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี เครื่องดนตรีประกอบการแสดง ได้แก่ ไวโอลิน แมนตาลิน ขลุ่ย รำมะนา ฆ้อง มาลากัส บทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง คือ เพลงตารีกีปัส เป็นเพลงบรรเลงดนตรีล้วนๆ ไม่มีเนื้อร้อง มีท่วงทำนองไพเราะอ่อนหวาน สนุกสนานเร้าใจ ความไพเราะของเพลงตารีกีปัสอยู่ที่การบรรเลงเสียงดนตรีทีละชิ้น

เดือนมกราคม: ประเพณีการทำบุญส่งทุ่งของชาวซอง

ประเพณีการทำบุญส่งทุ่งของชาวซอง เกิดจากความเชื่อที่ว่าในรอบหนึ่งปี ยมทูตคนหนึ่งจะเดินทางมาจากยมโลกเพื่อดูแลพวกตนให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินได้ดี ไปจนเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว จากนั้นยมทูตจะเดินทางกลับยมโลกเพื่อให้เปลี่ยนให้ยมทูตอีกคนหนึ่งเดินทางมาสับเปลี่ยนทำหน้าที่แทน โดยพิธีบุญส่งทุ่งนี้ก็คือเตรียมเสบียงอาหารสำหรับให้ยมทูตใช้ระหว่างการเดินทางนั่นเอง ประเพณีนี้มีกำหนดการณวันจัดงานที่ไม่แน่นอนโดยจะยึดเอาว่าหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนัดหมายกันเองโดยเริ่มทำบุญกันในวันพระหลังวันเก็บเกี่ยวข้าว แล้วแต่ละบ้านจะจัดงานเวียนกันไปตามวันพระในครั้งถัดไป

เดือนกุมภาพันธ์: ประเพณีไล่ทั้งบั้งของชาวโซ (ทะวืง)

ประเพณีไล่ทั้งบั้ง นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เพื่อบอกกล่าวและเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ ที่ให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ และมีความสุข โดยจัดพิธีเริ่มอัญเชิญผีมูลหรือผีบรรพบุรุษมาสิงสู่ในร่างกายของผู้เหยา หรือผู้รำ ผู้รำก็จะออกมาแสดงท่ารำรำประกอบคำร้อง ใช้ฆ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ พิณ แคน ซอ ปี่ และที่สำคัญคือ กระบอกไม้ไผ่ 3 ปล้อง กระทั่งเป็นจังหวะ ผู้รำจะรำท่าต่าง ๆ ตามแต่ว่าผีที่สิงจะมีท่ารำอย่างไร การรำจะมีทั้งสิ้น 4-5 รอบ ซึ่งก่อนรำจะเริ่มจากการเหยา (เหยา)

รอบที่ 1 อัญเชิญบวงสรวงผู้มีฝีมือ นักรบ นักดาบ นักมวย

รอบที่ 2 ไปคล้องช้าง คล้องม้า เพื่อเป็นพาหนะในการสู้รบ

รอบที่ 3 เป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นอยู่ของไทยโซ ด้านการทำกิน
ทำไร่ ทำสวน ล่าสัตว์

รอบที่ 4 เป็นการเผาไร่ เพื่อเตรียมที่จะเพาะปลูก

รอบที่ 5 จะเป็นการร้องรำ เพื่อแสดงเอกลักษณ์ โดยเน้นที่
ความสนุกสนาน

เดือนเมษายน: พิธีฟ้อนผีฟ้าของชาวญ้อ

พิธีฟ้อนผีฟ้า เชื่อว่าเป็นการเซ่นสรวงต่อผีฟ้า "พญาแถน" หรือ เทวดา ที่สถิตอยู่บนท้องฟ้าเพื่อขอความเป็น สิริมงคลอัญเชิญท่านเข้าร่างทรงให้ลงมาช่วย ปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยแก่ชาวบ้านที่มาชุมนุมในพิธี

พิธีกรรมผู้ฟ้อนผีฟ้ามีทั้งชายและหญิง เป็นผู้สูงอายุ แต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง แบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 14-15 คนคนเป่าแคนหนึ่งคน เมื่อพร้อมจะนำเครื่องเซ่น ได้แก่หมากเบ็ง หรือพานบายศรี ดอกไม้ธูปเทียนผ้าไตรจีวรแบ่งหอม น้ำอบไทยอาหารคาว-หวานซึ่งประกอบด้วยข้าวเหนียวไข่ต้ม และของกินพื้นเมืองนำไปตั้งบนฐานาคาบที่สวดสวดตัวมา 3-4 เล่มวางรวมกัน จุดธูปเทียน ผู้นำทำพิธีเป็นแม่ใหญ่หรือคุณยายซึ่งเรียกว่าหมอทรง หรือนางทรง หรือนางเทียม นำสวดมนต์อาราธนาศีลรับศีลห้ากล่าวขอขมาลาโทษที่รบกวนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และขออัญเชิญเจ้าผู้เป็นใหญ่ให้มาเข้าทรง เอาแป้งโรยไปบนเครื่องเซ่น แจกแป้งหอมและน้ำอบไทยทาทั้งตัวทุกคน

การฟ้อนรำแบบง่ายๆ ต่างคนต่างรำบางคนกระเด้งเท้าให้จังหวะ ตามเสียงแคน โดยฟ้อนเป็นวงกลมเวียนไปทางขวามือของหมอแคน คนฟ้อนจะหยุดเมื่อแคนหยุดเป่า และจะเดินไปกราบที่เจ้าพ่อพระยาแล เป็นการเซ่นสรวงต่อผีฟ้า"พญาแถน"หรือเทวดาที่สถิตอยู่บนท้องฟ้าเพื่อขอความเป็นสิริมงคลอัญเชิญท่านเข้าร่างทรงให้ลงมาช่วยปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยแก่ชาวบ้านที่มาชุมนุมในพิธี

6.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้ เพิ่มเติม

1) รวบรวม รายละเอียดชีวิต เส้นทางอาชีพโยกย้าย การตั้งถิ่นฐาน อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย แต่กลับไม่ได้รับความสนใจ
ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชนกลุ่มเหล่านี้เอาไว้ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าข้อมูลสำหรับนักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ ตลอดจนผู้สนใจ

2) ควรจัดให้ “แหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน ณ อาคารเรียนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล” เพื่อให้เป็นสถานที่

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านในโครงการวิจัยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม ให้สังคมภายนอกได้เรียนรู้เรื่องราวเหล่านี้มากขึ้น และเพื่อให้เป็นสถานที่เปิดพื้นที่ให้เรื่องราวของกลุ่มดังกล่าวได้แสดงความมีตัวตนต่อสาธารณชนได้อย่างมีศักดิ์ศรีทัดเทียมกับคนกลุ่มอื่นๆ ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

การพัฒนาแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤต
ใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
(THE DEVELOPMENT OF RESOURCE CENTER FOR REVITALIZATION OF
ENDANGERED LANGUAGES IN THAI PAVILLION AT MAHIDOL UNIVERSITY)

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์ 4636676 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อภิญา บัวสรวง ศศ.บ., MA, เสาวภา พรศิริพงษ์, ศศ.บ.,
สม.ม., ศศ.ค., สุวิไล เปรมศรีรัตน์, อ.บ., อ.ม., Ph.D., นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, ศศ.บ., ค.ม., Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ประเทศไทยมีภาษาเป็นของตนเอง ทั้งการศึกษาและการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กร หน่วยงานของรัฐ และการสื่อสาร(มวลชน) อย่างไรก็ตามมีประชาชนจำนวนไม่มากนักที่จะรู้ว่าประเทศไทยยังมีภาษาของชนกลุ่มน้อยหรือภาษาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และใช้กันอยู่ในเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยปัจจุบันมีหลายภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตและมีโอกาสที่จะสูญหายได้ในอนาคต ส่วนหนึ่งเกิดจากการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทและได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก จนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงการใช้ภาษาของกลุ่มชนเหล่านี้ต้องแปรเปลี่ยนไป และอาจเสื่อมสลายไปได้ในอนาคต ทั้งที่ประเทศไทยเคยเป็นประเทศที่มีความร่ำรวยทางภาษาและวัฒนธรรม เต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรง และมีโอกาสเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ กลุ่มซอง, กลุ่มญ้อกูร, กลุ่มโซ (ทะวืง), กลุ่มละว้า (ก่อง) รวมไปถึงกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน เช่น กลุ่มมลายูถิ่น (ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้)

กลุ่มภาษาเขมรถิ่นไทย(ชายแดนตะวันออก) และกลุ่มภาษามอญ(ชายแดนตะวันตก) (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ,2547) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรไม่มากนักนั้น ตกอยู่ในสภาวะที่ขาดความมั่นใจ ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่บางกลุ่มมีปฏิกิริยาโต้ตอบรุนแรง เกรงกลัวการถูกรบงาและสูญเสีย อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม และบางกลุ่มก็มีการโต้ตอบที่ความรุนแรงจนไม่สามารถควบคุมได้

การสูญเสียทางภาษานั้นไม่ได้หมายความว่าจะมีเพียงแต่ภาษาที่จะหายไปเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ภาวะการสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม สูญเสียอัตลักษณ์กลุ่ม กระทั่งนำไปสู่การสูญเสียความมั่นใจในการดำรงชีวิตในที่สุด (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ,2547) ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของกำนันเงิน ผันผาย ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ของที่ย้ำให้เห็นภาวะวิกฤตทางภาษาและส่งผลถึงการสูญเสียวัฒนธรรมว่า “เราพบว่าแต่ก่อนเด็กแถวนี้พูดของหมด แต่เมื่อทางราชการออกกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเรียนภาษา ครูจึงบังคับเด็กไม่ให้พูดภาษาของ ใครพูดก็ตี ทำให้เด็กไม่สนใจภาษาท้องถิ่นของตัวเอง และไม่สนใจในวัฒนธรรมของตนเอง รับแต่วัฒนธรรมจากภายนอก” (สยามรัฐ, 2547)

จากปัญหาของการสูญเสียภาษา-วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสูญเสียความคิดและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และสูญเสียโอกาสที่จะบันทึกความคิดและภูมิปัญญาที่มีค่าเหล่านั้นไว้คงอยู่และได้รับการถ่ายทอด เผยแพร่ต่อไปในอนาคต ซึ่งในภาพรวมได้แก่ กลุ่มคนที่มีภาษา-วัฒนธรรมที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤตและกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาข้อมูลและแนวทางการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ คือ กลุ่มของ และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน คือ กลุ่มมลายูถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน ณ อาคารเรือนไทยมหาวิทยาลัยมหิดล สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(2548) ที่แสดงเจตนารมณ์ไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ซึ่งระบุถึงการเสริมสร้างการศึกษาไทยในปัจจุบันว่า ควรเน้นการมีและใช้แหล่งการเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นไปยังคนรุ่นใหม่ต่อไป

การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนพื้นที่การเรียนรู้แบบใหม่ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนในครั้งนี้ เลือกอาคารเรือนไทยระบิยบ คณะเกษมสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพื้นที่ต้นแบบในการจัดทำแหล่งการเรียนรู้ โดยอาคารเรือนไทยดังกล่าว มีลักษณะของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น

เด่นและสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาติไทยได้อย่างลงตัว นอกจากนี้ยังสะท้อนเอกลักษณ์ในด้านที่อยู่อาศัยของชนชาติไทยได้อย่างชัดเจนอีกด้วย เรือนไทยจึงเป็นตัวแทนของสังคมไทยหรือประเทศไทยที่อุดมไปด้วยกลุ่มคนในภูมิภาคต่างๆที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา-วัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกัน หากนำเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มารวบรวมและนำเสนอในเรือนไทยจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ซึ่งในอนาคตผู้วิจัยคาดหวังว่าการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้แห่งนี้จะเป็นพื้นที่สำหรับนำเสนอความรู้ ตำนาน ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และยกระดับเนื้อหาความรู้ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนนอกชุมชนกับคนในชุมชน คนในเมืองกับคนชนบท ผ่านการประสานระหว่างข้อมูลของภูมิปัญญาดั้งเดิม คือ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และภูมิปัญญาแบบใหม่ คือ การจัดทำแหล่งการเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่าศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีเป้าหมายเพื่อ (1) ดำเนินงานโครงการการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้เป็นอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน เพื่อรักษาความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมของประเทศไทยให้คงอยู่ (2) เพื่อแสวงหาแนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อผลักดันให้เกิดการจัดการพัฒนาและวางแผนทางภาษาในระดับประเทศ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการจัดทำนโยบายภาษาแห่งชาติต่อไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การลงภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่เรื่องราวที่สำคัญที่ให้ทั้งสาระความรู้และความเพลิดเพลิน รวมทั้งเป็นสถานที่ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันวิชาการกับให้แก่ชุมชนและสังคมได้ โดยไม่เป็นเพียงแค่สถานที่ที่ให้ข้อมูลด้านวิชาการเพียงอย่างเดียวแต่จะเป็นสถานที่นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆในประเทศไทย และมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย นักวิชาการ นักศึกษา และบุคคลผู้สนใจทั่วไป เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้รับสารประโยชน์จากการศึกษามากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาและวิจัยการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งบรรยายลักษณะเงื่อนไขและสภาพเหตุการณ์จริงในปัจจุบันของความเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาการวิจัย และเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ว่าควรมีลักษณะอย่างไร โดยมีขั้นตอนของวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Study) ได้แก่ แนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา, แนวคิดการจัดนิทรรศการ, แนวคิดการแสวงหารูปแบบ, แนวคิดเรื่องแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, สภาพทั่วไปของอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลาา นครปฐม, ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่ประเด็นการวิจัย ดังนี้

- (1) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ
- (2) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน
- (3) โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในการเป็นแหล่งเรียนรู้
- (4) ความคาดหวังในการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน
- (5) เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน

(6) กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษา

จากผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ ซึ่งทำให้ได้ประเด็นการวิจัยทั้ง 6 ข้อดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำประเด็นเหล่านี้ ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะลึก ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

2. การศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

(1) การสัมภาษณ์โดยมีผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการมีเกณฑ์การคัดเลือกนักวิชาการ ดังนี้

- เป็นนักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
- เป็นนักวิจัยท้องถิ่นที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน

จากเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลทำให้ได้นักวิชาการเพื่อการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก ดังนี้

- (1) กลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ คือ กลุ่มของ ได้แก่
นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตกลุ่มชาติพันธุ์ของ
 - นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นและผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- (2) กลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน คือ กลุ่มมลายูถิ่น ได้แก่
 - นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มลายูถิ่น
 - นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นและผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ผลการวิจัยเพื่อการพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของ

กลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ดังต่อไปนี้

- 1) มีการจัดนิทรรศการที่มีความเหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในภาวะวิกฤต
- 2) มีพื้นที่ปฏิบัติการทางภาษา-วัฒนธรรม ซึ่งที่ในการปฏิบัติงานของนักวิชาการและนักวิจัยท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสถานที่ให้ข้อมูลความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตในฐานะแหล่งการเรียนรู้
- 3) มีพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม
- 4) มีพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน : กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในด้านการฟื้นฟูกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันก็คือ การผลักดันให้เกิดการทบทวนนโยบายภาษาและการศึกษาในระดับประเทศ

1.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานฟื้นฟูภาษา- วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้กลุ่มภาษาวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนข้อมูลจากนักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ประเด็นการศึกษา มีดังนี้

ก) โลกทัศน์ที่มีต่อศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อ

เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

(1) มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับงานวิจัยที่ศูนย์สนับสนุนการอนุรักษ์ภาษาและประเพณีของกลุ่มภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ตัวอย่างการนำเสนอกิจกรรมที่ควรมีคือ กิจกรรมตามประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤต

(2) มีบทบาทในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตให้คงอยู่

(3) มีการเรียนรู้กระบวนการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

นักวิชาการของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และนักวิจัยท้องถิ่นที่มามีการทำงานวิจัยด้านการฟื้นฟูซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ข) ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตชายแดน

นักวิชาการประจำศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญและความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตตามแนวชายแดน ดังต่อไปนี้

ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญกลุ่มของ

- (1) อยู่ในสถานะที่เปลี่ยนจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง
- (2) สถานะเสี่ยงอันตราย จะอยู่หรือจะตาย
- (3) จะเป็นสถานะหรือโอกาสก็ได้
- (4) ภาษาที่ไม่อยู่ในภาษาราชการอยู่ในภาวะวิกฤต
- (5) เป็นภาษาที่มีการใช้น้อยลงและอยู่ในวงจำกัด

กลุ่มวิกฤตชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์ภาษามลายูถิ่น

- (1) มีเส้นแบ่งอาณาเขตไม่ตรงกับเส้นแบ่งภาษา
- (2) เป็นวิกฤตอัตลักษณ์ เกิดจากความเชื่อมั่น
- (3) อยู่ในไทยแต่ใกล้ชิดกับมาเลเซีย
- (4) เกิดมาจากการไม่ยอมรับในความหลากหลาย

- (5) จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (6) รัฐมีการจัดการไม่ดีพอ
- (7) มีความรู้สึกไม่เท่าเทียม ไม่มั่นคง
- (8) มีความซับซ้อนด้านความรู้สึก ความสัมพันธ์

ค่านักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ ดังต่อไปนี้

ภาษาของเป็นภาษาท้องถิ่น ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างจากคนไทยทั่วไป มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีถิ่นที่อยู่ตามภูมิภาคห่างไกล หรือชนบท มีประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีถ้อยคำที่แสดงถึงความรู้สึกว่าภาษาและวัฒนธรรมของตนเองอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เช่น “ภาษาของเราจะหมดไปแล้ว เราต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี”, “มันอายที่จะพูดเดี๋ยวเขาหาว่าเขย” “อยากพูดแต่ไม่มีคนพูด” “เมื่อตอนผมเป็นเด็กไปโรงเรียนพูดภาษาของครูจะดีกว่าเป็นคนป่าคนดอยเลยไม่มีใครพูด” เป็นต้น

ดังนั้นสถานการณ์ของภาษาของ จึงถูกแยกเป็น 3 ประเภท คือ โดยประเภทที่ 1 ภาษาที่อยู่กับกลุ่มคนดั้งเดิม ซึ่งอีกไม่นานจะสูญหาย หากคนเหล่านี้สูญหาย ภาษาก็สูญหายไปด้วย ประเภทที่ 2 ภาษาที่ยังอยู่อยู่กับคนรุ่นกลาง ที่มีความพยายามในการอนุรักษ์และถ่ายทอดภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ถือว่ามีโอกาสที่จะพัฒนา ต่ออายุได้ และประเภทที่ 3 คือ ภาษาที่อยู่กับเยาวชนเปรียบเสมือนต้นกล้า ที่เพาะได้แล้ว แต่เรายังไม่รู้วิธีใส่ปุ๋ย ทำอย่างไรจึงจะงอกงามขึ้นมา ทำอย่างไรให้เยาวชนของช่วยกันจรรโลงภาษาของ สามารถยอมรับได้อย่างเต็มอกว่าเป็นคนของ คือ กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์ของซึ่งมีแนวคิดว่าจะทำอย่างไรภาษาของ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของ จะยังคงอยู่และได้รับการถ่ายทอดต่อไปด้วย ซึ่งกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ภาษาของยังคงอยู่หรือหายไป

ค) ความคาดหวังในการจัดการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

- นักวิชาการศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้แสดงความคาดหวังต่อการดำเนินงานศูนย์ฯ ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นแหล่งสนับสนุนเชิงวิชาการเฉพาะทาง เพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปจากสังคม
- (2) ใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างกระแสความสนใจและเผยแพร่

(3) ให้การสนับสนุนด้าน บุคลากร และงบประมาณ เพื่อจัดสรรและเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายหรือสูญหายไปจากสังคม

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ แสดงความความหวังต่อการดำเนินงานศูนย์ฯ ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำเป็นห้องเรียน โดยแยกเป็นห้องที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มีภาพ หน้าตาคนของ รุ่นก่อน ห้องข้อมูลทางภาษา หลักสูตรภาษาของ ห้องข้อมูลวิถีชีวิตต่างๆ และมีห้องบรรยายก่อนที่จะเดินชมห้องต่างๆ

(2) เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่ง แลกเปลี่ยน เป็นสถานที่ให้คนชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มานั่งพูดคุยกัน มีโอกาสมาร่วมตัวกัน ร่วมระดมความคิด แลกเปลี่ยนในลักษณะการซักถาม การพูดคุย การนำเสนอความคิดและมุมมองต่างๆ ร่วมกัน

(3) จัดให้มีลักษณะการนำเสนอที่มีการเคลื่อนไหว คือ ให้คนของไปทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้เช่น มีคนแก่มานั่งสานเสื่อ มีกิจกรรมที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตปัจจุบันของคนของ

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมหลายแสดงความความหวังต่อการดำเนินงานศูนย์ฯ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นสถานที่นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมลายูถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อให้ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษไทย

(2) เป็นศูนย์การศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตชายแดน เพื่อการศึกษาและค้นคว้า และเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลและผลการวิจัยด้านการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

(3) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ผ่านตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นักวิชาการ นักศึกษา ให้ร่วมกันรับรู้ถึงวิกฤตการณ์ของภาษาวิกฤต และร่วมกันศึกษา หาวิธีการศึกษาในการยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์

(4) เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการอนุรักษ์ภาษา-วัฒนธรรมมลายูถิ่น พร้อมทั้งสร้างความตระหนักถึงปัญหาในเรื่องวิกฤตการทางภาษา

(5) เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่เรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

(6) เป็นหน่วยงานที่มีแนวทางการปฏิบัติการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม เพื่อการสร้างความเข้าใจภาษา-วัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจอันดีต่อประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ง) เนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงภายในแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ ให้ความเห็นต่อเนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงในศูนย์ฯ ดังต่อไปนี้

- (1) ประวัติของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- (2) วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวซอง
- (3) การจำลองห้องเรียนซอง
- (4) นิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมของ
- (5) ประวัติของความเป็นมาของชาวซอง
- (6) มีตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาซอง
- (7) เครื่องแต่งกายของชาวซอง
- (8) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษาซองด้วยอักษรไทย
- (9) อาหารพื้นเมืองของชาวซอง
- (10) ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของชาวซอง
- (11) แผนที่กลุ่มซองในประเทศไทย
- (12) เอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษาซอง
- (13) การจำลองบ้านของชาวซอง พร้อมของใช้ในชีวิตประจำวัน

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมกลุ่มมลายูถิ่น ให้ความเห็นต่อเนื้อหาสาระที่ควรนำมาแสดงในศูนย์ฯ ดังต่อไปนี้

- (1) นิทรรศการอาคารเรือนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- (2) ประวัติของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
- (3) ประวัติของนักปราชญ์เกี่ยวกับอาคารเรือนไทย
- (4) จัดแสดงเครื่องมือ อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม เช่น

การเล่นหมากขุม

- (5) วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมลายูถิ่น

- อื่น
- (6) บทบัญญัติของศาสนาอิสลามในการใช้ชีวิตของชาวมลายูอื่น
 - (7) การจัดการเรียนรู้แบบทวิภาษา (มลายูอื่น- ไทย)
 - (8) นิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูอื่น
 - (9) ประวัติของความเป็นมาของภาษามลายูอื่น
 - (10) ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอนโดยใช้ภาษามลายูอื่น
 - (11) เครื่องแต่งกายของชาวมลายูอื่น เช่น หมวก (กะปิเยาะห์)
- การนุ่งโสร่ง
- (12) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างระบบตัวเขียนภาษามลายูด้วยอักษรไทยที่สามารถถ่ายทอดเสียงได้เกือบทุกเรื่อง
 - (13) ความเป็นมาในอดีตและแนวโน้มของภาษามลายูอื่นในประเทศไทย
 - (15) อาหารพื้นเมืองของชาวมลายู
 - (16) สินค้าพื้นเมืองของชาวมลายู
 - (17) ภาพวาด หรือสิ่งประดิษฐ์ ของชาวมลายูอื่น
 - (18) แผนที่แสดงภาษามลายูอื่นในประเทศไทย
 - (19) ตัวอย่างเอกสารหรือแบบเรียนที่เป็นภาษามลายูอื่น
 - (20) สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการเผยแพร่ภาษามลายูอื่น
 - (21) การจำลองบ้านของชาวมลายูอื่น

กิจกรรมเสริมที่ควรมีนอกเหนือไปจากกิจกรรมงานฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมภาษามีดังนี้

- นักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรมของ ให้ความเห็นต่อกิจกรรมเสริมที่ควรมี ดังต่อไปนี้

(1) กิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่มทำให้ชาวบ้านได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกัน เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ การจัดให้มีลานเพื่อเล่นสบ้า การรวมกลุ่มเพื่อทำผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

(2) กิจกรรมตามประเพณี แลกิจกรรมที่สนองความต้องการของชุมชน เช่น การเล่นสงกรานต์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบว่า การฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีความ

จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลในมิติต่างๆอย่างเป็นระบบ และควรดำเนินการจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตสามารถเล่าเรื่องราวของสิ่งต่างๆ ทั้งที่ผ่านเสียงของเจ้าของเรื่องราวนั้นๆ โดยตรงและจากการบอกเล่าของผู้อื่นเพื่อนำเสนอเรื่องราวในรุ่นปัจจุบันให้เห็นภาพของวิถีชีวิตผู้คนในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตา (Visual Anthropology) ที่ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อเป็นเครื่องมือในการยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีการศึกษา

นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดนิทรรศการในศูนย์การเรียนรู้ สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบ หนึ่งใน การนำเสนอที่สามารถสื่อความหมายระหว่างเรื่องราวที่นำเสนอกับผู้ชมได้ดี คือ การนำเสนอผ่านรูปภาพ รูปถ่าย หรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ตัวแสดงเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ โดยตรง หรือเป็นเสียงของเจ้าของเรื่องราวนั้นๆ จะสามารถสื่อความหมายได้ดีกว่าการใช้เสียงหรือการถ่ายทอดข้อมูลจากผู้จัดทำที่ไม่ใช่คนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางนำเสนอรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เพิ่มเติม ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์

เนื่องจากความสำเร็จของการเข้าชมนิทรรศการและการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ นั้นส่วนหนึ่งอยู่ที่การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าชม ซึ่งจะต้องมีการนำเสนอข่าวตามสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือเชิญบุคลากรจากหน่วยงาน สถาบันการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดให้เข้ามาชมนิทรรศการเป็นระยะ

การประชาสัมพันธ์นิทรรศการ ควรแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนการจัดนิทรรศการเพื่อเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายและผู้สนใจเข้าชม และช่วงการประชาสัมพันธ์ระหว่างการจัดนิทรรศการ เพื่อนำเสนอบรรยากาศการจัดนิทรรศการที่มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรมีการโฆษณาเพื่อให้คำแนะนำเชิญชวนและให้คำชี้แจงต่างๆ เกี่ยวกับระยะเวลาของการจัดนิทรรศการ ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ที่มีในงานนิทรรศการนั้น

เมื่อเสร็จสิ้นการจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง ควรมีการประเมินผลเพื่อตรวจสอบผลของการปฏิบัติงานที่ผ่านมาว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด มีข้อดี ข้อเสียอะไรบ้าง ทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาสรุปและประเมินผลนั้น อาจทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกตความรู้สึกของผู้ที่เข้ามาชมงาน การตอบ

แบบสอบถาม, การพูดคุยซักถามกับผู้ชม, การบันทึกในสมุดแสดงความคิดเห็น ฯลฯ สำหรับแบบประเมินที่จะให้ผู้ชมนิทรรศการตอบนั้นควรทำให้ง่ายต่อความเข้าใจและใช้เวลาในการตอบน้อยที่สุด เพราะหากแบบสอบถามยากหรือต้องใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามนานจะทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามไม่อยากตอบหรือตอบแบบรีบร้อน ซึ่งจะทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่ต้องการกลับคืนมา หรือได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

นอกจากนั้น การเข้าชมนิทรรศการของแหล่งการเรียนรู้แห่งนี้ควรมีการจัดบริการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

- การจัดทำเอกสารประกอบการเข้าชม
- การจัดทำสื่ออุปกรณ์ช่วยอธิบายวัตถุที่จัดแสดงด้วยสื่อเทคโนโลยีและมัลติมีเดียที่ทันสมัยทั้งระบบแสง สี เสียง
- การจัดเจ้าหน้าที่สำหรับให้บริการตอบข้อซักถามเป็นระยะและทุกจุดที่มีการจัดแสดง
- การจัดมัคคุเทศก์ชาวบ้านบริการนำชมศูนย์ฯทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นรอบๆ เพื่ออธิบายเนื้อหาให้เข้าใจยิ่งขึ้น
- การจัดระบบสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
- การจัดทำแบบสอบถามประเมินความต้องการที่แท้จริงของผู้ชม

2) การจัดกิจกรรมพิเศษ

สำหรับกิจกรรมของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตนั้น จะไม่จำกัดอยู่เฉพาะการศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นจากสิ่งของ ภาพนิทรรศการถาวรที่จัดแสดงอยู่ในอาคารเรือนไทยเท่านั้น หากแต่จะมีกิจกรรมพิเศษกลางแจ้งอื่นๆ ประกอบด้วย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงเกี่ยวกับพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อตามฤดูกาลที่เกิดขึ้นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดแสดงกิจกรรมพิเศษกลางแจ้งจะเริ่มในเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มเข้าสู่ฤดูฝนและเป็นช่วงที่ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนต่างๆ จะเริ่มทำกิจกรรมและประกอบพิธีต่างๆ โดยจัดให้มีการจัดการแสดง 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา

ตัวอย่างการแสดงกลางแจ้ง

เดือนพฤษภาคม : พิธีไหว้ผีบ้านของชาวก้อง

พิธีไหว้ผีบ้านจะจัดขึ้นในวันข้างขึ้น เดือน 6 จะเป็นสัปดาห์แรก หรือหลังก็ได้ สัตว์ที่ใช้ในพิธี นอกจากไก่แล้ว ยังมี เต่าภูเขา หมู และอื่น ระหว่างหมูกับอื่น จะใช้สลับกัน คือใช้อัน

3 ปี หมู 1 ปี แต่ปัจจุบันระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ทำให้อันหายากขึ้น ชาวบ้านจึงตกลงกันให้ใช้หมูเป็นเครื่องเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี

เดือนกรกฎาคม : การแสดงระบำมอญของชาวมอญ

ระบำมอญ หรือ “ป๊วสะเปิ่น” แปลว่า มหรสพตะโพน หรือ “เรียะสะเปิ่น” แปลว่า รำตะโพน แต่เดิมฟ้อนถวายผู้เป็นที่เคารพบูชาในโอกาสมงคล เช่น วันสงกรานต์ งานสมโภช และงานศพ โดยเฉพาะศพพระ ทั้งนี้มอญมิได้ถืองานศพเป็นอัมงคลเช่นคติไทย ครั้นยุคสมัยเปลี่ยนแปลง แต่ละพิธีกรรมหาเห็นยาก ทั้งค่าใช้จ่ายมาก ปัจจุบันจึงได้ชมรามมอญเพียงในงานศพพระและผู้ที่มีฐานะเท่านั้น ผู้รามมอญเป็นสตรี นุ่งผ้าซิ่นยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก พาดสไบไหล่เดียวหรือคล้องคอปล่อยชายให้ห้อยอยู่ข้างหน้าทั้งสองชาย ผู้แสดงใส่เสื้อสีอะไรก็ได้ เพราะชาวมอญไม่ถือว่างานศพต้องแต่งสีดำ

เดือนกันยายน : พิธีโงแซนโฌนตาของชาวเขมรถิ่นไทย

พิธีโงแซนโฌนตา (วันบูชาปู่ตายาย) เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำบุญบูชาบรรพบุรุษ มีขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ชาวสุรินทร์ที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย มีความเชื่อว่าเป็นวันดังกล่าววิญญาณของบรรพบุรุษ จะพากันเดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อกินข้าวปลาอาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษเคยชอบเมื่อยังมีชีวิตอยู่

เมื่อเครื่องเซ่นทุกอย่างพร้อมแล้ว ผู้อาวุโสในพิธีจะถามถึงลูกหลานคนนั้นคนนี้เรียงตามลำดับ เมื่อพร้อมหน้าเป็นที่พอใจแล้ว ก็จะเริ่มเซ่น โดยจุดธูปเทียนยกขันห้าไหว้ และเชิญวิญญาณบรรพชนให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ แล้วรินน้ำ ให้ล้างมือ รินเครื่องดื่ม ชี้บอกให้วิญญาณรู้ว่าเครื่องเซ่นอะไรบ้าง รินเครื่องดื่มให้ครบสามครั้ง พิธีเซ่นใช้เวลาประมาณ 20 - 30 นาที จากนั้นก็จะรินน้ำให้ล้างมือ ล้างปาก เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ ซึ่งได้จัดไว้ในพิธีแล้ว บอกวิญญาณให้ไปวัด เพื่อฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์รับบุญกุศลต่อไป ผู้อาวุโสในพิธีกล่าวอวยชัย ให้พรลูกหลานที่มาร่วมงาน โดยสมมติเป็นตัวแทนบรรพชน จากนั้นลูกหลานก็กินเครื่องเซ่นไหว้เป็นที่สนุกสนานร่วมกัน

เดือนพฤศจิกายน : ระบำดารีกีปัส

ดารีกีปัส เป็นระบำที่ต้องอาศัยพัฒนาอุปกรณ์การแสดงสำคัญ เป็นการแสดงที่แพร่หลายในหมู่ชาวมลายูถิ่นไทย โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี เครื่องดนตรีประกอบการแสดง ได้แก่ ไวโอลิน แมนดาลิน ขลุ่ย รำมะนา ฆ้อง มาลากัส บทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง คือ เพลงดารีกีปัส เป็นเพลงบรรเลงดนตรีล้วนๆ ไม่มีเนื้อร้อง มีท่วงทำนองไพเราะอ่อนหวาน สนุกสนานเร้าใจ

ความไพเราะของเพลงคาริกิปีสออยู่ที่การบรรเลงเสียงดนตรีที่ละซิ่น

เดือนมกราคม : ประเพณีการทำบุญส่งทุ่งของชาวซอง

ประเพณีการทำบุญส่งทุ่งของชาวซอง เกิดจากความเชื่อที่ว่าในรอบหนึ่งปี ยมทูตคนหนึ่งจะเดินทางมาจากยมโลกเพื่อดูแลพวกตนให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินได้ดี ไปจนเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว จากนั้นยมทูตจะเดินทางกลับยมโลกเพื่อให้เปลี่ยนให้ยมทูตอีกคนหนึ่งเดินทางมาสับเปลี่ยนทำหน้าที่แทน โดยพิธีบุญส่งทุ่งนี้ก็คือเตรียมเสบียงอาหารสำหรับให้ยมทูตใช้ระหว่างการเดินทางนั่นเอง ประเพณีนี้มีกำหนดการณวันจันดาณที่ไม่แน่นอนโดยจะยึดเอาว่า หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนัดหมายกันเองโดยเริ่มทำบุญกันในวันพระหลังวันเก็บเกี่ยวข้าว แล้วแต่ละบ้านจะจัดงานเวียนกันไปตามวันพระในครั้งถัดไป

เดือนกุมภาพันธ์ : ประเพณีไล่ทั้งบั้งของชาวโซ่(ทะวืง)

ประเพณีไล่ทั้งบั้ง นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เพื่อบอกกล่าวและเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ ที่ให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ และมีความสุข โดยจัดพิธีเริ่มอัญเชิญผีมูลหรือผีบรรพบุรุษมาสิงสู่ในร่างกายของผู้เหยา หรือผู้รำ ผู้รำก็จะออกมาแสดงท่าร้ายรำประกอบคำร้อง ใช้ฆ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ พิณ แคน ซอ ปี่ และที่สำคัญคือ กระบอไม้ไผ่ 3 ปล้อง กระทั่งเป็นจังหวะ ผู้รำจะรำท่าต่าง ๆ ตามแต่ว่าผีที่สิงจะมีท่าร้ายอย่างไร การรำจะมีทั้งสิ้น 4-5 รอบ ซึ่งก่อนรำจะเริ่มจากการเหยา (เหยา)

รอบที่ 1 อัญเชิญบวงสรวงผู้มีฝีมือ นักรบ นักดาบ นักมวย

รอบที่ 2 ไปคล้องช้าง คล้องม้า เพื่อเป็นพาหนะในการสู้รบ

รอบที่ 3 เป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นอยู่ของไทยโซ่ ด้านการทำกิน ทำไร่

ทำสวน ลำสัตว์

รอบที่ 4 เป็นการเผาไร่ เพื่อเตรียมที่จะเพาะปลูก

รอบที่ 5 เป็นการร้องรำ เพื่อแสดงเอกลักษณ์โดยเน้นที่ความสนุกสนาน

เดือนเมษายน : พิธีฟ้อนผีฟ้าของชาวญัฮกร

พิธีฟ้อนผีฟ้า เชื่อว่าเป็นการเซ่นสรวงต่อผีฟ้า “พญาแถน” หรือ เทวดา ที่สถิตอยู่บนท้องฟ้าเพื่อขอความเป็นสิริมงคลอัญเชิญท่านเข้าร่างทรงให้ลงมาช่วย ปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยแก่ชาวบ้านที่มาชุมนุมในพิธี

พิธีกรรมผู้ฟ้อนผีฟ้ามีทั้งชายและหญิง เป็นผู้สูงอายุ แต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง

แบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 14-15 คนคนเป่าแคนหนึ่งคน เมื่อพร้อมจะนำเครื่องเช่น ได้แก่หมากเบ็ง หรือพานบายศรี ดอกไม้ธูปเทียนผ้าไตรจีวรเป่าห่ม น้ำอบไทยอาหารคาว-หวานซึ่งประกอบด้วยข้าวเหนียว ไข่ต้ม และของกินพื้นเมืองนำไปตั้งบนฐานที่สวดมนต์ 3-4 เล่มวางรวมกัน จุฑรูปเทียนผู้นำทำพิธีเป็นแม่ใหญ่หรือคุณยายซึ่งเรียกว่าหมอทรง หรือนางทรง หรือนางเทียม นำสวดมนต์อาราธนาสิลรับศีลห้ากล่าวขอขมาลาโทษที่รบกวนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และขออัญเชิญเจ้าผู้เป็นใหญ่ให้มาเข้าทรง เอาเป่าไปบนเครื่องเช่น แจกเป่าห่มและน้ำอบไทยทากันทั่วทุกคน

การฟ้อนรำแบบง่ายๆ ต่างคนต่างรำบางคนกระเด้งเท้าให้จังหวะ ตามเสียงแคน โดยฟ้อนเป็นวงกลมเวียนไปทางขวามือของหมอแคน คนฟ้อนจะหยุดเมื่อแคนหยุดเป่า และจะเดินไปกราบที่เจ้าพ่อพระยาแล เป็นการเช่นสรวงต่อผีฟ้า “พญาแลน” หรือเทวดาที่สถิตอยู่บนท้องฟ้าเพื่อขอความเป็นสิริมงคลอัญเชิญท่านเข้าร่างทรงให้ลงมาช่วยปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยแก่ชาวบ้านที่มาชุมนุมในพิธี

ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. รวบรวม รายละเอียดวิถีชีวิต เส้นทางอพยพโยกย้าย การตั้งถิ่นฐาน อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มวิกฤตตามแนวชายแดน ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย แต่กลับไม่ได้รับความสนใจเพื่อความเข้าใจในวิถีชีวิตของชนกลุ่มเหล่านี้เอาไว้ และเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าข้อมูลสำหรับนักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ ตลอดจนผู้สนใจต่อไป
2. ควรจัดให้ “แหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล” เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านในโครงการวิจัยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม เพื่อให้สังคมภายนอกได้เรียนรู้เรื่องราวเหล่านี้มากขึ้น และเพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สามารถแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชนได้อย่างมีศักดิ์ศรี และทัดเทียมกับคนกลุ่มอื่นๆ ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

THE DEVELOPMENT OF A RESOURCE CENTER FOR THE REVITALIZATION
OF ENDANGERED LANGUAGES: A CASE STUDY OF THE TRADITIONAL
THAI-STYLE PAVILION AT MAHIDOL UNIVERSITY

AKAPONG SUWANNAKAS 4636676 LCCS/M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE : APINYA BUASUANG, BA., MA.,
SUWILAI PREMSRIRAT, PH.D., SAOWAPA PORNSIRIPONGSE, MA., PH.D.,
NOPPAMONTON SIBMEUNPIAM, PH.D.,

EXTENDED SUMMARY

Background of the study

Thailand has its own official language, used as a medium of instruction and daily communication among its citizens, organizations, and mass media. However, not many people know that there are other ethnic minority languages with distinct identities and exclusively used among the ethnic groups. These languages are scattered throughout the country and many of them are endangered with a great risk of being extinct in the future. One reason for their probable extinction is an influx of foreign cultures, particularly mass communication that directly impacts the maintenance of these languages, their cultures, ways of life, and language use. The worst future scenario is that these languages become moribund and extinct, despite Thailand being rich in linguistic, cultural and ethnic diversity.

The long cultural and linguistic diversity is regarded as the history of Southeast Asian peoples. It is particularly so for the linguistic and cultural background of a small ethnic group called Nhyakur or Chao Bon. Historical and linguistic evidence indicates that this group is descendants of the ancient Mon in the Dvaravati Period dating back over a thousand years ago.

Studies have found that ethnic languages severely in danger of being lost in this century include Chong, Nhyakur, So (Thavung), Lawa (Ugong), and other groups along the borders, such as local Malay (Three southern border provinces), local Khmer (eastern border), and Mon (western border) (Suwilai Premsrirat and others, 2004). These ethnic groups, particularly those with small population, lack confidence and collectiveness. Some with larger population respond more strongly, afraid of loss and being dominated, while others use violence that is spinning out of control.

Language loss is not merely a loss of language itself, but a loss of traditional way of life, ethnic identity, and confidence in livelihood (Suwilai Premsrirat and others, 2004). This is in line with an interview expressed by Kamnan Chern Phanphai, an ethnic Chong, who emphasized a linguistic endangerment affecting cultural loss. “In the old days, children spoke their native tongue. When Standard Thai was used as a medium of instruction, children were prohibited from and punished for using Chong in school. The result was that Chong children were not interested in their language and culture. They took up cultures from the outside world”, said the former Kamnan (Siam Rath Daily, 2004).

A survey on ethnic groups in Thailand has revealed that research studies during the past four decades have mentioned very little about these endangered languages. Only the Mon and Chong have been publicized about their language revitalization programs. However, their cultural aspects have not been widely known by the public, even though their ways of life are a reflection of ethnic diversity of the Thai society (Srisak Walliphodom, 2005).

Nevertheless, the Center for Studies and Revitalization of Endangered Languages and Cultures, Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University, has played a significant role in studies on revitalization of ethnic languages and cultures, particularly on languages.

It is thus of great significance to investigate and collect details on ways of life, linguistic identities and cultures, as well as migration routes of ethnic groups for students, academicians and the interested public to study. It is also a public space for ethnic groups

to learn and exchange their cultures, which may raise public awareness on the value of ethnic identities. This may lead to the ethnic groups revitalizing their identities, opening a space for these ethnic and marginalized groups to clearly identify themselves.

The researcher is well aware of the problem of linguistic and cultural loss, which leads to the loss of history, worldviews and wisdom. In general, ethnic groups with endangered languages and cultures are encountering the problem of ethnic identity crisis. This study mainly focuses on the Chong and the Malay dialect in the southern border, which may lead to the development of a resource center for the revitalization of these languages. The case study is the traditional Thai-style pavilion at Mahidol University being used as a resource museum. The notion is in line with the intent of the Secretariat Office of the Education Council (2005) expressed in the B.E. 2542 National Education Act. It says that the current Thai education should focus on having and using learning resources that contain knowledge on lifestyles, traditions, cultures, and community resources for young generations to learn and carry on.

This research utilizes the Thai-Style pavilion of Mahidol University as an alternative learning space on the revitalization of endangered and marginal languages. The pavilion is of a unique local architecture, reflecting a congruous combination of traditional, geo-physical and cultural environment. The pavilion represents Thai society and is analogous to a country with ethnic, cultural and linguistic diversity. If ethnic-related data are collected and preserved at the pavilion, it will be extremely suitable. It is hoped that in the future this learning resource will become a public space for the presentation of ethnic knowledge, identities, and languages. It will also promote a cooperative learning process between internal and external community members as well as between urbanites and rural residents, through folk wisdom, ethnic lifestyles and culture in addition to modern learning resources.

Research question

How would a suitable development of a resource center for the revitalization of endangered and marginal languages be like?

Objectives

1. To study the operational model for the revitalization of endangered and marginal languages of the Center for the Studies and Revitalization of Endangered Languages and Cultures, and
2. To propose an operational model for the revitalization of endangered languages and cultures at the Thai pavilion as a resource center.

Methodology

This qualitative research is a case study of the Thai pavilion at Mahidol University, Salaya Campus, Nakhon Pathom Province. It aims to design a center for the revitalization of endangered languages and cultures as a resource center, and to design suitable exhibits for the presentation and revitalization of cultural and linguistic identities of these ethnic groups. Literary and field data are used to describe current and actual conditions and circumstances of the resource center.

The focus of the study is on the Chong language group and the Malay dialects in the three southernmost provinces. Field data collection took 13 months from January 30, 2007 to March 30, 2008. More time was used to collect data from various related agencies. The total data collection period was 18 months.

Research results

1. An operational model for the revitalization of endangered languages of the center

It is found that language revitalization activities are as follows:

- 1.1 Endangered language revitalization activities: A case of the Chong language

- 1) Preserve and revitalize language and culture of the ethnic group, and then apply the lessons and knowledge to work with other ethnic groups that could lead to development of other aspects of their life quality.

2) Develop and plan for the Chong language and culture, starting from the writing system. The Chong must participate in and agree on the writing development. They must be a part of the decision-making process. The system must be tested before it is used to write primers and be a part of the curriculum.

3) Compose ethnic literature and produced books for Chong beginners. There are three aspects of each book: short and simple, interesting, and familiar names and places.

4) Develop a Chong curriculum. The target group is third graders of Wat Khlong Phlu School, and the Total Physical Response is used as the main teaching technique.

5) Train Chong language teachers by selecting Chong villagers who know and understand their culture and community well.

6) Apply the knowledge from language revitalization to improve other aspects of life quality

1.2 Operations on the revitalization of marginal languages

The operations of the center in the three southernmost provinces started from the needs to resolve problems of using standard Thai as the official language for communication. The first step of the operation is to study linguistic situations and attitudes toward different languages in the region. It is found that the chronic problems and maybe a part of the ongoing violence are problems of educational management. Academic achievements of students in the area are lower than in other regions except for English.

This is because students' first language is a Malay dialect and they are unable to understand Standard Thai used as the medium of instruction. Abruptly forcing or attempting to impose Thai on them without any transitional period of adjustment definitely affects their academic performance due to a low level of Thai proficiency.

The next step of the center's operation is to find out a development guideline to integrate the Malay dialect into the educational system in the region. An important method is to relate students' mother tongue to Thai through a bilingual educational management (the Malay dialect and Thai). The process is as follows:

- 1) Create and develop the writing system (Thai and Yawi scripts) headed by local academicians in cooperation with local community leaders and residents
- 2) Conduct a preliminary qualitative and quantitative research on language situations, linguistic skills and attitude toward languages of the Muslim Thai in the region.
- 3) Develop a local research project on language and culture to yield relevant impacts and processes supportive of the bilingual education management. The project will be crucial for mobilizing a research team working on developing Pattani Malay.
- 4) Organize workshops to provide concerned individuals basic knowledge on the writing system of the Malay dialect, and to plan a guideline to create books for recording local culture.
- 5) Raise public awareness on and disseminate the concept of bilingual education management at school level.
- 6) Select schools and teachers to partake in the project.
- 7) Appoint and train personnel as well as set up an organizing committee.
- 8) Seek inter-agency cooperations from both state and private sectors.
- 9) Create curricula and lesson plans with a focus on using students' native language (Malay dialect) as a medium of instruction. Instructional media should emphasize topics on locality, local culture and mentality.
- 10) Create reading materials and instructional media based on local contents. They include short local children stories, picture stories, folk songs for children, or pictures of local lifestyles and culture. These media are constructed on a yearly basis according to learners' levels.
- 11) Set up a follow-up and evaluation systems.
- 12) Push for a review of educational and language policies at the national level.

2. Operations for the revitalization of endangered languages and culture at the Thai Pavilion, Mahidol University, as a resource center

It is found that the operations of the center can be divided into five major areas as follows:

2.1 It is found that there are three worldviews on the center as a resource center. Firstly, the center should organize research activities supportive of the preservation of endangered languages and cultures. Secondly, the center should play a role in revitalizing and maintaining these languages and cultures. Finally, the center should establish a learning process on the preservation and revitalization of these languages and cultures.

2.2 It is further found that there are different views on the understanding of these ethnic groups whose languages are endangered and marginalized.

View of informants	Understanding the Chong language group	Understanding marginal languages
Academicians of the center	Risk of being alive or extinct It can be a crisis or an opportunity. Being a non-official and endangered language Moribund or used restrictively	Geographical boundaries are not in line with language boundaries. Identity crisis due to lack of confidence Existing in Thailand but spiritually bound to Malaysia Stemming from denying diversity Only one option available Lack of proper management from the state Feeling of inequality and instability Complicated in terms of feelings and relations
Native local researchers	Chong has a unique culture and way of life. Expressions indicating feelings that their language and culture are endangered.	Pattani Malay is used in different contexts for daily communication. The language is less popularly used in urban communities that

	The language exists in the aboriginal who will soon be disappearing together with this cultural heritage. The language exists in the middle-aged, who attempt to preserve, transmit, develop, and maintain the language. There is a group wanting to preserve the language and figure out how to maintain it for future generations.	prefer standard Thai. The Malay dialect in Satun Province is greatly endangered due to fewer numbers of fluent speakers; from several districts to few villages.
--	--	--

2.3 Expectations on the operations of the center can be divided into three groups as follows:

2.3.1 Academicians of the center expect to obtain 3 issues:

2.3.1.1 Academic support

Able to maintain languages and cultures of the fourteen or more ethnic groups in the country

Encourage major ethnic groups to want to develop their mother tongues to improve educational quality of their children by using a local dialect as a medium

Create strong, confident and happy ethnic language communities in order to develop other aspects of their quality of life

Support other ethnic groups to preserve and revitalize their languages and cultures by themselves

Provide services on the writing systems to ethnic community members and interested academicians

Create a new body of knowledge from cooperation between ethnic groups and academicians in order to develop theoretical knowledge that is beneficial to instruction at the community and tertiary education levels

Push for national language and cultural policies as well as adaptation of concerned agencies developing ethnic languages

2.3.1.2 Exhibits and area use

Have modern facilities, models of ethnic peoples and their voices, ethnic maps, and endangered and marginal ethnic maps

Systematically organize working space of personnel with various ethnic people working together

Provide equal opportunities to participate in their work. Organize exhibits on lifestyles and utilities of ethnic groups.

Clearly divide the jobs at the center, e.g., exhibit section, documents of various ethnic groups, and offices with officers at all times.

Contain resources and data on endangered ethnic groups for the general public

Be a place of knowledge on ethnic groups and organize exhibits on lifestyles of ethnic groups on a regular basis

2.3.2 Expectation of the Chong researchers

Divide the center into a classroom, a history room, a language data room with curricula, a lifestyle data room, and a briefing room.

Designate the place as a meeting place for exchanges of ideas with discussion and presentation

The center should be dynamic, with Chong people doing traditional activities, e.g., weaving mats.

2.3.3 Expectation of the Malay researchers

Be a place to present folk wisdom of ethnic Malays and other ethnic groups so that the public can learn of folk wisdom of Thai ancestors

Be a resource center for collecting and disseminating data and research findings on marginal languages and language and cultural revitalization of other ethnic groups.

Be a stage for sharing ideas between minority and majority ethnic groups, and between ethnic representatives and academicians/students to recognize the crisis of endangered languages as well as to investigate means for accepting ethnic diversity.

Be a core agency in preserving Malay language and culture and raising awareness on language crisis problems.

Be a resource center for disseminating information on endangered language and ethnic groups.

Be an agency with guidelines for revitalizing and promoting Malay language and culture.

2.4 Contents of the ethnic groups that should be exhibited at the center

2.4.1 Contents about the Chong group

- Background history of the Chong
- Chong Culture, traditions and beliefs
- Chong way of life
- Data about the ethnic group
- The Chong writing system
- Chong literature, instructional media and curricula
- Chong language teaching techniques
- Training Chong teachers

2.4.2 Contents about Malay dialects

- An exhibition on the past and present of the Thai pavilion
- History of the center
- History of scholars on Thai pavilions
- Lifestyles, traditions and culture of Malay people
- Commandments of Islam on the livelihood of Malay people
- Bilingual education management (Malay- Thai)
- Revitalization of Malay dialects and culture
- Background history of Malay dialects
- Malay costumes
- Thai-based Malay writing system
- Malay traditional foods
- Malay local products

- Malay paintings or innovations
- A map of Malay dialects in Thailand
- Specimens of Malay instructional media
- Specimens of Malay texts or documents
- Media for disseminating Malay dialects
- A Model of a Malay house with household utensils

2.5 Other activities besides revitalizing languages and cultures

2.5.1 Opinions of the native Chong researchers are as follows:

- Group activities for villagers to interact, such as Song Kran Festival, Saba play, and group activities to produce household utensils
- Other traditional activities or ceremonies
- Tourism-oriented activities to increase community income

2.5.2 Opinions of the native Malay researchers are as follows:

- Supplementary activities, e.g., folk wisdom tourism
- Exhibition on revitalization of Malay language and culture
- Activities on local play and sports
- A mobile library
- Community radios broadcasting Malay-related issues
- Malay dialect newspapers
- Publicity of Malay arts, cultures and lifestyles
- Competition on Malay language use in schools and communities
- Discussion

The results of this investigation include operation procedures of the center as a resource center for the revitalization of endangered and marginal languages. The center should consist of the following components.

1. Exhibits suitable for presenting and revitalizing cultural and linguistic

identities of endangered ethnic groups. An example exhibit is “Language and culture: Endangered or near extinct identity, power and prestige”. An important issue is that language is the maintenance of ethnic boundaries, a kind of power. A language study is to revitalize the power of minority ethnic groups, enabling them to salvage their ethnic prestige and pride, and providing them a cultural space in the Thai society.

2. Language and cultural space for academicians and local researchers to work and provide data on endangered ethnic groups as a resource center. The space should be divided as follows:

2.1 Space for providing tourism-related information on endangered languages and cultures. The center collects and provides tourism information about endangered languages and cultures to the public.

2.2 Space for sharing and exchanging opinions on endangered languages and cultures. The exchange may be in the forms of meetings, seminars, focus groups, and talks. It is a place for individuals with direct experience and interested groups to meet and share their ideas on related issues. It is also a place for concerned individuals and agencies to present and express their creativities on relevant topics.

2.3 Space for administrators and operational staffers of the center to carry out their responsibilities and provide services.

2.4 Space for organizing cultural activities of endangered ethnic groups. It is an open cultural ground with seating for audiences to view and enjoy ritual, traditional and musical performances of these groups.

There are other topics of discussion found in this investigation. It is necessary for the center to systematically collect data in various dimensions and efficiently manage them. The center should be organized in such a way that the resource center tells stories through voices of ethnic speakers and others in order for present generations to ‘see’ the past. This is in line with the concept of visual anthropology, where stories are presented through pictures or moving images as an instrument to confirm actual existence of stories of individuals or groups under investigation. Existing data and results from this study indicate that the center is able to design various types of exhibits. A meaningful and better presentation of stories and accounts is through pictures, photographs, and other media,

where images or voices are from ethnic people themselves, rather than from researchers or outsiders.

Furthermore, public relations campaigns and special events should be launched and organized. For an exhibit, a public relations campaign should be divided into two phases. The first phase is to invite the target groups and the interested public to view. More publicity is launched during the exhibit for a livelier atmosphere, providing the public information about the duration and other activities.

After each exhibit, operational evaluation should be conducted to find out whether the event is successful or effective. Data for evaluation can be obtained from observation, questionnaire, talks with visitors, or written comments from visitors. Evaluation forms should be simple, easy to understand, and quick to finish. If a questionnaire is difficult and takes too long to complete, respondents may find it difficult and time-consuming. The result is that many items are skipped or the data may not be factual.

Other services while visiting an exhibit at the center are recommended as follows:

- Providing an exhibit brochure
- Using modern technology and multi-media to explain a display
- Providing information officers for any enquiry
- Village guides taking visitors around the exhibit, and explanations should be in both Thai and English
- Providing an online search system, and
- Distributing a questionnaire to assess actual needs of visitors
- Regarding special events, they are about rituals, traditions, and beliefs of ethnic groups that take place seasonally. The outdoor events start in May, when it is the start of the rainy season and the ethnic groups begin farming activities and perform rituals. These cultural events are held once every two months.

Recommendations

1. Details should be collected on lifestyles, migration routes, settlements, and language and cultural identities of endangered and marginal ethnic groups in Thailand, so that the data are available for students, researchers, academicians, and interested individuals.

2. The center should be designated as a place for ethnic groups of diverse cultural backgrounds to share their ideas and experiences, so that outsiders can learn of their existence and their cultures. In this case, the center provides them a public space to express their identities with honor and prestige.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กชพร หัสดิน. (2543). นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถาน เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ
ด้านวิชาการพิพิธภัณฑ์. วันที่ 24-27 กรกฎาคม พ.ศ.2543. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กลุ่มชาติพันธุ์ : จันทบุรี ชาวซอง. ใน <http://www.chantaburi.com/main/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=24> ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี, 2548.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). การวิจัย: จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). เอกสารถอด
บทเรียนจากงานวิจัยในชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน”. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีโน ดีไซน์.
- เงิน ผันผาย. พื้นภาษาของ พื้นมรดกอยู่คู่ของรุ่นใหม่ ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันพฤหัสบดีที่
30 ธันวาคม 2547 หน้า 31
- ณัฐกร (ชาวบน คนคง). อ้างใน <http://www.sac.or.th/database/ethnic/chaobon.html>
- ทวัตต์ อำไพพรรณ. (2550). แนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา
พื้นที่ชนบุรี: คู่มือการดำเนินการร่วมสมัยทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ประวัติศาสตร์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. กรุงเทพฯ : สายธาร.
- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. (2548). การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหาร
ส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็น
ผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2548). คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์.
กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักส์.
- ประชา สุวิธานนท์. (2551). ดีไซน์ + อัลเจอร์. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- ประเสริฐ สิลรัตน์. (2546). การออกแบบนิทรรศการ. กรุงเทพฯ: สิปประภา.

- ปรีชา อุยตระกูล. (2529). รายงานการวิจัยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมชาวนน. รายงานการสรุปเสวนาทางวิชาการระหว่างนักวิชาการอีสานศึกษา และนักพัฒนาเรื่องวิถีชีวิตชาวนน. ฝ่ายประสานงานการพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิยพงษ์ วิจารย์. (2548). การเสนอแนวทางการออกแบบนิทรรศการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองขาวสำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยรัตน์ ประมุขชัย. (2548). เอกสารวิชาการเรื่องกลยุทธ์การจัดนิทรรศการ. สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร (เอกสารอัดสำเนา)
- ผาณิต คู่มะเรณิ. (2540). การสร้างสื่อมัลติมีเดีย ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เรื่องการแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะ “สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรรณราย โอสถาภิรัตน์. (2546). Visual anthropology สื่อทางด้านภาพกับความรู้ทางมานุษยวิทยาในสื่อกับมานุษยวิทยา. จำเริญลักษณ์ ชนะวังน้อย, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พลลภ พิริยะสุรวงศ์. (2541). มัลติมีเดียเพื่อการเรียนการสอน. วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา. 11 (28) เดือนตุลาคม – ธันวาคม 2541.
- เพลงดาบแม่น้ำร้อยสาย. (2550). เที่ยวพิพิธภัณฑ์ต่างแดน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วังกลม.
- มนทิพย์ ไชยมล. “คนของ” ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันอาทิตย์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2541, หน้า 7
- ไมเคิล ไรท. (2548). แผนที่เส้นทางในประวัติศาสตร์โลกและสยาม. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ยศ สันตสมบัติ. (2543). จากวานรถึงเทวดา: มากชีวม์และมานุษยวิทยามากชีสต์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2545). “กระแสโลกาภิวัตน์ภาคประชาชน” ใน สหวิทยาการ. 1(1) มกราคม – มิถุนายน 2545.
- ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ. (2549). นิเวศวัฒนธรรมชาวนนอุบล: ความกลมกลืนของวิถีธรรมชาติกับชีวิตาบล ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาอีสาน-ล้านช้าง มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. (เอกสารอัดสำเนา).
- รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 24 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2546
- วรพจน์ พันธุ์พงศ์. (2550). ที่เกิดเหตุ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ OPENBOOK.

- วรพรรณ สังขเวช. (2544). แนวทางการจัดแสดงนิทรรศการโปสเตอร์หนังไทยในหอภาพยนตร์แห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันทิพย์ สิ้นสูงสุด. (2549). การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ช้างศึกษาวิจัย.
- วิสิทธิ์ เลาสุขไพศาล. (2547). การออกแบบนิทรรศการสำหรับพิพิธภัณฑ์เอเชียอาคเนย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2548). “การศึกษาชาติพันธุ์” เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ 3-4 กรกฎาคม 2548 ณ มูลนิธิพัฒนาทุ่งกลาร้องไห้ และบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด.
- สกว. สำนักงานภาค. “เราก็คือท้อง” ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ประจำวันที่ 10 มิถุนายน 2548 หน้า 31 สถาพร สาธุการ. การพัฒนาและประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์มัลติมีเดียทางการศึกษา(เอกสารอัดสำเนา) สมใจ ดำรงสกุล. 14 ภาษาท้องถิ่นเจอภาวะ"วิกฤต" มหิดลจับมือสกว.ฟื้น"ซอง-ญ้อกูร-โซ- ก่อง" ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ประจำวันที่ 18 มีนาคม 2548 หน้า 31
- สุรางค์ จันทวานิช. (2546). การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2543). “โลกาภิวัตน์กับแก่นสารของสังคมวิทยา” ใน สังคมศาสตร์. คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 12(2), 2543.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2545). โลกกว้าง-จิตแคบ สู่ทางเลือกทางวัฒนธรรมและความเป็นไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ อภิญา บัวสรวง. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ ญ้อกูร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด
- แสงเพชร สุพร. (2533). โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ : กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิญา บัวสรวง และคณะ. (2548). หลักสูตรฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางวิชาการพิพิธภัณฑ์. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล (ธันวาคม 2548).

อมรา พงศาพิชญ์. (2545). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมพร จิรัฐติกร. บันทึกภาคสนามจากห้องเรียน visual anthropology ที่มหาวิทยาลัยฮาวายอี

ภาษาอังกฤษ

Hall, Stuart. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices.

London: SAGE Publication.

Holton Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences" ANNALS, The Annals of the America Academy (AAPSS) 570, July, 2000.

Roland Barthes. (1977). IMAGE MUSIC TEXT. New York: Hill and Wang.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม เพื่อการ สัมภาษณ์ (นักวิจัยท้องถิ่นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม)

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ
และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
(สำหรับกลุ่มวิกฤตชายแดน กลุ่ม มลายู)

๑. ท่านคิดว่าในปัจจุบันมีการใช้ภาษามลายูถิ่นมากหรือน้อยเพียงใด?

๒. ท่านคิดว่าการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จะเป็น
ประโยชน์อย่างไรต่อการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมภาษามลายูถิ่น

๓. ท่านมีความคาดหวังในการจัดแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดนอย่างไร?

๔. ถ้ามีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมมลายูอื่น ที่แหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาษาวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านคิดว่าเนื้อหาสำคัญอะไรบ้างในนิทรรศการดังกล่าว

๕. การเผยแพร่งานฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตกลุ่มมลายูมีรูปแบบการเผยแพร่อย่างไร ?

๖. กิจกรรมเสริมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมการฟื้นฟูของกลุ่มภาษามลายูถิ่นควรมีอะไรบ้าง?

ผู้ให้ข้อมูล _____

อายุ _____

เพศ _____

อาชีพ _____

ผู้สัมภาษณ์ _____

วันที่สัมภาษณ์ _____

แบบสอบถาม เพื่อการ สัมภาษณ์ (นักวิจัยท้องถิ่นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม)

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ
และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
(สำหรับนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภาษา-วัฒนธรรม กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ กลุ่ม ชอง)

๑. ท่านคิดว่าในปัจจุบันมีการใช้ภาษาของมากหรือน้อยเพียงใด?

๒. ท่านคิดว่าการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จะเป็น
ประโยชน์อย่างไรต่อการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมภาษาของ

๓. ท่านมีความคาดหวังในการจัดแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ
และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดนอย่างไร?

๔. ถ้ามีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับงานฟื้นฟูด้านการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมของ ที่แหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านคิดว่าเนื้อหาสำคัญอะไรบ้างในนิทรรศการดังกล่าว

๕. การเผยแพร่งานฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญกลุ่มของมีรูปแบบการเผยแพร่อย่างไร ?

๖. กิจกรรมเสริมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญกลุ่มของควรมีอะไรบ้าง?

ผู้ให้ข้อมูล _____

อายุ _____

เพศ _____

อาชีพ _____

ผู้สัมภาษณ์ _____

วันที่สัมภาษณ์ _____

แบบสอบถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญ
และกลุ่มภาวะวิกฤตชายแดน: กรณีศึกษาอาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล
(สำหรับกลุ่ม นักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต)

๑. ความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

๒. ท่านมีโลกทัศน์ต่อแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตชายแดนอย่างไร ?

๓. วิธีดำเนินงาน ในการฟื้นฟู ของกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญและวิกฤตชายแดนมีรูปแบบในการดำเนินงานอย่างไร ?

๔. ท่านมีความคาดหวังในการจัดแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูของกลุ่มชาติภาษาในภาวะวิกฤตอย่างไร?

ผู้ให้ข้อมูล _____

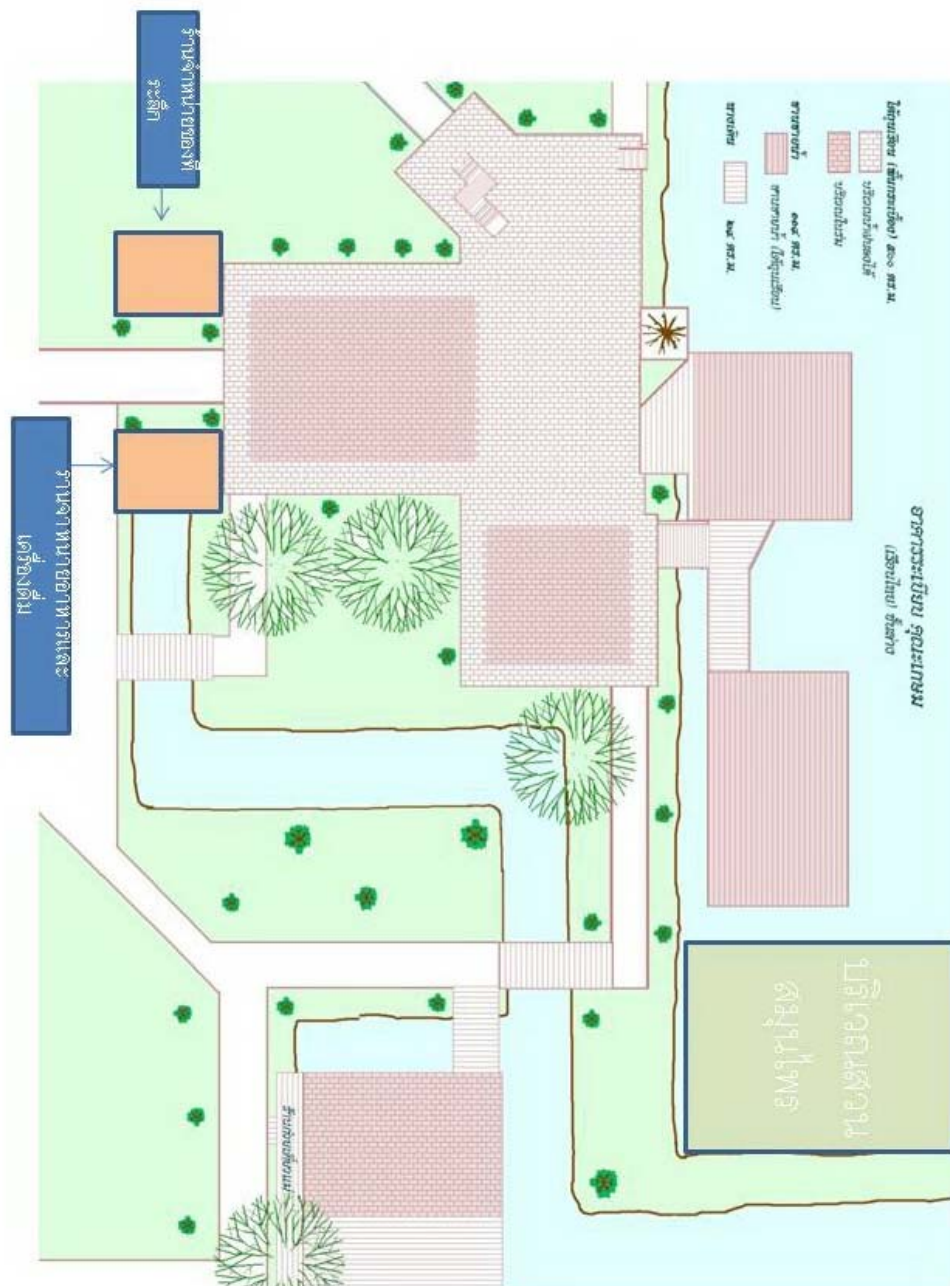
อายุ _____

เพศ _____

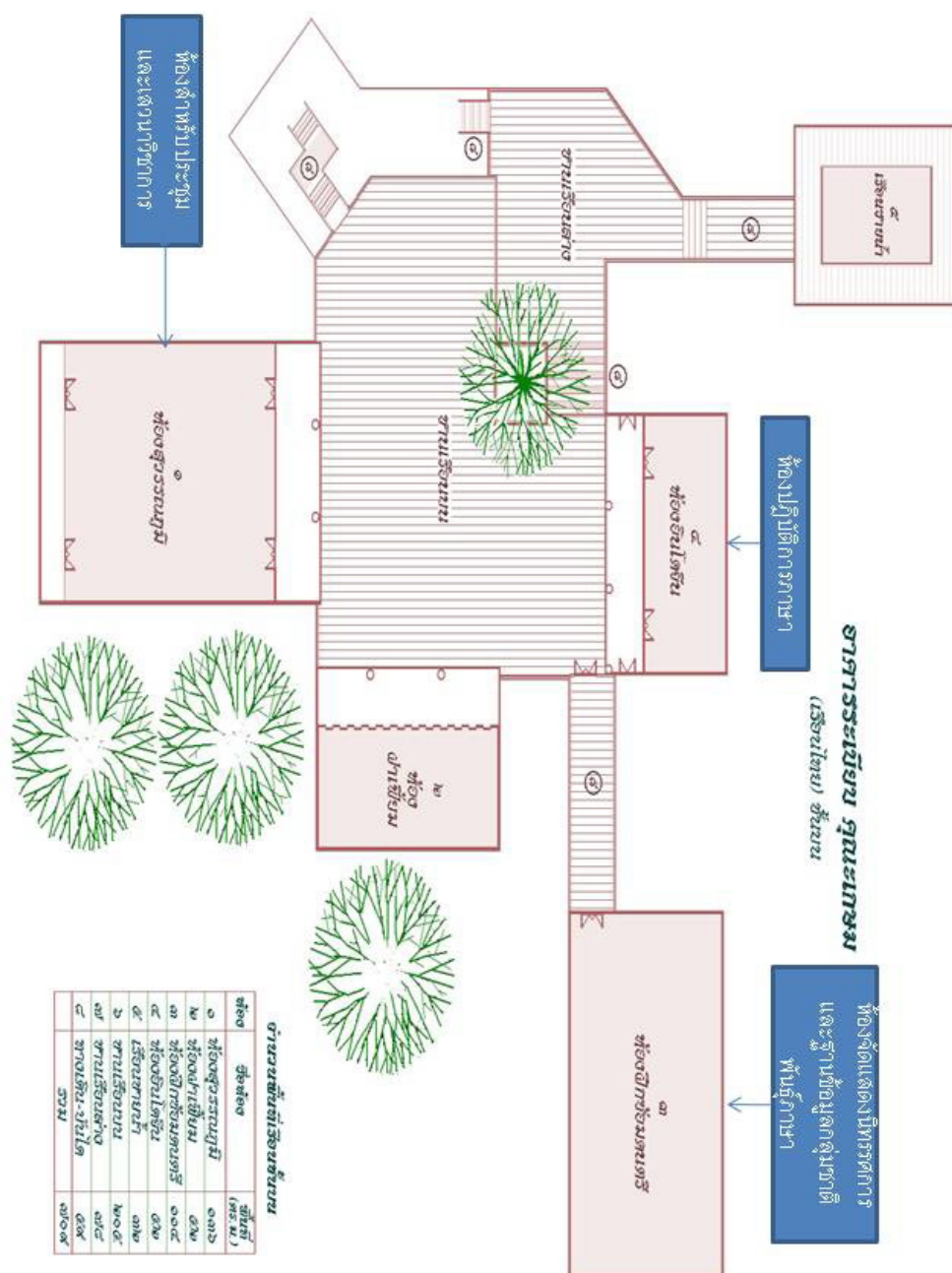
วันที่สัมภาษณ์ _____

ภาคผนวก ข
ผังเรือนไทยและแผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์

แผนผังเรือนไทย
ชั้นล่าง

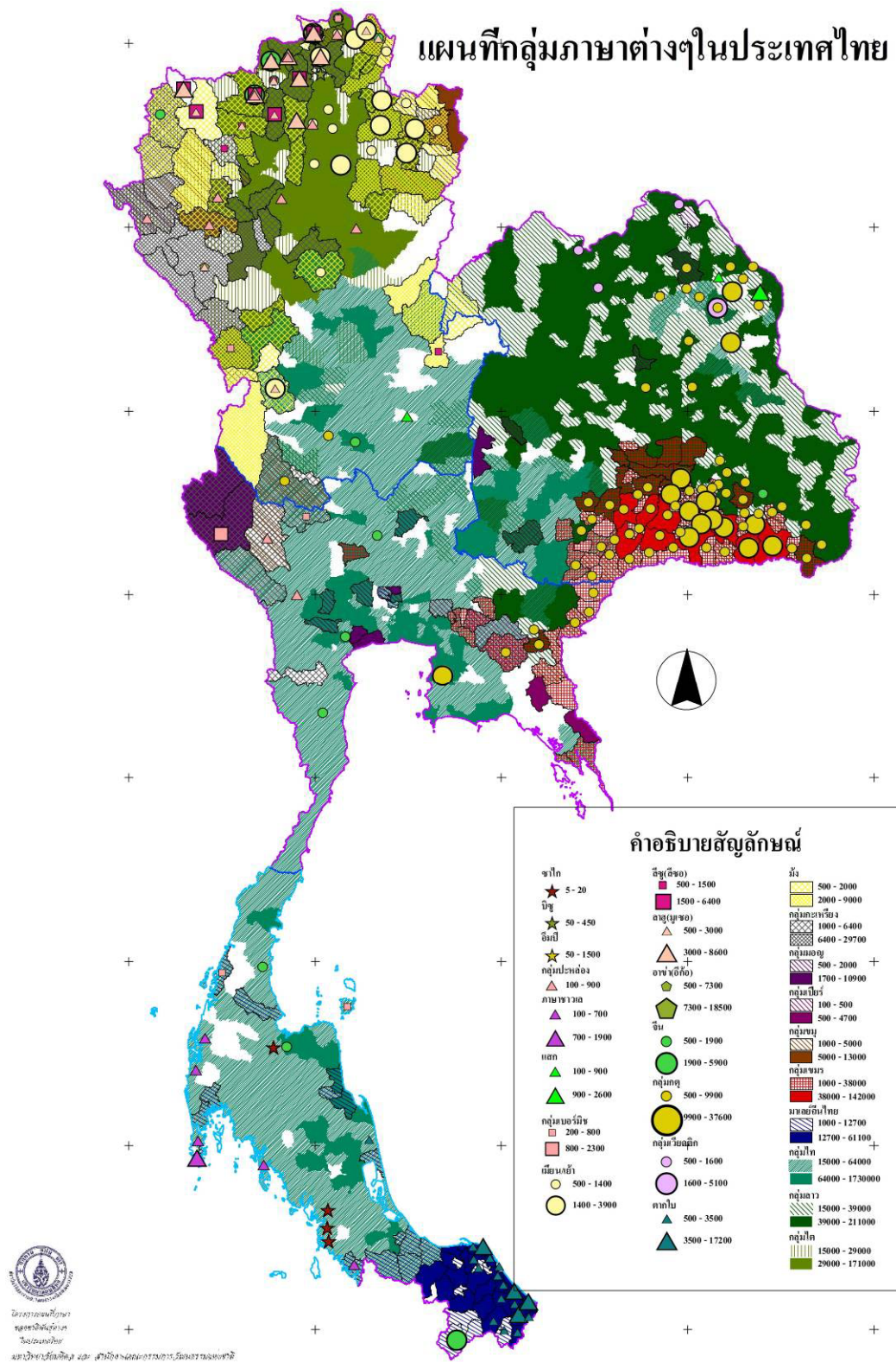
แผนผังเรือนไทย
ชั้นบน

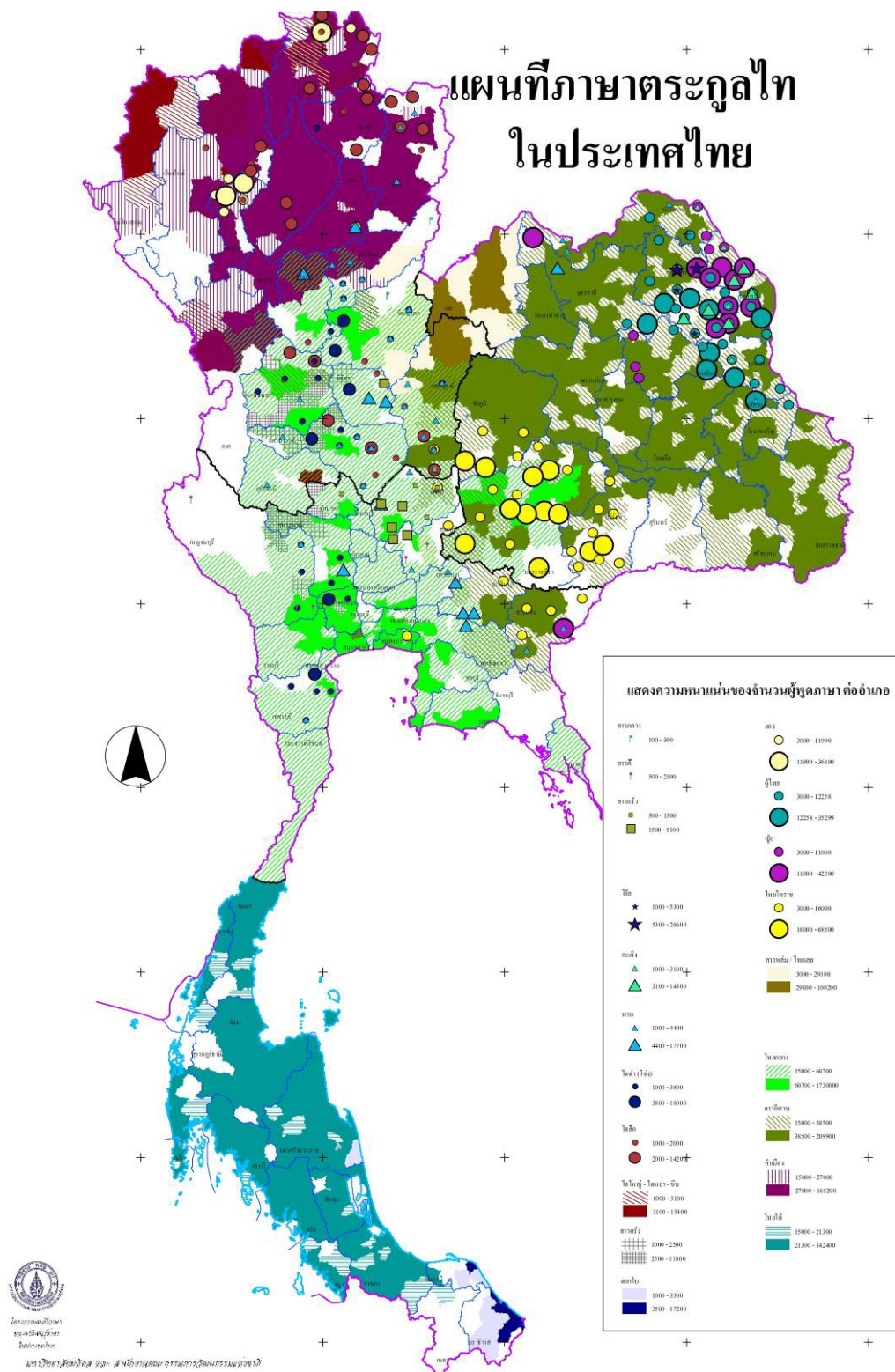
อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล (ระเบียบ คุณเกษม)

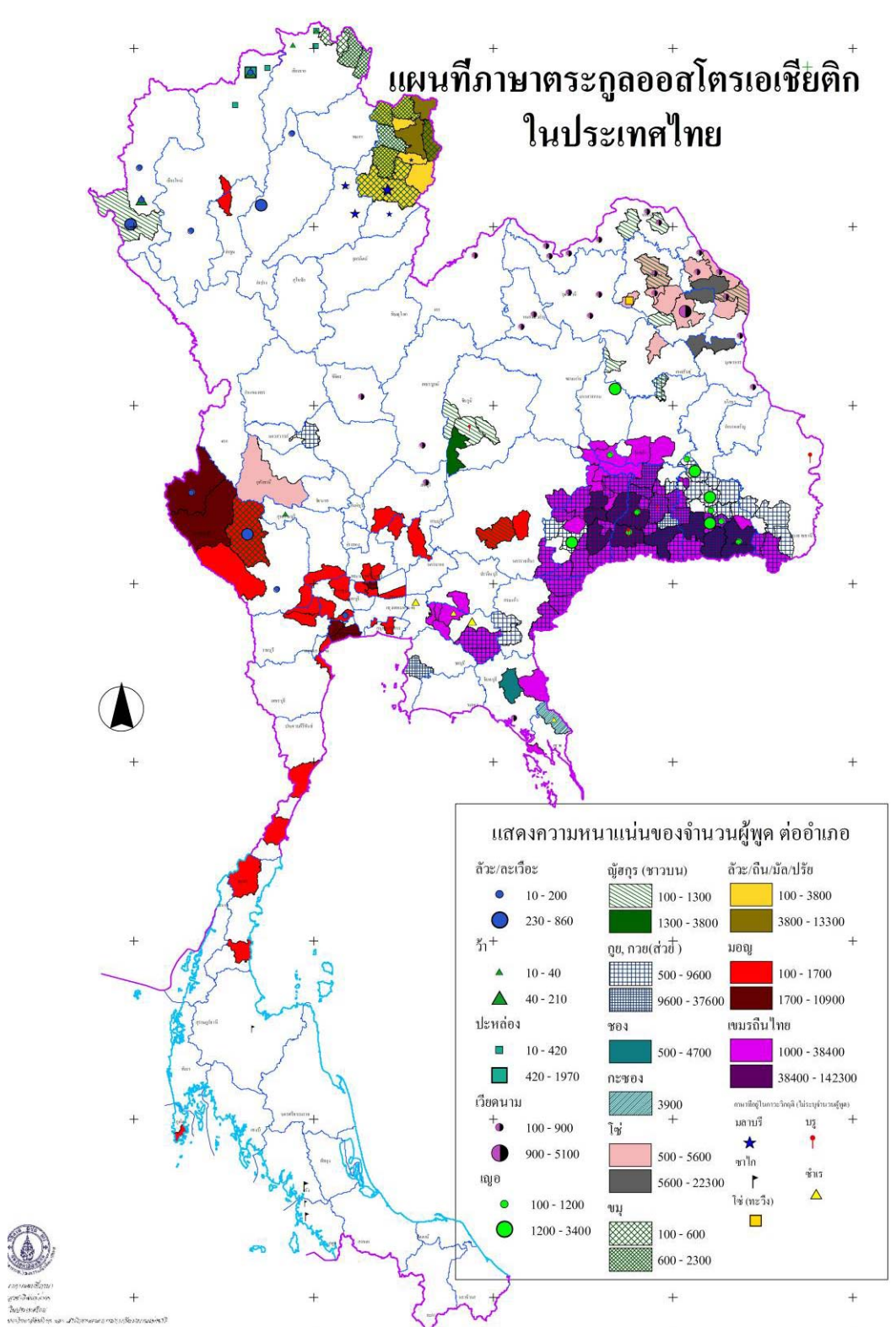
แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในประเทศไทย

แผนที่กลุ่มภาษาตระกูลไท

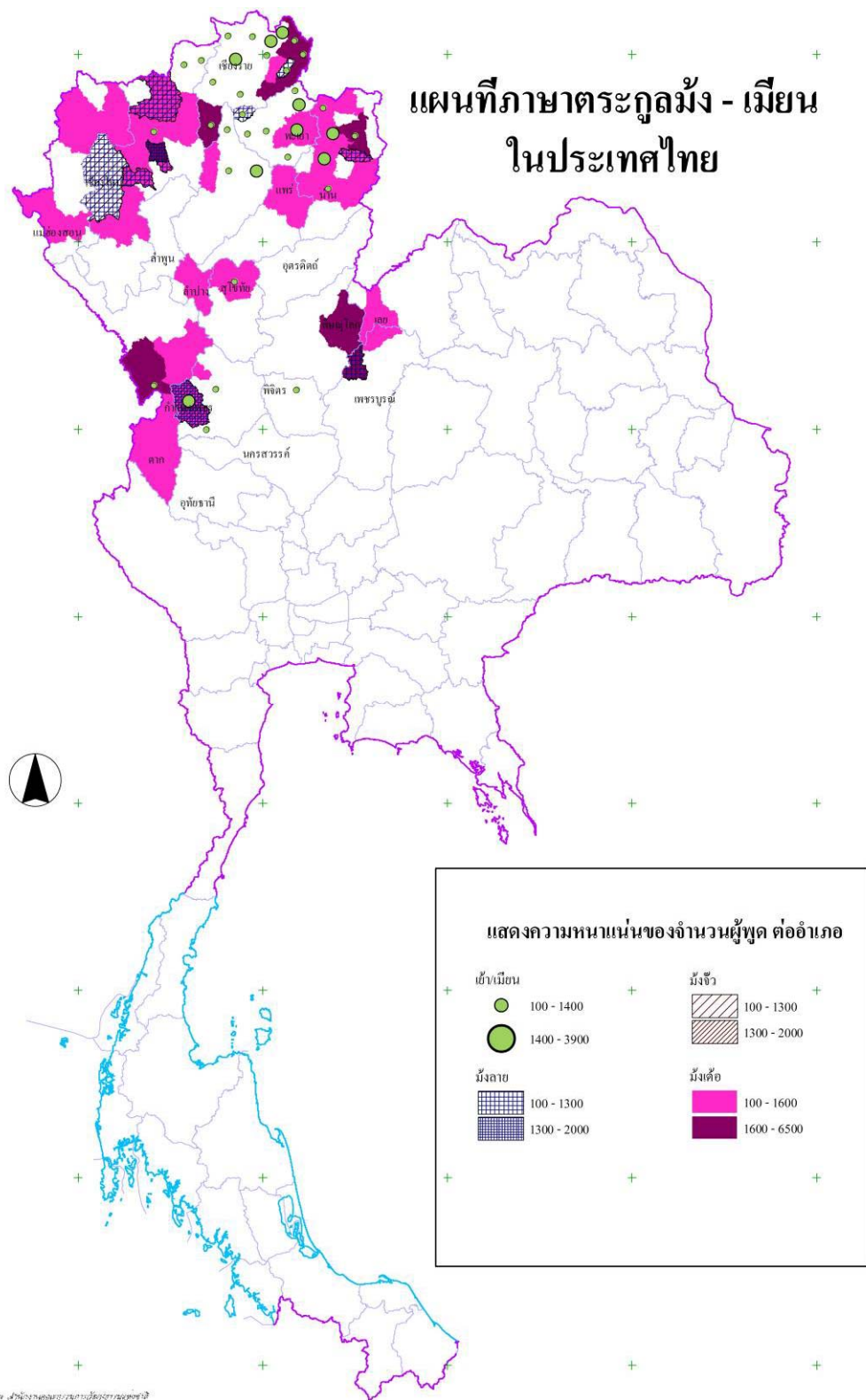

แผนที่ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก

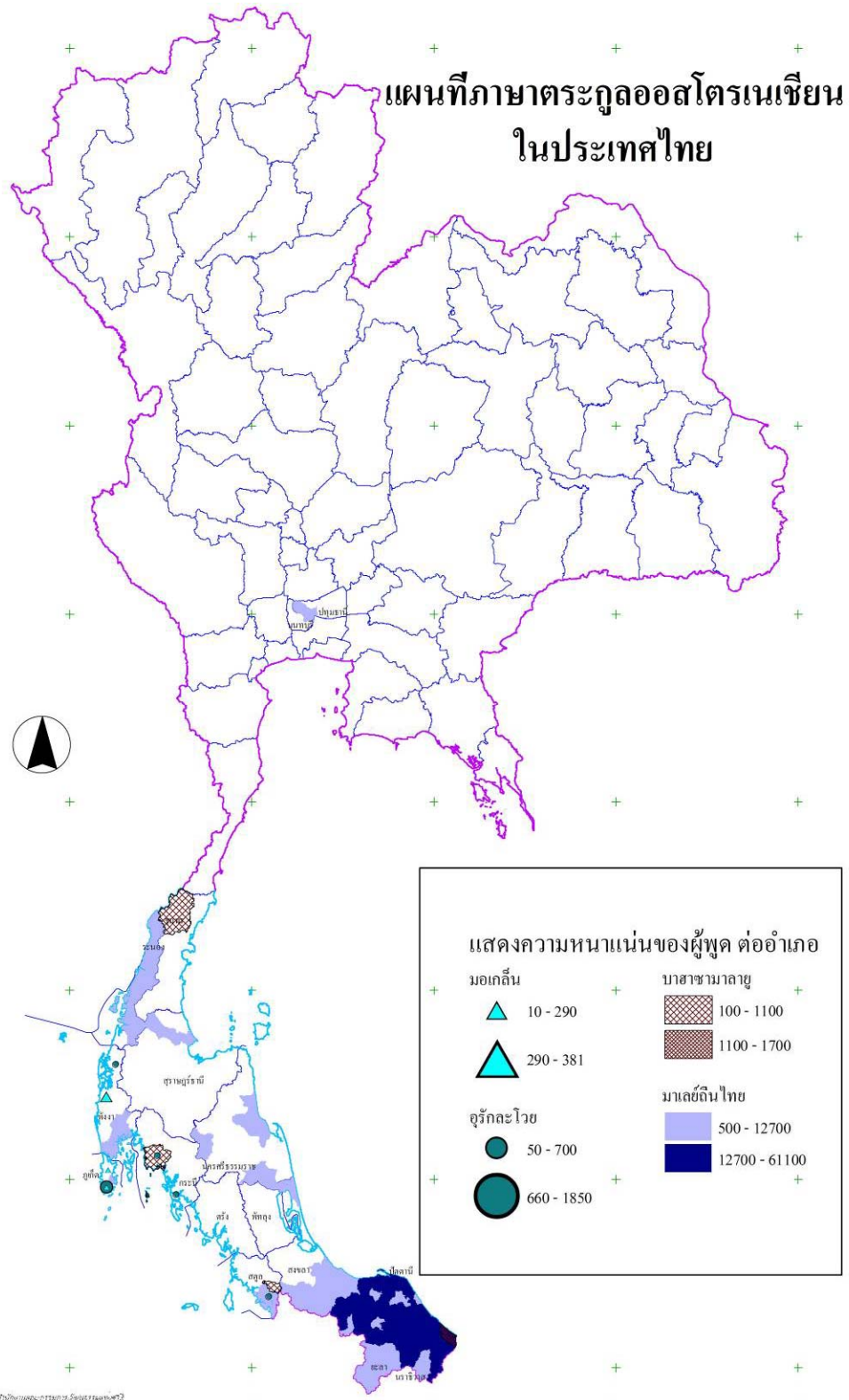

แผนที่ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต

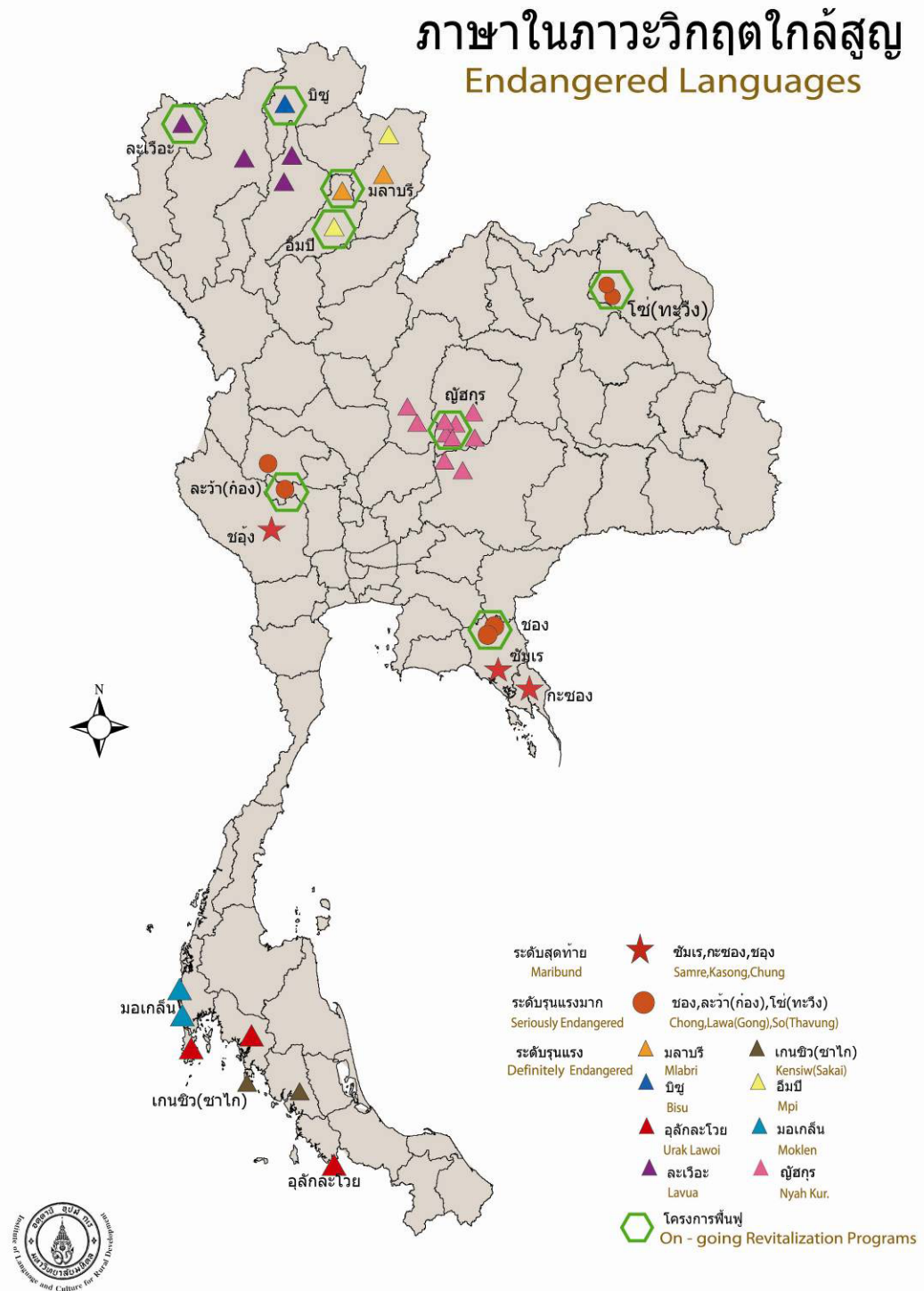

แผนที่ตระกูลออสโตรนีเซียน

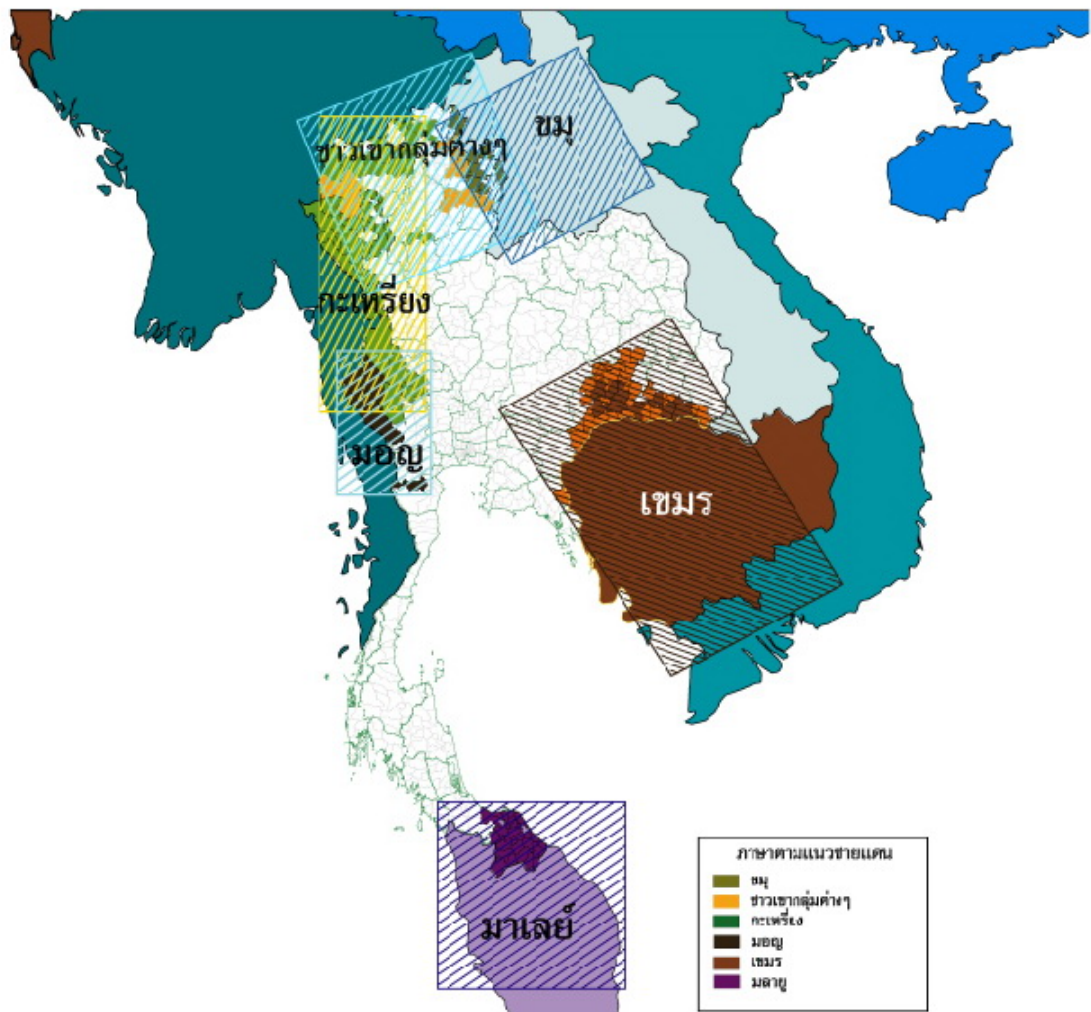

แผนที่ภาษาในภาวะวิกฤต

แผนที่ที่วิกฤตตามแนวชายแดน

ภาษาตามแนวชายแดน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล

นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร

วัน เดือน ปีเกิด

9 สิงหาคม 2510

สถานที่เกิด

กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ประวัติการศึกษา

มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2529-2535

ศิลปศาสตรบัณฑิต (การบริหารรัฐกิจ)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2546-2551

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)

สถานที่ทำงาน

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา

ชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล

จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่ 490/1 ซาธุประดิษฐ์ 28

แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา

กรุงเทพมหานคร โทร 089-5096041